

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЛІСОВИЙ АРТЕМ КОСТЯНТИНОВИЧ

УДК 343.97:343.533.9:004.77

ДИСЕРТАЦІЯ
ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА
В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

081 – «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **А. К. Лісовий**

Науковий керівник **Мозоль Станіслав Анатолійович,**
доктор юридичних наук, професор

Київ – 2021

АНОТАЦІЯ

Лісовий А. К. Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». – Національна академія внутрішніх справ, Київ, 2021.

Дисертація є комплексним науковим монографічним дослідженням теоретичних і практичних питань запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. На підставі здійсненого дослідження встановлено недосконалість стану доктринального опрацювання аналізованого питання. Визначено методологічні засади дослідження запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Розглянуто історичні передумови законодавчо-правового регулювання охорони авторського права в мережі Інтернет. На підставі аналізу історичних джерел виокремлено періоди розвитку охорони в Україні авторського права, зокрема: 1) формування передумов охорони авторського права (кінець ХІХ ст. – 1991 рік); 2) встановлення правової (кримінальної, цивільної та адміністративної) відповідальності за порушення авторського права (1991–2004 роки); 3) гармонізація національного законодавства у сфері охорони авторського права в мережі Інтернет, до міжнародних вимог (2004–2021 роки).

Узагальнено зарубіжну практику та проаналізовані основні міжнародні конвенції, договори й угоди, ратифіковані Україною з метою удосконалення діяльності із запобігання порушенням авторського права. Результати аналізу зарубіжного досвіду запобігання таким видам порушення використано для розроблення оптимальних підходів до вдосконалення змісту національного законодавства в окресленій сфері та виокремлення найефективніших моделей запобігання їх вчиненню. Запропоновано авторське визначення поняття «злочинність у сфері авторського права в мережі Інтернет». Доведено, що основним негативним наслідком вчинення зазначених кримінальних правопорушень є великі розміри матеріальних збитків, яких зазнають автори й держава.

На підставі результатів кримінологічного аналізу порушень авторського права в мережі Інтернет за період 2015–2020 років за кількісними та якісними показниками визначено сучасний стан, динаміку й тенденції вчинення злочинів, передбачених ст. 176 Кримінального кодексу України. Нинішній рівень злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет характеризується поступовим зростанням. Визначено, що динаміка злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет за останні шість років в Україні є нестійкою та має тенденцію хвилеподібних коливань їх кількісних показників. Питома вага порушень авторського права в Інтернеті за зазначений період становить 42,8 % від усіх злочинів, передбачених ст. 176 КК України. Виявлено негативну тенденцію до зростання рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет.

Визначено географічні особливості злочинів проти авторського права в мережі Інтернет. З'ясовано, що в період з 2015-го до 2020 року 31,2 % (123) з них вчинено у Львівській області, 5,8 % (23) – у Запорізькій, 4,5 % (18) – Одеській, 4 % (16) – Харківській, 4 % (16) – Дніпропетровській, 3,8 % (15) – Чернівецькій, 3 % (12) – Хмельницькій, 2,8 % (11) – Тернопільській областях. Встановлено, що їх вчиняють у густонаселених обласних центрах, у яких сконцентровано інтелектуальний потенціал держави та грошовий обіг.

Окреслено кримінологічний портрет особи, яка порушує авторське право в мережі Інтернет. Нею є працездатна особа чоловічої статі віком від 20-ти до 40 років, не працевлаштований і не навчається, переважно неодружений, має професійно-технічну або вищу освіту. Такі особи здебільшого керуються корисливим мотивом.

Виокремлено основні детермінанти вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет: соціально-економічні, правові, організаційно-управлінські, технічні, соціально-психологічні, духовні. Науково доведено, що умовами вчинення досліджуваних злочинів є: правовий нігілізм населення, відсутність поваги до результатів чужої інтелектуальної та творчої праці, неусвідомлення, які дії порушують авторське право, яка юридична відповідальність може

загрожувати за їх вчинення. На ефективність запобігання вчиненню таких порушень негативно впливають і їх висока латентність, а також не належна взаємодія громадян з відповідними правоохоронними органами (відмова офіційно свідчити про факт порушення авторського права тощо).

Розроблено пропозиції щодо загальносоціальних заходів запобігання порушенням авторського права саме в мережі Інтернет для їх подальшого впровадження до системи запобігання таким порушенням. Аргументовано, що загальносоціальні заходи запобігання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет є фундаментом для розроблення та реалізації спеціально-кримінологічних заходів запобігання, розроблення яких є першочерговим завданням для поліпшення практики запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет в Україні.

Реалізація системи спеціально-кримінологічного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет потребує впровадження загальнонаціональних програм щодо протидії таким злочинам, новітніх інформаційно-комунікаційних заходів і цифрових систем у діяльність правоохоронних органів, а також інших заходів, які сприяли б виявленню та запобіганню порушенням авторського права в мережі Інтернет. Визначено й досліджено коло суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, їхні конкретні завдання та функції. Окреслено шляхи оптимізації стану організаційних та управлінських засад у діяльності суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

За результатами дослідження сформульовано низку теоретичних і практичних висновків, науково обґрунтовано та запропоновано для впровадження конкретні кримінологічні заходи (концепції), спрямовані на протидію аналізованому виду злочинів.

Ключові слова: авторське право, авторсько-правові відносини, порушення авторського права, мережа Інтернет, протидія, особа порушника, детермінанти, запобігання, кримінологічні заходи, суб'єкти запобігання.

SUMMARY

Lisovyi A. K. Prevention of violations of copyright on the Internet. – Qualifying scientific work as the manuscript.

Thesis for a Candidate of Law Degree in Specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Penitentiary Law» (081 – Law). – National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2021.

This paper investigates a complex of theoretical and practical issues of prevention of violations of copyright on the Internet. According to the results of the research, the deficient of doctrinal explore of issues analysed was determined. The methodological bases for the study of prevention of violations of copyright on the Internet was defined. The historical background of legislative regulation of copyright protection on the Internet, specifically on the Internet, was considered. Based on the analysis of historical sources, the main periods of development of copyright protection in Ukraine were identified, in particular: 1) establishment of conditions for copyright protection (the beginning of the 20th century until 1991); 2) determining the legal responsibility (criminal, civil and administrative) for violations of copyright (1991–2004); 3) harmonization of national copyright protection legislation, specifically on the Internet, to international standards (2004–2021).

Best practices from abroad are analysed and generalized, as well as general international conventions, agreements and treaties ratified by Ukraine are studied with the purpose of prevention of violations of copyright. The results gained of analysis of foreign experience in prevention of violations of copyright on the Internet have been used for development of the best approaches for improving of the content of national legislation in the delineated sphere and emphasizing of the most effective models of prevention of their occurrence.

The author's own definition of «copyright criminality on the Internet» was proposed and devised in the study. It was proven that the main negative consequence of copyright criminality on the Internet is a material damage to the authors and right holders and to the country.

Based on the results of criminological analysis of violations of copyright on the Internet for the period 2015–2020 on the quantitative and quality indicators the current state, dynamics and tendencies of committing crimes under article 176 the Criminal Code of Ukraine, were defined. Current crime rate of violations of copyright on the Internet showed a progressive increase. It is stated that the dynamics of violations of copyright on the Internet in Ukraine is volatile and has had a tidal waves tendency of quantitative indicators for the last six years.

The weight of violations of copyright on the Internet stands at 42,8 % from all crimes under article 176 the Criminal Code of Ukraine. A negative tendency to the increase of crime rate in the field of copyright and allied rights on the Internet was defined.

The geographical features of violations of copyright on the Internet were determined. It is found out that in a period from 2015 to 2021 – 31,2 % (123) of them were committed in the Lviv area, 5,8 % (23) – in Zaporizhzhya area, 4,5 % (18) – in Odessa, 4 % (16) – Kharkov area, 4 % (16) – Dnepropetrovsk area, 3,8 % (15) – in Chernivtsi area, 3 % (12) – in Khmelnytsk area, 2,8 % (11) – in Ternopil area. It is set that they are committed in the densely populated regional centers where intellectual potential of the state and turnover are concentrated.

The criminological profile of persons that violate a copyright on the Internet is outlined. Such violator is a person capable for work aged 20 to 40, mostly unmarried, has a vocational or higher education, neither study nor work. Such persons are motivated by a mercenary motive mostly.

The underlying determinants of copyright violations on the Internet are highlighted: socio-economic, legal, institutional managerial, technical, socio-psychological, spiritual. It is scientifically proven that the terms of committing of the investigated crimes are: legal nihilism of population, absence of respect to the results of people's intellectual and creative work, a lack of knowledge of what actions violate a copyright, what legal responsibility may incur for investigated crimes. The latency of violations of copyright on the Internet as well as improper cooperation of citizens with corresponding law enforcement authorities (refusal to officially testify

to the fact of violation of copyright etc.) also impact on the efficiency of prevention of such crimes.

The suggestions of general social measures to prevent violations of copyright on the Internet were designed, for their further implementation in the system of prevention of such violations. It is argued that general social measures of prevention of criminality in the field of copyright on the Internet are the bedrock for realization of special criminological prevention measures, development of which is a primary objective for the improvement of prevention of violations of copyright on the Internet in Ukraine.

The implementation of a special criminological prevention system of copyright violations on the Internet requires the introduction of nationwide programs to counter such crimes, the latest information and communication measures and digital systems in the activities of law enforcement agencies, as well as other measures that would help to detect and prevent copyright violations on the Internet. The circle of subjects of prevention of copyright violations on the Internet together with their specific tasks and functions are defined and investigated in this study. Ways of optimizing of the state of organizational and managerial principles in the activities of the subjects of prevention of copyright violations on the Internet are outlined.

Based on the results of the study, a number of theoretical and practical conclusions were formulated, the specific criminological measures (concepts) aimed at countering the analyzed type of crime were scientifically proven and proposed for implementation.

Key words: copyright, copyright relations, copyright violations, Internet network, counteraction, person of the violator, determinant, prevention, criminological measures, subjects of prevention.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Lisovyi A. K., Lisova N. V. Civil liability for copyright infringements on the Internet: USA and Ukrainian experience. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 32–44.
2. Lisovyi A. K. Criminal liability for cybercrimes in Ukraine and methods for preventing. *Bulletin of Academy of Justice*. 2020. № 1 (3). С. 81–85.
3. Lisovyi A. K. Analysis of the international legislation on the copyright protection. *Наше право*. 2020. № 2. С. 162–169.
4. Лісовий А. К. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 4 (33). С. 98–109.
5. Lisovyi A., Dmytruk O. International experience in the prevention of copyrights crimes on the Internet. *European Political and Law Discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. С. 103–108.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Лісовий А. К. Еволюція законодавства США та ЄС з охорони авторського права, в тому числі у мережі Інтернет, та шляхи його запозичення Україною. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 39–46.
7. Лісовий А. К. Ретроспективний аналіз українського законодавства щодо захисту авторського права. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 12 листоп. 2020 р.). Львів, 2020. С. 91–94.
8. Лісовий А. К. Шляхи розвитку системи запобігання злочинам у сфері авторського права. *Потенційні шляхи розвитку науки*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 34–36.
9. Лісовий А. К. Розвиток діяльності органів МВС, пов'язаної із запобіганням порушень авторського права в мережі Інтернет. *Сучасні погляди на актуальні погляди правових наук*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 листоп. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 106–109.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	10
ВСТУП.....	11
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	22
1.1. Стан наукових досліджень питання запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.....	22
1.2. Еволюція законодавчо-правового регулювання охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет.....	36
1.3. Зарубіжний досвід запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.....	58
Висновки до розділу 1.....	80
РОЗДІЛ 2. КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	86
2.1. Сучасний стан, структура та динаміка злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет.....	86
2.2. Причини й умови вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет.....	108
2.3. Характеристика особи, що порушує авторське право в мережі Інтернет.....	126
Висновки до розділу 2.....	140
РОЗДІЛ 3. ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ.....	143
3.1. Загальносоціальні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.....	143
3.2. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.....	155
3.3. Суб'єкти запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.....	177
Висновки до розділу 3.....	197
ВИСНОВКИ.....	200
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	206
ДОДАТКИ.....	227

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ВОІВ	Всесвітня організація інтелектуальної власності
ВР	Верховна Рада
Кіберполіція	Департамент кіберполіції Національної поліції України
ЗМІ	Засоби масової інформації
ЗВО	Заклади вищої освіти
ЄС	Європейський Союз
КК	Кримінальний кодекс
КМУ	Кабінет Міністрів України
КПК	Кримінальний процесуальний кодекс
КУпАП	Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС	Міністерство внутрішніх справ
Мінекономрозвитку	Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України
Мін'юст	Міністерство юстиції України
МКІП	Міністерство культури та інформаційної політики України
Нацполіція, НП	Національна поліція
НОІВ	Національний орган інтелектуальної власності
ОГП	Офіс Генерального прокурора
РНК	Рада народних комісарів
УРСР	Українська радянська соціалістична республіка
СОТ	Світова організація торгівлі
ЦК	Цивільний кодекс

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Продукти інтелектуальної та творчої праці людини набули важливого значення у світовому масштабі, а з розвитком інформаційних технологій з'явилася можливість перетворення інформації в електронну форму, що дає змогу без перешкод відтворювати об'єкти авторського права та забезпечувати швидкий доступ до них за допомогою мережі Інтернет. Проте вільний доступ до об'єктів авторського права в мережі Інтернет має і зворотний бік, адже за таких обставин виникають умови для завдання матеріальної та моральної шкоди авторам та правовласникам, а також державі у вигляді недонадходжень від оподаткування роялті. Проблема захисту майнових і немайнових прав автора посідає центральне місце в галузі права інтелектуальної власності, яка є актуальною в цифрову епоху.

Згідно з чинним законодавством, виникнення та закріплення за особою авторського права не потребує реєстрації твору чи його спеціального оформлення, а також виконання будь-яких інших формальностей. З появою Інтернету недобросовісні користувачі дістали можливість незаконно поширювати будь-яку інформацію, твори в цифровому вигляді. Для доведення факту вчинення порушення саме в мережі Інтернет з метою захисту авторських прав необхідно здійснювати реєстрацію творів відповідно до вимог чинного законодавства. Тільки тоді особу можна визнати потерпілою від злочину. Особливість порушень авторського права саме в Інтернеті полягає в ускладнених їх виявленні та фіксації. Ситуація також обумовлена тим, що суб'єктом порушення є не тільки користувач, який придбав чи спожив піратську або контрафактну продукцію за допомогою мережі Інтернет, а й адміністратор інтернет-сайту, який забезпечив її поширення

Для подолання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет державні установи та громадські організації здійснюють соціально-правовий та кримінально-правовий контроль. Соціально-правовий контроль полягає в

здійсненні заходів підтримання суспільного порядку за допомогою використання владних повноважень, соціальних норм і санкцій відповідними органами державної та виконавчої влади. Кримінально-правовий контроль здійснюється за допомогою засобів, передбачених кримінальним законом, які спрямовані на попередження, усунення, нейтралізацію та ослаблення факторів, що позначаються на поширенні злочинності, реалізацію яких покладено на правоохоронні органи. Ефективність здійснення обох груп заходів в Україні є низькою для забезпечення належної охорони прав й інтересів авторів і правовласників від порушень у мережі Інтернет.

Нинішній рівень злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет характеризується поступовим зростанням. Спостерігається підвищення показників кількості зареєстрованих правоохоронними органами порушень авторського права в мережі Інтернет. Зазначене засвідчує необхідність розроблення та впровадження системи нових прогресивних і дієвих заходів запобігання таким злочинам у сучасних умовах. Латентність порушень авторського права, вчинених саме в мережі Інтернет, спричиняє складнощі їх виявлення та фіксації, а тому офіційна статистика не відображає точну кількість вчинених досліджуваних злочинів. За період 2015–2020 років середньорічний показник порушень авторського й суміжних прав у мережі Інтернет у структурі злочинів, передбачених ст. 176 Кримінального кодексу (КК) України, становить 42,8 %, що є свідченням масовості й поширеності, високого ступеня суспільної небезпеки злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет.

Збитки, спричинені внаслідок вчинення досліджуваних злочинів, є найоб'єктивнішим показником суспільної небезпечності діяння. Про масштаби злочинності та високу суспільну небезпеку у сфері авторського права в мережі Інтернет свідчить постійне зростання протягом 2015–2020 років завданих матеріальних збитків. Унаслідок неправомірного використання об'єктів авторського права, автори і правовласники недоотримують винагороду (роялті) у значних розмірах. Своєю чергою це призводить до збитків для держави, адже спричиняє недонадходження до державного бюджету України значних коштів від

оподаткування такої винагороди, податкова ставка якої варіюється від 15 до 18 %. Зафіксовано зростаючу динаміку заподіяння збитків злочинністю в сфері авторського права (і суміжних прав) у мережі Інтернет з 2015-го до 2020 року, яка 2015 року становила 3 055 000 грн, 2016 року – 462 000 грн, 2017 року – 3 528 000 грн, 2018 року – 8 700 000 грн, 2019 року – 8 153 000 грн, а найвище її значення зафіксовано 2020 року – 11 759 000 грн. Зниження збитків від досліджуваної злочинності 2016 року пов'язане з наслідками реформи правоохоронних органів, у процесі якої було звільнено висококваліфікованих і професійних кадрів, а брак досвіду й необізнаність працівників новоствореного підрозділу Департаменту кіберполіції Національної поліції України (кіберполіції) про необхідний інструментарій для виявлення та запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, зумовлює зменшення кількості відображених в офіційній статистиці облікованих досліджуваних злочинів.

За період 2015–2020 років обвинувальних вироків за фактом вчинення таких порушень винесено в місті Києві – 32, Львівській області – 24, Дніпропетровській – 23, Харківській – 13. Найменше обвинувальних вироків винесено у Волинській, Закарпатській, Кіровоградській областях – по 4 вирокі, Івано-Франківській – 3, у Вінницькій та Миколаївській областях – по 2, у Херсонській – 0.

Значна кількість вітчизняних й зарубіжних вчених досліджували у своїх працях питання авторського права та деякі аспекти захисту й охорони таких прав при їх порушенні. Теоретичні основи визначення та ознаки таких прав розглядали Ч. Н. Азімов, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, В. С. Дроб'язко, Ю. О. Левченко, О. О. Мазіна, М. Г. Мельников, М. О. Мельничук, А. В. Микитчик, Т. В. Рудник, І. М. Сопілка, О. І. Харитонов, Ю. А. Чумак, О. О. Штефан.

Особливості відносин права інтелектуальної власності та його порушень у мережі Інтернет досліджували Н. П. Бааджи, І. Л. Борисенко, С. О. Ємельянчик, А. А. Кетрар, О. В. Коротюк, М. М. Микієвич, Т. В. Миронюк, О. А. Підпригора, Н. Є. Сорока, О. І. Харитонova, С. І. Шевченко.

Порушення авторського й суміжних прав у мережі Інтернет, охорону таких прав досліджували С. В. Войтко, Г. І. Грігор'янц, В. О. Жарова, В. І. Жукова, Р. А. Калюжний, О. В. Кохановська, З. В. Мамон, О. О. Підопригора, О. В. Стовпець, О. І. Харитонova, Є. І. Ходаківський, Р. Б. Шишка.

Серед зарубіжних учених, які досліджували проблеми порушень у сфері авторського права та суміжних прав, заслуговують на увагу роботи М. М. Богуславського, Е. А. Войниканис, А. Б. Гельба, М. С. Дашяна, А. К. Жарової, С. Лібовіця, М. Х. Ліфті, Д. Липчик, В. А. Лихачової, Д. Лонг, П. Рей, Ф. П. Сергєєва, Т. Дж. Шмедінгхоффа, О. Ханса.

Методологічну основу дослідження становлять праці українських й зарубіжних учених, з-поміж яких: В. К. Гришук, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, М. В. Костицький, М. В. Карчевський, В. М. Кудрявцев, Ю. О. Левченко, О. М. Літвінов, М. І. Мельник, Т. В. Миронюк, В. О. Навроцький, В. Т. Нор, Т. О. Скакун, С. С. Сливка, В. Я. Тацій, В. В. Чернеї, С. С. Чернявський, В. В. Шаблистий, В. І. Шакун. Водночас необхідність і важливість охорони авторського права й вивчення порушень таких прав саме в мережі Інтернет набули особливої актуальності в еру розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій та використання мережі Інтернет.

Сучасні наукові роботи висвітлюють проблему порушень авторського права в мережі Інтернет або досить обмежено, охоплюючи лише окремі аспекти цього явища, або ж значно ширше – у контексті основного дослідження порушень права інтелектуальної власності. Можемо констатувати, що в сучасній науці бракує робіт, у яких ґрунтовно й усебічно досліджено питання запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет з позицій науки кримінології. Зазначене засвідчує актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, чим і обумовлено її вибір.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана для дисертаційного дослідження тема спрямована на реалізацію та виконана з урахуванням відповідних положень: законів України «Про авторське право і

суміжні права» від 23 грудня 1993 року № 3792-XII; «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11 липня 2001 року № 2623-III; рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06 травня 2015 року «Про заходи щодо посилення боротьби зі злочинністю в Україні» (Указ Президента України від 16 червня 2015 року № 341/2015); Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні (розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 червня 2016 року № 402-р); Стратегії розвитку органів системи МВС України на період до 2020 року (розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р); Основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних, суспільних і гуманітарних наук на 2019–2023 роки (постанова президії Національної академії наук України від 30 січня 2019 року, протокол № 30); Основних напрямів наукових досліджень Національної академії внутрішніх справ на 2018–2020 роки (рішення Вченої ради від 26 грудня 2017 року, протокол № 28/1); Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року); Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року.

Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 29 жовтня 2019 року (протокол № 22), уточнено рішенням Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 24 лютого 2021 року (протокол № 5).

Мета і задачі дослідження. *Метою* роботи є теоретичне узагальнення та розроблення на підставі комплексного кримінологічного аналізу порушень авторського права в мережі Інтернет науково обґрунтованих кримінологічних засад і заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Для досягнення мети необхідно вирішити такі *задачі*:

– з’ясувати сучасний стан дослідження порушень авторського права в мережі Інтернет і запобігання таким злочинам;

- висвітлити генезис кримінально-правової охорони авторського права в мережі Інтернет;
- вивчити зарубіжний досвід запобігання порушенням авторського права у мережі Інтернет і запропонувати шляхи його імплементації в Україні;
- схарактеризувати сучасний стан, структуру, динаміку й тенденції порушень авторського права в мережі Інтернет;
- проаналізувати причини й умови вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет;
- надати кримінологічну характеристику особи, що порушує авторське право в мережі Інтернет;
- розробити систему загальносоціальних заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет для їх подальшого впровадження;
- сформулювати концептуальне бачення ефективних і прогресивних спеціально-кримінологічних заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет;
- визначити систему суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет і проаналізувати їх завдання та функції;
- сформулювати пропозиції з удосконалення запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Об'єкт дослідження – злочинність у сфері порушення авторського права в мережі Інтернет як негативне соціальне явище, а також суспільні відносини, пов'язані з виявленням, припиненням і попередженням її кримінально караних виявів.

Предмет дослідження – запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Методи дослідження. Об'єктивність аналізу предмета дослідження та формування на цій підставі ґрунтовних висновків досягнуто завдяки системному застосуванню загальнонаукових і спеціально-наукових методів. З огляду на поставлену мету, завдань, об'єкт і предмет дослідження, використано такі методи: *діалектичний* – з метою з'ясування підстав встановлення

кримінальної та інших видів відповідальності за вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет (підрозділ 1.2); *історико-правовий* – для з’ясування історичних витоків й еволюції кримінально-, цивільно- та адміністративно-правових норм про відповідальність за вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет (підрозділи 1.1, 1.2); *порівняльно-правовий* – для виявлення особливостей запобігання порушенням авторського права в Інтернеті в Україні й інших країнах, запропонувати шляхи імплементації позитивного зарубіжного досвіду в Україні (підрозділи 1.3, 3.2); *логіко-нормативний* – під час аналізу національних, зарубіжних і міжнародних нормативно-правових актів у сфері охорони авторського права та запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет з метою встановлення можливості вдосконалення національного законодавства в цій сфері (підрозділи 1.2, 1.3, 3.2); *метод моделювання* – для розроблення та формулювання пропозицій щодо внесення змін до ст. 176 КК України з метою вдосконалення застосування норми законодавства, посилення кримінальної відповідальності за вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет (підрозділи 1.2, 1.3, 2.2, 2.3, 3.3); *статистичний* – для встановлення статистичних даних щодо реєстрації (обліку) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 176 КК України, зокрема вчинених із використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій, форм закінчення досудового розслідування зазначених злочинів, кількості та характеристики осіб, які їх вчинили, кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, видів призначених їм покарань і складу засуджених (розділ 2); *соціологічний* – для проведення опитування працівників кіберполіції з питань запобігання вчиненню порушень авторського права в мережі Інтернет (розділи 2, 3); *системно-структурний* – для вивчення особливостей становлення та розвитку законодавства у сфері охорони авторського права в Україні в мережі Інтернет, і формування шляхів його вдосконалення на сучасному етапі (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1); *методи логіки (індукції, дедукції)* – для формування висновків на підставі формально-логічних умовиводів, удосконалення понятійно-категорійного

апарату предмета дослідження (усі розділи); *методи аналізу та синтезу* – для поглибленого вивчення окремих питань законодавства у сфері охорони авторського права у мережі Інтернет, а також заходів запобігання таким порушенням (усі розділи).

Емпіричну базу дослідження становлять результати анкетування 90 працівників територіальних підрозділів кіберполіції; узагальнені результати вивчення 86 винесених судами вироків у період 2015–2021 років щодо 113 осіб, що вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет; статистичні дані Національної поліції України (Нацполіції), Офісу Генерального прокурора (ОГП) України, Державної судової адміністрації за період 2015–2020 роки щодо реєстрації (обліку) кримінальних правопорушень, передбачених ст. 176 КК України, зокрема вчинених із використанням інформаційно-телекомунікаційних технологій, форм закінчення досудового розслідування зазначених злочинів, кількості та характеристики осіб, які їх вчинили, кількості осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності, видів призначених їм покарань і складу засуджених.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що за своїм змістом дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Конкретний внесок дисертанта в наукове розроблення зазначених положень полягає в обґрунтуванні пропозицій та рекомендацій, що містять елементи наукової новизни та мають теоретичне і практичне значення, а саме:

вперше:

– розроблено й запропоновано для впровадження спеціальну пробаційну програму «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет», проєкт Концепції КМУ «Запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» та низку інших пропозицій як систему спеціально-кримінологічних заходів запобігання порушенням авторського права саме в мережі Інтернет;

– сформульовано поняття авторських прав, які слід розуміти як сукупність охоронюваних законом особистих немайнових та майнових прав автора, творчою працею якого створено твір, і майнових прав його спадкоємців й осіб, яким автор чи його спадкоємці передали свої авторські майнові права; надано пропозицію доповнити ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» зазначеним терміном;

– сформульовано поняття злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет, яке слід тлумачити як історично мінливе, соціальне, кримінально-правове явище, що становить цілісну сукупність усіх вчинених у мережі Інтернет кримінальних правопорушень, які посягають на охоронювані законом авторські права суб'єктів авторського права щодо володіння, користування та розпорядження результатами творчої діяльності авторів, унаслідок яких таким жертвам завдають матеріальну та/або моральну шкоду;

– окреслено коло суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет; здійснено їх класифікацію відповідно до функцій та завдань суб'єктів запобігання; запропоновано шляхи покращення їх взаємодії;

удосконалено:

– наукову позицію щодо кримінологічної характеристики особи, що порушує авторське право в мережі Інтернет;

– періодизацію формування та становлення вітчизняного кримінального, цивільного й адміністративного законодавства у сфері охорони авторського права в мережі Інтернет, запропоновано розглядати його історичний розвиток за трьома періодами;

– наукове положення про кримінологічну характеристику порушень авторського права в мережі Інтернет;

– систему детермінант учинення порушень авторського права в мережі Інтернет, на основі чого поділено їх на такі групи: 1) соціально-економічні; 2) правові; 3) організаційно-управлінські; 4) технічні; 5) соціально-психологічні; 6) духовні;

– позицію, за якою порушенням авторського права в мережі Інтернет притаманний гіперлатентний характер; виокремлено види латентності зазначених злочинів – природна, погранична і штучна;

дістало подальшого розвитку:

– положення щодо впровадження загальносоціальних заходів запобігання порушенням авторського права саме в мережі Інтернет;

– стан опрацювання міжнародних й зарубіжних нормативно-правових актів, які забезпечують протидію порушенням авторського права в мережі Інтернет і встановлюють відповідальність за вчинення таких злочинів;

– наукове положення щодо обґрунтування суспільно небезпечних наслідків порушень авторського права в мережі Інтернет, що полягають у спричинених матеріальних збитках авторам безпосередньо й державі зокрема.

Теоретичне і практичне значення дисертаційного дослідження полягає в тому, що викладені в дисертації положення, узагальнення та висновки можна використовувати у:

законотворчій сфері – під час удосконалення законодавства у сфері протидії злочинності у сфері порушень авторського права в мережі Інтернет, зокрема як основу для подальших розробок законодавчих актів, змін до КК та КПК України, відомчих нормативно-правових актів, науково-методичних розробок з питань запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет (лист Комітету Верховної Ради України з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності від 15.02.2021 № 04-27/12-2021/44862);

практичній діяльності – для підвищення ефективності діяльності суб'єктів як загальної, так і спеціальної компетенції щодо запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет (акт Верховного Суду від 18.05.2021);

освітньому процесі та науково-дослідній діяльності – під час викладання та вивчення навчальних дисциплін «Кримінологія», «Правова статистика», а також для подальшого розроблення теоретичних положень щодо злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет (акт Національної академії внутрішніх справ від 15.03.2021).

Особистий внесок здобувача. Викладені в дисертації висновки та положення, що становлять її новизну, розроблені автором особисто. Наукові статті, опубліковані в співавторстві, містять не менше ніж 50 % власних теоретичних розробок.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях і засіданнях круглих столів, серед яких: міжвузівський науково-практичний круглий стіл «Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення» (Київ, 28 травня 2020 року); IV Всеукраїнська науково-практична конференція «Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права» (Львів, 12 листопада 2020 року); II Міжнародна науково-практична конференція «Потенційні шляхи розвитку науки» (Київ, 20–21 листопада 2020 року); Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні погляди на актуальні погляди правових наук» (Запоріжжя, 27–28 листопада 2020 року).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у дев'яти наукових публікаціях, із них три – наукові статті у фахових виданнях, дві – в зарубіжних виданнях (Вірменія, Чехія), чотири – у збірниках тез наукових доповідей, що оприлюднені на науково-практичних заходах.

Структура дисертації. Дисертація складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (207 найменувань на 21 сторінці) і 8 додатків на 30 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 256 сторінок, із них основного тексту – 195 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

1.1. Стан наукових досліджень питання запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет

Забезпечення конкурентоспроможності економіки на міжнародній арені й досягнення успіху Україною на інноваційному шляху її розвитку було б неможливим без усебічного та ґрунтовного осмислення сучасного стану такого важливого чинника, як інтелектуальна власність.

З метою соціально-правового та соціально-економічного розвитку держави було створено Національну систему інтелектуальної власності.

Національна система інтелектуальної власності охоплює національне законодавство, що є сукупністю правових положень, які є підставою для набуття, реалізації та захисту будь-якою особою своїх прав, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної, творчої діяльності (нормативна база), державні та судові органи, наділені відповідними повноваженнями у сфері інтелектуальної власності, наукові та освітні установи, громадські організації й інші структури, що беруть активну участь у реалізації державної політики в цій сфері та вирішенні ширшого кола завдань з надання правової охорони, управління, реалізації та захисту прав інтелектуальної власності (інституційна база), елементи і відносини, які забезпечують та підтримують на належному рівні функціонування системи (інфраструктура), а також користувачів цієї системи [99].

Одним із головних завдань, які є актуальними для України щодо зміцнення позицій та розвитку сфери інтелектуальної власності (зокрема авторського права), є прийняття Стратегії розвитку сфери інтелектуальної

власності на період 2020–2025 років, виконанням якої буде забезпечено процес інтеграції України до міжнародного та європейського інтелектуального простору, з огляду на національні інтереси України. Важливість прийняття цього документа пов'язана із неможливістю в умовах сьогодення практично реалізувати ні судову, ні правову реформи в Україні та необхідністю впровадження в політиці держави єдиного підходу в галузі інтелектуальної власності. Під час розроблення цієї Стратегії застосовували інноваційні положення, викладені в Стратегії «Європа 2020», якою встановлено завдання та визначено стратегічні пріоритети Європейського Союзу (ЄС), покликані об'єднати на міжнародному рівні європейську конкурентоспроможність для розбудови Інноваційного союзу, Європейського дослідницького простору, сприяти реалізації Цифрового порядку денного для Європи [28, с. 89].

Спрощення процедур створення та використання продуктів творчої діяльності, гарантування ефективного й необхідного рівня охорони та захисту прав інтелектуальної власності (насамперед авторського права) як в Україні, так і на території держав – членів ЄС, наразі становлять основні міжнародні зобов'язання України у сфері інтелектуальної власності.

Необхідність прийняття і реалізації такої стратегії пов'язана з незадовільним станом дотримання авторських прав та їх захисту, а також проблемами, що постають унаслідок вчинення таких протиправних дій особами.

Серед основних проблем можна виокремити: неефективне застосування механізмів охорони, захисту й дотримання авторських прав; високий рівень контрафакції та піратства, зокрема часте використання неліцензійних комп'ютерних програм; значна кількість випадків недобросовісної конкуренції, пов'язаних із правом інтелектуальної власності; порушення авторського права за напрямком розроблення спеціальних технологій, які створюють з метою усунення технічних засобів захисту об'єктів авторського права та зміни чи вилучення інформації щодо законного правовласника на об'єкті авторського права; завідомо недобросовісне подання реєстраційних форм на об'єкти

інтелектуальної власності; недостатнє дослідження об'єктів інтелектуальної власності, зокрема впровадження винаходів у межах інноваційного процесу; низька активність ділових шкіл з приводу залучення наявного в країні потенціалу інтелектуальної власності тощо. Проблемними питаннями залишаються затримка прийняття рішень, недостатність інформації стосовно експертиз і недосконалість законодавства [194].

Деякі зі світових найрозвинутіших економік продовжують бути сприятливим середовищем для піратства. В Україні масштаби піратства в мережі Інтернет є неприйнятно високими, проте застосовують заходи, якими його поступово блокують [195].

Учені у своїх наукових працях аргументують позицію, за якою система права інтелектуальної власності в Україні загалом функціонує на задовільному рівні, формально відповідає основним міжнародним вимогам і стандартам [144, с. 285].

Водночас залишаються прогалини у вітчизняній системі інтелектуальної власності, зокрема щодо злочинних посягань на авторські права в мережі Інтернет, контрафакції, порушення прав на торговельну марку, порушення прав власників промислових зразків тощо, кількість яких щорічно збільшується в Інтернеті. Попри активну роботу правоохоронних органів у напрямі захисту прав інтелектуальної власності, загальний рівень злочинності в цій сфері наразі є досить високим, що дає підстави для висновку про належну охорону інтелектуальної власності в Україні. Особливо це стосується творів науки, літератури й мистецтва, аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних і програмного забезпечення.

За даними Міжнародної федерації виробників фонограм, Україна є «лідером» у Європі за рівнем піратства в Інтернеті з показником близько 95 % від загального обсягу ринку [14, с. 65]. Ще одна міжнародна організація – Асоціація виробників програмного забезпечення – у Звіті про піратство віднесла Україну до десятки країн, у яких використовують «піратське» програмне забезпечення, а рівень «піратської» продукції становить 89 % від

внутрішнього ринку об'єктів авторського права. Згідно з даними цієї організації, Україна разом з Індонезією поділяє третє та четверте місця, одразу після В'єтнаму та Китаю, і навіть випереджає Російську Федерацію за рівнем «піратства» [14, с. 65]. Цікавим є той факт, що, згідно з даними Єдиного державного реєстру судових рішень, за останній звітний рік, а саме в період із 1 січня 2019 року до 1 січня 2020 року, було винесено рекордну за 6 років кількість судових рішень у судових справах про порушення права інтелектуальної власності – 17 719.

Згідно з даними Спеціального звіту 301 Торгового представництва США, Україна з 2001 року належить до переліку тих країн, де найчастіше порушують права інтелектуальної власності у світі, тому ті самі проблеми, які були підставою для включення її до кола таких країн декілька років тому, залишилися донині нерозв'язаними. Україну щороку то вносять у «priority watch list», то залишають у «watch list» за умови деяких річних позитивних змін у системі захисту інтелектуальної власності, зменшення кількості порушень права інтелектуальної власності. Основними проблемами, що спричиняють тому негативну ситуацію, залишаються: 1) брак ефективних і системних засобів боротьби з порушенням авторського права й суміжних прав в Інтернеті; 2) несправедливе та непрозоре адміністрування системи збору авторської винагороди; 3) ліцензійне програмне забезпечення через брак механізмів його впровадження не використовують урядові установи [204]. Special 301 Report – це щорічний звіт, підготовлений офісом представництва Торгової палати США, що визначає торгові бар'єри для компаній США та їх продукції щодо продажу іншим країнам, відповідно до чинних у них законів про інтелектуальну власність, а саме авторське право, патентне право, про регулювання торгових марок [194].

Найпоширенішими порушеннями авторського права в мережі Інтернет є:

1. «Прямі» порушення авторського права: а) «піратство» у сфері авторського права – опублікування, відтворення, розповсюдження контрафактних примірників творів (комп'ютерних програм і баз даних), а

також «Інтернет-піратство», тобто вчинення будь-яких дій, які, відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», визнають порушенням авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет [110]; б) плагіат – оприлюднення (опублікування), цілком або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору [16]; в) підроблення, зміна чи вилучення інформації в електронній формі про управління правами; г) розповсюдження, публічне сповіщення об'єктів авторського права в електронній формі, у яких без необхідного дозволу суб'єктів авторського права вилучено або змінено інформацію про управління правами; д) порушення цілісності творів електронними бібліотеками. Законом України «Про авторське право і суміжні права» електронним бібліотекам надано певні пільги щодо використання авторських творів. Бібліотека без дозволу автора та без виплати йому винагороди має право робити репрографічне відтворення (репродукування) ^[1], що полягає у відтворенні шляхом фотокопіювання або з використанням інших технічних засобів, видозмінених, інших творів, що відрізняються від оригінального твору. Проте така норма не є диспозитивною за своїм змістом, а електронні бібліотеки не мають права ні оцифровувати (відтворювати) твір, ні розміщувати його на сайті, до чого вони часто вдаються.

2. «Непрямі» порушення авторського права – дії, якими не порушують власне права на об'єкт авторського права, однак якими створюють умови для вчинення такого порушення. На думку А. В. Кирилюк, до таких порушень належить розроблення спеціальних технологій, за допомогою яких можна усунути технічні засоби захисту об'єктів авторського права або ж змінити чи вилучити інформацію про законного правовласника на певному об'єкті авторського права [67, с. 119]. Загалом такі протиправні дії опосередковано спрямовані на порушення авторського права, за допомогою них створюють

¹ Репрографічне відтворення – це факсимільне відтворення у будь-якому розмірі оригіналу письмового чи іншого графічного твору або його примірника шляхом фотокопіювання чи іншими схожими способами, крім запису в електронній, оптичній чи іншій формі, яку зчитує комп'ютер.

сприятливі умови для безпосереднього вчинення «прямих» порушень авторського права, про які йшлося вище.

Сучасні дослідники у сфері права визначають порушення авторського права як дії, спрямовані на протиправне використання об'єктів авторського права, що належать іншим особам, умисно вчинені особою, яка розуміє протизаконний характер цих дій, з метою отримання матеріальної вигоди [42, с. 80; 70, с. 86].

Позитивно оцінюючи понятійно-правовий апарат термінів, пов'язаних з авторським правом, наявний у вітчизняній нормативно-правовій базі, констатуємо факт незакріплення дефініції поняття «авторські права» в національному законодавстві. Це зумовлює необхідність визначення поняття «авторські права» та подальшого його законодавчого закріплення.

Згідно зі ст. 7 Закону України «Про авторське право та суміжні права», суб'єктами авторського права є автори творів, їх спадкоємці й особи, яким автори чи їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Тож законодавець визначає родове поняття «суб'єкти авторського права», а отже, авторські права можуть належати не лише авторам, творчою працею яких було створено твір, а й їх спадкоємцям, а також особам, яким автори або їхні спадкоємці передали свої авторські майнові права. Слід з'ясувати, що охоплено поняттям «авторські права». Аналізуючи положення ст. 7, 14, 15 Закону України «Про авторське право та суміжні права», можна дійти висновку, що авторські права – це особисті немайнові права автора, які не можуть бути передані (відчужені) іншим особам, його майнові авторські права й майнові права його спадкоємців та осіб, яким автор чи його спадкоємці передали свої авторські майнові права.

Ураховуючи зазначене, пропонуємо поняття «авторські права» тлумачити як сукупність охоронюваних законом особистих немайнових та майнових прав автора, творчою працею якого створено твір, і майнових прав його спадкоємців й осіб, яким автор чи його спадкоємці передали свої авторські майнові права. Оскільки «авторські права» є категорією цивільного права, вбачаємо за

необхідне доповнити запропонованим визначенням перелік термінів, закріплений у ст. 1 «Визначення термінів» профільного Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Питання які стосуються теми авторського права в мережі Інтернет, досліджували П. П. Андрушко, Б. В. Здравомислов, А. В. Кирилюк, А. М. Коваль, Г. І. Піщенко, Б. В. Харченко. Аспекти кримінальної відповідальності за порушення авторського права та суміжних прав розглядали М. І. Бажанов, П. С. Берзін, С. Я. Булатов, В. С. Дроб'язко, О. О. Дудоров, В. В. Єсіпов, А. А. Жижиленко, Б. В. Здравомислов, В. М. Іванов, Л. М. Кривоченко, С. Я. Лихова, П. С. Матишевський, М. І. Мельник, В. О. Навроцький, Н. О. Неклюдов, В. Д. Спасович, І. Я. Фойницький, М. І. Хавронюк, Є. В. Шевченко, Г. Ф. Шершеневич.

У своїх працях науковці досліджували права інтелектуальної власності, здійснювали кримінологічний аналіз і надавали кримінально-правову характеристику злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності, зокрема порушенням авторського права.

Зокрема, О. В. Новіков у своїй дисертації під час аналізу кількісних і якісних показників злочинності у сфері інтелектуальної власності за період 2007–2013 років і дослідження латентності такої злочинності з'ясував, що найбільшу кількість з усіх зареєстрованих кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності становлять порушення авторського права та суміжних прав (ст. 176 КК України). Із 517 облікованих кримінальних правопорушень проти інтелектуальної власності 2007 року частка порушень авторського права й суміжних прав становила 417; 2008 року із 493 – 435; 2009 року із 545 – 476; 2010 року із 669 – 579; 2011 року із 693 – 527; 2012 року із 267 – 140; 2013 року з 1101 – 452.

Науковець встановив, що з усіх осіб, затриманих під час вчинення злочинів проти інтелектуальної власності, найбільшу частку становлять особи, що вчинили порушення авторського права та суміжних прав: 2007 року було затримано 136 таких осіб із 137 виявлених осіб за вчинення злочинів у сфері

інтелектуальної власності; 2008-го – 165 із 167; 2009-го – 202 із 204; 2010-го – 264 із 314; 2011-го – 280 із 345; 2012-го – 8 із 11; 2013-го – 104 із 148 виявлених осіб за вчинення злочинів проти права інтелектуальної власності.

Учений обґрунтував високолатентний характер злочинності у сфері інтелектуальної власності та з'ясував, що рівень зареєстрованих злочинів у сфері інтелектуальної власності постійно зростає, а їх реальний обсяг не менше ніж у десять разів вищий від офіційного облікованого рівня. На підставі наданих експертами даних автор дисертаційної праці визначив, що найвищим рівнем латентності вирізняються порушення авторського права й суміжних прав (ст. 176 КК України) та незаконне використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару (ст. 229 КК України). Що порушення авторського права саме в мережі Інтернет мають ще вищий рівень латентності, що засвідчує актуальність кримінологічного дослідження злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет.

Грунтовним дисертаційним дослідженням, у якому проаналізовано стан кримінально-правової характеристики складів злочинів, що посягають на інтелектуальну власність, а також склади таких злочинів, стала робота І. М. Романюка [145, с. 14–15]. Автор серед іншого дослідив питання кримінально-правової охорони об'єктів авторського права, надав характеристику об'єктів складів злочинів, якими порушують авторське право, ознак суб'єктів складів таких злочинів і визначив проблеми кваліфікації складів злочинів, якими порушують авторське право. Здійснюючи аналіз становлення та розвитку законодавства щодо кримінально-правової охорони інтелектуальної власності в Україні, автор акцентує увагу на безапеляційній взаємопов'язаності ефективності захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, досконалості нормативно-правової бази та рівня розвитку інфраструктури національної системи правової охорони інтелектуальної власності, насамперед кримінально-правовими засобами.

Аргументовано важливість і фундаментальну значущість саме кримінально-правових засобів у захисті прав інтелектуальної власності, якими є і авторські права, а також встановлено, що їх слід застосовувати в тому випадку, коли всі інші способи захисту прав інтелектуальної власності (цивільні, адміністративні) вичерпано. Водночас стосовно об'єктів авторського права вчений обґрунтовує позицію, згідно з якою бурхливий поступ технологій (зокрема цифрових) на об'єкти інтелектуального права обумовив доступність використання таких об'єктів без відома авторів і правовласників, що призвело до негативних наслідків – збільшення кількості вчинених порушень у цій сфері [145, с. 46–47].

Автор зазначає, що об'єктами інтелектуальної власності, які охороняються авторським правом, є твори науки, літератури й мистецтва. Натомість ми вважаємо, що під час здійснення наукових досліджень слід охоплювати весь розгалужений перелік об'єктів авторського права, охоронюваних інститутом авторського права на підставі Закону України «Про авторське право і суміжні права», і не обмежувати його зазначеними об'єктами. Тож І. М. Романюк акцентує на недосконалості кримінально-правової норми ст. 176 КК України, аргументуючи необхідність законодавчого тлумачення поняття «незаконне відтворення», оскільки в чинному КК України цьому поняттю не надано характеристики, що призводить до двозначного трактування цієї норми. Загалом така позиція відповідає нашим переконанням про необхідність внесення змін до ст. 176 КК України, проте наша пропозиція спрямована на усунення недоліків диспозиції та підвищення рівня встановленої за порушення авторського й суміжних прав відповідальності (додаток Г).

Учений В. Б. Харченко дослідив стан кримінально-правової охорони прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні, окреслив перспективи їх розвитку та гармонізації з європейським законодавством. Дослідник визначив систему детермінант вчинення кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності. Автор проаналізував та визначив правові й неправові засоби протидії таким правопорушенням, запропонував власне тлумачення

системи кримінальних правопорушень у сфері інтелектуальної власності, здійснив історичний аналіз становлення кримінально-правової охорони прав інтелектуальної власності з акцентом на соціальній обумовленості криміналізації порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності. Науковець обґрунтовує пропозицію щодо введення до структури КК України самостійного розділу Особливої частини КК України «Злочини у сфері інтелектуальної власності» [167, с. 6].

Аналогічну позицію поділяють і розвивають у своїх працях такі вчені, як І. М. Романюк, П. П. Андрушко, П. С. Берзін, В. Б. Харченко та ін. [2; 11; 145; 167].

Думки вчених із цього питання розділилися. О. В. Коротюк доводить, що групування злочинів, визначених ст. 176, 177, 229, 231, 232, 232-1, 232-2 КК України в один розділ, не є обґрунтованим, оскільки ці діяння виокремлено лише за ознакою належності предмета злочинів до об'єкта права інтелектуальної власності, хоча вони відрізняються за видовим і родовим об'єктами [70, с. 15].

Позицію виокремлення злочинів проти інтелектуальної власності в самостійний вид злочинів схвалює А. А. Ломакіна. Наукова цінність її дослідження полягає в проведенні комплексного аналізу характеристик системи суб'єктів спеціально-кримінологічного запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, до яких віднесено державні органи, для яких запобігання таким злочинним діянням є їх основною функцією (Департамент захисту економіки Нацполіції (ДЗЕНПУ – нині ліквідовано) і Департамент кіберполіції Нацполіції (кіберполіція), а також державні органи, для яких запобігання злочинам, що посягають на права інтелектуальної власності, є вторинним завданням (Державна фіскальна служба України, Служба безпеки України (СБУ), Державна служба інтелектуальної власності, Антимонопольний комітет України, органи прокуратури, інші правоохоронні органи України та судові органи, а також недержавні організації у сфері охорони права інтелектуальної власності). Авторка поміж іншого встановлює основні недоліки в

діяльності суб'єктів щодо запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності, пропонує способи їх подолання [70, с. 15].

Науковець В. Д. Гулкевич у дисертаційній праці [33] дослідив питання проблемних аспектів кримінально-правової охорони авторського права та суміжних прав. Надважливий науковий здобуток автора полягає в обґрунтуванні позиції щодо того, що чинна редакція ст. 176 КК України передбачає кримінальну відповідальність за порушення тільки майнових прав автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, якими заподіяно таким особам матеріальну шкоду в значному, великому або особливо великому розмірах, а кримінальної відповідальності за порушення немайнових прав цих суб'єктів у КК України не встановлено. Науковець вказує на недосконалість ст. 176 КК України, аргументуючі, що матеріальною шкодою слід вважати вартість порушеного майнового права суб'єкта авторського права й суміжних прав [33, с. 12].

Зазначений вчений запропонував вдосконалити чинну редакцію ст. 176 КК України й визначити злочином будь-яке порушення майнового права автора, виконавця, виробника фонограми, відеограми, організації мовлення, незалежно від розміру заподіяної шкоди, а також ввести кримінальну відповідальність за незаконне придбання, перевезення або зберігання з метою розповсюдження контрафактних примірників об'єктів авторського права й суміжних прав, вчинених у значному розмірі, та за умисні дії з обходу або нейтралізації технологічних засобів захисту авторського права і суміжних прав, незаконного вилучення або зміни будь-якої інформації про управління цими правами [33, с. 15]. Дійсно, сучасні перетворення у соціумі, зміни суспільних відносин та переосмислення соціальних цінностей зумовлює внесення численних змін до вітчизняного законодавства [6, с. 309].

Тому, аргументованою є думка автора щодо недосконалості законодавчої конструкції ст. 176 КК України та відсутності кримінальної відповідальності за порушення немайнових прав суб'єктів авторського й суміжних прав, тож поділяємо його позицію про неактуальність формулювання деяких чинних

кримінально-правових норм або використання в окремих їх положеннях таких законодавчих конструкцій, що не відповідають регулятивному законодавству.

З-поміж комплексних наукових досліджень, що стосуються проблематики охорони інтелектуальної власності, варта уваги дисертація Р. С. Филя [163]. Автор здійснює порівняльний аналіз ознак об'єктів промислової власності й авторського права та суміжних прав. Аргументовано позицію щодо необхідності створення єдиного правоохоронного органу, що визначає політику охорони прав інтелектуальної власності, який сприятиме підвищенню рівня запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності та обмеженню обігу фальсифікованої продукції й контрафактного товару в господарській діяльності [163, с. 9, 13]. Окреслена думка має практичну значущість, і ми поділяємо її, проте є прихильниками дещо іншої позиції – створення спеціального підрозділу в структурі Нацполіції, завданням якого буде боротьба зі злочинністю у сфері інтелектуальної власності, насамперед у сфері авторського права в мережі Інтернет.

На певних аспектах порушень авторського права, зокрема в мережі Інтернет, увагу зосереджено в наукових працях учених О. Є. Аврамової [1], О. І. Грігор'янц [30; 31], В. С. Дроб'язка [41], П. А. Калениченка [61], А. А. Кертарь [66], О. І. Разіної [1], О. О. Юрікова [176; 178; 180; 207].

Як висновок зауважимо, що українські вчені здійснювали ґрунтовні дослідження злочинів і порушень права інтелектуальної власності, зокрема порушень авторського права, кримінально-правової охорони права на об'єкти промислової власності, спрямовували увагу на вивчення загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, пропонували підходи з їх удосконалення, досліджували роботу державних і недержавних органів запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, вивчали основні недоліки в діяльності суб'єктів запобігання таким злочинам і пропонували нові підходи для покращення системи запобігання.

Загалом ми поділяємо погляди авторів щодо недосконалості окремих положень чинних кримінально-правових норм у частині неактуальності їх формулювання та використання в них законодавчих конструкцій, що не відповідають регулятивному законодавству.

Беззаперечно, наукові дослідження рівня злочинності у сфері інтелектуальної власності, кримінально-правової охорони об'єктів права інтелектуальної власності є важливою складовою для здійснення кримінологічного аналізу злочинності, гармонізації та вдосконалення кримінально-правового законодавства й загального розвитку науки кримінології та кримінального права.

На відміну від тем зазначених досліджень, обрана тема дисертаційного дослідження є більш галузевою, водночас спрямована на комплексне дослідження порушень авторського права в мережі Інтернет, надання їх кримінологічної характеристики, вивчення рівня та тенденцій злочинності у сфері авторського права саме в мережі Інтернет, насамперед – розроблення нової прогресивної системи спеціально-кримінологічних заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет і надання пропозицій загальносоціальних заходів запобігання таким порушенням для подальшого впровадження.

Здійснений аналіз наукових праць учених дає підстави стверджувати про опосередкований стан дослідження явища порушень авторського права саме в мережі Інтернет, і це засвідчує актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та важливість поставлених завдань.

Також слід констатувати про відсутність законодавчого тлумачення поняття «авторські права» в національних нормативно-правових актах. Ураховуючи виявлену законодавчу прогалину, ми пропонуємо тлумачити «авторські права» як сукупність охоронюваних законом особистих немайнових і майнових прав автора, творчою працею якого створено твір, і майнових прав його спадкоємців та осіб, яким автор чи його спадкоємці передали свої авторські майнові права.

Специфічність різновиду порушень авторського права саме в мережі Інтернет полягає в їх високій латентності, а внаслідок прихованого характеру такі порушення складно виявляють у віртуальному світі та проблематично піддаються обліку правоохоронними органами. Вчинення таких порушень протягом тривалого часу може залишатися непоміченим, оскільки його вчиняють в онлайн режимі. Ці фактори спричиняють складність надання кримінологічної характеристики таким порушенням, як і характеризують детермінанти їх вчинення та заходи запобігання, порівняно з «класичним» порушенням авторського права. Моніторинг дотримання правового порядку в мережі Інтернет знаходиться на низькому рівні, а тому дослідження порушень авторського права саме в мережі Інтернет, виявлення вразливих аспектів охорони авторського права та запобігання вчиненню таких порушень, а також розроблення нових заходів запобігання видаються актуальними та важливими завданнями. Детальний аналіз порушень авторського права в мережі Інтернет має суттєве значення для розвитку науки кримінології, кримінально-правових наук, чим, зокрема, обумовлений вибір теми дисертації.

Тож дисертаційне дослідження може стати «субстратом» для подальшого використання його: 1) для визначення кримінологічних і кримінально-правових особливостей порушень авторського права в мережі Інтернет; 2) для побудови та розвитку системи загальносоціальних і спеціально-кримінологічних заходів запобігання порушенням авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет; 3) з метою доповнення чинних і прийняття нових кримінально-правових норм; 4) для виявлення осіб, які порушують авторське та/або суміжні права в мережі Інтернет; 5) під час розроблення законопроектів щодо внесення змін до правових актів загального та спеціального законодавства у галузі авторського права; 6) в освітній діяльності, зокрема освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного спрямування, передусім під час проведенні різних видів занять за відповідними дисциплінами (переважно кримінально-правового циклу).

1.2. Еволюція законодавчо-нормативного регулювання запобігання порушенням авторського права, зокрема в мережі Інтернет

Розвиток права інтелектуальної власності, зокрема авторського права та суміжних прав, історично складався так, що змістом їх гарантування й охорони насамперед були норми цивільного права. Проте згодом стан охорони сфери авторського права засвідчив недостатність лише цивільно-правових заходів регулювання, у зв'язку з чим постала необхідність упровадження кримінально-правових й адміністративно-правових норм.

Розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, поява Інтернету й поширення доступу до нього буквально «розв'язали руки» злочинцям і дали змогу замаскувати вчинення порушень авторських прав у цифровій мережі внаслідок специфічності й недослідженості місця їх вчинення. Такі злочини стало складніше досліджувати, розкривати, а головне – ускладненим стали їх виявлення та запобігання. Правову охорону авторських прав регулюють і гарантують низка міжнародних договорів, угод і конвенцій у сфері інтелектуальної власності, які ратифіковані Україною.

Правові засади захисту авторського права закріплено в ст. 27 Загальної декларації прав людини 1948 року: «1. Кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, насолоджуватися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі та користуватися його благами. 2. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є» [49; 86, с. 93].

На міждержавному рівні адміністративним органом з питань регулювання авторського права та суміжних прав є Всесвітня організація інтелектуальної власності. Усі міжнародні угоди у сфері авторського права за змістом доповнюють одна одну та є взаємопов'язаними. Рівень охорони авторських прав, що встановлений в одній угоді, не може знижувати рівень охорони, що забезпечений іншою.

Цей принцип прослідковується на прикладі ст. 7, 17 Женевської конвенції про авторське право 1952 року [23] та ст. 1 Римської конвенції 1961 року [92; 86, с. 91–94].

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1886 року посідає центральне місце в міжнародно-правовому регулюванні охорони авторського та суміжних прав. Україна ратифікувала її 24 липня 1971 року.

Бернська конвенція захищає здебільшого «класичні об'єкти» авторського права, проте не передбачає охорону «сучасних об'єктів», які поширені в Інтернеті, наприклад, комп'ютерних програм, баз даних, аудіовізуальних творів. Необхідною і достатньою, згідно з Бернською конвенцією, є умова опублікувати твір (авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення) [12; 86, с. 91–94].

Наступним міжнародним договором, укладеним після прийняття Бернської конвенції про авторське право, який регулює міжнародний режим охорони об'єктів авторського права, є Всесвітня (Женевська) конвенція про авторське право 1952 року. Україна ратифікувала її 27 травня 1973 року.

Бернська та Женевська конвенції є основоположними конвенціями про авторське право, які спрямовані на забезпечення належного й однакового для всіх країн-учасниць рівня охорони авторського права на міжнародному рівні.

Серед міжнародних договорів щодо правової охорони інтелектуальної власності важливе місце посідає Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРІПС), яку ратифікувала Україна 2008 року, вона стала міжнародним інструментом впливу на національне законодавство в галузі авторського права кожної з країн, які належать до Світової організації торгівлі (СОТ) [160]. За вимогами, що містяться в Угоді ТРІПС, Женевська конвенція втратила чинність задля уникнення дублювання в цих міжнародних документах схожих положень, які вони містили.

Значущість Угоди ТРІПС полягає в тому, що на країни, що є членами СОТ, уперше було покладено міжнародні зобов'язання щодо імплементації в

національне законодавство кримінальних процедур та покарань, а також кримінальної відповідальності за порушення авторського права, а саме підроблення торгового знаку й піратського копіювання в комерційних масштабах (ст. 61 Угоди ТРІПС) [160]. Угода ТРІПС передбачає «ремедіуми» – заходи, спрямовані на виправлення ситуації, що склалася, які повинні передбачати ув'язнення та (або) грошові штрафи, достатні для того, щоб бути засобом стримування та відповідати рівню покарання, що застосовують у випадках покарання за злочини відповідної тяжкості. У низці випадків ремедіуми мають передбачати накладання арешту, конфіскацію та знищення товарів, що порушують авторське право, а також матеріалів або приладів, які були використані під час вчинення порушення. Угода ТРІПС вимагає невідкладного вжиття засобів захисту прав, зокрема попередніх або тимчасових заходів, без попереднього повідомлення підозрюваного порушника – самозахисту авторських прав.

У грудні 1996 року з метою посилення охорони авторського права Дипломатична конференція ВОІВ уклала спеціальну угоду – Договір про авторське право та положення Бернської конвенції, на які є посилання в Договорі ВОІВ [39]. Під час розроблення його положень було враховано розвиток інформаційних і комунікаційних технологій та їх вплив на створення і використання об'єктів авторського права. Україна приєдналася до цього Договору 20 вересня 2001 року.

У Договорі про авторське право запроваджено низку новел, яких не було в Бернській конвенції, зокрема: 1) комп'ютерні програми прирівнено до літературних творів, їх забезпечують однаковим рівнем захисту; 2) авторське право охороняє компіляції даних або іншу інформацію в будь-якій формі, які за підбором і розміщенням змісту є результатом інтелектуальної творчої діяльності; 3) авторським правом захищають упорядкування та селекцію матеріалів у базах даних; 4) автору надано право контролювати використання та поширення його твору; 5) заборонено обхід технічних засобів захисту твору

й незаконну підміну (підроблення) інформації про авторство, що міститься у творі [39; 86, с. 91–94].

На увагу заслуговує положення про зобов'язання щодо технічних засобів захисту. Країни, які передбачили їх реалізацію у своєму національному законодавстві, тепер застосовують нові правові дії для запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет і здійснюють боротьбу з правопорушеннями в кіберпросторі.

Отже, міжнародні конвенції, договори є правовою основою законодавства у сфері охорони авторського права та його захисту в мережі Інтернет, а імплементація їх положень країнами-учасниками до національного законодавства сприяє забезпеченню належного рівня охорони авторського права.

Зазначимо, що в чинному національному законодавстві, зокрема Законі України «Про авторське право і суміжні права» та книзі IV «Право інтелектуальної власності» ЦК України, ураховано положення Угоди ТРІПС.

Окрім міжнародного законодавства у сфері охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет, відбувалися формування і становлення національного законодавства в цій галузі.

Для того щоб якомога повніше продемонструвати еволюційний розвиток українського законодавства у сфері охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет, вважаємо за доцільне розглядати його становлення у розрізі трьох часових періодів, зокрема: 1) формування передумов охорони авторського права (кінець XIX ст. – 1991 рік); 2) встановлення правової (кримінальної, цивільної та адміністративної) відповідальності за порушення авторського права (1991–2004 роки); 3) гармонізація національного законодавства у сфері охорони авторського права в мережі Інтернет, до міжнародних вимог (2004–2021 роки).

У різні часи українські землі належали до складу різних держав: Великого князівства Литовського, Речі Посполитої, Російської держави, Австро-Угорщини, законодавство яких поширювалося й на українські території [5,

с. 88–91]. Тому протягом тривалого часу на теренах України діяли акти законодавства цих держав. Водночас слід зауважити, що в таких фундаментальних джерелах українського писаного права, як «Руська правда» (XI ст.), Судебник Казимира Ягайловича (1468), Литовські статuti (в редакціях 1529-го, 1566-го, 1588 року), «Права, за якими судиться малоросійський народ» (1743), «Зібрання малоросійських прав» (1807), не було передбачено норм про кримінальну відповідальність за порушення авторського права.

На території сучасної України становлення законодавства про відповідальність за досліджувані злочини розпочалося за часів її приналежності в складі Російської імперії. Перший період становлення законодавства, пов'язаного з охороною авторського права, припадає на часи, коли українські землі належали до складу Російської імперії та знаходилися в складі Радянського Союзу.

Перші закони, які регулювали відносини авторського права, було прийнято тільки в другій чверті XIX століття. Зазначене зумовлено тим, що через історичні причини книговидавнича справа в Російській імперії аж до кінця XVIII ст. була державною монополією.

Першого юридичного оформлення захист авторських прав у Російській імперії набув 1828 року, коли Цензурний статут 1826 року було доповнено розділом «Про авторів і видавців книжок». Статті цього розділу встановлювали правовий режим використання літературних творів, зокрема за автором або перекладачем твору закріплювали виключне право позиттєвого користування своїм твором. Розділ налічував лише 5 статей, а в кінці його доповнено розлогим Положенням про права авторів, що було додатком до Цензурного статуту. Цей розділ встановлював термін дії авторського права: 25 років з дня смерті автора, після закінчення якого твір ставав суспільним надбанням. Після прийняття Положення література стала галуззю промисловості, що врегульована законами [60].

Унаслідок подальшого розвитку законодавства перелік творів й авторських прав як об'єктів охорони розширився. Зокрема, 1845 року було визнано авторські права на музичну власність, а 1848 року захист авторського права поширився й на художні твори.

Законодавець подовжив термін дії авторського права 1875 року, що становив 50 років. З метою кодифікації законодавства, Положення про права авторів 1877 року перенесено з Цензурного статуту до десятого (X) тому Зводу законів Російської імперії.

На початку XX століття було вперше запроваджено кримінально-правову охорону авторського права в Російській імперії. Нормативно-правовим актом, який встановлював кримінальну відповідальність за порушення авторського права, стало Кримінальне уложення, підписане російським імператором Миколою II 22 березня 1903 року. Положення, що встановлювали кримінально-правовий захист об'єктів авторського права, зосереджувалися в ст. 620 Кримінального уложення, що належала до розділу «О преступных деяниях против прав авторских и привилегий на изобретения»: «Виновный въ самовольномъ пользованіи, вполнѣ или частью, чужимъ правомъ литературной, музыкальной или художественной собственности наказывается: арестомъ или денежною пенею или свыше пятисот рублей. Если такое пользование симъ правомъ учинено самовольнымъ изданіемъ или размноженіемъ, съ целью сбыта, произведенія литературного, музыкального или художественного, то виновный наказывается: заключением в тюрьме. Если же виновный самовольно издалъ чужое литературное, музыкальное или художественное произведение подъ своимъ именемъ, то онъ наказывается: заключеніем в тюрьме на срок не ниже трехъ мѣсяцевъ». Аналізуючи цю норму, слід констатувати, що Кримінальне уложення за незаконне використання літературного, музичного чи художнього твору застосовувало покарання у вигляді арешту особи або штрафу в розмірі 500 «рублів» та вище або тюремне ув'язнення. Отже, можна дійти висновку, що в Кримінальному уложенні вперше застосовано покарання у виді позбавлення волі до правопорушника за самовільний випуск у світ і розповсюдження таких

творів з метою їх збуту. Водночас запроваджено кримінальну відповідальність за самовільне відтворення (оприлюднення) під власним іменем творів (плагіат), що каралося позбавленням волі на строк не менше 3 місяці [60].

Станом на 1887 рік усі цивільно-правові норми авторського права були зосереджені у Зводі законів Російської імперії. Наприкінці XIX ст. невідповідність законодавства про авторське право потребам часу стала очевидною. Постала необхідність посилення ефективності захисту прав авторів і використання творів, яку було реалізовано прийняттям Закону Російської імперії «Акт об авторском праве» 20 березня 1911 року. У загальній частині закону надано характеристику, потлумачено основні категорії авторського права. Особлива частина була присвячена правилам й умовам видавничого договору. Упроваджено норму, згідно з якою термін дії договорів про передачу (відчуження) авторського права щодо майбутніх творів автора не перевищував 5 років, проте в договорі міг бути встановлений триваліший термін. Закон також уперше вводив юридичну конструкцію «виключні права». Окремі глави акта було присвячено охороні авторських прав на драматичні, музичні, літературні, художні та фотографічні твори. Для подальшого розвитку українського цивільного законодавства у сфері авторського права Акт об авторском праве 1911 року має істотне значення [149].

Продовжуючи дослідження становлення кримінальної відповідальності за порушення авторського права, слід зазначити, що 23 серпня 1922 року прийнято перший КК УСРР. Хоча КК 1922 року під правову охорону взяв об'єкти інтелектуальної власності, проте його недоліком стала зміна вектору на захист інтересів радянської держави, на противагу попереднім Зводу законів Російської імперії та Кримінальному уложенню, які захищали приватні інтереси автора. Такий підхід цілком відображає політико-правову ідеологію радянської держави.

Зокрема ст. 101 КК УСРР 1922 року передбачає кримінальну відповідальність за порушення авторського права, які містилися в п. 2 «Про злочини проти порядку управління» розділу I «Державні злочини» Особливої частини КК УСРР (1922) [145, с. 41]. Стаття встановлювала кримінальну

відповідальність за «самовільне видання, розмноження з метою збуту літературних, музичних і загалом художніх творів, визнаних надбанням республіки», за що передбачено покарання у вигляді «примусових робіт на термін до одного року з конфіскацією майна або без неї».

Згідно зі ст. 101 КК УСРР 1922 року, за самовільне видання, розмноження з метою збуту літературних, музичних і художніх творів, які не були надбанням республіки, не було передбачено кримінальну відповідальність, що мало наслідком неможливість охорони прав авторів [145, с. 42].

Наприкінці XIX ст. – на початку XX ст. здійснено спроби включити права на результати інтелектуальної діяльності до речового права, зокрема під час розроблення проєктів Цивільного уложення та спеціального законодавства про охорону прав на творчі результати. Такий підхід не поділяла більшість учених, які пропагували ідею про встановлення в законодавстві більш точного терміна – «виключні права» [137]. Дискусії та обговорення цього питання призвели до прийняття радянською владою двох декретів – Декрета РНК від 30 січня 1925 року «Про основи авторського права», який своєю чергою було доповнено Декретом РНК від 16 травня 1928 року «Основи авторського права Союзу РСР». Слід констатувати, що розвиток радянського законодавства у сфері охорони авторського права, пов'язаний з прийняттям цих декретів, забезпечив подальший прогрес становлення національного законодавства у сфері правового регулювання авторського права.

Декрет РНК 1925 року за всіма авторами визнавав виключне право на створені ними твори, що діяло протягом 21 року з моменту першого видання або першого публічного виконання твору, а після введення в дію Декрета РНК 1928 року термін дії виключного авторського права став довічним. Основи авторського права 1925 року врегульовували інститут правонаступництва: після смерті автора авторські права переходили до спадкоємців терміном на 15 років. Крім цього, введено інститут договірної правонаступництва: твори могли використовуватися на підставі авторських договорів, умови яких детально регулював закон. Також положення Основ авторського права вперше

передбачали виплату роялті (авторської винагороди). Іншим особам під час сплати роялті автору дозволено було здійснювати переклад твору іншою мовою, використовувати твір для створення нового, що суттєво відрізняється від оригінального, публічно виконувати твори без дозволу автора, а також здійснювати низку інших дій [149].

Із цього приводу О. П. Сергіїв зазначає, що рівень регулювання авторських прав цілком відповідав духу свого часу. Правова якість Основ авторського права була достатньо високою, не дарма більшість правил переходили майже без змін до подальших актів законодавства [150].

За період існування УСРР кримінальне право української держави розвивалося в напрямі його гуманізації. Постала необхідність забезпечення регулювання правових відносин на всій території УСРР, що обумовило прийняття наступного КК УСРР 1927 року, введеного в дію постановою Всеукраїнського центрального виконавчого комітету від 1 липня 1927 року.

У новому Кодексі кримінально-правову охорону авторських прав було закріплено в ст. 190, що належала до глави VII Особливої частини КК «Майнові злочини». Згідно зі ст. 190 КК УСРР 1927 року, «самовільне користування винаходом, попри наявні правила, установлені в законах про патенти на винаходи, а також самовільне використання літературних, музичних та інших мистецьких або наукових творів, у супереч закону про авторське право, каралося примусовою працею на реченець до трьох місяців або штрафом до однієї тисячі карбованців» [50].

6 лютого 1929 року постановою Центрального виконавчого комітету УСРР було затверджено перший український закон «Про авторське право». Цей акт містив 32 статті, а основною його метою було стимулювання творчості, посилення захисту прав авторів. Більшість його положень ґрунтувалися на Основах авторського права СРСР 1928 року, окремі з яких, із певними змінами й доповненнями, діяли на території України до початку 60-х років XX ст. [111].

Наступним етапом розвитку законодавства у сфері авторського права стали прийняті в грудні 1961 року Основи цивільного законодавства СРСР і

союзних республік. З метою наділення авторів ширшим колом прав, зміцнення їхніх позицій щодо організацій, які використовують їх твори, обмеження винятків в авторському праві, наявні до прийняття цього акта норми авторського права було суттєво змінено. Цей нормативний акт став основою для змін законодавства у сфері захисту авторського права тодішньої УРСР, що відбулися з прийняттям нового ЦК УРСР від 18 липня 1963 року, четвертий розділ якого присвячено правовому регулюванню правовідносин у сфері авторського права [169]. У ст. 497 ЦК УРСР 1963 року було передбачено такі форми захисту прав авторів: право вимагати поновлення порушених прав; заборона випуску твору у світ або припинення його розповсюдження; відшкодування збитків.

Окрім змін у цивільному законодавстві, майже одночасно відбулися суттєві зміни кримінального законодавства. Верховна Рада (ВР) УРСР прийняла новий КК УРСР 1960 року. Кримінальну відповідальність за порушення авторських прав було закріплено в ст. 136 «Порушення авторських прав», яка належала до глави 4 «Злочини проти політичних та трудових прав громадян» Особливої частини КК УРСР 1960 року.

Зокрема, «порушенням авторських прав», відповідно до ст. 136 КК УРСР, вважали «видання під своїм іменем або інше привласнення авторства на чужий твір науки, літератури й мистецтва, незаконне відтворення або розповсюдження такого твору каралося виправними роботами на строк до одного року або штрафом у розмірі до трьохсот карбованців» [75].

За своїм змістом авторське право не є ні політичним, ні трудовим правом громадян, а тому віднесення порушень авторських прав до злочинів проти політичних і трудових прав громадян у КК УРСР 1960 року не відповідало правовій сутності таких прав. Розміщення в чинному КК України кримінально-правової норми, яка встановлює відповідальність за порушення авторських прав, у розділі V «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» є прогресивнішим

підходом, оскільки враховує правовий зміст таких кримінальних правопорушень.

У 1970-х роках постала необхідність узгодження норм, що регулюють авторсько-правові відносини на території СРСР (зокрема УРСР), із відповідними нормами, що діяли в більшості розвинутих країн, на чому неодноразово акцентували фахівці з авторського права. З цією метою ВР СРСР прийняла Закон «Основи цивільного законодавства Союзу РСР і союзних республік», введений в дію 31 травня 1991 року, до якого належав розділ «Авторське право». Його положення забороняли вільне оприлюднення творів у кінофільмах, радіо- й телепрограмах, публічне виконання творів без згоди автора, а також розширено перелік творів, що підлягають охороні, термін дії авторського права подовжено до 50 років після смерті автора [27].

Основний масив законодавства у сфері авторського права, прийнятого в період до набуття Україною незалежності, став поштовхом до формування та розвитку законодавства, пов'язаного з охороною авторського права, а також фундаментом для розроблення кримінально-правових норм за часів незалежності.

Формування українського законодавства в галузі авторського права розпочалося ще до проголошення незалежності України й до прийняття Закону України «Про авторське право і суміжні права». Першокроком у його формуванні стало прийняття Закону УРСР «Про власність» від 7 лютого 1991 року (втратив чинність), положеннями ст. 13 та ст. 40–42 якого законодавець усі твори науки, літератури й мистецтва визнав об'єктами інтелектуальної власності та права приватної власності, а суб'єктами таких прав визначено громадян, юридичних осіб і державу Україну [60].

Після набуття 24 серпня 1991 року Україною статусу незалежної держави розпочався другий період становлення національного законодавства в досліджуваній сфері, що характеризувався прийняттям спеціальних законів України у сфері охорони авторського права, кодексів України, що встановлювали юридичну відповідальність за його порушення. З часів

незалежності законодавство України було позбавлене системного підходу до регулювання авторсько-правових відносин в умовах цифрової епохи.

Перші користувачі мережі Інтернет з'явилися на території України ще за радянських часів. 1990 року розпочато підтримку української частини доменного простору мережі Інтернет – домену «.ua». Спершу його підтримували неформально, але 1 грудня 1992 року домен «.ua» було офіційно делеговано в Україні. Тому можна вважати 1 грудня 1992 року офіційним днем впровадження Інтернету в Україні.

За часів незалежності перший профільний закон, який впровадив захист авторського права та спрямований на встановлення цивільної охорони й відповідальності за порушення авторського права, став Закон України № 3792-ХІІ «Про авторське право і суміжні права», введений в дію 23 грудня 1993 року [110]. Унаслідок прийняття Закону відбулося остаточне формування інституту захисту авторських і суміжних прав у незалежній Україні [69].

Формування вітчизняного законодавства засвідчує, що прийняття основних кодифікованих актів, пов'язаних з охороною авторського права за часів незалежної України розпочалося не одразу після набуття нею статусу самостійної держави 1991 року. З дня проголошення незалежності України й до 2001 року кримінально-правову охорону авторських прав здійснювали згідно з нормами КК УРСР 1960 року, проте нормативно-правовий акт мав назву КК України.

Важливою подією для становлення кримінального законодавства з охорони авторського права в незалежній Україні стало прийняття 5 квітня 2001 року КК України, який набрав чинності 1 вересня 2001 року [97]. Саме тоді до КК України 1960 року було внесено останню поправку щодо кримінально-правової охорони авторських прав, якою вилучено ст. 137 та викладено ст. 136 в новій редакції «Порушення прав на об'єкт прав інтелектуальної власності» [113]. У цій нормі, крім об'єктів інтелектуальної власності, перелічено об'єкти авторського права, такі як літературні та художні твори, комп'ютерні програми, бази даних. По-перше, викликає здивування

застосування неналежного підходу законодавцем під час об'єднання всіх об'єктів інтелектуальної власності до одного переліку, адже частина їх має абсолютно різні видові (родові) об'єкти злочину, які відрізняються за своїм спрямуванням та режимом кримінально-правової охорони. Таке об'єднання об'єктів права інтелектуальної власності видається явним регресом, адже повертає рівень охорони авторського права до рівня КК УСРР 1922 року. По-друге, такі зміни вносили до КК України (у редакції КК УРСР 1960 року), який втрачав чинність через декілька місяців. Редакція відповідних статей новоприйнятого КК України 2001 року суттєво відрізнялася від окреслених змін, які було включено до КК України (у редакції КК УРСР 1960 року). Підхід законодавця з приводу таких дій залишається незрозумілим.

Водночас, позитивним аспектом змін стало запровадження вперше на території України адміністративної відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності. Законом України від 5 квітня 2001 року № 2362-III доповнено КУпАП ст. 51-2, у якій визначено, що порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності або привласнення авторства тягне за собою накладення штрафу від десяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення [133]. Констатуємо, що 2001 року вперше за всю історію існування української держави впроваджено адміністративну відповідальність за порушення авторського права. За майже 26 років редакція ст. 51-2 КУпАП «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності» не зазнала змін та є чинною донині.

Відмінність адміністративної та кримінальної відповідальності полягає в тому, що останню застосовують якщо порушення має високий ступінь суспільної небезпеки та ним завдано матеріальну шкоду у великих розмірах. Отже, можна дійти висновку, що дії з незаконного використання об'єктів авторського права, якими завдано матеріальної шкоди, проте не у великих розмірах, вже виходять за межі адміністративного правопорушення, однак їх не

можна вважати кримінальним правопорушенням, що є недоліком чинного законодавства України.

У КК України в редакції від 5 квітня 2001 року закріплено ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», що належала до розділу V «Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина». Згідно з положеннями ч. 1 ст. 176, незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, їх незаконне тиражування та розповсюдження, а також інше використання таких творів, якщо такі дії завдали матеріальної шкоди у великому розмірі. Відповідно до ч. 2 ст. 176 КК України, за ті самі дії, якщо вони вчинені повторно або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі [96].

Згідно з КК України в редакції Закону України від 5 квітня 2001 року № 2362-III, розмір майнової шкоди вважали завданою у великому розмірі, якщо вартість примірників незаконно відтворених чи розповсюджених творів, або сума доходу, отриманого внаслідок незаконного опублікування, публічного оприлюднення таких творів у 100 і більше разів перевищувала НМДГ, а завданою в особливо великому розмірі – якщо їх вартість або сума доходу в 1000 і більше разів перевищувала НМДГ [96].

Зазначимо, що вже після набрання чинності КК України 2001 року відбулося прийняття ще одного основоположного нормативно-правового акта – ЦК України 16 січня 2003 року, який набрав чинності 1 січня 2004 року. З дня проголошення незалежності й до цієї дати цивільну охорону авторських прав забезпечував ЦК УРСР в редакції 1963 року. Тобто цивільне законодавство часів УРСР з регулювання авторського права діяло ще протягом 13 років у незалежній Україні. Прийняття ЦК України стало важливою подією для становлення цивільного законодавства з охорони авторського права в Україні [168]. Прийнятий закон, з огляду на стан економіки, національні традиції та звичаї, максимально наблизив систему охорони інтелектуальної власності до світових стандартів. У ньому було закладено сучасні досягнення

як світового, так і національного права, ураховано правозастосовну практику регулювання інтелектуальної власності в Україні. Норми, спрямовані на врегулювання взаємовідносин у галузі авторського права, закріплено в книзі IV ЦК України «Право інтелектуальної власності».

У ст. 433 ЦК України 2004 року було передбачено перелік об'єктів авторського права, на які поширюється цивільно-правова охорона, що фактично дублював перелік об'єктів авторського права, передбачених Законом України «Про авторське право та суміжні права», проте, як того потребували норми міжнародних договорів [39], до об'єктів авторського права включено комп'ютерні програми та компіляції даних (баз даних). Стаття 446 пролонгувала строк чинності майнових авторських прав на твір, який відтепер становив усе життя автора та ще протягом 70 років після його смерті.

Серед науковців досі тривають дискусії щодо неузгодженостей норм Закону України «Про авторське право і суміжні права» 1993 року та норм ЦК України 2004 року. Розбіжності в цивільно-правових нормах двох законів спричиняють численні колізії під час розгляду судових справ щодо захисту авторського права [38].

Другий період становлення вітчизняного законодавства припадає на часи набуття Україною статусу незалежної держави, прийняття Конституції України, спеціальних законів, якими забезпечено основні засади охорони та захисту авторського права, а також встановлено кримінальну, цивільну й адміністративну відповідальність за порушення таких прав. Водночас протягом цього періоду законодавець не спрямовував увагу на захист авторського права в мережі Інтернет і запобіганню досліджуваним злочинам.

Третій період становлення вітчизняного законодавства у сфері охорони авторського права вирізняється прогресивнішим підходом законодавця до встановлення кримінально-правових і цивільно-правових норм, що забезпечували захист і передбачали відповідальність за порушення авторських прав, з огляду на популяризацію мережі Інтернет і розвиток ІТ технологій, остаточне закріплення вектору поглибленої співпраці між Україною та ЄС.

Широке використання Інтернету не лише відкрило нові можливості, а й спричинило низку проблем, пов'язаних з ефективним захистом та охороною всіх об'єктів інтелектуальної власності, зокрема об'єктів авторського права.

Перенесення творів науки, літератури, мистецтва, зокрема наукових праць, книг, фільмів, аудіовізуальних творів, комп'ютерних програм, баз даних, кількість яких постійно збільшується, у цифрове середовище створило реальну загрозу фальсифікації цих творів, їх незаконного використання та широкого розповсюдження, створення доступних і високоякісних копій, що в комплексі порушувало авторські права. У зв'язку з поширенням інформаційних, телекомунікаційних та інтернет-технологій, дедалі більше порушень авторського права здійснювали в мережі Інтернет, і це набувало особливо великих масштабів: комп'ютерне піратство, незаконне розповсюдження аудіовізуальних творів (фільмів, аудіо- та відеофайлів) та інші незаконні дії, які порушують авторські права.

З метою запобігання порушенням авторського й суміжних прав надзвичайно важливими стали зміни й доповнення, що вносили до ст. 176 КК України.

Зокрема, 2006 року Законом України від 2 лютого 2006 року № 3423-IV «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності» було внесено зміни, що стосувалися розмірів матеріальної шкоди й деяких кваліфікуючих ознак злочину [116]. Частина 1 передбачала кримінальну відповідальність за завдання матеріальної шкоди в значному розмірі. Частина 2 встановлювала відповідальність за вчинення дій, якими завдано матеріальної шкоди у великому розмірі. Кваліфікуюча ознака злочину «завдання матеріальної шкоди в особливо великому розмірі» була передбачена ч. 3 цієї статті. Частину 3 статті викладено в новій редакції: «за дії, передбачені ч. 1 або 2 статті, якщо їх вчинено службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі, встановлювалося покарання у вигляді штрафу від 2000 до 3000 тисяч НМДГ

або позбавлення волі на строк від 3 до 6 років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до 3 років або без такого та з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв та знарядь і матеріалів, які використовувалися для їх виготовлення». Примітку до статті доповнено положенням, згідно з яким матеріальну шкоду тепер визнавали в значному розмірі, якщо її розмір у 20 і більше разів перевищував НМДГ. Тобто в ст. 176 КК України в редакції Закону України № 3423-IV було зменшено поріг притягнення до кримінальної відповідальності, яка тепер наставала в разі, якщо порушенням авторського права завдано матеріальної шкоди в розмірі 20 та більше НМДГ, що значно полегшило процес притягнення особи до кримінальної відповідальності за таке порушення, а також за вчинення такого злочину організованою групою.

На виконання вимог СОТ після приєднання до неї 2007 року, Законом України від 31 травня 2007 року № 1111-V «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ» внесено зміни до КК України і ЦК України щодо вилучених і конфіскованих товарів та матеріалів, які використовували для виготовлення примірників творів. Відтепер вони не тільки мали бути конфісковані, а й підлягали знищенню [114].

Подальші зміни до ст. 176 КК України було внесено Законом України від 18 лютого 2016 року № 1019-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом (ЄС) візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації». Зазначені зміни стосувалися вжиття заходів конфіскації та знищення продукції, знарядь і матеріалів, які використовували для виготовлення примірників творів. Такі положення було вилучено зі ст. 176 КК України та низки інших кримінально-правових норм, що передбачали кримінальну відповідальність за вчинення правопорушень [117].

З метою забезпечення охорони авторського права в цифровому середовищі, а також у зв'язку зі стрімким підвищенням рівня використання Інтернету й перенесенням вчинення порушень авторського права в площину глобальної мережі Інтернет, було прийнято важливий Закон України від 23 березня 2017 року № 1977-VIII «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Ним, зокрема, викладено в новій редакції ст. 176 КК України, суттєво доповнено профільний Закон України «Про авторське право і суміжні права» та КУпАП щодо припинення порушень авторського права в мережі Інтернет і встановлення відповідальності за дії, якими створюють умови для таких порушень, а також внесено зміни до ЦПК України щодо пред'явлення позовів у справах про порушення авторського права в мережі Інтернет [119].

Суттєвим удосконаленням кримінального законодавства стало закріплення в ст. 176 КК України максимально повного переліку дій, які визнають порушенням авторського права. Так, Законом України № 1977-VIII до переліку дій, які порушують авторське право та за які ст. 176 КК України передбачає кримінальну відповідальність, включено камкординг ^[2], кардшейрінг ^[3], а також фінансування дій, які порушують авторське право. Стаття 176 КК України діє в редакції Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» донині.

Новелами в українському цивільному захисті авторського права в мережі Інтернет стали зазначені в прикінцевих і перехідних положеннях Закону України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» ст. 52¹ «Порядок припинення порушень авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» та ст. 52² «Зобов'язання постачальників послуг хостингу щодо забезпечення захисту авторського права і (або) суміжних

² Камкординг – відеозапис аудіовізуального твору під час його публічної демонстрації в кінотеатрах, інших кіновидовищних закладах особами, які перебувають у тому самому приміщенні, де відбувається така публічна демонстрація, для будь-яких цілей без дозволу суб'єкта авторського права або суміжних прав.

³ Кардшейрінг – забезпечення в будь-якій формі та в будь-який спосіб доступу до програми (передачі) організації мовлення, доступ до якої обмежений суб'єктом авторського права і (або) суміжних прав застосуванням технічних засобів захисту (абонентська карта, код тощо), в обхід таких

прав з використанням мережі Інтернет», якими було доповнено Закон України «Про авторське право і суміжні права».

Зокрема, ст. 52¹ Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено можливість суб'єктам авторського права в разі порушення будь-якою особою їх авторського права, вчиненого з використанням мережі Інтернет, звернутися із заявою про припинення порушення до власника веб сайту та (або) веб сторінки, на якому (якій) розміщено або в інший спосіб використано відповідну електронну (цифрову) інформацію. Водночас у ч. 2 ст. 52¹ закріплено вичерпний перелік вимог до заяви про припинення порушення.

Слід зауважити, що в США як прогресивній країні у сфері охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет, ще 1998 року було прийнято основний закон держави, що врегульовує питання захисту авторського права в Інтернеті, – Закон США про авторське право в цифрову епоху (DMCA). Цей закон впроваджував процедуру «notice and takedown», згідно з якою щойно інтернет-провайдер отримує скаргу від правовласника, він повинен оперативно видалити зазначений у повідомленні контент, що порушує авторське право, або заблокувати доступ до такого контенту. Отже, можемо констатувати, що норма, закріплена в ч. 3 ст. 52¹ Закону України «Про авторське право і суміжні права», запозичена із Закону США про авторське право в цифрову епоху. Така тенденція засвідчує, що норми законодавства США із захисту авторського права відповідають вимогам часу й розвитку Інтернету та є найпрогресивнішими.

Отже, доповнення Закону України «Про авторське право і суміжні права» цією статтею надало можливість оперативно реагувати й вирішувати питання щодо припинення порушення прав автора у випадку незаконного розміщення належних йому творів на веб-сайті або веб сторінці в мережі Інтернет.

Іншою новелою Закону України «Про авторське право та суміжні права» стала ст. 52² «Зобов'язання постачальників послуг хостингу щодо забезпечення

технічних засобів захисту, внаслідок чого зазначена програма (передача) може бути сприйнята або в інший спосіб доступна без застосування технічних засобів захисту.

захисту авторського права і (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет» [110].

Водночас Законом України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» було доповнено Закон України «Про авторське право і суміжні права» а саме розширено перелік дій, які порушують авторське право: 1) піратство у сфері авторського права й (або) суміжних прав; 2) камкординг, кардшейрінг; 3) вчинення будь-якою особою дій, які порушують особисті немайнові права суб'єктів авторського права та їхні майнові права, що встановлені Законом України «Про авторське право і суміжні права», з урахуванням умов використання об'єктів авторського права цього Закону, а також зловживання посадовими особами організації колективного управління службовим становищем, що призвело до невиклати або неналежних розподілу й виплати винагороди правовласникам [119]. Тим самим законом доповнено ст. 114 ЦПК України ч. 5, яка передбачає, що позови, які виникають з приводу порушення майнових прав інтелектуальної власності з використанням мережі Інтернет подають за місцезнаходженням центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності [119].

До КУПАП також було внесено зміни, зокрема його доповнено ст. 164¹⁷ та 164¹⁸. Зокрема, ст. 164¹⁷ за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права з використанням мережі Інтернет, закріплених у ст. 52¹ Закону України «Про авторське право і суміжні права» [119].

Отже, охорона авторського права, зокрема в мережі Інтернет, забезпечена на міжнародному рівні конвенціями й договорами, у яких закріплено основні положення захисту авторського права, що забезпечує уніфікований підхід під час формування законодавства в цій сфері країнами-учасницями.

Україна є країною-учасницею низки угод: Женевської конвенції про авторське право 1952 року, Римської конвенції 1961 року, Бернської конвенції 1971 року, Угоди ТРІПС 1994 року, Договору ВОІВ про авторське право 1996 року, що встановлювали охорону авторського права.

Можемо констатувати, що національне законодавство з охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет, має тривалу історію становлення.

Перший період формування та становлення вітчизняного законодавства з охорони авторського права припадає на кінець XIX ст. і до часів набуття Україною незалежності. Цей період характеризується прийняттям низки нормативно-правових актів, які стали основою для розвитку національного законодавства. Зокрема, для охорони авторського права важливе значення мало Кримінальне уложення 1903 року, яке вперше передбачало ув'язнення до 3 місяців за самовільне використання чужого літературного, музичного або художнього твору.

Прийняття 1922 року КК УСРР погіршило стан захисту приватно-правових авторських відносин, оскільки під охорону підпадали тільки об'єкти авторського права, визнані надбанням республіки. Прийняття 1925 року Основ авторського права, які було доповнено 1928 року, забезпечено закріплення інституту правонаступництва, виплати авторської винагороди та строку виключного права автора на твір – 21 рік. Кримінально-правова охорона приватних інтересів автора значно посилювалися після прийняття КК УСРР 1927 року, згідно з яким самовільне використання твору каралося примусовою працею до 3 місяців або штрафом до 1000 карбованців.

Першим законом із врегулювання авторсько-правових відносин у царині цивільного права став Закон «Про авторське право» 1929 року, положення якого діяли до 60-х років XX століття. Після цього було прийнято ЦК УРСР 1963 року, який став основою для сучасного ЦК України 2003 року.

З 1991 року, після здобуття Україною статусу незалежної держави, розпочався другий період становлення вітчизняного законодавства у сфері охорони авторського права, протягом якого було прийнято основоположні кодифіковані акти та профільні закони, що забезпечували захист авторського права.

Важливим кроком у формуванні вітчизняного законодавства стало прийняття першого кримінального закону часів незалежності України –

КК України 2001 року, яким у ст. 176 передбачено відповідальність за порушення авторського права. Після прийняття 5 квітня 2001 року Закону України № 2362-III «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності» до КУпАП було введено ст. 51-2 «Порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності», якою вперше запроваджено адміністративну відповідальність за порушення зокрема авторського права як складової прав інтелектуальної власності. Зазначена адміністративна норма залишається чинною вже протягом 20 років, що засвідчує її невідповідність сучасним потребам щодо запобігання правопорушенням у сфері захисту авторських прав.

Важливим кроком у сфері забезпечення цивільної охорони авторського права стало прийняття Закону України «Про авторське і суміжні права» 1993 року та ЦК України 2004 року.

Водночас під час другого періоду залишилися поза увагою законодавця питання запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Третій період становлення вітчизняного законодавства з охорони авторського права пов'язаний з виникненням і поширенням інформаційно-телекомунікаційних технологій, цифровізацією правових відносин і популяризацією мережі Інтернет, становить проміжок часу від прийняття ЦК України 2004 року і до 2021 року. У цей час Україна закріпила вектор на поглиблену співпрацю з ЄС, підписано Угоду про асоціацію між Україною та ЄС, згідно з якою Україна взяла зобов'язання узгодити норми свого законодавства з нормами ЄС [157]. Цей період характеризується внесенням низки доповнень до КК України й важливих положень до Закону України «Про авторське право та суміжні права», законодавець використовує сучасніший підхід до формування кримінально-правової та цивільно-правової охорони авторського права, встановлення переліку об'єктів авторського права та дій, які визнають порушенням таких прав. Під час цього етапу вперше в Україні було введено механізм припинення порушень авторського права в мережі Інтернет і

знижено поріг настання кримінальної відповідальності за порушення авторського права.

Отже, з огляду на викладене, вважаємо, що на сучасному етапі розвитку національного законодавства у сфері охорони авторських прав постала потреба у внесенні змін до КК України щодо посилення відповідальності за вчинення порушень авторського права, насамперед вчинених у мережі Інтернет, і розширення об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 176 КК України.

Отже, з огляду на встановлену законами США кримінальну відповідальність за вчинення таких злочинів, зазначимо, що в ній діє одна з найсуворіших моделей кримінальної відповідальності, застосовують найвищі санкції за порушення авторських прав в Інтернеті. Запозичення такої методології застосування кримінальної відповідальності та санкцій за вчинення досліджуваних злочинів дасть змогу вдосконалити українську кримінально-правову модель. Ми вважаємо, що застосування в Україні суворішого принципу кримінальної відповідальності до особи за вчинення порушень авторського права, як це втілено в США, стримуватиме потенційних злочинців від посягання на права автора та сприятиме зниженню рівня злочинності.

1.3. Зарубіжний досвід запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет

Зарубіжний досвід запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет сприяє розумінню того, у який спосіб інші країни здійснюють таке запобігання, його може бути застосовувано для проведення якісних змін у роботі українських суб'єктів запобігання злочинності, використовують правоохоронні органи з метою запобігання досліджуваним злочинам і під час здійснення своїх функцій, виконання поставлених завдань.

У сучасних реаліях для України одним із пріоритетних політичних й економічних векторів, який матиме позитивний вплив на розвиток усіх галузей

та сфер діяльності, є вектор на європейську інтеграцію. Для вступу до ЄС Україна має виконати певні умови, детальний перелік яких закріплено в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС.

Кінцевий текст цієї Угоди було сформовано 2013 року, а її підписання відбулося 2014 року, одразу після доленосних подій Революції Гідності. Угода про асоціацію за обсягом і тематичним охопленням є найбільшим міжнародним договором з третьою країною, який коли-небудь укладав ЄС. За своїм змістом такий договір є стратегічним орієнтиром для проведення соціально-економічних реформ в Україні [157].

Завдання створення асоціації визначено в ст. 1 Угоди «Цілі». З огляду на тему цієї дисертації, найбільш значущими з-поміж них є такі: а) сприяти поступовому зближенню Сторін, ґрунтуючись на спільних цінностях і тісних привілейованих зв'язках, а також поглиблюючи зв'язок України з політикою ЄС та її участь у програмах й агентствах; б) забезпечити необхідні межі для посиленого політичного діалогу в усіх сферах, які становлять взаємний інтерес; в) запровадити умови для посилення економічних і торговельних відносин, які вестимуть до поступової інтеграції України до внутрішнього ринку ЄС, зокрема завдяки створенню поглибленої та всеохопної зони вільної торгівлі, як визначено в розділі IV («Торгівля і питання, пов'язані з торгівлею») цієї Угоди, та підтримувати зусилля України стосовно завершення переходу до ринкової економіки, зокрема шляхом поступової адаптації її законодавства до *acquis EU* (правові норми ЄС – переклад автора); г) посилювати співробітництво у сфері юстиції, свободи й безпеки з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини й основоположних свобод; д) запровадити умови для дедалі тіснішого співробітництва в інших сферах, які становлять взаємний інтерес [157; 196, с. 162–169].

ЄС має запровадити умови й підтримувати процес адаптації українського законодавства до його правових норм. Вивчення досвіду європейських країн із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет є надзвичайно важливим для цього дисертаційного дослідження. Позитивний досвід країн у

цьому напрямі можна використовувати в діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів громадського контролю та громадськими організаціями України, спрямованої на запобігання досліджуваним злочинам, а також для узгодження норм законодавства України з вимогами ЄС.

Крім цього, на увагу заслуговує досвід США як провідної країни в напрямі запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Аналіз досвіду цієї країни є не менш важливим, ніж аналіз досвіду країн ЄС, для подальшого запозичення його до системи запобігання таким порушенням в Україні й застосуванні його в процесі здійснення попереджувальної діяльності. Саме в США посилену увагу спрямували на розвиток національного законодавства у сфері охорони авторського права, вдавалися до прийняття радикальних законів для захисту прав авторів в Інтернеті, а також у цій країні встановлені жорсткі норми кримінальної відповідальності за порушення авторського права.

Повертаючись до Угоди, зазначимо, що положення про зміни у сфері інтелектуальної власності, зокрема авторського права, які потрібно виконати Україні для входження до ЄС, викладено в її главі 9 «Інтелектуальна власність». Завдання цієї глави такі: а) спрощення створення та комерційного використання інноваційних продуктів і продуктів творчої діяльності на території Сторін; б) досягнення належного й ефективного рівня охорони та захисту прав інтелектуальної власності [157].

Попри те, що Україна знаходиться в складному становищі через деокупацію та реінтеграцію окупованих територій, у стані економічної кризи, тривають внесення змін до національного законодавства, реформа судової системи, зміни в побудові системи економіки, упровадження нових підходів для запобігання, протидії та розслідування злочинів.

Проте необхідні зміни реалізують з певною затримкою, порівнянно з провідними країнами ЄС, такими як Німеччина, Франція, Ірландія, Іспанія, Італія, Бельгія, Швеція та іншими світовими лідерами, такими як Велика

Британія, Японія, США. Отже, перейдемо до вивчення досвіду зарубіжних країн із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Законодавство ЄС передбачає, що держави-члени зобов'язані забезпечити на національному рівні адекватний правовий захист проти свідомого обходу будь-якого ефективного технологічного засобу захисту об'єктів авторського або суміжних прав, і закріплює перелік дій, пов'язаних із незаконним обігом пристроїв для обходу технічних засобів захисту, які є забороненими. Зокрема, такі положення закріплено в ст. 6 Директиви Європейського парламенту та Ради ЄС № 2001/29/ЄС «Про гармонізацію певних аспектів авторського права та суміжних прав в інформаційному суспільстві» від 22 травня 2001 року. Важливо, що, згідно із п. 3 ст. 6 цієї Директиви, під охорону підпадають лише ті технічні засоби захисту, які не дозволяють здійснювати дії, що охоплені обсягом виключних прав суб'єкта авторського права й суміжних прав, а саме якщо вони створені з метою запобігання неправомірному використанню об'єктів авторського й суміжних прав таким способом, що порушує авторське право та суміжні права [118]. Важливо, що, згідно з п. 1 та 2 ст. 8 Директиви, держави-члени ЄС на власний розсуд визначають порядок і способи охорони технічних засобів захисту. Вони можуть бути кримінальними, цивільно-правовими або змішаними (поєднання кримінальних і цивільно-правових) [118]. Водночас у законодавстві більшості європейських країн передбачено окремий вид кримінальної відповідальності за незаконні дії, пов'язані з обігом засобів, які полегшують протиправний обхід або нейтралізацію технічних засобів захисту.

Наведемо приклади видів кримінальної відповідальності, встановлених у деяких країнах ЄС: 1) у п. «f» ст. 1713 Закону Італійської Республіки «Про авторське право та інші права, пов'язані із виконанням» встановлено кримінальну відповідальність за випуск в обіг відповідних засобів для обходу технічних засобів захисту авторського й суміжних прав; 2) схожі за своїм змістом положення закріплено в ст. 255 КК Естонської Республіки; 3) аналогічні за змістом норми містяться в п. 3 ст. 270 КК Королівства

Іспанія [74]; 4) ст. 181 Закону Республіки Хорватії «Про авторське право та суміжні права» від 30 жовтня 2003 року встановлено кримінальну відповідальність за незаконний обхід технічних засобів захисту майнових прав організацій телерадіомовлення та випуск в обіг відповідних засобів для обходу технічних засобів захисту [190].

У США фахівці з питань авторського права Державного департаменту США обстоюють думку, що технічними засобами захисту в мережі Інтернет є комп'ютерні програми, які регулюють доступ до розміщених у ній творів. До них належать програми, які захищають певну інформацію з метою блокування доступу до неї відвідувачам сайту, у яких немає попереднього дозволу для її отримання, а також криптографічні коди, використовуючи які, можна обмежувати доступ до інформації, запобігати тому, щоб користувачі зберігали її в пам'яті своїх комп'ютерів або щоб вони друкували її без відповідного дозволу [193].

Розглядаючи досвід Італії із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, зазначимо, що в структурі поліції цієї країни діє спеціальний підрозділ, метою якого є боротьба з порушенням авторських прав – Поліція поштових та інших повідомлень, серед основних завдань якої є діяльність, пов'язана з блокуванням роботи комунікаційних мереж і використання технологій для запобігання порушенням авторського права в мережі та здійснення захисту об'єктів авторського права зокрема. В Італії цей підрозділ здійснює свою діяльність через 19 регіональних відділень і 77 поліцейських відділків. Заходи з протидії виникненню та поширенню незаконним товарним знакам, а також боротьби з Інтернет-піратством, крім Державної поліції Італії, здійснює підрозділ боротьби з кіберзлочинами, який належить до складу Фінансової поліції Італії [194]. Слід зазначити, що в Італії функціонує Італійська спілка авторів та видавців (SIAE), завданнями якої є проведення розвідки, вивчення і збирання інформації, а також моніторинг здійснення правопорушень у мережі Інтернет та запобігання таким порушенням. Особливості цієї країни полягають у тому, що порушенням авторських прав за

її законодавством визнають розміщення в мережі Інтернет без обов'язкової наклейки Італійської спілки авторів та видавців (SIAE) фільмів, музичних файлів, книг, доступ до яких можна отримати за невисоку плату або безкоштовно. Камкординг в Італії визнають злочином, за який може бути застосовувано позбавлення волі строком до трьох місяців.

Франція є ще однією країною, яка рано усвідомила необхідність боротьби з порушеннями авторського права в мережі Інтернет. Зокрема, 22 жовтня 2009 року було прийнято спеціальний закон «The HADOPI law» (Закон трьох попереджень), розроблений для заохочення створення нових творів і посилення їх захисту в Інтернеті. Цей закон спрямований на боротьбу з інтернет-піратством і дає змогу відключити правопорушнику доступ до мережі Інтернет після винесення йому трьох попереджень. Якщо власник авторського права встановлює, що за певною IP-адресою нелегально скачують або завантажуються контент, застосовують положення «The HADOPI law» [199, с. 106–107].

Спочатку інтернет-користувача, що порушує авторське право, відслідковують на підставі належної йому IP-адреси, потім йому надсилають лист на e-mail, у якому зазначено, що вчинено певне порушення, але без додаткових деталей про його зміст і даних про власника об'єкта авторського права. Після цього до постачальника інтернет-послуг направляють офіційний запит для відслідковування цього індивідуального з'єднання, щоб встановити, чи здійснювали колись порушення авторських прав відносно саме цього об'єкта або контенту. Якщо протягом шести останніх місяців власник авторських прав запідозрює повторне правопорушення, то згідно із законом Франції «The HADOPI law», інтернет-користувачу, який порушує авторське право, направляють лист до вимоги з аналогічним до надісланого електронною поштою листа змістом. У разі здійснення користувачем порушення авторського права втретє, провайдер інтернет-послуг може заборонити йому доступ до Інтернету з будь-якої точки світу строком від двох місяців до одного року.

Щойно користувача позбавляють доступу до Інтернету, його дані вносять до «чорного списку», що забороняє надалі йому отримувати інтернет-послуги

від інших інтернет-провайдерів. На додаток до цього користувач несе зобов'язання оплати будь-яких контрактів з надання інтернет-послуг або припинення їх надання. З практикою застосування такого радикального покарання до правопорушника державні органи Франції, зокрема Парламент і Рада міністрів Франції, дійшли висновку, що в Законі не закріплено процедури перегляду рішення про припинення фізичній особі інтернет-доступу, на що вона має повне законне право. Цей недолік було усунуто, і відповідач був наділений правом подати апеляційну скаргу, у якій міг клопотати про скорочення строку блокування доступу до Інтернету, однак не міг просити про повну відміну строку. Крім цього, для забезпечення ефективного виконання закону, було створено спеціальний орган, відповідальний за охорону та розповсюдження творів в Інтернеті, у межах проєкту французького законодавства «Творчість і Законодавство про Інтернет» – Вищий орган сприяння охороні та розповсюдження творів в Інтернеті (франц. – High Authority for the Distribution of Works and the Protection of Rights on the Internet, скорочено – HADOPI). Зазначений орган забезпечував процедуру розсилання попереджень підозрюваним у порушенні авторських прав, а також організовував процес відключення громадян від мережі після надсилання трьох попереджень. Згідно із законом «The HADOPI Law», тих користувачів, які не змогли в законному порядку спростувати свою вину в порушенні авторського права, – автоматично вважали винними, а доступ до Інтернету їм блокували [192]. Схожий за суттю, але з певними особливостями закон було прийнято в Південній Кореї та Великої Британії. Натомість закон «The HADOPI law» було скасовано після шести місяців з дня його ухвалення у зв'язку з тим, що він не узгоджувався з планами уряду щодо розвитку інтернет-правовідносин. Як стало відомо, у Франції блокування доступу до Інтернету вважають потенційним порушенням конституційного захисту прав людини.

На заміну HADOPI Парламент Франції прийняв новий закон DADVSI («Про авторське право та суміжні права в інформаційному суспільстві»), який встановлював кримінальну відповідальність за порушення авторського права в

Інтернеті. Згідно з DADVSI, за поширення піратського контенту в мережі Інтернет передбачено накладення штрафу до 300 тисяч євро або ув'язнення до трьох років. Спершу уряд планував застосовувати санкції і до звичайних користувачів, на рівні з власниками торент-трекерів, файлообмінних мереж, однак надалі вирішив, що для користувачів це надто жорстка міра покарання, тож відмовився від її застосування до них [192; 199, с. 103–108].

Національна Асамблея Франції 2009 року було схвалила законопроект LOPPSI 2 (законопроект про блокування сайтів), а згодом прийнято Закон, який передбачав можливість обмеження доступу до сайтів без рішення суду. Ідеться про створення єдиного чорного списку адрес небажаних інтернет-ресурсів, до яких французькі інтернет-провайдери зобов'язані були забороняти доступ.

Порівняно із Францією, побудову національної стратегії боротьби з інтернет-піратством у Великій Британії здійснювали з певними відмінностями. Так, у 2010 році у Великій Британії було прийнято закон «Про цифрову економіку» (Digital Economy Act 2010), який схожий на французький «The HADOPI law», проте, згідно його положень відповідальність за порушення авторського права в Інтернеті несуть недобросовісні користувачі. Цей закон передбачає відправлення користувачу попереджувального листа за використання нелегального контенту вперше. У разі повторного порушення, інтернет-провайдер уповноважений без отримання рішення суду обмежити порушнику доступ до Інтернету або відключити його взагалі. Також закон встановлював кримінальну відповідальність у вигляді штрафу до 50 тисяч фунтів стерлінгів за використання піратського контенту з комерційною метою або за його продаж [199, с. 106].

Зазначимо, що в Ірландії користувачів файлообмінних мереж, які своїми діями порушують авторські права, відключають від мережі Інтернет.

Розглядаючи досвід запобігання порушенням авторського права в Інтернеті Республіки Польщі, слід зауважити, що у випадку отримання працівниками правоохоронних органів повідомлення про використання піратського програмного забезпечення вони негайно виїжджають на ймовірне

місце вчинення злочину. Слід зазначити про їх профільні організації, такі як Фонд збереження аудіовізуальної власності (FOTA) та Альянс програмного забезпечення (BSA), які проводять різноманітні тренінги й семінари для зміцнення рівня професійної підготовки співробітників поліції, прокуратури та правоохоронних органів у цій країні [59].

Розвиток засобів запобігання злочинам пішов значно далі, а отже, з'явилися новітні стратегії із запобігання злочинам, виконання яких здійснюють за допомогою мережі Інтернет. У сучасному світі значна кількість зарубіжних стратегій із запобігання злочинності у сфері авторського права реалізують з використанням можливостей мережі Інтернет, що дає змогу знижувати рівень інтернет-злочинності.

Першою розглянемо Modern Crime Prevention Strategy – стратегію запобігання злочинності, яку використовують Велика Британія. Під час її розроблення автори один параграф присвятили використанню даних і технологій у діяльності із запобігання кримінальним правопорушенням – Using Data and Technology to Prevent Crime. У цьому параграфі передбачено перспективи використання різних напрямів інформаційних технологій для запобігання кримінальним правопорушенням, а увагу спрямовано на:

- 1) перевірку інформації в соціальних мережах; використання Інтернету речей (електоронні пристрої для дистанційної ідентифікації місця знаходження особи; системи дистанційного контролю концентрації алкоголю в крові водія тощо);
- 2) задіяння хмарних технологій для збирання, обробки та зберігання оперативної інформації, що збирається з різних джерел, зокрема відеоматеріалів в онлайн режимі від громадськості щодо вчинених кримінальних правопорушень; 3) моніторинг цифрових зображень у режимі реального часу, що отримані з відеокамер з високою роздільною здатністю;
- 4) збір, фіксування та збереження кримінологічно значущої інформації [206].

У цій країні діє UK cyber security community – установа, що реалізує сучасну стратегію запобігання злочинності. До її структури належать торговельна асоціація TechUK, завданнями якої є розвиток застосування

інформаційних технологій для підтримання національної безпеки, стабілізація рівня протидії кіберзагрозам і захист критичної національної інфраструктури, а головне – запобігання організованій злочинності та кримінальна розвідка [206]. У Великій Британії працює аналітичний центр Policy Exchange, який провів дослідження визначальних перспектив розвитку поліції до 2020 року щодо питання запобігання кримінальним правопорушенням. Дослідження стосувалося технологічного переоснащення поліції та підвищення рівня кваліфікації співробітників, а також шляхів налагодження тісної співпраці громадськості з поліцією для запобігання кримінальним правопорушенням.

Основним напрямом є максимальне використання можливостей мережі Інтернет для забезпечення ефективної роботи поліції, що можливо досягнути шляхом посилення рівня комунікації між поліцією та громадськістю. Особливість удосконалення діяльності поліції із запобігання кримінальним правопорушенням у сфері інтелектуальної власності на перспективу полягала в підвищенні рівня інтелектуального впливу на цей процес, використанні сучасних інтернет-технологій для збору, аналізу та зберігання даних про вчинені порушення, а також щодо кримінологічного прогнозування. В аналітичному звіті Policy Exchange найважливішими розділами, виконання яких дасть змогу вплинути на стан охорони авторського права в мережі Інтернет, стали такі: 1) технологічний супровід діяльності офіцерів поліції (Technological support for Crime Prevention Officers), де акцентовано на необхідності закупівлі потрібного обладнання на період до 2020 року, з огляду на розвиток інформаційних технологій; 2) створення Innovation Hubs, тобто інноваційних центрів, основним завданням яких є розроблення спеціальних методик запобігання злочинності на підставі технологічних інновацій [19].

В аналітичному звіті Policy Exchange міститься опис змодельованого робочого дня офіцера поліції 2020 року (A day in the life of a Crime Prevention Officer in 2020). Зазначено, що одним з основних інструментів поліцейського є застосування приладів для роботи в мережі Інтернет, які призначені для вивчення карт злочинності певного району, аналіз звітів мешканців такого

району щодо стану злочинності в Інтернеті, здійснення запобіжної діяльності в соціальних інтернет-мережах і на спеціалізованих веб сайтах тощо [185].

В аналітичному документі, у кому зазначено про розвиток поліції Великої Британії до 2025 року (Policing Vision 2025), увагу спрямовано на нові виклики щодо проявів злочинності. Це, очевидно, пов'язано з розвитком можливостей мережі Інтернет. Те, що було теорією, тепер стає реальністю, а точніше віртуальною реальністю. Потенціал для розвитку економіки, активізація бізнес-процесів, більш ефективного управління ризиками в процесі кримінального правосуддя обумовлені розширенням доступу до великих масивів інформації та нових інтернет-технологій. Передбачено створення так званої «цифрової поліції» (Digital Policing). Зокрема, ідеться про впровадження використання мережі Інтернет задля запобігання злочинам, зокрема кіберзлочинам, вчинення яких передбачає використання інтернет-технологій [203].

Нині за допомогою BigData (Великі дані [4]) можна проаналізувати й спрогнозувати розвиток соціально-економічної системи будь-якого рівня складності. Їх можна використовувати і для прогнозування злочинності, зокрема в мережі Інтернет. BigData як структуровані та неструктуровані дані великих обсягів обробляють масштабованими програмними інструментами: технології управління великими даними (SQL, NoSQL, Hadoop); інтелектуальний аналіз даних (Data Mining, Web Mining); машинне навчання; побудова та використання сховищ даних. За допомогою таких хабів поєднують інформацію, яка прямує до серверів, і відбувається розподілення потоків даних, що надходять із серверів. Більшість таких хабів і серверів мають найвищий рівень захисту від кібератак, знаходяться у Швейцарії, США, Канаді [36].

У Великій Британії серед іншого розробляють регіональні стратегії запобігання злочинності. Зокрема, у м. Кембріджі, наприклад, підготовлено та випущено Community Safety and Crime Prevention Plan 2016–2020 (План забезпечення суспільної безпеки та запобігання злочинності м. Кембріджа на

⁴ BigData – структуровані і неструктуровані дані, що надходять з високою швидкістю та в достатньо великих обсягах.

2016–2020 роки). У ньому передбачено реалізацію стратегічного напрямку з подолання правового нігілізму населення та підвищення рівня правової обізнаності громадянського суспільства в питаннях суспільної безпеки та запобігання злочинності за допомогою можливостей Інтернету. Очікується, що внаслідок реалізації цієї стратегії ефективність запобігання злочинності активізується комунікація громадськості з поліцією, що можливо досягти шляхом розроблення програм для оперативного відправлення інтернет-повідомлень громадянами (E-Watch) щодо рівня злочинності в громадських місцях, освітніх закладах і на вулицях [187].

У Чехії вперше систему запобігання злочинам у цій країні було укладено 1996 року. З того часу вона постійно розвивається як на національному, так і на місцевому рівнях, у межах якої створюють нові та покращують наявні превентивні механізми для вирішення і врегулювання різноманітних кримінальних правопорушень (злочини, кримінальні проступки), упроваджують шляхи для зниження ризиків виникнення правопорушень, реалізують рішення в напрямі запобігання виникненню складних ситуацій в місцях, де наявний ризик, а також допомоги потерпілим і впливу на злочинців. Органи державної влади й місцевого самоврядування розробляють спеціальні процедури та практики для реалізації цих інструментів [189].

Останні зміни, які спрямовані на розвиток системи запобігання злочинам у Чехії, відображено в Стратегії щодо попередження злочинності в Чехії на 2016–2020 роки, в якій зазначено, що до нових загроз належить злочинність у віртуальному середовищі (Crime in the virtual environment) [189].

Стратегія щодо попередження злочинності в Чехії на 2016–2020 роки передбачає заходи щодо використання мережі Інтернет для запобігання злочинності у двох напрямках: 1) безпосереднє запобігання злочинам в Інтернеті (зокрема порушенням авторського права в мережі Інтернет) шляхом поширення інформації про наявні ризики та можливості захисту, серед яких технічні заходи, а також надання допомоги й підтримки потерпілим від порушень у

мережі Інтернет; 2) використання широкого спектру інтернет-технологій для підвищення загального рівня запобігання злочинності [189].

У Чехії поступово впроваджують схожу на описану британську модель комунікації громадськості з поліцією щодо запобігання злочинності в Інтернеті. Зокрема, було розроблено проєкт «Безпечна Прага онлайн», метою якого є захист жителів Праги, насамперед дітей і підлітків, від порушень авторського права в мережі Інтернет або кіберзлочинів, тобто введено схожу на британську модель комунікації громадськості з поліцією з метою запобігання злочинності в Інтернеті. Цей проєкт має на меті створити відповідні умови для запобігання злочинам через підвищення рівня комунікації громадськості з поліцією в режимі онлайн.

Вартий уваги також проєкт Естонії «Інтернет-констеблі», завданням якого є залучення поліції до запобігання злочинності з використанням можливостей Інтернету. Головним завданням цього проєкту є запровадження віртуальних поліцейських осередків на веб порталах, які найчастіше відвідують громадян, вони є популярними серед молоді. Поліція створила персоналізовані акаунти й електронні адреси на тих сайтах, що є найпопулярнішими серед молодих людей. За акаунтами закріплено офіцерів поліції. Отже, кожен користувач розуміє, з ким саме він віртуально спілкується. Така робота дає змогу поліції наблизитися до громадян, результативніше здійснювати запобіжну діяльність і завдяки своїй віртуальній присутності в Інтернеті знижувати рівень злочинності в глобальній мережі, передусім тих злочинів, які вчиняє молодь і проти молодих людей.

Основними напрямками роботи поліції в межах цього проєкту визначено такі: боротьба з кіберзлочинністю та ювенальною злочинністю; запобігання віктимізації; забезпечення присутності поліцейських (як реальних осіб) у віртуальному інтернет-середовищі; спілкування інших громадян для проведення цільових кампаній, лекцій та консультацій щодо запобігання кіберзлочинам, злочинам, пов'язаним з авторським правом. Тобто новацією проєкту є концепція електронного констебля, яка демонструє, що поліція

ознайомлена із сучасними комунікаційними технологіями й готова до співпраці з громадянами [191].

Розглянувши практику запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет країн ЄС, проаналізуємо досвід інших країн.

В Австралії, штат Новий Південний Уельс, згідно з прийнятою Стратегією запобігання злочинності на 2015–2017 роки, ідеться про використання важливого напрямку для запобігання злочинності – надсилання громадянами інтернет-повідомлень про фіксування кримінальних правопорушень, вчинених через мобільні телефони, планшетні ПК й інші пристрої. Вона передбачає механізм, за яким громадяни повинні були зареєструватися на інтернет-сайті, після чого отримували можливість заповнити спеціальні форми анкет докладною інформацією щодо порушень авторських прав, інтернет-піратства, крадіжок, грабежів, шахрайства та інших злочинів [188].

У Стратегії запобігання злочинності м. Оттави на 2017–2020 роки (Канада) передбачено такий сучасний спосіб для розроблення нових заходів запобігання кримінальним правопорушенням як постійне проведення онлайн опитувань громадян Канади щодо рівня злочинності з подальшим аналізом цієї інформації та розробленням дієвих запобіжних заходів [201].

Законодавство Японії, що передбачає кримінальні санкції за злочини у сфері інтелектуальної власності, представлене статтями КК Японії. Санкції за окремі злочини у сфері інтелектуальної власності містяться в низці спеціальних законів – про авторське право, патенти, корисні моделі, промислові зразки, торговельні марки, охорону сортів рослин, а також про запобігання недобросовісній конкуренції.

Низка країн, такі як США, Франція, Велика Британія, упровадили в структуру системи правоохоронних органів підрозділи, до завдань яких належать запобігання та розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності, зокрема порушень авторського права. Зокрема, у Великій Британії 2013 року було створено відділ з протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності (The Police Intellectual Property Crime Unit (PIPCU)), що ввійшов до

складу Лондонської поліції. До складу відділу входять детективи, аналітики й дослідники, а їхня діяльність полягає в протидії організованій злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет й інтернет-піратству. У США, наприклад, у відповідь на стрімке збільшення кількості кримінальних правопорушень, які пов'язані з правом інтелектуальної власності, як у країні, так і поза її межами, створено Intellectual property task force (спецгрупу, яка реалізує багаторівневу стратегію з федеральними, державними й міжнародними партнерами для ефективної боротьби зі злочинами, які посягають на права інтелектуальної власності).

США чи ненайпершою розпочали формування активної федеральної позиції щодо захисту інтелектуальної та творчої праці своїх громадян, а надто авторських прав, та постійно поліпшує національне законодавство в цій сфері. Отже, слід розглянути методи правового регулювання інтелектуальної власності, які формуються в США.

Уряд США завжди розглядав інтелектуальну власність як основу розвитку технологій, визначав її як основну рушійну силу економіки, ставлячи перед країною завдання бути лідером на всесвітньому ринку інновацій. До прикладу, у США втілено такі ідеї, як конвеєр Форда, платформи й маркетплейси компаній Amazon та eBay, електролампа Едісона, винайдено всесвітньо відомою лабораторією транзисторів Белла, двигуни General Electric і сервіс Google.

Важливим є і те, що США експортує 60 % від загальної кількості товарів інтелектуальної власності, що розробляють інноваційними галузями економіки США, а тому забезпечення захисту прав інтелектуальної власності, зокрема авторського права в мережі Інтернет, визначено першочерговим і надзвичайним заходом забезпечення розвитку інновацій у державі.

Найпершим законом, який врегулював низку аспектів авторського права на території США, став Закон Сполучених Штатів Америки «Про заохочення літератури й таланту», прийнятий у штаті Коннектикут 1783 року. Після цього до 1786 року схожі закони було прийнято і в інших штатах.

У ті самі роки поширюється ідея про необхідність охорони авторського права і в Європі: 1791-го та 1793 року у Франції прийнято два закони, що гарантували захист прав на результати літературної, музичної, художньої творчості. У кінці XVIII – на початку XIX ст. така практика поширюється і в більшості європейських країн, водночас у Росії. Як наслідок авторське право виходить на загальноєвропейський рівень.

Під час роботи Конституційного конвенту 1787 року Дж. Мадісон (штат Вірджинія) і Ч. Пінклі (штат Південна Кароліна) запропонували включити до Конституції США параграф, який регламентує повноваження держави щодо захисту авторських прав і прав на винаходи на встановлений законом США період. Суть цієї пропозиції полягала в тому, щоб запровадити утилітарну функцію – «сприяти прогресу науки та корисних мистецтв». «Параграф про авторські права» став основою загальнонаціонального законодавства США в галузі права інтелектуальної власності, а насамперед – авторського права.

Перший Закон США «Про авторське право» було прийнято 1790 року, який став основою федерального законодавства США про авторське право, ґрунтувався на ідеях, закладених у Статуті королеви Анни («An Act for the Encouragement of Learning, by vesting the Copies of Printed Books in the Authors or purchasers of such Copies, during the Times therein mentioned») [182]. Цей Закон діяв паралельно із законодавчими актами про авторське право раніше прийнятими в більшості штатів. Отже, США історично стала країною з подвійною системою захисту авторських прав – федеральною та штатною. Законодавство США з авторського права ґрунтується на утилітарній концепції⁵, мета якої – заохочувати створення нових творів, а не захищати особисті немайнові права авторів. Зокрема, у США законодавством про авторське право визнає лише мінімальні немайнові права авторів. Конгрес США неодноразово вносив зміни до закону про авторське право з 1790 року щодо подовження строків охорони авторських прав, що засвідчує перманентну

⁵ Утилітарна концепція – система оцінювання речей, предметів, процесів, явищ з позицій їх корисності, можливості використання для досягнення мети і задоволення потреб.

зацікавленість законодавчої влади США в покращенні на державному рівні умов охорони авторських прав для теперішніх і майбутніх авторів.

Суттєвого перегляду законодавство США в галузі авторських прав зазнало 1831 року, коли в законі про авторське право (Copyright Act of 1790) уряд вирішив зрівняти в правах із громадянами США іноземних авторів і надати їм можливість продовження строку захисту авторських прав до 28 років, замість 14, як встановлював закон до внесення змін, а також дозволено пролонгацію строку захисту твору ще на 14 років, а в разі смерті автора право такої пролонгації переходить дітям чи вдові. Згодом було прийнято наступний закон про авторське право (Copyright Act of 1909), яким строк авторського права продовжено ще на 14 років, він становив уже 28 років із можливістю продовження його ще на 28 років. Кардинальні зміни були внесені законом «Про авторське право» (Copyright Act of 1976), згідно з яким строк авторського права став становити все життя автора та 50 років після його смерті (для компаній – 75 років).

Розглядаючи питання розвитку законодавства США у сфері захисту авторських прав, слід зауважити, що Конгрес США 1998 року прийняв закон «Про продовження терміну охорони авторських прав» (Copyright Term Extension Act, скорочена назва – СТЕА), відомий за своєю неофіційною назвою «Про продовження терміну охорони авторських прав імені Сонні Боно», або ж Закон «Захисту Міккі Мауса», яким строк охорони творів завдяки його ретроактивності було продовжено ще на 20 років для значної кількості авторів, чії твори було створено протягом 1920–1930-х років. Крім цього, згідно з новим Законом, відомі для широкого загалу роботи, як, наприклад, «Міккі Маус» Уолта Діснея, ставали суспільним надбанням після спливання строку охорони авторського права 1998 року. Подальші важливі зміни законодавства США з авторського права були зумовлені стрімким розвитком і поширенням ІТ-технологій та Інтернету.

Важливим заходом захисту авторських прав на всесвітньому рівні стало прийняття Договору ВОІВ про авторське право 1996 року. Більшість положень

цієї угоди покладено в основу пошуку рішень з питань встановлення надійного захисту авторського права в мережі Інтернет як в США, так і ЄС, що завершився прийняттям Закону «Про авторське право в цифрову епоху» 1998 року (Digital Millenium Copyright Act) у США, а за декілька років потому – Директиви 2001/29/ЄС щодо гармонізації деяких аспектів авторського права й суміжних прав в інформаційному суспільстві [85, с. 44].

Законодавство США є найрозвиненішим у світі в контексті захисту авторських прав в Інтернеті. Розвинута система прецедентів доповнює закони у сфері авторського права, є базою для подальшого розвитку законодавства. Зокрема, до 1991 року в США навіть діяла правова доктрина «в поті чола» (англ. sweat of the brow), згідно з якою правова охорона авторського права поширювалася навіть на неоригінальні твори, на створення яких було витрачено значні зусилля [85, с. 40].

З появою мережі Інтернет з'явилися і правопорушення нового типу, а також постала необхідність у нових засобах захисту від їх вчинення. Хоча правопорушенням у мережі Інтернет можна протистояти шляхом подання позовів приватними сторонами, однак часто протиправні дії набувають ознак злочину, і тоді протидія злочинам переходить до компетенції груп спеціального призначення або підрозділів боротьби з кіберзлочинністю [58].

Міністерство юстиції та Митна служба США створили спеціальні підрозділи в боротьбі зі злочинністю в Інтернеті, зокрема з поширенням порнографії в Інтернеті та вчиненням порушень права інтелектуальної власності [58, с. 49].

Законодавство США встановлює кримінальну відповідальність за піратство у сфері авторських прав, що передбачає грошові штрафи й позбавлення волі. Закони про кримінальну відповідальність за порушення авторських прав містяться в ч. 17 розділу 506 (а), ч. 18 розділу 2319 Зводу законів США (незаконне відтворення і розповсюдження творів, які охороняються авторським правом) [58, с. 202]. Оскільки збитки заподіяні несанкціонованим поширенням творів, що охороняються авторським правом,

мають достатньо великі розміри, то незалежно від того, чи отримує особа плату за примірники творів, чи поширює їх безкоштовно, навмисний характер порушень авторського права обумовлює настання кримінальної відповідальності за них у США. За законодавством США для висунення обвинувачення у вчиненні порушення авторського права має бути чотири обов'язкові обставини: 1) авторські права на твір мають бути чинними; 2) такі права порушені обвинуваченим; 3) підтверджено факт саме навмисного порушення авторських прав; 4) певна кількість примірників творів, яка перевищує граничний поріг, була продана або запропонована для незаконного розповсюдження [58, с. 202–203]. Кримінальна відповідальність настає також за змову на вчинення злочину.

До 1997 року законодавство США про авторське право передбачало кримінальну відповідальність лише заумови, якщо порушення авторських прав приносило комерційну користь або фінансову вигоду користувачу. Необов'язково було доводити факт отримання такої вигоди, достатньо було, щоб відповідні дії було вчинено з метою отримати який-небудь «прибуток» або іншу особисту вигоду (наприклад, як за бартерного обміну незаконно вироблених товарів на інші товари чи послуги) [58].

З огляду на розміри шкоди, якої завдано внаслідок безкоштовного поширення в мережі Інтернет і використання незаконно вироблених копій музичних творів, програмного забезпечення та фільмів, законодавство США у сфері авторського права було переглянуто, з нього вилучено положення, якими передбачено необхідність доводити наявність комерційної користі або вигоди від таких порушень [58, с. 202–204].

Відповідно до міжнародних стандартів, кримінальна відповідальність у США у сфері порушення авторського права настає щонайменше у випадках навмисного використання торговельної марки під час здійснення контрафакції, піратства на комерційних засадах. Зокрема, згідно із законодавством США, за несанкціоноване відтворення творів у цифровому форматі та їх незаконне поширення настає кримінальна відповідальність без необхідності доведення

отримання порушником авторського права комерційної вигоди. Граничні суми, які дають підстави порушити кримінальну справу за піратство, за законами Сполучених Штатів Америки є невисокими, їх визначають на підставі роздрібною ціни піратської продукції [58, с. 47–48].

Покарання за порушення авторських прав у США закріплено в ч. 18 § 2319 Зводу законів. За дії, унаслідок яких порушено авторське право, особа може бути засуджена до позбавлення волі строком до одного року та/або на неї може бути накладено штраф на суму до 100 тис. доларів США [58, с. 205].

У США основними порушеннями авторських прав в Інтернеті, здійснених з метою отримання фінансових доходів чи особистої фінансової вигоди, є такі: несанкціонований продаж програм, програмного забезпечення, комп'ютерних ігор, доступу до перегляду фільмів в Інтернеті; використання як домену найменування, що є тотожним або схожим до рівня змішування із зареєстрованою торговою маркою, з подальшим використанням такого домену з комерційною метою (так звані доменні спори); розміщення в мережі Інтернет інформації про продаж товарів, що відтворюють об'єкти авторського права [58, с. 28].

Інші порушення авторського права в Інтернеті в США вважаються проступками, їх карають штрафом до 100 000 доларів США та/або позбавленням волі на строк не більше ніж рік [58, с. 206].

У випадку використання файлообмінних мереж, унаслідок чого порушують авторські права, у США також застосовують покарання у вигляді штрафу. Зокрема, студента Бостонського університету Дж. Тененбаума за незаконне завантаження 30 пісень з Інтернету та їх поширення було засуджено до виплатити 675 000 доларів США звукозаписним компаніям [58, с. 95; 198, с. 32–44]. Впровадження таких радикальних заходів притягнення винних до відповідальності за піратство в мережі Інтернет буде доцільним і в Україні й стримуватиме потенційних правопорушників від вчинення незаконних дій.

Вагомим нормативно-правовим актом у законодавстві США у сфері охорони авторських прав у мережі Інтернет є Закон про авторське право у цифрову епоху (Digital Millenium Copyright Act). Положення цього закону було

запозичено з Договору ВОІВ про авторське право 1996 року. У ньому, зокрема, встановлено кримінальну відповідальність за обхід зазначених вище технічних засобів захисту авторського права [198, с. 32–44].

У ст. 1204 Закону про авторське право у цифрову епоху встановлено заборони щодо дій, які спрямовані на обхід технічних засобів захисту авторського права, і передбачено кримінальну відповідальність за їх вчинення. Технічними засобами захисту авторського права є технічні пристрої, призначені для створення технологічної перешкоди порушенню авторського права й суміжних прав під час сприйняття або копіювання захищених записів у фонограмах, відеограмах і передачах організацій мовлення. До технічних засобів захисту належать: смарт-карти, які дають змогу зберігати значний обсяг інформації, а також викладати відомості про попередню оплату за користування певним об'єктом авторського права; системи обмеженого доступу, що використовують для охорони інформації в цифрових мережах (кодування, паролі, цифрові підписи тощо); електронні системи управління, що забезпечують управління правами в електронній мережі, надаючи можливість отримувати дозволи на використання творів у режимі онлайн і контролювати таке використання.

Під час винесення вироку у справі про кримінальне порушення авторських прав ураховують факт рецидивізму. Хоча максимальним покаранням для правопорушника, якого засуджують уперше за порушення авторського права, є позбавлення волі строком до 5 років, проте особи, яких раніше вже притягали до кримінальної відповідальності за таке порушення, можуть бути засуджені до позбавлення волі на строк до 10 років [58, с. 206]. За відсутності встановлення в кримінальній справі факту фінансової мотивації підсудний може бути ув'язнений на строк до 3 років, якщо його засуджують уперше, проте якщо особу засуджують повторно, то вона може отримати до 6 років позбавлення волі [58, с. 206].

У США кримінальна відповідальність настає не тільки за вчинені злочини або готування до злочину у сфері порушення авторських прав в Інтернеті, а

навіть за дію, що спрямована на їх порушення. Відповідно до Зводу законів США та з огляду на норми, що містяться в Законі про авторське право 1976 року (Copyright Act), Законі про авторське право в цифрову епоху 1998 року (Digital Millenium Copyright Act), можемо дійти висновку, що в США кримінальна відповідальність за будь-яку дію, спрямовану на порушення авторського права в Інтернеті, кримінальний проступок або злочин у цій сфері, є однією з найвищих у світі.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що Україна розбудовує власну систему запобігання злочинам, зокрема порушенням авторського права в мережі Інтернет. Вивчення зарубіжного досвіду країн ЄС та інших країн у запобіганні порушенням авторського права в мережі Інтернет є важливим для подальшого застосування та імплементації заходів запобігання в Україні для покращення системи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Досвід іноземних країн із законотворчості у сфері авторського права слід використовувати для узгодження законодавства України з вимогами ЄС. Вступ до ЄС є важливим для нашої держави на сучасному етапі її політичного й економічного розвитку.

Для підвищення ефективності протидії порушенням авторського права в мережі Інтернет і зниження рівня злочинності у цій сфері на рівні держави слід упровадити в роботу державних органів, органів виконавчої влади та громадських організацій заходи запобігання, що використовують в іноземних державах. Отже, запозичення та використання зарубіжних методів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет безумовно дасть потужний поштовх Україні для попередження виникнення таких порушень. Упровадження проаналізованих методів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет сприятиме побудові комплексної національної системи запобігання порушенням авторського права в Інтернеті, розробленню ефективних механізмів запобігання таким злочинам, що дасть змогу обмежити прояви злочинності та зберегти права авторів під захистом.

Висновки до розділу 1

Упродовж останніх десяти років відбулося стрімке зростання популярності інформаційних і цифрових технологій та мережі Інтернет. Це спровокувало перехід вчинення порушень авторського права з матеріального світу до мережі Інтернет. Забезпечення належної охорони авторських майнових і немайнових прав гарантоване Конституцією України та є важливою передумовою підтримання статусу правової держави, закріплення позитивного статусу на міжнародному рівні, стимулювання громадян до творчої праці.

Наразі в Україні стан захисту авторських прав у мережі Інтернет знаходиться на низькому рівні, що підтверджує перебування України з 2001 року на найвищих щаблях серед країн світу за рівнем піратства в мережі Інтернет відповідно до звітів США Special 301 Report і звітів Міжнародної федерації виробників фонограм й Асоціації виробників програмного забезпечення.

Дослідженню питань права інтелектуальної власності, об'єктів інтелектуальної власності, здійсненню кримінологічного аналізу та наданню кримінально-правової характеристики злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, здійснювали різні вітчизняні вчені, зокрема вони вивчали проблемні питання в цих напрямках, окреслили шляхи для їх вирішення. Вони встановили, що порушення авторського права й суміжних прав становлять найбільшу питому вагу в структурі злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності. Учені доводять високолатентний характер порушень авторського й суміжних прав. На підставі цього доходимо висновку, що порушенням авторського права в мережі Інтернет притаманний ще вищий рівень прихованості, а складність їх запобігання, виявлення та розслідування є в рази вищою. Науковці неодноразово акцентували увагу на недосконалості конструкцій кримінально-правових норм чинного КК України, що передбачають відповідальність за порушення прав інтелектуальної власності,

насамперед – про відсутність кримінальної відповідальності за порушення немайнових прав авторів.

Грунтовних наукових досліджень порушень авторського права в мережі Інтернет, а також питань запобігання таким злочинам вітчизняні вчені не здійснювали. Отже, ця дисертаційна робота може стати надійним джерелом для наукового розуміння стану, характеру й структури зазначених злочинів, основою для розроблення заходів запобігання таким злочинам, покращення нормативно-правової регламентації авторсько-правових відносин у мережі Інтернет і використання отриманої інформації в освітньому процесі закладів вищої освіти юридичного спрямування.

В мовах сьогодення норми міжнародних конвенцій та договорів становлять той правовий фундамент, на якому вибудовується національне законодавство кожної з країн, у яких ратифіковано відповідні угоди. Становлення загальної законодавчої бази, як і спеціальних законів у сфері охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет, відбувалося в декілька етапів.

У першому періоді, який припадає на часи приналежності української держави до складу інших держав і становлення національного законодавства у сфері захисту авторського права до проголошення незалежності в Україні, було закладено основу кримінального, цивільного й адміністративного законодавства у сфері регулювання відносин авторського права та встановлення відповідальності за порушення авторського права. Першим документом, що регламентував захист авторського права, став Цензурний статут 1826 року. На початку ХХ ст. Кримінальним уложенням 1903 року вперше запроваджено кримінально-правову охорону авторського права в Російській імперії, до якої належали українські землі як губернії. Кримінальне уложення за незаконне використання літературного, музичного чи художнього твору встановлювало покарання у вигляді арешту, штрафу чи тюремного ув'язнення. Усі цивільно-правові норми авторського права 1887 року зосереджено у Зводі законів Російської імперії. Розвиток національного

кримінального законодавства пов'язаний з прийняттям КК УСРР 1922 року, що встановлював кримінальну відповідальність за порушення авторського права, проте, на відміну від законодавства Російської імперії, де забезпечено охорону приватних інтересів авторів, вектор змістився на охорону тільки об'єктів авторського права, що визнані надбанням республіки. Згодом було прийнято два важливі декрети РНК 1925 року «Про основи авторського права» та 1928 року «Основи авторського права Союзу РСР», і встановили високий рівень цивільно-правового регулювання авторського права та на підставі яких відбувалося подальше становлення національного законодавства у сфері охорони авторського права. Основи авторського права вперше передбачали виплату авторської винагороди автору. Згодом було прийнято КК УСРР 1927 року, який порушення авторського права відносив до майнових злочинів і встановлював відповідальність лише у вигляді примусової праці або штрафу. Основним нормативним актом цивільного законодавства у сфері охорони авторського права став ЦК УРСР 196 року, який став основою чинного ЦК України. Він передбачав право авторів вимагати поновлення порушених прав; заборону видання твору або припинення його розповсюдження; відшкодування збитків. Водночас поряд із цивільним законодавством, відбулися суттєві зміни в кримінально-правовій охороні авторського права, які реалізовано шляхом прийняття КК УРСР 1960 року, що став прообразом сучасного КК України.

Під час другого періоду відбувається становлення загального та спеціального законодавства незалежної України у сфері охорони авторського права. Проте відлік історії формування нормативно-правової бази незалежної України розпочинається разом з прийняттям Закону УРСР «Про власність» 1991 року, яким усі твори науки, літератури та мистецтва було визнано об'єктами інтелектуальної власності та права приватної власності. Суттєвим кроком стало прийняття Закону України «Про авторське право та суміжні права» 1993 року, унаслідок чого було остаточно сформовано інститут захисту авторського та суміжних прав незалежної України. У цей період

прийнято Конституцію України 1996 року, якою кожному громадянину гарантовано право володіти, користуватися та розпоряджатися своєю власністю, результатами інтелектуальної, творчої діяльності, що стала базою для прийняття КК України 2001 року та ЦК України 2004 року. Уперше за всю історію існування України 2001 року встановлено адміністративну відповідальність за порушення прав на об'єкти інтелектуальної власності (зокрема авторського права) шляхом внесення ст. 51-2 до КУпАП. У КК України 2001 року включено ст. 176 «Порушення авторського права і суміжних прав», якою встановлено кримінальну відповідальність за незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури, мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, їх незаконне тиражування та розповсюдження, а також інше використання таких творів. У книзі IV ЦК України враховано сучасний стан економіки, національні традиції і звичаї, вона максимально наблизила систему охорони авторського права до світових стандартів і закріпила перелік об'єктів авторського права, якими є літературні та художні твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних). У два перші періоди формування законодавства у сфері охорони авторського права не приділяли увагу охороні прав авторів у мережі Інтернет.

Третій період формування національного законодавства у сфері охорони авторського права характеризується узгодженням його з вимогами міжнародних угод й актуалізацією правових норм у зв'язку із поширенням ІТ-технологій та активізацією використання Інтернету. Під час цього етапу вперше в Україні Законом України «Про державну підтримку кінематографії в Україні» 2017 року введено механізм припинення порушення авторського права в мережі Інтернет і знижено мінімальний розмір майнової шкоди, яка має бути завдана, щоб незаконні дії могли визнати злочином. Водночас зазначеним законом доповнено ст. 176 КК України новими порушеннями авторського права, а саме камкординг, кардшейрінг і фінансування дій, які порушують авторське право, у редакції якої вона є чинною і донині; доповнено ЦПК України щодо позовів, які виникають з приводу порушення майнових прав інтелектуальної власності з

використанням мережі Інтернет, що мають подавати за місцезнаходженням до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності; внесено зміни до КУпАП у частині введення відповідальності за порушення умов і правил, що визначають порядок припинення порушень авторського права з використанням мережі Інтернет, наведення завідомо недостовірної інформації в заявах про припинення авторського права, вчинених із використанням мережі Інтернет.

Зарубіжні країни раніше почали опікуватися питаннями захисту авторських прав і запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Законодавство ЄС передбачає зобов'язання, що покладені на країни ЄС щодо забезпечення на національному рівні правового захисту від свідомого обходу будь-якого технологічного засобу захисту об'єктів авторського або суміжних прав, а також закріплення переліку заборонених дій, пов'язаних із незаконним обігом пристроїв для обходу технічних засобів захисту. Важливо, що в деяких країнах (Італія, Естонія, Іспанія, Хорватія, США) встановлено окремий вид кримінальної відповідальності за дії, пов'язані з обігом засобів, що полегшують протиправний обхід або нейтралізацію технічних засобів захисту. Водночас у переважній більшості країн створено окремі підрозділи поліції для боротьби з порушеннями права інтелектуальної власності в Інтернеті: в Італії – поліція поштових та інших повідомлень, підрозділ боротьби з кіберзлочинами; у Великій Британії – відділ з протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності (The Police Intellectual Property Crime Unit (PIPCU)); у США – Intellectual property task force (спецгрупа боротьби з порушенням права інтелектуальної власності), а також спеціальні підрозділи в боротьбі зі злочинністю в Інтернеті, зокрема з поширенням порнографії в Інтернеті та вчиненням порушень у сфері права інтелектуальної власності; у Франції – підрозділ боротьби з порушеннями права інтелектуальної власності [198, с. 32–44].

У США виявилось успішним упровадження такого способу запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет як висвітлення інформації з найрезонансніших кримінальних справ у ЗМІ, на сайтах державних органів,

агентств і популярних серед суспільства сайтах. Такий захід запобігання довів свою ефективність і чинить стримувальний вплив на правопорушників, сприяє запобіганню досліджуваним злочинам, введення якого в Україні забезпечить удосконалення національної системи запобігання злочинам.

Кримінальна відповідальність у США настає не тільки за вчинення порушення або готування до вчинення порушення авторського права в мережі Інтернет, а й навіть за дію, що спрямована на їх порушення. Іноземний досвід засвідчив ефективність уже давно впровадженої практики блокування та обмеження доступу до сайтів з піратським контентом, навіть без рішення суду, що застосовують у Франції, Великій Британії, Ірландії. В Ірландії діє практика відключення від мережі Інтернет користувачів файлообмінних мереж, які порушують авторське право.

Усвідомлюючи важливість боротьби з досліджуваними злочинами, країни розробили та впровадили державні програми й стратегії боротьби з такою злочинністю, чого явно бракує Україні. Такі програми передбачають проведення освітніх заходів для підвищення професійного рівня співробітників правоохоронних органів, налагодження комунікації між поліцією та громадянами в режимі реального часу, технологічне переоснащення поліції, використання новітніх технічних і цифрових розробок для дієвого запобігання та виявлення злочинів тощо.

РОЗДІЛ 2

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОРУШЕНЬ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

2.1. Сучасний стан, структура й динаміка злочинності у сфері порушення авторського права в мережі Інтернет

Громадянам гарантовано свободу літературної, художньої, наукової творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності. Кожен громадянин має право на результати власної інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом (ч. 1 та 2 ст. 54 Конституції України) [69]. Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 41 Конституції України, проголошено право кожного володіти, користуватися і розпоряджатися результатами своєї інтелектуальної та творчої діяльності [69].

Дослідження кримінологічної характеристики будь-яких злочинів відображає склад злочинності, її соціальний портрет [62]. Зміст кримінологічної характеристики злочинів утворюється з конкретних ознак, які в сукупності та взаємозв'язку формують її структуру [84, с. 581–586]. Учений О. М. Литвинов, ілюструє такі групи елементів кримінологічної характеристики: а) дані, які характеризують кримінологічну ситуацію вчинення злочину (статистична поширеність злочинів; дані про соціальні умови (обстановку) злочину (соціально-політична; соціально-економічна; час; географія; соціальне середовище тощо); б) кримінологічно значущі ознаки злочину (дані про предмет злочинного посягання, дані про особу злочинця, мотив і мету злочину; дані про особу потерпілого); в) ознаки, які визначають специфіку діяльності з

попередження злочинів (причини злочинів; наслідки злочинів; механізм вчинення злочину; обставини, що сприяють злочинам) [84, с. 581–586].

Вимірювання злочинності здійснюють шляхом збирання, обробки та накопичення статистичних показників за формами державної статистики. Реєстрація та накопичення інформації щодо злочинних проявів є однією із функцій правоохоронних органів. Показники злочинності традиційно поділяються на кількісні та якісні. Діджиталізація, комп'ютеризація процесів передання інформації, розвиток та поширення мережі Інтернет, несформованість кримінологічних засад і заходів запобігання порушенням авторського права в Інтернеті спричиняють стрімке збільшення кількості досліджуваних злочинів. Це зумовлює необхідність дослідити стан, структуру й динаміку порушень авторського права в мережі Інтернет на підставі окресленої системи показників злочинності.

Слушною є позиція вченого В. В. Костюка, за якою злочинність у сфері інтелектуальної власності є історично мінливим, соціальним і кримінально-правовим явищем, що становить цілісну сукупність усіх кримінальних правопорушень, які посягають на права громадян щодо володіння, користування та розпоряджання результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності [71]. Своєю чергою О. В. Новіков слушно зауважив, що результатом злочинних посягань на об'єкти інтелектуальної власності є заподіяння значної матеріальної шкоди їхнім правовласникам [102]. Натомість Г. І. Грігор'янц доречно зазначила, що піратство в Інтернеті здійснюють з метою отримання прибутку або вигоди морального характеру, а його існування обумовлено суспільством, яка підтримує вільний доступ до інформації [31].

З огляду на такі підходи вчених, пропонуємо власне визначення злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет. Отже, злочинність у сфері авторського права в мережі Інтернет – це історично мінливе, соціальне, кримінально-правове явище, що становить цілісну сукупність усіх вчинених у мережі Інтернет кримінальних правопорушень, які посягають на охоронювані законом авторські права суб'єктів авторського права щодо володіння,

користування та розпорядження результатами творчої діяльності авторів, внаслідок яких таким суб'єктам завдають матеріальної та/або моральної шкоди.

Зміст злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет можна схарактеризувати як суспільно небезпечні порушення авторського права в мережі Інтернет у вигляді протиправного використання немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права, якими завдають шкоди в значному або великому розмірах. Злочинність у сфері авторського права в мережі Інтернет є різновидом злочинності у сфері авторського права. Отже, сукупність порушень авторського права в мережі Інтернет буде емпіричним виявом злочинності у сфері авторського права. Власне формою існування такої злочинності є діяльність окремих членів суспільства в мережі Інтернет із вчинення злочинних посягань на авторське право, які в межах цього суспільства утворюють різновид кримінальної практики. Така практика, набуваючи ознак стійкості, масовості, традиційності, поступово інституціоналізується та здійснює деструктивний вплив на діяльність базових соціальних інститутів [40, с. 115].

У межах дисертаційного дослідження аналіз стану, структури та динаміки порушень авторського права в мережі Інтернет здійснюватимемо в сукупності з порушеннями суміжних прав у мережі Інтернет, на підставі даних офіційної статистики. У формах державної статистики [166], у яких обліковано статистичні показники зареєстрованих порушень авторського й суміжних прав (зокрема в Інтернеті), Офіс Генерального прокурора (ОГП) та Нацполіції такі дані узагальнюють і зводять до єдиного для обох видів злочинів показника. Унаслідок цього фактично неможливо виокремити суто порушення авторського права й авторського права в мережі Інтернет.

Учена А. А. Ломакіна встановила, що перше місце в структурі злочинів проти інтелектуальної власності на території України 2017 року посідали злочинні порушення авторського права й суміжних прав (ст. 176 КК України) з питомою вагою 62,7 %; на другому місці знаходилися злочини, пов'язані з незаконним використанням результатів індивідуалізації товарів (послуг) та їх виробників

(ст. 229 КК України), з питомою вагою 24,4 %; на третьому місці – злочинні порушення права інтелектуальної власності на результати науково-технічної творчості, які становили 13,0 % від усіх злочинів проти інтелектуальної власності [91].

На підставі єдиних звітів про кримінальні правопорушення в державі (форма № 1, затверджена наказом ОГП від 30 червня 2020 року № 299 «Про затвердження форм єдиної звітності про стан кримінальної протиправності» [126]), відомостей Нацполіції про зафіксовані кримінальні правопорушення, під час написання цього дисертаційного дослідження визначено складову злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет у структурі порушень авторського права та суміжних прав (ст. 176 КК України); у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина, закріплених у розділі V КК України; у структурі загальної злочинності в Україні за період з 2015-го до 2020 роки. Крім цього, визначено динаміку, рівень, характер і географію злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет, а також основні тенденції та ціну такої злочинності. Усі середньорічні показники розраховано в розрізі шести років за період із 2015-го до 2020 роки.

Базисним роком з метою вивчення показників злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в мережі Інтернет обрано 2015 рік. Цього року загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні становила 565 182, із них проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина вчинено 6706, з яких порушень авторського права й суміжних прав зафіксовано 270, а з використанням мережі Інтернет – 120. Питома вага злочинності у сфері авторського права і суміжних прав в Інтернеті 2015 року становила: у загальній структурі злочинності – 0,02 %; у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 1,79 %, у співвідношенні до порушень авторського права й суміжних прав – 44,4 % [44].

2016 року загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні становила 592 604, із них проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина вчинено 6497, частка порушень авторського права й суміжних прав становила 157, з яких із використанням мережі Інтернет вчинено 76. Водночас 2016 року питома вага порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет становила: у загальній структурі злочинності – 0,013 %; у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 1,17 %; у співвідношенні до порушень авторського права й суміжних прав – 48,4 %. Спостерігається зменшення кількості досліджуваних злочинів, порівняно з 2015 роком, яке становило – 44. Темп зниження становив 63,3 %. Однак питома вага порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет у структурі порушень авторського права та суміжних прав збільшилися на 4 %, що свідчить про підвищення рівня досліджуваної злочинності [44].

2017 року зафіксовано найнижче значення амплітуди динаміки досліджуваної злочинності в розрізі періоду 2015–2020 років. Рівень облікованих порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет виявився найменшим за останні п'ять років. Загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні становила 523 911, частка кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 5615, з них порушень авторського права і суміжних прав – 95, з яких із використанням мережі Інтернет – 29. Питома вага порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет становила: у загальній структурі злочинності – 0,0055 %; у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 0,52 %; у співвідношенні до порушень авторського права й суміжних прав – 30,5 %. Абсолютне зменшення кількості досліджуваних злочинів (порівняно з 2015 роком) становило – 91 (за базисним

способом). Базисний темп зменшення становив 75,8 %. Ланцюговий темп зниження (порівняно з 2016 роком) становить 61,8% [44].

2018 року в Україні спостерігалось зростання рівня порушень авторського й суміжних прав у мережі Інтернет. Зокрема, цього року в Україні обліковано 487 133 кримінальні правопорушення, з яких проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина вчинено 6706, частка порушень авторського права та суміжних прав становила 126, з яких із використанням мережі Інтернет вчинено 59. Визначено, що 2018 року питома вага злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті становила: у загальній структурі злочинності – 0,012 %; у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 0,835 %; у співвідношенні до порушень авторського права й суміжних прав – 46,8 %. Базисний темп зниження становив 50,8 %. Водночас спостерігається зростання рівня досліджуваних злочинів, порівняно з 2017 роком, на 30 одиниць. Ланцюговий темп зростання (порівняно з 2017 роком) становив 50,85 % [44].

2019 року загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні становила 444 130, із них проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина вчинено 7219, з яких порушень авторського права та суміжних прав зафіксовано 148, а з використанням мережі Інтернет – 65. 2019 року частка порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет становила: у загальній структурі злочинності – 0,013 %; у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 1,17 %; у співвідношенні до порушень авторського права й суміжних прав – 48,4 %. Абсолютне зниження, порівняно з 2015 роком становило – 55 досліджуваних злочинів, а базисний темп зниження становило 45,8 %. Водночас, на противагу 2018 року, спостерігається збільшення кількості порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет на 6 одиниць. Ланцюговий темп зростання, порівняно з

2018 роком, становив 10,2 %. Темп приросту порівняно з 2017 роком, становив 61,05 % [44].

2020 року загальна кількість облікованих кримінальних правопорушень в Україні становила 360 622, частка кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина склала 6748, з порушенням авторського права й суміжних прав вчинено 118, з яких з використанням мережі Інтернет – 45. 2020 року (порівняно з 2019 роком) відбулося незначне зменшення кількості облікованих порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті. Питома вага порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет становила: у загальній структурі злочинності – 0,012 %; у структурі кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина – 0,67 %; у співвідношенні до порушень авторського права й суміжних прав – 38,1 %. Абсолютне зниження рівня досліджуваної злочинності, порівняно з 2015 роком, становило – 75 злочинів, а базисний темп зниження становило 62,5 %. Порівняно з 2019 роком, кількість вчинених злочинів зменшилася на 20 одиниць, ланцюговий темп зменшення становив 30,7 % [44].

На перший погляд, наведені дані засвідчує, що з 2015-го до 2016 року нібито спостерігається тенденція зниження рівня порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет. Темп зменшення досліджуваних злочинів у цей період становив 75,8 %. Проте за зменшення кількості облікованих порушень авторського права й суміжних прав закономірним є і зниження рівня порушень авторського права та суміжних прав у мережі Інтернет. Водночас, порівняно з 2015 роком, 2016 року питома вага досліджуваних злочинів у структурі порушень авторського права й суміжних прав зросла на 4 %, що безпосередньо засвідчує зростання рівня досліджуваної злочинності в період 2015–2016 років [44].

2017 року, порівняно з 2015–2016 роками, простежується спад рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті та її питомої

ваги в структурі порушень авторського та суміжних прав. З початку 2018-го до кінця 2019 року спостерігалася тенденція збільшення кількості вчинених порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет, а також порушень авторського права та суміжних прав. Надзвичайно важливим є те, що станом на кінець 2019 року, порівняно з 2017 роком, відбулося абсолютне зростання рівня досліджуваних злочинів на 36 одиниць, а темп приросту злочинності у сфері авторського й суміжних прав у мережі Інтернет за цей період становив 61,05 %. Наведені статистичні дані дають підстави стверджувати про зростання рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет у період 2017–2019 років [44].

І лише 2020 року дещо знизився рівень злочинності у сфері авторського права й суміжних прав і такої злочинності в мережі Інтернет. Темп зниження рівня досліджуваних злочинів, порівняно з 2019 роком, становив 30,7 %, а їх частка зменшилася на 20 одиниць. Тож здійснений аналіз засвідчує виражену тенденцію до зростання рівня злочинності в досліджуваній сфері впродовж останніх шести років, незначний спад її рівня 2017 року та неістотне зменшення в кількісному вираженні 2020 року.

Питома вага порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті протягом шести останніх років знаходиться на високому рівні й становить у структурі порушень авторського права й суміжних прав (ст. 176 КК України) щонайменше 30,5 % (2017 року), 44,4 % (2015 року) та майже половину від них (48,4 %) 2016-го і 2019 років. 2020 року питома вага досліджуваної злочинності становила 38,1 %, що засвідчує, що цього року кожне третє порушення авторського права й суміжних прав вчинено з використанням мережі Інтернет.

Станом на початок 2018 року зафіксовано приріст загальної злочинності, порівняно з 2010 роком, що становить 306 580 злочинів. Слушною є позиція вченого В. М. Бесчастного, згідно з якою приріст злочинності зумовлений низкою прийнятих 2012 року рішень у правовій та організаційно-управлінській сферах, за яких було змінено процедуру реєстрації, що застосовують до заяв і

повідомлень про вчинені злочини, запроваджено в КПК України новий процесуальний порядок реагування щодо них з боку правоохоронних органів [13, с. 208].

За такої тенденції зростання рівня загальної злочинності мало відбуватися і збільшення кількості порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті. Раціональні пояснення зменшення кількості облікованих досліджуваних злочинів упродовж 2015–2017 років знайти складно. Об'єктивною причиною, якою можна пояснити зниження рівня досліджуваної злочинності, є реформа органів внутрішніх справ 2014–2016 років. Унаслідок поспішності й непродуманості політики реформування органів внутрішніх справ відбувся відтік висококваліфікованих кадрів з попередніх підрозділів – управління боротьби з кіберзлочинністю МВС України та підрозділів боротьби з кіберзлочинністю ГУМВС, служби боротьби з економічною злочинністю кримінальної міліції. Незначне зменшення показників досліджуваних злочинів 2017-го та 2020 року зумовлено тим, що період останніх семи років вирізняється зростанням рівня інформатизації суспільства, розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та популяризацією мережі Інтернет у світі. Поширення інтернет-технологій, крім позитивних аспектів (поліпшення доступу до інформації, легкості її розповсюдження та обміну), має і негативний: з'являються нові шляхи до злочинної поведінки, виникають сучасні способи вчинення злочинів в Інтернеті, що вкорінюються в злочинному середовищі. Відбувається криміналізація Інтернету. У сучасну епоху цифровізації технічні можливості, комп'ютерні технології та можливості мережі Інтернет дають змогу злочинцям створювати найновіші технічні засоби вчинення злочинів, а також вчиняти традиційні злочини за допомогою таких нестандартних засобів.

Ефективність запобігання та відвернення порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті знижується, оскільки не розроблено кримінологічні засади запобігання таким злочинам і не забезпечено належні технічні умови для

їх виявлення на етапі готування. Це спричиняє складнощі в підготовці достовірної статистики з обліку таких злочинів, а реальна кількість вчинених злочинів є значно більшою.

Середньорічний показник порушень авторського й суміжних прав у мережі Інтернет становить 66 злочинів, що у відсотковому вираженні становить 0,0126 % від загальної кількості зафіксованих у державі кримінальних правопорушень та 0,83 % від усіх зафіксованих кримінальних правопорушень проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини й громадянина. За тими самими даними встановлено середньорічний показник кількості злочинів, передбачених ст. 176 КК України, який дорівнює 152. Середньорічний показник порушень авторського й суміжних прав у мережі Інтернет у структурі злочинів, передбачених ст. 176 КК України, який дорівнює 42,8 %, свідчить про велику суспільну небезпеку, масовість і поширеність явища злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет. Отже, відбувається зростання рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті, оскільки зростає її складова в злочинності у сфері авторського права й суміжних прав.

Динаміка досліджуваної злочинності за останні шість років вирізняється хвилеподібними коливаннями, найвище значення амплітуди якої припадає на 2015 рік, а найнижче – на 2017 рік. Водночас зростає динаміка питомої ваги порушень авторського і суміжних прав у мережі Інтернет у структурі порушень авторського та суміжних прав, найвище значення її амплітуди припадає на 2016-й і 2019 роки, а найменше – на 2017 рік. Залишається вираженою загальна тенденція до зростання рівня злочинності у сфері авторського права та суміжних прав у мережі Інтернет, а притаманна таким злочинам гіперлатентність цілком пояснює незначне зменшення кількості облікованих досліджуваних злочинів, що відбулося 2017-го та 2020 року. Водночас прихованість такого виду злочинів спричиняє труднощі щодо їх фіксації та обліку, а тому офіційна статистика навряд чи відображує цілком точну їх

кількість. Логічно, що реальна кількість вчинених порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет відрізняється від показників статистичної звітності та є у чимало разів вищою. Різницю між вчиненими та зареєстрованими злочинами й розміри прямих матеріальних збитків, що ними спричинені, відрізняються від даних офіційної статистики та є значно вищими, що зумовлено високою латентністю злочинів цієї категорії.

В узагальненому значенні латентність відображає кількість реально вчинених, але з різних причин не облікованих злочинів. Відомий кримінолог О. М. Джужа латентністю злочинності вважає загальну сукупність вчинених на певній території за певний період злочинів, що не зафіксовані в офіційній статистичній звітності. Він поділяє «латентну злочинність» на природну, пограничну й штучну. Також учений зазначає, що під час дослідження явища прихованості злочинності слід розраховувати індекс латентної злочинності, який є важливим показником. Природною латентною злочинністю він називає сукупність злочинів, вчинених на певній території за певний період, інформацію про які не отримали суб'єкти реєстрації злочинів [81, с. 415]. Групу пограничної латентності становить сукупність злочинів, що фактично відбулися, але через низький рівень правової грамотності, неосвіченості або інших специфічних причин особи не усвідомлюються як злочини. Такими особами можуть бути потерпілий, свідок або інші особи, яким відомо про вчинення злочину, а також службові особи правоохоронних органів, до яких надійшла така інформація [181]. Штучна латентність відображає кількість злочинів, яка залишається невиявленою внаслідок небажання потерпілих, свідків і посадових осіб, які повинні протидіяти злочинності, інформувати правоохоронні органи про вчинені злочини, надавати правдиві свідчення.

Порушенням авторського права й суміжних прав в Інтернеті притаманні всі три групи латентності. Природна латентність обумовлена діями злочинців, які завчасно забезпечують засоби приховування вчинених злочинних діянь. Погранична латентність наявна через низький рівень правової освіченості та правосвідомості людей в Україні, передусім – у галузі авторського права, яка

для більшості населення залишається «білою плямою». Штучна латентність зумовлена браком сучасних засобів запобігання досліджуваним злочинам і протиправною діяльністю працівників правоохоронних органів (латентність, пов'язана з діяльністю правоохоронців), що в сукупності призводить до низької вірогідності виявлення їх та розкриття. Відмітна ознака порушень авторського права в мережі Інтернет полягає в тому, що лише п'ята частина матеріалів кримінальних проваджень про порушення авторських прав в Інтернеті доходять до суду.

Важливим якісним показником злочинності є її географія. Вона відображає просторовий та часовий розподіл злочинів (таких як місце злочину, місце проживання злочинця) у світі, країні, регіонах і населених пунктах. Крім цього, за допомогою неї можна охарактеризувати вплив соціального середовища певного регіону на рівень і характер злочинності, встановлює межі та напрямки переміщень злочинців, а також досліджує регіональні відмінності в реакціях на злочинність [164, с. 11]. Аспекти проблеми географії злочинності досліджували такі вчені, як А. М. Бабенко [8, с. 40], О. В. Новіков [102, с. 32–34], В. В. Костюк [71, с. 73–74].

Встановлено, що злочини проти інтелектуальної власності пов'язані в абсолютній більшості випадків зі здійсненням наукової, господарської та підприємницької діяльності. З'ясовано, що вони поширені у великих регіонах країни (Київська, Дніпропетровська, Харківська, Львівська, Хмельницька області), оскільки саме на цих територіях зосереджений інтелектуальний, економічний та виробничий потенціал держави.

Учена А. А. Ломакіна визначила, що в структурі злочинів проти інтелектуальної власності як в Україні загалом, так і на регіональному рівні більшу їх частину становлять порушення авторського права й суміжних прав – 62,7 % [90]. Згідно з відомостями ОГП про кількість зареєстрованих кримінальних правопорушень, встановлено, що за останні шість років виявлено 924 порушення авторського й суміжних прав [105].

Аналіз географії злочинів, передбачених ст. 176 КК України, вчинених у мережі Інтернет, здійснювали з метою з'ясувати стан, динаміку та тенденції таких злочинів на регіональному рівні в розрізі 2015–2020 років і виокремити регіони України з найвищими та найнижчими показниками зафіксованих злочинів.

2015 року найвищий рівень злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет зафіксовано в Чернівецькій області – 13 злочинів, в Одеській області – 12 злочинів, у Львівській області – 11 злочинів, Харківській області – 11 злочинів, Хмельницькій області – 9 злочинів, у Дніпропетровській області – 8 злочинів, у Запорізькій області – 7 злочинів, Тернопільській області – 7 злочинів, Волинській області – 6 злочинів, Миколаївській області – 6 злочинів, Київській області – 5 злочинів, Чернігівській області – 4 злочини. Найменше злочинів вчинено в Полтавській, Херсонській, Донецькій, Кіровоградській, Черкаській областях – 2 злочини [105].

2016 року найбільш криміногенними областями за кількістю порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті стали такі області: Запорізька – 16 злочинів, Дніпропетровська – 8, Чернігівська – 7, Одеська – 6, Харківська – 5, Тернопільська – 4, Львівська – 4. Найнижчий показник злочинів зафіксовано в таких областях: Вінницькій – 3, Херсонській – 3, Хмельницькій – 3, Черкаській – 3, Чернівецькій – 2, Сумській та Волинській – 2, Київській, Івано-Франківській, Миколаївській та Донецькій – по 1 [105].

2017 року найбільше злочинів обліковано у Львівській області – 10 злочинів, в Дніпропетровській та Чернігівській областях – по 4 злочини. У Закарпатській області обліковано 2 злочини, у Волинській, Житомирській, Запорізькій, Київській, Кіровоградській, Харківській, Хмельницькій, Черкаській, Одеській областях – по 1 злочину [105].

У 2018 році найвищий показник вчинених досліджуваних злочинів зафіксовано у Львівській області, там їх зареєстровано аж 34. Підвищений рівень злочинності спостерігався в Хмельницькій області – 5 злочинів, Чернігівській та Чернівецькій – по 4 злочини. У м. Києві, Дніпропетровській

області обліковано по 2 злочини, таку саму кількість злочинів виявлено підрозділами по боротьбі з кіберзлочинністю в Кіровоградській області. У Вінницькій, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Одеській, Рівненській областях обліковано по 1 злочину [105].

2019-го, аналогічно до попереднього року, за показником зареєстрованих злочинів Львівська область стала найбільш криміногенною – 43 злочини. Підвищений рівень злочинності спостерігався в Кіровоградській області – обліковано 5 злочинів, у Донецькій – 4 злочини, у Чернівецькій – 3 злочини. По 2 злочини виявили підрозділи по боротьбі з кіберзлочинністю в Чернігівській та Дніпропетровській областях. У Хмельницькій, Тернопільській, Одеській, Запорізькій, Закарпатській, Вінницькій областях зареєстровано по 1 злочину [105].

2020 рік не став винятком для Львівської області, у якій знову виявлено найвищий показник зареєстрованих порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті – 21 злочин, у Миколаївській області – 7 злочинів, у Дніпропетровській та Кіровоградській областях – по 4 злочини. По 2 злочини облікували підрозділи по боротьбі з кіберзлочинністю в Хмельницькій, Харківській, Одеській областях та по 1 злочину в Донецькій, Запорізькій, Чернігівській областях [105].

Аналіз статистичних даних засвідчує відсутність певної тенденції повторюваності досліджуваних злочинів у регіонах і певної закономірності зміни показників рівня злочинності на обласному рівні.

Отже, можемо дійти таких висновків:

1. Спосерігається високий або підвищений рівень досліджуваних злочинів (їх фіксування) у переважній більшості регіонів (Волинська, Дніпропетровська, Запорізька, Миколаївська, Одеська, Тернопільська, Харківська, Хмельницька, Чернівецька області) протягом 2015–2016 років, який стрімко впав (у деяких областях до нульових позначок) у період 2017–2020 років; таке явище логічно пояснюється реформою системи органів внутрішніх справ (про яку вже було зазначено) у період 2014–2016 років, яка триває донині. З огляду на зменшення

кількості зареєстрованих порушень авторського права і суміжних прав в Інтернеті, утілення реформи здійснюють неефективно. Крім невдалих організаційно-управлінських рішень і неефективної роботи уповноважених підрозділів поліції, таке зменшення пов'язано з упровадженням у КПК України нової процедури реєстрації заяв і повідомлень про злочини. Упродовж 2015–2016 років високий рівень досліджуваної злочинності зафіксовано в Чернівецькій, Одеській, Харківській, Хмельницькій, Дніпропетровській, Запорізькій, Тернопільській областях. Протягом 2015–2016 років не зафіксовано або ж зафіксовано малу кількість злочинів в м. Києві, Черкаській, Кіровоградській, Вінницькій, Житомирській, Закарпатській, Івано-Франківській, Луганській областях.

У період 2017–2020 років підвищений рівень досліджуваної злочинності спостерігався в Дніпропетровській, Чернігівській, Миколаївській, Хмельницькій, Кіровоградській областях. Узагалі не обліковано або зафіксовано найменші показники злочинів у цей період у м. Києві, Київській, Вінницькій, Донецькій, Івано-Франківській, Луганській, Миколаївській, Житомирській, Кіровоградській, Черкаській, Полтавській, Сумській, Рівненській та Волинській областях.

2. Винятком стала Львівська область – регіон, який має найвищий рівень виявлення злочинності у сфері авторського права і суміжних прав в Інтернеті (123 злочини). Рационального пояснення такому явищу знайти складно, проте можливою причиною є сильна місцева влада, яка сприяє підготовці фахівців управління протидії кіберзлочинам у Львівській області й на належному рівні організовує його роботу, створює організаційно-управлінські умови, які сприяють виявленню досліджуваних злочинів. Протягом шести років у цьому регіоні спостерігалось значне зростання рівня досліджуваної злочинності (за винятком 2016 року). Найвище значення амплітуди динаміки злочинності припадає на 2019 рік (43 злочини), а найнижче – на 2016-й (4 злочини). Підраховано, що в структурі злочинності у сфері авторського права й суміжних

прав в Інтернеті на рівні держави частка вчинених у Львівській області порушень авторського права та суміжних прав у мережі Інтернет становить 31,2 %.

3. У розрізі шести років регіонами з найнижчими показниками зареєстрованих порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті стали Житомирська (0 злочинів), Луганська (0 злочинів), Івано-Франківська (0 злочинів), м. Київ (2 злочини), Київська (2 злочини), Полтавська (3 злочини), Закарпатська області (4 злочини). Ґрунтуючись на таких статистичних даних, можна стверджувати про високий рівень латентності порушень авторського права й суміжних прав в Інтернеті. Очевидно, що зниження рівня такої злочинності стосується лише рівня її облікованості, адже немає об'єктивних причин для зниження рівня вчинення досліджуваних злочинів. Кримінологи, які досліджують роботу правоохоронних органів, зазначають, що нерівномірність у стані, динаміці та структурі розподілу злочинності зумовлена рівнем організації роботи щодо боротьби зі злочинністю. Нерівномірність розподілення виявлених порушень авторського та суміжних прав у мережі Інтернет за регіонами засвідчує, що в низці регіонів України в напрямі запобігання таким порушенням взагалі не здійснюють жодної роботи або ж здійснюють недостатньо ефективно.

Характеристику злочинності як негативного соціально-правового явища не можна вважати повною без розгляду її наслідків, основним критерієм яких є «ціна» злочинності [164, с. 11]. Висока суспільна небезпека порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет полягає саме в тій майновій та немайновій шкоді, яку спричиняють правовласникам, а також збитках, заподіяних економічній сфері держави. Оскільки під час порушення авторського або суміжних прав використання та поширення об'єкта авторського або суміжних прав відбувається незаконно, автори не отримують роялті – винагороду за користування або за надання права на користування таким об'єктом. Роялті оподатковують як пасивний дохід за правилами та за ставкою, встановленими для оподаткування дивідендів, що становить 18 %. У разі отримання нерезидентом доходу із джерелом їх походження з України, його

оподаткування здійснюють за ставкою в розмірі 15 %. Щорічно до Державного бюджету України не надходить значна сума грошових коштів від оподаткування роялті. Кількість вчинених порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет реально є більшою, ніж та, що зазначена в офіційній статистиці, закономірним є і те, що обсяги прямих матеріальних збитків, які завдані від таких злочинів, також є значно вищими.

Шкода, спричинена внаслідок вчинення злочинів, є найоб'єктивнішим і головним показником суспільної небезпечності діяння. Суспільно небезпечні наслідки порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет полягають у завданій матеріальній (матеріальні збитки, заподіяні правовласникам) і нематеріальній шкоді (моральних збитках, завданих правовласникам унаслідок порушення їхніх особистих немайнових прав).

У відомостях офіційної статистики немає відомостей про розміри нематеріальних збитків (моральної шкоди), які були завдані авторам такими злочинами. Тому у випадку з порушеннями авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет ціною злочинності будемо вважати ті матеріальні збитки, які завдані правовласникам унаслідок вчинення таких злочинів.

Відповідно до даних офіційної статистики, 2015 року на рівні держави від вчинення порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет завдано матеріальних збитків на суму 3 055 000 грн. За цей рік загалом було відшкодовано матеріальних збитків (з урахуванням накладеного арешту й вилученого майна) на суму 1 060 000 грн, з яких реально відшкодовано – 975 000 грн і накладено арешт на кошти в розмірі 85 000 грн [105].

2016 року ціна злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті в усій державі становила 462 000 грн. Протягом цього року було відшкодовано матеріальних збитків (з урахуванням накладеного арешту й вилученого майна) на загальну суму 167 000 грн, з яких відшкодовано матеріальної шкоди на 117 000 грн й арештовано коштів на суму 50 000 грн [105].

2017 року на рівні держави установлена сума завданих матеріальних збитків від вчинення порушень авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет становила 3 528 000 грн. Спостерігається значний приріст заподіяних вчиненням злочинів матеріальних збитків, порівняно з 2016 роком (+ 3 066 000 грн) і значний їх приріст (+ 473 000 грн), порівняно з 2017 роком [105].

Повертаючись до даних щодо кількості вчинених порушень авторського права й суміжних прав в мережі Інтернет зокрема, зафіксованого 2017 року найнижчого їх показника (29 злочинів), акцентуємо на масштабах матеріальних збитків, завданих такими неправомірними діями правовласникам (3 528 000 грн). За меншої кількості вчинених злочинів суспільна небезпека у вигляді спричиненої матеріальної шкоди власникам авторських і суміжних прав виявилася значно вищою, ніж рівень такої небезпеки від більшої кількості вчинених злочинів 2015-го (120 злочинів – 3 055 000 грн) і 2016-го року (76 злочинів – 462 000 грн) [105].

Продовжуючи дослідження ціни злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті, зазначимо, що в період 2018–2020 років зафіксовано значне збільшення суми щорічних матеріальних збитків, спричинених порушеннями авторського й суміжних прав у мережі Інтернет, порівняно з 2015–2017 роками.

Зокрема, 2018 року сума матеріальних збитків, заподіяних порушеннями авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет, майже у два з половиною рази (2,46) перевищила показник матеріальної шкоди, зафіксований 2017 року, а також зафіксовано їх найвищий показник за період 2015–2018 років. Така злочинність спричинила матеріальних збитків на загальну суму 8 700 000 грн. Приріст суми матеріальних збитків становив: порівняно з 2015-м – +5 645 000 грн, з 2016-м – +8 238 000 грн, з 2017-м – + 5 172 000 грн. Загалом відшкодовано збитків (з урахуванням накладеного арешту та вилученого майна) на 3 428 000 грн, з яких у грошовому вираженні відшкодовано 1 040 000 грн, накладено арешт на суму 2 387 000 грн [105].

2019 року порушеннями авторського й суміжних прав у мережі Інтернет завдано матеріальних збитків на загальну суму 8 153 000 грн. Загалом відшкодовано 1 196 000 грн, з яких у грошовому вираженні – 544 000 грн, на 652 000 грн накладено арешт [105].

2020 рік став найбільш показовим за масштабом завданих матеріальних збитків за всі шість років. Цього року заподіяно матеріальних збитків на загальну суму 11 759 000 грн. Загалом відшкодовано матеріальних збитків на суму 1 214 000 грн, усі з яких виплачено в грошовому вираженні [105].

Показник рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті під час з'ясування її стану не є вирішальним. Оцінюючи масштаби спричиненої шкоди та суспільної небезпечності досліджуваних злочинів, потрібно зосереджувати увагу на інші вагомні показники, зокрема ціну злочинності. Наведені дані засвідчують загальну динаміку до збільшення ціни злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті впродовж останніх чотирьох років, тобто рівень суспільної небезпечності таких злочинів зростає.

Кримінально-правова структура злочинності охоплює такі елементи: а) ступінь тяжкості; б) спрямованість або класифікація злочинів за родовим об'єктом; в) форма вини; г) домінантна мотиваційна спрямованість.

Відповідно до законодавчо закріпленої класифікації (ст. 12 КК України), порушення авторського права й суміжних прав належать до нетяжких і тяжких злочинів, що залежить від складу злочину та передбачених за них санкцій частинами ст. 176 КК України. Безпосереднім об'єктом порушення авторського права в мережі Інтернет є власне авторське право. З об'єктивної сторони за складом злочину вони належать до матеріальних.

Кримінологічними критеріями злочинності є форма вини та мотиваційна спрямованість злочинів. Із суб'єктивної сторони цей злочин характеризується умисною формою вини. Згідно з даними проведеного анонімного опитування працівників кіберполіції, 75 % осіб, притягнених до відповідальності за вчинення порушень авторського права й суміжних прав у

мережі Інтернеті, розуміли суспільну небезпеку та кримінальну протиправність своїх дій, і лише 25 % осіб стверджували, що не усвідомлювали протиправний характер своїх дій (додаток А). Отже, 75 % від усіх облікованих порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет здійснюють із прямим умислом, і лише 25 % – із непрямым. За домінантною мотиваційною спрямованістю такі злочини є корисливими, їх учиняють з метою наживи, зрідка – з метою отримання вигоди морального характеру (плагіат). Під час визначення вини суди визнають, що всі обвинувачені діють умисно з корисливих мотивів, тобто досліджуване належить до корисливих злочинів. Понад 85 % осіб вчинили такий злочин у зв'язку зі скрутним матеріальним становищем і несприятливими життєвими обставинами.

У процесі моніторингу Єдиного державного реєстру судових рішень (ЄДРСР) проаналізовано обвинувальні вирoki за фактом вчинення злочину, передбаченого ст. 176 КК України, насамперед у мережі Інтернет, узагальнено географію досліджуваного злочину. Загалом під час написання дисертації вивчено 86 обвинувальних вироків, винесених щодо 113 осіб, що вчинили злочин, передбачений ст. 176 КК України, зокрема в мережі Інтернет.

Найбільшу кількість вироків з 2015-го до 2020-го року винесено в м. Києві – 32 обвинувальні вирoki. Статистика щодо кількості винесених вироків в інших областях України така: Львівська – 24, Дніпропетровська – 23, Харківська – 13, Донецька – 10, Полтавська – 10, Черкаська – 10, Запорізька – 9, Київська – 9, Одеська – 9, Чернівецька – 7, Житомирська – 7, Тернопільська – 6, Рівненська – 6, Хмельницька – 6 [105].

У низці регіонів України в період 2015–2020 років винесено надто незначну кількість або взагалі не винесено жодного вироку за порушення авторського права в мережі Інтернет. Принаймні такі вирoki не обліковано в ЄДРСР. Зокрема, у Волинській, Закарпатській, Кіровоградській областях винесено лише по 4 вирoki, в Івано-Франківській – 3, у Вінницькій та Миколаївській областях – по 2, у Херсонській – 0 [105].

Злочинність у сфері авторського права в мережі Інтернет є різновидом злочинності у сфері авторського права. Вона є порівняно новою формою злочинності й набула розвитку та поширення внаслідок інформатизації суспільства, розвитку та розповсюдження інформаційно- комунікаційних технологій, популяризації мережі Інтернет у світі.

Злочинністю у сфері авторського права в мережі Інтернет слід вважати історично мінливе, соціальне, кримінально-правове явище, що становить сукупність усіх вчинених у мережі Інтернет кримінальних правопорушень, які посягають на встановлені законом авторські права суб'єктів авторського права щодо володіння, користування та розпорядження результатами творчої діяльності авторів унаслідок яких таким суб'єктам завдають матеріальної та/або моральної шкоди.

Порушення авторського права в мережі Інтернет, згідно із законодавчо закріпленою класифікацією, належить до нетяжких і тяжких, що залежить від встановленої судом санкції. Вони належать до корисливих злочинів, 85 % із яких вчиняють із прямим умислом, а 15 % – із непрямым.

Відбувається зростання рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті, оскільки її складова в злочинності у сфері авторського права й суміжних прав зростає. Її середньорічний показник у структурі злочинів, передбачених с. 176 КК України, становить 42,8 %, що свідчить про велику суспільну небезпеку, масовість і поширеність явища злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет.

Загалом упродовж 2015–2020 років рівень і динаміка злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет зростали, хоча спостерігається їх зниження у 2017 та 2020 роках, що пояснюється високою латентністю таких злочинів. Таке зниження свідчить не про тенденцію до зниження злочинності. Гіперлатентність порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет обумовлена такими причинами: 1) реформою органів внутрішніх справ, унаслідок якої відбувся відтік висококваліфікованих кадрів з підрозділів міліції, а працівники новостворених підрозділів поліції не отримали

досвіду й не вивчили інструментарій для виявлення та запобігання таким злочинам; 2) браком засад і заходів для запобігання досліджуваним злочинам; 3) запровадженням у КПК України нових механізмів реєстрації заяв і повідомлень про вчинення злочинів; 4) складнощами фіксації та обліку досліджуваних злочинів у зв'язку зі специфічним характером їх вчинення.

У розрізі регіонів за 2015–2020 роки найбільш криміногенною стала Львівська область із загальним показником вчинених злочинів – 123, що в структурі всієї злочинності у сфері авторського права й суміжних прав в Інтернеті на рівні держави становить 31,2 %. Областями з високим рівнем вчинення порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет упродовж 2015–2016 років стали Чернівецька, Одеська, Харківська, Хмельницька, Дніпропетровська, Запорізька й Тернопільська області. Підвищений рівень злочинності протягом 2017–2020 років спостерігався в Дніпропетровській, Чернігівській, Миколаївській, Хмельницькій областях.

Велику суспільну небезпеку й масштаби злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет засвідчує постійне підвищення ціни такої злочинності, а саме матеріальних збитків, завданих правовласникам вчиненням таких злочинів. Спостерігається зростання динаміки ціни злочинності з 2015-го до 2020-го року, найвище значення якої зафіксовано 2020 року, що становило 11 759 000 грн заподіяних матеріальних збитків порушеннями авторського й суміжних прав у мережі Інтернет. З метою досягнення дієвих результатів у запобіганні злочинам у цій сфері актуальною є необхідність залучення нових професійних кадрів із практичними знаннями в кіберполіції та підвищення кваліфікації, поглиблення знань його робітників, а також створення спеціального підрозділу боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності.

Для підвищення рівня виявлення та запобігання досліджуваним злочинам державним органам слід зосередити увагу на розробленні та впровадженні кримінологічних засад їх запобігання, а також розробити та впровадити у свою роботу прогресивні й дієві загальносоціальні та спеціально-кримінологічні заходи запобігання, про що йтиметься в подальших підрозділах дослідження.

2.2. Причини й умови вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет

З'ясування причин та умов вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет створює науково обґрунтовані передумови для розроблення ефективної системи заходів запобігання такому виду злочинів.

Проблема детермінації злочинності має важливе значення для здійснення ефективної профілактичної діяльності щодо злочинів правоохоронними органами. Її важливість зумовлена тим, що коли причини певної злочинності розкрито – з'являється можливість розроблення, введення та реалізації ефективних заходів боротьби з такими злочинами, насамперед – заходів запобігання їм.

Детермінація (від лат. *determinare* – визначати, обумовлювати) – найзагальніша категорія, яка характеризує залежність одних явищ, процесів і станів у суспільстві від інших, вказує на зв'язок між речами та явищами. Детермінанти злочинності (криміногенні фактори) – явища і процеси, існування, дія (взаємодія) яких позначається на збереженні, погіршенні стану злочинності. Детермінант означає визначальний, зумовлювальний; детермінувати – визначати, зумовлювати; детермінація – процес визначення, зумовлення. Процес детермінації злочинності є багатоаспектною взаємодією різних форм зв'язків: функціональних, статистичних, зв'язків стану, причинних; «визначати межі», «обумовлювати існування та розвиток іншого явища» [155, с. 82–85].

Згідно з визначенням, що містить Універсальний словник української мови, детермінант (віл лат. мови – *determinans* – той, що визначає) – це причина, що є визначальною для виникнення явища [73, с. 212]. «Детермінізм» поміж іншого розглядають як філософську категорію, матеріалістичний принцип, що утверджує причинну зумовленість усіх явищ природи, суспільства й людської психіки, зокрема людської волі [165, с. 100].

З'ясовуючи причини й умови (детермінанти) вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет, слід урахувувати, що досліджувані злочини мають змішану сутність: загальнокримінальну, корисливу, організовану, професійну. Така злочинність має переважно не одну причину (наприклад, брак матеріального достатку, походження з малозабезпеченої сім'ї, нереалізованість власних амбіцій, антисоціальна позиція тощо), а спричинена комплексом різноманітних явищ і процесів. Проте саме необхідність урахування всього комплексу соціально-економічних, політичних, ідеологічних та інших чинників дає змогу скласти об'єктивну й розгалужену картину причин та умов злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет.

Виокремлюють чимало різноманітних підходів до диференціації причин та умов вчинення злочинів. На підставі них пропонуємо детермінанти злочинності у сфері авторського права в Інтернеті поділити на дві групи: 1) загальні; 2) спеціальні. Загальні детермінанти загалом здійснюють вплив на кримінальну ситуацію в країні, а спеціальні – безпосередньо впливають на стан, структуру й динаміку порушень авторського права в мережі Інтернет. Спеціальні детермінанти характеризують особу злочинця, що вчинює порушення авторського права в мережі Інтернет, а загальні виникають унаслідок несприятливого впливу соціально-економічних, правових, організаційно-управлінських, технічних та інших чинників, а також особливостей, притаманних жертві злочину.

Причини й умови вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет умовно можна поділити на дві групи: внутрішні та зовнішні.

Зовнішні детермінанти є об'єктивними, до них належать такі: залежність осіб від ситуації в державі в певній сфері суспільних відносин, стан розвитку інформаційних технологій, ефективність діяльності правоохоронних органів та інших інституцій із запобігання злочинам.

Внутрішні чинники є суб'єктивними, це зокрема: набір характерологічних особливостей особи злочинця, її соціально-демографічних, психологічних, культурологічних рис. Внутрішні детермінанти цілком залежать

від людей, їх волі й можуть бути ними усунені, проте цього не відбувається з абсолютно різних причин (до них належать, зокрема, алкоголізм, наркоманія, деструктивні риси характеру особи, які вона виявляє, поширення ідеології насильства і бездуховності, притаманні суспільству ціннісні орієнтації, деформації суспільної моралі тощо). Вони цілком залежать від характеристик особи злочинця та жертви певного злочину.

За змістом детермінанти вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет пропонуємо розподілити за такими групами: 1) соціально-економічні; 2) правового спрямування; 3) організаційно-управлінські; 4) технічні; 5) соціально-психологічного та духовного спрямування.

Соціально-економічні фактори вносять корективи не лише в процеси функціонування країни у ХХІ ст., а й позначаються на стані вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет. Методологічною основою виокремлення цієї групи детермінант стали напрацювання Е. Дюркгейма, який розробив теорію аномії, що встановлює зв'язок девіантної поведінки із соціально-економічними процесами в суспільстві [43, с. 39–44].

До соціально-економічних детермінант вчинення злочинності у сфері авторського права в Інтернеті належать: 1) тривала економічна криза. Зокрема, низький рівень забезпеченості населення створює мотив до вчинення злочину, а масштабний правовий нігілізм в Україні призводить до того, що чимало злочинців навіть не усвідомлюють протиправний характер власних діянь. Не слід ігнорувати й суто психофізіологічний чинник, що тісно переплітається з матеріальним аспектом: втомлюваність на роботі, отримання зарплатні на недостатньому для задоволення своїх потреб рівні є причинами, які підштовхують осіб з антисоціальною поведінкою до вчинення досліджуваних злочинів; 2) брак ефективних реформ у сфері авторського права в Інтернеті, чіткої стратегії держави щодо подолання злочинності у цій сфері; 3) причиною зростання рівня досліджуваної злочинності є поширення нігілізму в українському суспільстві щодо функціонування правового інституту авторського права, що має наслідком неправомірне розповсюдження,

завантаження та використання аудіовізуальних творів, книг, комп'ютерних програм, електронних документів у цифровому середовищі; 4) низький рівень знань населення в галузі авторського права, а також несформованість поваги до інтелектуальної та творчої праці, що є факторами виникнення правового нігілізму в цій сфері. Водночас причиною вчинення досліджуваних злочинів, а також їх підвищеної латентності є поширений в українському суспільстві низький рівень поваги до прав інтелектуальної власності загалом, що має наслідком зволікання громадян щодо повідомлення правоохоронним органам про факт порушення авторського права, унаслідок усвідомлення якого дії є порушенням; 5) відсутність ефективних механізмів обліку та впровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності, невирішеність питань забезпечення безпеки інтелектуальної та творчої продукції; 6) політична нестабільність. Цей фактор впливає на стан і якість функціонування суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, зокрема відповідних підрозділів державних органів та інституцій, до компетенції яких належать запобігання та боротьба із зазначеними злочинами; 7) збільшення кількості вчинених досліджуваних злочинів спричинено збройним конфліктом, який триває вже понад 6 років на Сході України; 8) незабезпеченість і недостатня ефективність громадського контролю за розповсюдженням та використанням об'єктів авторського права в мережі Інтернет; 9) підвищення серед населення рівня загальних комп'ютерних знань, щодо користування мережею Інтернет, постійне підвищення рівня інформаційно-технічного розвитку населення та перманентне зниження цін на обладнання, що стало умовою для застосування комп'ютерів, інформаційно-комунікаційних і цифрових технологій та його можливостей користувачами та вплинуло на збільшення кількості порушень авторського права в мережі Інтернет, зростання масштабів кримінально протиправних дій, спрямованих на порушення інших прав інтелектуальної власності. Як у розвинутих країнах, так і в Україні зафіксовано тенденцію збільшення кількості кримінальних справ, пов'язаних із вчиненням інтернет-злочинів, а також порушень авторського

права в мережі Інтернет із зазначених причин; 10) виникнення та поширення коронавірусної хвороби (COVID-19), набуло масштабів світової пандемії. Постановою КМУ від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» на всій території України було встановлено карантин; 11) необізнаність автора із сучасними технічними засобами захисту творів у мережі Інтернет. Пасивність авторів і правовласників у напрямі захисту своїх прав, позиція перекладення протидії порушенням авторського права в мережі Інтернет суто на державні органи є однією з причин підвищення рівня злочинності в цій сфері. Поверхнєве розуміння автором можливостей захисту своїх творів у цифровому середовищі за допомогою технічних засобів захисту знижує рівень захисту творів в Інтернеті, чим успішно користуються злочинці, тож кількість порушень авторського права в Інтернеті збільшується; 12) занепад деяких сфер промисловості змушує осіб, які втратили роботу, шукати інші шляхи заробітку. Через складність пошуку роботи, яка за рівнем обов'язків і заробітної плати влаштовувала б інтереси шукача, такі пошуки часто призводять до обрання злочинних шляхів отримання заробітку. За умов поширення Інтернету й обізнаності суспільства з інформаційно-телекомунікаційними технологіями, оволодіння навичками використання комп'ютерних систем і програм дедалі частіше такі особи обирають вчинення злочинів з використанням мережі Інтернет, зокрема порушень авторського права в мережі Інтернет. Упродовж останніх п'яти років рівень кіберзлочинності в Україні зріс удвічі [47], що відповідає стану досліджуваних нами злочинів, адже, згідно з Конвенцією про кіберзлочинність [68], порушення авторського й суміжних прав належать до них; 13) повільне виконання Україною встановлених в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС обов'язків з удосконалення національної системи охорони прав інтелектуальної власності й авторського права, унаслідок чого, зокрема, вітчизняна правова охорона авторських прав у мережі Інтернет є вразливішою та відрізняється від європейських і міжнародних стандартів.

З 12 березня 2020 року запроваджено карантинні обмеження, які вплинули на стан бізнесу та підприємницької діяльності, торгівлю. Уряд серед

іншого заборонив: 1) проведення всіх масових (культурних, розважальних, спортивних, соціальних, релігійних, рекламних та інших) заходів, окрім певних винятків; 2) роботу суб'єктів господарювання, якщо передбачає приймання відвідувачів, зокрема закладів громадського харчування (ресторанів, кафе тощо), торговельно-розважальних центрів, інших закладів розважальної діяльності, фітнес-центрів, закладів культури, торговельного й побутового обслуговування населення, крім певних винятків; 3) регулярні й нерегулярні перевезення пасажирів автомобільним транспортом у міському, приміському, міжміському, внутрішньообласному та міжобласному сполученні, зокрема пасажирські перевезення на міських автобусних маршрутах у режимі маршрутного таксі, за певними винятками; 4) перевезення пасажирів метрополітенами м. Києва, Харкова та Дніпра; 5) перевезення пасажирів залізничним транспортом в усіх видах внутрішнього сполучення (приміському, міському, регіональному й дальньому). Стан виробничого процесу значно погіршився, що негативно позначилося на працевлаштованості населення в Україні.

З огляду на такі зміни, діяльність значної кількості приватних підприємств, компаній, підприємств і фірм було паралізовано. Вимушене призупинення діяльності призвело до значних фінансових втрат і зростання рівня безробіття в Україні. Криза безробіття загострює соціальну кризу, що спричиняє зростання рівня злочинності.

Нові реалії суспільного життя населення в Україні спровокували пошук альтернативних шляхів заробітку грошей, часто таких, що пов'язані із вчиненням злочинів. З низки джерел встановлено, що в період дії карантинних обмежень, за яких обмеженим було перебування людей у громадських місцях, закладах культури, закладах громадського харчування та на вулицях, значно збільшилася кількість вчинених кіберзлочинів. Це стосується зокрема двох їх типів: 1) порушень авторських і суміжних прав; 2) злочинів, пов'язаних із використанням комп'ютерів, а саме шахрайств, пов'язаних із купівлею та продажем медичних засобів індивідуального захисту, продуктів харчування та речей індивідуального вжитку через мережу Інтернет, а також випадків фішингу й

телефонних шахрайств із пропозиціями надання грошової допомоги від державних органів, банківських установ, приватних компаній, для отримання яких потрібно повідомити ідентифікаційні дані банківських карток. Під час епідемії карантинні обмеження зробили сприяли тому, що певна кримінальна діяльність стала менш видимою, а вчинення злочинів змістилося з вулиць до мережі Інтернет. Відбулася криміналізація тієї категорії населення, що втратила роботу під час карантину, і це погіршило криміногенну ситуацію в Інтернеті.

Країни ЄС першими занепокоїлися негативними наслідками пандемії COVID-19, які вплинули на рівень злочинності. У цей період від країн-членів ЄС до Європолу постійно надходила інформація щодо вчинених у період пандемії COVID-19 злочинів. На її підставі та з метою підтримання локальних правоохоронних органів країн Європолом підготовлено й опубліковано звіт від 27 березня 2020 року «Pandemic profiteering: how criminals exploit the COVID-19 crisis» («Збагачення під час пандемії: як злочинці використовують кризу COVID-19»), що містить інформацію стосовно того, як злочинці адаптували свої протиправні дії в умовах пандемії COVID-19.

Відповідно до Звіту Європолу від 27 березня 2020 року, під час пандемії COVID-19 передусім збільшилася кількість різних видів інтернет-шахрайств, серед яких: 1) «фішинг», або незаконне отримання персональних і конфіденційних даних інтернет-користувачів, зокрема кількість атак з використанням соціальної інженерії, таких як фішингові спам-розсилки та більш спрямовані їх форми – надіслання шахрайських бізнес-емейлів комерційним компаніям з метою отримання прибутків; 2) «malware», або поширення шкідливого програмного забезпечення, яке шахрайським шляхом завантажується на комп'ютер користувача: поширеними стали атаки, що здійснюються за допомогою шкідливого програмного забезпечення та інших програм з метою незаконного отримання грошей; 3) кількість операцій з продажу необхідних під час епідемії коронавірусу товарів у Darkweb (так звана Темна Мережа) [202].

Унаслідок поширення коронавірусу злочинці адаптували здійснення різних типів шахрайства (scam) до нових умов, з'явилися нові механізми їх

вчинення, а також збільшилася кількість випадків вчинення телефонних шахрайств, шахрайств із продажу засобів захисту, шахрайств із продажу товарів для знезараження шкіри, продажу контрафактних фармакологічних товарів у мережі Інтернет [202].

Наявні й інші соціально-економічні умови, які провокують виникнення корисливого мотиву в суб'єкта вчинення злочинів: безробіття або неповна зайнятість населення, значний розрив між рівнями доходів населення; бідність більшості населення; інфляція національної валюти, що призвело до зменшення рівня доходів і бідності населення та негативно позначається на пристосуванні населення до умов життя, формуючи мотивацію осіб до вчинення злочинів.

Серед соціально-економічних умов, що впливають на вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет, учені виокремлюють слабку профілактичну та виховну роль школи. Істотним є збільшення частки неповнолітніх, які взагалі не навчаються в закладах освіти.

Загальна проблема неосвіченості населення як причина вчинення злочинів має наслідком те, що певна кількість осіб, які вчиняють досліджувані злочини, є доволі низький рівень освіти або взагалі не здобули освіти. Згідно з даними судових рішень, встановлено, що 12 % усіх засуджених мали неповну середню освіту, 18 % – повну середню, 32 % – професійно-технічну, лише 12 % – незакінчену вищу, а 4 % засуджених осіб були без освіти (додаток Б).

За окресленим підходом розглянемо причини й умови *правового характеру* досліджуваних злочинів. До них слід належать:

1) неврегульованість або слабкий рівень правової врегульованості відносин, пов'язаних з Інтернетом, в ІТ-сфері, зокрема авторського права в мережі Інтернет, на законодавчому рівні. Законодавець спрямовує недостатньо уваги значенню авторсько-правових відносин у мережі Інтернет, хоча більшість процесів і відносин в умовах сьогодення відбуваються в площині цифрової мережі;

2) відсутність належних й ефективних правових механізмів щодо застосування заходів юридичної відповідальності (від невдало сформульованих норм адміністративного та кримінального законодавства до відсутності

офіційно закріплених методик розрахунку збитків, завданих порушеннями авторських прав в Інтернеті);

3) недоліки правового регулювання кримінально-правової охорони авторів й авторських прав, що позначається на зростанні рівня досліджуваної злочинності;

4) низький рівень розвитку та забезпечення охорони інформаційних відносин, які наразі знаходяться в стадії формування в Україні; законодавство про інформаційні відносини, про авторське й суміжні права, інші права інтелектуальної власності врегульовує загалом загальні питання. Захист прав авторів у мережі Інтернет і механізми запобігання та припинення порушень авторського права в мережі Інтернет не забезпечені на нормативно-правовому рівні. Водночас законодавець спрямував увагу на питання захисту авторських прав в Інтернеті лише 2017 року, прийнявши Закон України «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Сповільнена тенденція до забезпечення правового регулювання цих прав у мережі на державному рівні гальмує процеси захисту об'єктів авторського права й розвитку механізмів їх охорони в Інтернеті, що провокує зростання рівня злочинності в цій сфері. Лише деякі галузі належно врегульовано в Інтернеті, зокрема захист державної та інших видів таємниць;

5) брак офіційного документа, який забезпечував би статус правової держави й визначав курс національної політики в напрямі запобігання порушенням і злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності в Інтернеті, встановлював правові, організаційно-управлінські, технічні засади реалізації заходів щодо зниження рівня злочинності в цій сфері (насамперед порушень авторського права в мережі Інтернет). З метою усунення цієї прогалини в державній політиці у сфері інтелектуальної власності ми розробили та запропонували для впровадження проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» (додаток Д);

6) вади щодо регулювання законодавством діяльності засобів масової інформації, які є важливими для висвітлення та ознайомлення громадськості і

рівнем злочинності у сфері авторського права, судовими рішеннями в справах про порушення авторського права в мережі Інтернет. Станом на сьогодні Закон України від 16 листопада 1992 року № 2782-ХІІ «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» [120] потребує рецензування та внесення змін, що відповідають потребам часу й розвитку ІТ-технологій.

Залишається невирішеним питання щодо віднесення до засобів масової інформації «електронних засобів масової інформації», що є суттєвим недоліком цього Закону, адже брак у ньому визначення «електронних засобів масової інформації» (тобто засобів масової інформації, які розміщують у мережі Інтернет), що переважно є додатками до друкованих засобів масової інформації, проте вони наділені більшістю ознак, що дають підстави вважати їх ЗМІ. Деякі вчені обґрунтовують необхідність визначити поняття «електронні засоби масової інформації» в Законі України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», внівши до нього відповідні зміни [174, с. 224].

7) недоліки кримінального, цивільного, адміністративного законодавства у сфері охорони авторського права в Інтернеті;

8) несформованість методики визначення розміру шкоди, завданої порушенням прав інтелектуальної власності, зокрема авторських прав в Інтернеті;

9) повільне формування ринку інтелектуальної власності в мережі Інтернет, що призводить до стримування потенціалу України в забезпеченні новими цифровими й технологічними рішеннями;

До *організаційно-управлінських* причин та умов вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет, належать такі:

1. Вади в діяльності та взаємодії державних, виконавчих і правоохоронних органів, завданням яких є запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Щодо Нацполіції із цієї групи недоліків (зовнішніх умов вчинення злочинів) можна виокремити: 1) особливе місце вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет і складнощі встановлення безпосереднього місця, звідки відбувається вчинення злочину, що обумовлює високий рівень латентності; 2) складність виявлення, обліку та

проведення досудового розслідування досліджуваних злочинів; 3) реєстрація зазначених злочинів відбувається лише у випадку, коли безпосередньо є можливість виявити особу та наявна доказова база. Наприклад, випадків притягнення винних до відповідальності за ст. 176 КК України (з постановленням обвинувального вироку) за період з 2015-го до 2021 року по м. Києві лише 32, у Львівській області – 24, у Дніпропетровській області – 23, у Харківській – 13, Донецькій, Полтавській та Черкаській – по 10 вироків. Встановлено, що, на противагу цим регіонам у деяких областях України за той самий період винесено обмаль вироків або не винесено жодного: у Волинській, Закарпатській та Кіровоградській областях винесено по 4 вироків, в Івано-Франківській області – 3, у Вінницькій та Миколаївській областях – по 2, у Херсонській області не винесено жодного вироку.

Очевидна відмінність показників вчинення злочинів за областями свідчить про латентність такого виду злочину, адже можливість його вчинення не залежить від територіальних особливостей, певного рівня доходу громадян, кількості населення, що живе на цій території, національних та інших ознак. Для вчинення протиправної дії, спрямованої на порушення авторських прав в Інтернеті, необхідним є наявність засобу для його вчинення (комп'ютер, ноутбук, смартфон), уміння користуватися Інтернетом і певний рівень знань у галузі комп'ютерних технологій.

2. Запровадження в КПК України нового механізму реєстрації заяв і повідомлень громадян щодо вчинення злочинів, що ускладнює облік досліджуваних злочинів: притаманні таким злочинам складнощі фіксації та обліку досліджуваних злочинів у зв'язку зі специфічним характером їх вчинення призводять до збільшення кількості таких злочинів, що залишаються «в тіні», їх нефіксують правоохоронні органи.

3. Не сформовано налагоджений механізм координації співпраці правоохоронних органів як на державному рівні, так і з правоохоронними органами інших країн щодо злочинності в Інтернеті, що спричиняє низький рівень взаємодії між державними інституціями в Україні й інституціями інших

держав у напрямі обміну інформацією та даними щодо вчинених порушень авторського права в мережі Інтернет, осіб, які їх вчинили, й обміну досвідом запобігання та боротьби з такими злочинами. Окреслені умови стають на заваді впровадженню в діяльність уповноважених на запобігання досліджуваним злочинам суб'єктів новітніх інформаційно-комунікаційних, цифрових і технічних засобів для протидії їм, що має наслідком тенденцію до зростання рівня злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет.

4. Розпорошення й дублювання управлінських функцій, зокрема організаційних, між державними органами та іншими органами виконавчої влади. Наразі курс державної політики у сфері інтелектуальної власності визначає Мінекономрозвитку, паралельно вектори розвитку встановлюють ВР України шляхом прийняття спеціальних законів у цій сфері, КМУ через розроблення державних програм і стратегій у напрямі розвитку інтелектуальної власності тощо. Водночас запобігання, виявлення та розслідування досліджуваних нами злочинів здійснюють різні підрозділи НП України: кіберполіція, кримінальна поліція, підрозділи поліції особливого призначення. Такі недоліки є умовою, що провокує зростання рівня аналізованих злочинів і розхитує механізми їх протидії.

Важливо унормувати діяльність державних органів й усунути структурні перекоси в повноваженнях і функціях, що виконують державні органи та їхніх структурні підрозділи. Наприклад, можна виокремити один орган, що формує та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, – Мінекономрозвитку, створити підрозділ боротьби зі злочинами у сфері інтелектуальної власності (до функцій якого належатиме запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет). Це дасть змогу усунути суперечності в діяльності державних органів у сфері інтелектуальної власності.

5. Слабка активність профільних підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності й інтелектуальної власності в державних органах, організаціях і на підприємствах, бюджетних установах, судах, яким необхідно впроваджувати у свою діяльність нові технології для ефективнішого здійснення своїх повноважень і посилення системи запобігання досліджуваним злочинам.

6. Відсутність засад і заходів для запобігання досліджуваним злочинам. З метою усунення таких недоліків ми розробили та запропонували для подальшого затвердження та реалізації проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» (додаток Д), що визначає основні напрями розвитку системи запобігання злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності, передбачає такі напрями запобігання, а також проєкт спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет» (додаток Е) як захід спеціально-кримінологічного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Детальніше про ці розробки зазначено в підрозділі 3.2 дисертації.

7. Низький відсоток кримінальних справ, розглянутих судами. Станом на 1 січня 2021 року, згідно з даними офіційної статистичної звітності НП України (статистичні відомості НП України про кримінальні правопорушення за ст. 176 КК України) та ОГП за 2015–2021 роки (за даними звітності форми № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення») обліковано 828 кримінальних правопорушень, передбачених ст. 176 КК України, а обвинувальних актів, за статистичними даними судової влади України за 2016–2020 роки, винесено лише 145 [87, с. 106–109].

Рішення (обвинувальний або виправдувальний вирок) не прийнято за 683 кримінальними справами.

8. Недостатній рівень профільної професійної підготовки працівників кіберполіції для запобігання та викриття порушень авторського права в мережі Інтернет. Детально щодо ситуації, яка склалася в правоохоронних органах, зазначено в підрозділі 2.1 дисертації. Унаслідок реформи органів внутрішніх справ, яка розпочалася 2015 року, відбувся відтік професійних кадрів з підрозділів міліції з кіберполіції, а працівники новостворених підрозділів поліції поки не мають досвіду та не вивчили інструментарій для виявлення та запобігання досліджуваним злочинам. Ця причина провокує наступну умову, за якої збільшується кількість порушень авторського права в мережі Інтернет.

9. Кадрова криза. Недоліки в доборі й розстановці кадрів в органах державної влади й управління є факторами, унаслідок яких зростає рівень злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет, запобігання якій не може бути здійсненим на належному рівні.

10. Бюрократизм, формалізм і зволікання з виконанням роботи в НП України, правоохоронних органів, органів виконавчої влади: за поширеною практикою, відкриття кримінального провадження за фактом вчинення досліджуваного злочину слідчими підрозділів НП України триває тільки за наявності достатніх доказів і встановлення точної особи, що вчинила порушення авторського права в мережі Інтернет. В інших випадках відбувається процес затягування розгляду заяв і повідомлень громадян, або навіть після самостійного виявлення слідчим з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, відомості не вносять до Єдиного реєстру досудових розслідувань і не реалізують протидію злочинним посяганням.

За таких умов кількість злочинів збільшується, а також, як наслідок, виникає та поглиблюються штучна латентність, що обумовлено браком сучасних засобів запобігання досліджуваним злочинам і протиправною діяльністю працівників правоохоронних органів (латентність, пов'язана з діяльністю правоохоронців).

Це спричиняє низьку вірогідність їх виявлення та розкриття. Лише п'ята частина матеріалів кримінальних проваджень про порушення авторських прав в Інтернеті доходять до суду.

11. Недоліки у функціонуванні різних соціальних інституцій. Причини вчинення досліджуваних злочинів і ступінь їх поширеності безпосередньо залежать від рівня функціонування основних інститутів суспільства та соціальної політики держави.

13. Непомірна складність процесу збирання доказів для захисту порушених авторських прав у судовому порядку у зв'язку з необхідністю проведення судових експертиз й експертних досліджень. Кількість

компетентних у цьому питанні фахівців в Україні обмежена. Такі умови мають наслідком високий рівень латентності досліджуваних злочинів.

Деякі дослідники виокремлюють *технічні* детермінанти. Їх взаємопов'язаність зумовлено тим, що належне технічне (матеріально-технічне) забезпечення є обов'язковим для повноцінного функціонування та здійснення повноважень будь-яким органом у системі запобігання досліджуваним злочинам. На підставі отриманих теоретико-прикладних напрацювань вважаємо, що слід визначати такі технічні детермінанти вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет: 1) держава не створила єдиної інформаційної бази обліку осіб, які вчиняли злочини аналізованої категорії, не здійснюється моніторинг їхнього способу життя, перевірки родинних відносин; 2) неналежне матеріально-технічне забезпечення правоохоронних органів, що унеможлиблює відслідковування фактичного місця вчинення злочину у зв'язку з його вчиненням у «віртуальному» середовищі та затримання «на гарячому» винних осіб; 3) загальна складність і технічна багатоаспектність, що притаманні порушенням авторського права в мережі Інтернет; 4) низький рівень комунікації між громадянами й НП України, брак у громадянського суспільства способів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, незацікавленість з боку правоохоронних органів у запобіганні та розслідуванні таких злочинів, що спровоковано несформованістю засад запобігання цим злочинам і браком технічних засобів для їх виявлення й подальшого розслідування, стають причиною зростання рівня злочинності в цій сфері й латентності досліджуваних злочинів. У межах експериментального проєкту концепції у сфері надання адміністративних послуг «Держава в смартфоні» ми розробили та запропонували до впровадження модель комунікації громадськості з поліцією в режимі реального часу шляхом створення онлайн осередків поліції. Детальніше це питання висвітлено в підрозділі 3.2 дисертації; 5) низький рівень комунікації правоохоронних органів України, зарубіжних держав і представників міжнародних організацій, Інтерполу, Європолу щодо запобігання, виявлення, розкриття та розслідування порушень авторського права в

мережі Інтернет унаслідок незабезпеченості технічних можливостей; 6) брак ефективних механізмів фіксації порушень авторського права в Інтернеті, ведення їх обліку й технологій для подальшого аналізу щодо виконаних дій і коригування стратегій виявлення та запобігання досліджуваним злочинам [87, с. 106–109].

Останню групу формують причини *соціально-психологічного й духовного характеру*, зокрема: 1) занепад інституту сім'ї в Україні. Унаслідок цього поширеною стає неадаптивна, асоціальна та деструктивна поведінка її членів, що заважає їх особистісному зростанню. Особи, яким притаманні такі ознаки, часто вдаються до вчинення різноманітних злочинів, а у зв'язку з розвитком і популяризацією інформаційних технологій за останні десятиліття дедалі більше осіб обирають Інтернет як платформу для їх вчинення; 2) особливості осіб з девіантною поведінкою – дбати лише про задоволення власних майнових потреб і досягати своїх цілей в будь-який спосіб, повністю відкидаючи мораль і повагу до інших.

Вчиняючи порушення авторського права, люди з такою поведінкою не усвідомлюють, що науковий, художній або літературний твір, комп'ютерна програма, комп'ютерне забезпечення – це продукт творчої праці, який належить конкретній фізичній або юридичній особі, за використання якого потрібно здійснювати оплату. Власну наживу до збагачення такі злочинці ставлять вище від прав творців й інституту «права» загалом; 3) низькій рівень правової культури та свідомості осіб, що виявляється в протиправовій та антиморальній поведінці: а) нехтуванні кримінально-правовими заборонами, що встановлюють відповідальність за незаконне порушення авторського права й суміжних прав, а також фінансування таких дій (ст. 176 КК України); б) скептичному ставленні до загрози понести кримінальну відповідальність за злочини аналізованої категорії; в) неусвідомленні батьками (особами, що їх замінюють) наслідків неналежного виховання дітей щодо формування поваги до результатів творчої та інтелектуальної праці інших людей. Унаслідок браку знань у галузі права інтелектуальної власності, зокрема авторського права, його функціонування в мережі Інтернет батьки не здатні пояснити дітям про

протиправну поведінку у сфері інтелектуальної власності, зокрема якими діями порушують авторське право в мережі Інтернет, ознайомити їх із видами юридичної відповідальності (цивільна, кримінальна, адміністративна), які наступають за вчинення незаконних дій у сфері авторського права; г) низький рівень довіри громадян до державних установ, які забезпечують запобігання, виявлення та розслідування порушень авторського права в мережі Інтернет, неготовність до безпосередньої взаємодії та підтримки діяльності відповідних суб'єктів запобігання досліджуваним злочинам; причина зневіри в значущості своїх дій (надсилення заяв і повідомлень Нацполіції щодо протиправних діянь у сфері авторського права в мережі Інтернет), зокрема в тому, що вони можуть вплинути на стабілізацію стану авторсько-правових відносин в Інтернеті, має наслідком те, що значна кількість злочинів залишається незареєстрованими, що сприяє їх латентизації; 4) нехтування суспільною мораллю та правовою культурою, наслідком чого є факти вияву неповаги до авторів, їх майнових і немайнових прав, зверхнє ставлення до інтелектуальної та творчої праці; 5) маргіналізація певних груп населення, занепад моральних цінностей у суспільстві, що спричиняє вчинення злочинів, зокрема порушень авторського права в мережі Інтернет.

Підсумовуючи, можемо констатувати наявність розгалуженої системи причин та умов, що обумовлюють вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет в Україні. Вона охоплює різні за своєю сутністю детермінанти: соціально-економічного, правового, організаційно-управлінського, технічного, соціально-психологічного й духовного спрямування.

Взнаки дається нестабільна політична, економічна ситуація, тривала війна на Сході України, унаслідок чого підвищується соціальна незахищеність людей, зростає рівень майнового розшарування населення, безробіття, ускладнюється загальна криміногенна ситуація в країні.

Важливими умовами вчинення досліджуваних злочинів є також правовий нігілізм населення, зокрема у сфері інтелектуальної власності, який передається з покоління в покоління, що призводить до збільшення кількості порушень

авторського права в мережі Інтернет у зв'язку з такими факторами: відсутність поваги до результатів чужої інтелектуальної та творчої праці; неусвідомлення того, які дії в Інтернеті порушують авторське право, яка юридична відповідальність може загрожувати за їх вчинення; байдуже ставлення до виявлених порушень авторського права з боку громадян; неефективна взаємодія з правоохоронними органами внаслідок нерозуміння, що такі дії є протиправними, у зв'язку з чим вони не повідомляють про такі правопорушення.

Україна незначна кількість людей, якщо тільки їх професійна діяльність не пов'язана з правом, цікавиться сферою інтелектуальної власності, чинним кримінальним, цивільним, адміністративним законодавством, слідує за його змінами, ознайомена з видами правопорушень, які вчиняють в Інтернеті. На загальний правовий нігілізм особи накладається ще й недотримання норм правової культури під час використання мережі Інтернет.

Відсутність чітко визначеної державної політики у сфері інтелектуальної власності (зокрема авторського права в мережі Інтернет), затверджених програм і стратегій запобігання злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності (зокрема, порушень авторського права в мережі Інтернет), технічна складність відслідковування досліджуваних злочинів, низький рівень професійної підготовки співробітників підрозділів НП України, недостатній рівень технічного оснащення працівників правоохоронних органів у частині впровадження новітніх інформаційно-технологічних, цифрових та комп'ютерних технологій, нерозробленість засад та заходів запобігання досліджуваним злочинам обумовлюють нинішній стан злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет і підвищують рівень латентизації таких злочинів [87, с. 106–109].

2.3. Характеристика особи злочинця, що вчиняє порушення авторського права в мережі Інтернет

Питання особи злочинця має важливе значення в науці кримінології та структурі кримінологічної характеристики злочинів. Особа злочинця постає продуктом і суб'єктом суспільних відносин. Закономірною є думка більшості сучасних представників кримінологічної науки щодо того, що зміст і цілісність людини визначаються не стільки її даними, якими вона наділена від народження, скільки її соціальними якостями й властивостями.

Знаний спеціаліст галузі кримінології О. М. Джужа особу злочинця розглядає як складову науки кримінології та визначає її як систему демографічних, соціально-рольових, психологічних, кримінально-правових властивостей суб'єктів злочинів, а власне злочин називає вольовим актом, свідомо обраним результатом складного процесу, у якому зовнішні чинники мають не безпосередній вплив, а переломлюються через внутрішні фактори [37, с. 4].

Особа злочинця, що порушує авторське право в мережі Інтернет, видається комплексним інтегративним поняттям, яке охоплює соціальні, психологічні й біологічні сутності певних осіб. Учений О. В. Новиков у своїх працях частково охарактеризував особу, яка порушує авторське право [102; 103].

Визначення соціально-демографічних, психологічних, культурологічних, інтелектуальних рис особи злочинця відображає реальний образ тієї людини, яка потенційно схильна до вчинення певного виду кримінального правопорушення. Дослідження особи злочинця надасть комплексну характеристику внутрішнім якостям особи та зовнішнім факторам, які позначилися на її становленні та виборі щодо вчинення злочину. Надання характеристики особі, що порушує авторське право в мережі Інтернет, є не тільки пошуком і визначенням притаманних особі характеристик і рис, які

обумовлюють вчинення аналізованого злочину, а й аналізом їх кореляційного зв'язку.

Важливість дослідження соціально-демографічної оцінки злочинця полягає в тому, що вона дає змогу виявити ті передумови та чинники, що сприяють формуванню злочинної поведінки. Соціально-демографічна структура особи, що порушує авторське право в мережі Інтернет, відтворює співвідношення злочинців за статтю, віком, освітою на час вчинення злочину, зайнятістю на час вчинення злочину. Така оцінка надає можливість визначити інформацію щодо кількості вчинених злочинів, сімейного стану, місця проживання та інших даних про соціальний статус осіб, які вчиняють досліджувані злочини.

Значущість соціально-демографічної складової в дослідженні особи злочинця полягає в тому, що за результатами здійсненого опитування працівників правоохоронних органів, 69 % з них заявили, що вона є визначальною під час встановлення особи злочинця (додаток А). Поряд із соціально-демографічними даними вагоме значення в дослідженні особи злочинця має вивчення її кримінально-правових рис. Дослідження особи злочинця та визначення типових для них кримінологічних рис є важливим завданням правоохоронних органів, у процесі виконання якого вибудовується ефективний механізм детермінації схожих злочинних проявів і створюються заходи запобігання злочинам.

Під час надання кримінологічної характеристики особі, що порушує авторське право в мережі Інтернет, було використано такі форми державної статистичної звітності: форми № 2 «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення» [105]; відомості ОГП про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, передбачені ст. 176 КК України, вчинені в мережі Інтернет, і про кількість осіб, за якими кримінальні провадження завершені розслідуванням (за даними статистичної звітності за формою № 2 «Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення») [105]; статистичні дані Державної судової адміністрації про кількість осіб,

притягнутих до кримінальної відповідальності за ст. 176 КК України, вчинені в мережі Інтернет, види кримінальних покарань і склад засуджених [151].

За результатами опрацювання статистичних даних за період 2015–2020 років встановлено, що стан злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет суттєво відрізняється між чоловіками й жінками (додаток Б). Упродовж 2015–2021 років у відсотковому вираженні 35 % досліджуваних нами злочинів вчинені жінками, а відсоткова частка чоловіків, які вчиняли такий злочин, становить 65 % (додаток Б). Показник кількості жінок, які вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, суттєво відрізняється від загальної кількості злочинів, вчинених жінками в той самий період, показник якого коливається між 16 та 27 %. Частка жінок, що вчинили такий вид злочину, перевищує показник загального рівня жіночої злочинності в Україні.

Між злочинністю, яку вчиняють чоловіки, і жіночою злочинністю завжди прослідковується відмінність. Особливості жіночої злочинності залежать від способу життя, особливостей їх діяльності, соціальної позиції та ролі. Зокрема, в Україні значна частина жінок займається підприємницькою діяльністю та найбільш задіяна у сфері малого підприємництва. Більшість таких осіб прийшли в бізнес із різних сфер життєдіяльності, де вони працювали вчителями, науковими співробітниками, лікарями, бухгалтерами й іншими спеціалістами, що було для них основним напрямом роботи та сенсом життя [45]. Це, на нашу думку, зумовлює теперішню ситуацію, за якої із загальної кількості осіб, що вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, значну їх частину здійснюють жінки.

Наступною соціально-демографічною складовою характеристики особи злочинця є його вік. Прямуючи від одного вікового ступеня до іншого, людина постійно так чи інакше інтегрована в соціальне середовище, взаємодіє із соціумом, постійно отримує та поступово примножує свій життєвий досвід [76, с. 7]. Вікова характеристика злочинців дає змогу визначити криміногенну активність різних вікових груп, особливості поведінки людей різного віку, специфіку їх вікового складу. Вік, безумовно, позначається на моделі їхньої

поведінки, їхніх потребах та життєві установки. Це пов'язано насамперед із специфічними рисами кожного наступного етапу соціалізації людини, виконання нею різних соціальних ролей. З віком змінюються соціальні функції особи, її звички, характер і моделі реагування на певні ситуації [76, с. 7].

На підставі статистичних даних із відомостей про кількість осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за ст. 176 КК України, за якими кримінальні провадження завершені розслідуванням у 2015–2020 роках, визначено, що найбільш кримінальним для вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет є вік від 20 до 40 років. Це зумовлено із підвищеною соціальною активністю людей такого віку.

Результати аналізу 86 винесених судами вироків щодо 113 осіб, які вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, засвідчують різний рівень кримінальної активності осіб, що вчиняють такий вид злочину (додаток Б). На вікову групу 18–24 років припадає більше чверті засуджених осіб за порушення авторського права в мережі Інтернет – 27 % (31 засуджена особа із 113). Цей віковий період є важливим етапом у соціальній адаптації молоді, формування її світогляду, виборі мікросередовища й отримання життєвого досвіду. У такий період перед особою відкриваються широкі можливості щодо навчання та працевлаштування.

На віковий період 25–29 років припадає відсоткова частка 26 % з-поміж засуджених осіб, що вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, у вивчених нами вироків (29 осіб зі 113 засуджених). Засуджених за вчинення злочину осіб віком 30–35 років дещо менше – їх частка становить 21 % (24 особи із 113 засуджених). Характерним для цих двох періодів (25–29 та 30–35 років) є етап соціалізації, протягом якого особа шукає себе на ринку праці, створює сім'ю, прагне до фінансової стабільності й незалежності. Такі фактори стають причинами вчинення досліджуваних злочинів та обумовлюють корисливий мотив, що пов'язаний з потребою у збільшенні доходів.

Останніми роками попит на освіту у сфері ІТ технологій став достатньо високим. Особи віком 18–24, 25–29, рідше – 30–35 років, недавні випускники

закладів вищої освіти чи приватних закладів із ІТ спрямуванням, часто мають спеціальні знання у сфері ІТ, що й обумовлює високий відсоток вчинення ними порушень авторського права в мережі Інтернет.

Спостерігається зменшення кількості осіб, що вчиняють порушення авторського права в мережі Інтернет, віком 35–40 років. На них припадає відсоткова частка в розмірі 15 % від усіх осіб, що вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет (17 осіб від 113 засуджених). Отриманий життєвий досвід, навички та професійні знання осіб цієї вікової групи дають змогу брати активну участь у специфічному кримінальному «бізнесі», пов'язаному з розповсюдженням і продажем об'єктів авторського права: поширювати й продавати в Інтернеті неліцензійне програмне забезпечення, комп'ютерні програми, використовувати їх у власній підприємницькій діяльності, незаконно займатися продажем «піратської» продукції (stream ripping), транслювати фільми й інші відео матеріали, отримувати від цього дохід, викрадати чужі напрацювання та використовувати їх для отримання доходу. Набутий у підприємницькій діяльності досвід, розуміння високої дохідності продажу об'єктів авторського права та використання чужих напрацювань у своїх матеріальних цілях посилюють корисливу мотивацію цієї вікової групи злочинців на вчинення злочинів, пов'язаних з авторським правом в Інтернеті.

У віковий період після 40 років (другий період зрілого віку) фіксується спад у вчиненні такими особами порушень авторського права в мережі Інтернет, а частка засуджених осіб цієї вікової категорії становить 11 % (12 осіб від 113 засуджених). Із числа засуджених 10 осіб були віком 40–50 років, і лише 2 особи – понад 50 років (додаток Б). Відповідна тенденція зменшення кількості вчинених злочинів особами цього віку зумовлена відсутністю в них спеціальних знань щодо користування Інтернетом, комп'ютерними пристроями, інформаційно-комунікаційними та цифровими технологіями, загальною «пасивністю» використання інтернет-технологій.

За даними анонімного анкетування працівників кіберполіції, з'ясовано, що із загальної кількості злочинців під час відповіді на запитання, чи знали вони, що своїми діями в Інтернеті порушують авторські права осіб: 1) 25 % респондентів заперечували; 2) 10 % розуміли, що вони порушують авторські права, але вважали, що за такі дії закон передбачає лише адміністративну відповідальність; 3) 65 % усвідомлювали, що за вчинені дії передбачено кримінальну відповідальність (додаток А). Зазначене свідчить про недостатній рівень правосвідомості громадян України, зокрема їхній низький рівень знань законодавства в галузі авторських прав, що призводить до формування ірраціонального уявлення щодо того, які дії в Інтернеті є законними.

Наступним демографічним показником, який характеризує особу злочинця, є його сімейний стан. Загальновідомим є факт, що сім'я – це один з основоположних елементів мікросередовища, що формує особистість. Поступово сучасне українське суспільство усвідомлює ту обставину, що зміцнення сімейних відносин є одним із головних факторів стабільності й сталого розвитку особистості, фізичного та духовного здоров'я нації. Насамперед це стосується неповнолітніх осіб, для яких сім'я є тим природним середовищем, де наявні найсприятливіші умови для її належного розвитку та виховання [82, с. 78].

Таку структурну одиницю суспільства, як сім'я, чимало фахівців кримінологічної науки вважають важливим профілактичним заходом злочинності, оскільки соціально адаптована сім'я зазвичай відіграє роль стримувального чинника та перешкоджає вчиненню злочину [82, с. 105].

За результатами вивчення винесених судами вироків встановлено, що більшу частину (58,5 %) від усіх досліджуваних злочинів вчинили неодружені або незаміжні особи. Питома вага одружених/заміжних осіб, засуджених за вчинення порушення авторського права в мережі Інтернет, становить 37 %, із них 28 % перебували в цивільному шлюбі. Лише незначна частина таких злочинів була вчинена розлученими особами – їх частка становить 4,5 % (додаток Б). Тобто несприятливі внутрішньосімейні стосунки, а також

нестабільне матеріальне становище сім'ї потенційно мають кримінальне навантаження та за настання певних умов є підґрунтям для вчинення злочину.

Рівень освіти є ще одним показником соціально-демографічної характеристики особи злочинця. Ця ознака да змогу простежити кореляцію між злочинною поведінкою, рівнями освіти злочинця та його інтелектуального розвитку, які в сукупності впливають на потреби й мотиви поведінки людини. Відомо, що низький освітній рівень позначається на самосвідомості й поглядах особи, а також на бажанні особи та формі їх реалізації.

За результатами вивчення винесених судами вироків цікавим відкриттям стало те, що особи, які вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, переважно мають досить високий рівень освіти.

Згідно з інформацією вироків 2015–2020 років, 22 % осіб, засуджених (25 осіб від 113 засуджених) за вчинення злочину, мали закінчену вищу освіту, з яких 19 осіб мали освітній ступінь у сфері ІТ технологій, лише 6 осіб – вищу освіту в інших галузях (додаток Б). Із загальної кількості досліджуваних засуджених 12 % із них мали незакінчену вищу освіту (14 осіб зі 113 засуджених): 10 із 14 осіб навчалися у закладах вищої освіти на факультеті з ІТ-спрямуванням, а 4 особи навчалися за іншим спрямуванням (додаток Б).

Відсоткові показники засуджених осіб з іншими освітніми рівнями розподілилися так: 12 % осіб (14 осіб зі 113 засуджених) мали неповну (базову) середня освіту; 18 % (20 осіб зі 113 засуджених) – повну середню; 32 % осіб (35 осіб зі 113 засуджених) мали професійно-технічну освіту; 4 % осіб (5 осіб зі 113 засуджених) взагалі не мали освіти (додаток Б).

Такі показники виявляють особливості освіти й знань, якими має володіти злочинець через специфічний характер (вчинення) більшості порушень авторського права в мережі Інтернет. Їх вчинення потребує володіння спеціальними технічними, галузевими та професійними знаннями у сфері комп'ютерних наук, новітніх цифрових технологій, доволі ґрунтовного розуміння можливостей роботи мережі Інтернет і способів її використання, а в деяких випадках – наявності знань у галузі ІТ технологій.

Під час дослідження особи злочинця важливою складовою є його соціально-рольова характеристика. Встановлено, що суттєву частку (37 %) засуджених за порушення авторського права в мережі Інтернет становлять працездатні, які не працевлаштовані й не навчаються (41 особа зі 113 засуджених).

Частка працевлаштованих осіб, які були засуджені за досліджуваний злочин, становить 63 %, а за родом занять вони розділилися так: по 18 % припадає на групу приватних підприємців або бізнесменів і на групу менеджерів різних напрямів (по 21 особі зі 113 засуджених), 8 % становлять продавці та реалізатори (9 осіб зі 113 засуджених), 7 % засуджених становлять директори або управителі компаній (8 осіб зі 113 засуджених); частка представників інших професій становить 12 % (13 осіб зі 113 засуджених) (додаток Б). Слід зазначити, що не зафіксовано жодного випадку притягнення до відповідальності державного службовця за вчинення порушення авторського права в мережі Інтернет у період 2015–2020 років.

Соціально-демографічні ознаки й соціальні ролі характеризують особу злочинця зовнішньо, не відображаючи його внутрішнього змісту [94, с. 63].

З метою дослідження генезису кримінальної мотивації на вчинення злочинів слід проаналізувати злочинну поведінку цих осіб за сукупністю найбільш інформативних кримінологічних показників, які охоплює кримінально-правова характеристика осіб [102, с. 43]. Кримінально-правові характеристики особи, яка порушує авторське право в мережі Інтернет, безпосередньо пов'язані із соціально-демографічними й містять інформацію про спрямованість злочинної поведінки, постійність антисуспільно спрямованої поведінки (наявність судимостей, повторність, рецидив), ступінь організованості (кількість кримінальних правопорушень, вчинених у співучасті) тощо [102, с. 130].

На підставі даних, отриманих під час анонімного опитування працівників кіберполіції, з'ясовано, що серед загальної кількості осіб, що вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, 65 % під час відповіді на

питання, чи знали вони, що своїми діями порушують авторські права осіб, усвідомлювали, що такі дії є кримінально протиправними; 10 % злочинців вважали, що за протиправне поширення та продаж продукції в Інтернеті передбачено лише адміністративну відповідальність; 25 % опитаних вважали, що їх дії не порушують авторське право (додаток А). Тобто особи, які вчинили порушення авторського права в мережі Інтернет, здійснюють їх переважно свідомо.

Після вивчення статистичних даних, отриманих з матеріалів Державної судової адміністрації України та вироків суду, з'ясовано, що за вчинення досліджуваного злочину 2015 року винесено 28 обвинувальних вироків (18 – щодо осіб, які вчинили злочин вперше; 8 – за вчинення злочину повторно або за попередньою змовою групою осіб; 2 – у злочинах, якими завдано матеріальної шкоди в особливо великих розмірах) та 1 виправдувальний вирок; 2016 року – 8 (6 – вчинили злочин уперше; 1 – повторно або за попередньою змовою групою осіб; 1 – завдано матеріальної шкоди в особливо великих розмірах); 2017 року – 9 (6 – вчинили злочин уперше; 1 – повторно або за попередньою змовою групою осіб; 2 – завдано матеріальної шкоди в особливо великих розмірах); 2018 року – 6 (4 – вчинили злочин уперше; 2 – повторно або за попередньою змовою групою осіб); 2019 року – 7 (4 – вчинили злочин уперше; 2 – повторно або за попередньою змовою групою осіб; 1 – завдано матеріальної шкоди в особливо великих розмірах); 2020 року – 5 (3 – вчинили злочин уперше; 1 – повторно або за попередньою змовою групою осіб; 1 – завдано матеріальної шкоди в особливо великих розмірах) [151].

На підставі цих даних з'ясовано, що 35 % осіб вчинили ці злочини в співучасті за попередньою змовою групою осіб. Водночас в абсолютній більшості випадків (65 %) засвідчено вчинення таких злочинів самотійно (додаток Б).

Досліджуваним злочинам не притаманне вчинення їх службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, оскільки

жодного обвинувального вироку за ч. 3 ст. 176 КК України саме за такою ознакою складу злочину протягом 2015–2021 років винесено не було.

Для здійснення комплексного дослідження особи злочинця важливе значення також має кількість вчинених рецидивних злочинів. Згідно з положеннями чинного КК України, вчинення злочину особою, яку в минулому вже притягали до кримінальної відповідальності, під час призначення покарання вважають обставиною, що обтяжує відповідальність [97].

Встановлено, що зі 113 осіб, яких було засуджено за злочин, передбачений ст. 176 КК України, зокрема вчинений в мережі Інтернет, 89 осіб (78,7 %) у минулому не притягали до кримінальної відповідальності; 17 осіб (15 %) мали одну судимість; лише 6 осіб (5,5 %) мали дві судимості, 1 особа (0,8 %) мала три або більше судимостей (додаток Б). Особи, які вчинили кримінальне правопорушення у сфері авторського права в Інтернеті, не є схильними до стійкої антисуспільної поведінки.

Щодо призначення покарання за вчинення досліджуваного злочину суд може дійти висновку, що у встановлених випадках є можливість виправлення засудженого без відбування покарання, тож прийняти рішення про звільнення від відбування покарання з випробуванням [97].

Слід зазначити, що у переважній більшості випадків, зокрема до 90 осіб, застосовано реальне покарання (79,6 %). Статистичні дані Державної судової адміністрації України не відображають повної інформації щодо застосованих покарань за вчинення досліджуваних злочинів.

За період 2015–2020 років до 47 зі 113 засуджених осіб було застосовано штраф як вид покарання, що у відсотковому вираженні становить 41,6 %; 3 особи (2,64 %) отримали реальне покарання у вигляді позбавлення волі; 18 осіб зі 113 (16 %) звільнено від відбування покарання з випробуванням (12 осіб із призначенням іспитового строку тривалістю 1 рік, а 6 осіб – тривалістю 2 роки). Крім цього, 4 особи (3,5 %) були звільнені від покарання на підставі амністії, 1 особу звільнено від покарання з інших підстав. Інформації щодо призначення судами покарання у вигляді виправних робіт немає.

Незначним під час розгляду кримінальних справ про порушення авторського права й суміжних прав є застосування судом більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. У період з 2015-го до 2020 року лише до 3 осіб суд застосував більш м'яке покарання, ніж встановлено законом.

Поряд із соціально-демографічними та кримінально-правовими характеристиками особи злочинця, важливими є його морально-психологічні характеристики, які допомагають спрямувати увагу на глибинних змінах у рівні й стані моральної та правової свідомості, мотивації злочинної поведінки осіб, що вчиняють злочини. На підставі аналізу судової практики за період 2015–2020 років встановлено, що під час вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет злочинці керуються корисливими мотивами. Вчений А. Б. Сахаров вважав, що корисливі міркування виявляються лише в прагненні отримати незаконну матеріальну вигоду [148, с. 137].

Користь (корисливий мотив, корисливі спонукання) – це бажання винного одержати внаслідок вчинення злочину матеріальні блага для себе чи інших осіб, отримати або зберегти певні майнові права, уникнути матеріальних витрат, досягти іншої матеріальної вигоди [100]. Для глибшого розуміння поведінки осіб під час вчинення злочинів та її мотивів ми ознайомились із судовою практикою щодо винесення вироків у справах про порушення авторського права й суміжних прав.

Наприклад, Кременецький районний суд Тернопільської області у справі № 601/1070/13-к встановив, що ОСОБА_2 як суб'єкт підприємницької діяльності в порушення авторських прав, без відома та згоди корпорації «Microsoft» (США), а також її представника на території України – ТзОВ «Юридична фірма «Лексфор» (м. Київ) незаконно відтворив та розповсюдив комп'ютерні програми, авторські права на які належать цій корпорації та її представнику на території України, заподіявши корпорації «Microsoft» (США) майнову шкоду в розмірі 18 288 грн [162]. У судовому засіданні обвинувачений ОСОБА_2 свою вину визнав повністю, щиро позкався та суду пояснив, що встановив програмне забезпечення «Windows» на системні блоки. ОСОБА_4

залишив ОСОБА_2 завдаток у сумі 400 грн, а згодом за ці системні блоки й операційні системи передав ще 6800 грн. Шляхом вчинення ОСОБОЮ_2 зазначених дій він у незаконний спосіб отримав матеріальну вигоду в розмірі 7200 грн [162].

Рішення суду ОСОБА_2 – визнати винним у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 176 КК України, та призначити йому за цією статтею покарання у вигляді 1 (одного) року позбавлення волі з конфіскацією та знищенням комп'ютерних програм. На підставі ст. 75 КК України звільнено ОСОБА_2 від призначеного покарання з випробувальним строком на 1 (один) рік [162].

Здійснений аналіз судових вироків у справах про порушення авторського права й суміжних прав, вчинених в Інтернеті, підтверджує нашу думку про суто корисливий мотив вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет. Під час його вчинення особи мотивуються бажанням до швидкого отримання грошей та мають на меті отримання матеріальної вигоди внаслідок своїх протиправних дій.

Корисливі міркування в осіб, які вчинюють порушення авторського права в мережі Інтернет, відрізняються залежно від їх соціально-демографічних особливостей. Встановлено, що особи віком від 19-ти до 25 років під час вчинення злочину керувалися мотивом, спрямованим на задоволення повсякденних, «невідкладних» життєвих потреб. Особи віком від 25-ти до 40 років розглядають отримання заробітку незаконним шляхом як постійний вид діяльності, за допомогою якого вони планують досягти своїх матеріальних цілей та забезпечити собі та своїм рідним бажаний рівень життя, досягти бажаного рівня матеріальної забезпеченості. Вчинення досліджуваних злочинів відбувається у довгостроковому періоді та характеризується постійністю, спрямованістю на отримання великих прибутків від злочинних дій, порівняно із віковою групою 19–25 років. Після 40 років зменшується стійкість корисливої мотивації в осіб, які вчинили досліджуваний нами злочин, а динаміка вчинення злочинів особами цього віку спадає. Особи віком від 40 років і вище мають

виваженіший стиль життя з позицій потреб, інтересів, життєвих планів і мети конкретної особи, що має наслідком зменшення частоти вчинення ними злочинів та матеріальних збитків, що завдані їхніми діями авторам і компаніям.

Результати аналізу вироків свідчать, що майже в усіх випадках (97,35 %) підсудні визнають себе винними та розкаюються у вчиненому (110 зі 113 осіб), у 2 % (2 особи зі 113) – визнають свою вину частково, лише 1 особа зі 113 осіб (1 %) заперечувала свою вину у вчиненні злочину (додаток Б).

Особи, які вчинили досліджувані злочини, не виявляють стійкої антисупільної поведінки. Згідно зі статистичними даними Державної судової адміністрації України, усі особи, що вчиняли досліджувані нами злочини, у період 2015–2020 років були осудними [151].

У процесі вивчення особи злочинця, що вчинює досліджуваний нами злочин, встановлено її соціально-демографічні, кримінально-правові та морально-психологічні характеристики.

На підставі проаналізованих статистичних даних встановлено, що частка жінок, які вчинили цей вид злочину, перевищує показник загального рівня жіночої злочинності в Україні й становить 35 %, а чоловіки вчили 65 % від усіх зафіксованих злочинів. З'ясовано, що найбільш кримінальним віком для вчинення досліджуваних порушень є вік від 20-ти до 40 років. Висока питома вага злочинців цього вікового періоду обумовлена бажанням задовольнити свої поточні потреби (20–25 років), а також набутим життєвим досвідом, навичками та професійними знаннями, посиленням корисливого мотиву та стійкістю мотивації до отримання стабільного доходу, забезпечення бажаного рівня життя (25–40 років). Наявність досвіду у підприємницькій діяльності, розуміння високої дохідності реалізації об'єктів авторського права та використання чужих напрацювань у своїх матеріальних цілях посилюють корисливу мотивацію злочинців цієї вікової групи.

У віковий період після 40 років фіксується зменшення кількості випадків вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет, що обумовлено пасивністю використання такими особами інтернет-технологій, загальним

послабленням корисливої мотивації в цих осіб. Встановлено, що 58,5 % таких злочинів вчинили неодружені або незаміжні, частка осіб, що перебували в шлюбі, – 37 % (з яких 28 % перебували в цивільному шлюбі), а 4,5 % від усіх злочинців цієї групи – розлучені. Несприятливі внутрішньосімейні стосунки, а також нестабільне матеріальне становище сім'ї, відсутність шлюбу потенційно є умовами для вчинення таких злочинів.

Більшу частину засуджених становлять працездатні, які не працевлаштовані й не навчаються, приватні підприємці, бізнесмени та менеджери різних напрямів. Особа, яка порушує авторське право в мережі Інтернет, має достатньо високий освітній рівень. Переважна більшість осіб, що здійснили такі порушення, вчинили злочин уперше й до кримінальної відповідальності раніше не притягалися.

Покарання за такі види злочинів застосовують у вигляді штрафу, часто засуджених до позбавлення волі звільняють за рішенням суду від відбування покарання з випробувальним строком 1–2 роки. Зрідка осіб, що вчинили злочин, засуджують до реального відбуття покарання у вигляді позбавлення волі. В окремих випадках засуджених було звільнено від покарання на підставі амністії або з інших підстав.

У більшості випадків досліджуваний злочин вчинили самотійно, меншу частку становить кількість злочинів, вчинених у співучасті за попередньою змовою групою осіб. Не зафіксовано жодного вироку про вчинення злочину в складі організованої групи або злочинної організації, що може бути високою латентністю цього виду злочинів. Зазначене дає змогу злочинцям залишати свої злочинні дії «в тіні» від правоохоронних органів. Отримані дані засвідчили відсутність в осіб, що порушують авторське право в мережі Інтернет, стійкої антисуспільної поведінки. На рівні держави сформувалася негативна тенденція до збільшення кількості осіб з антисоціальною установкою, які свідомо обирають незаконну діяльність як спосіб отримання бажаних матеріальних благ, і вона стає для них основним видом діяльності.

Висновки до розділу 2

На підставі дослідження кримінологічної характеристики порушень авторського права в мережі Інтернет сформульовано такі висновки.

Відсутність загальноновизначеної та чіткої державної політики у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет, а також дієвої системи запобігання злочинам, що посягають на права інтелектуальної власності, призводить до високого рівня порушень авторського права в мережі Інтернет. Злочинністю у сфері авторського права в мережі Інтернет слід вважати історично мінливе, соціальне, кримінально-правове явище, що є цілісною сукупністю всіх вчинених у мережі Інтернет кримінальних правопорушень, які посягають на охоронювані законом авторські права суб'єктів авторського права щодо володіння, користування та розпорядження результатами творчої діяльності авторів, унаслідок яких таким суб'єктам завдають матеріальної та/або моральної шкода.

Упродовж 2015–2021 років спостерігається збільшення кількості вчинених досліджуваної категорії злочинів, а також збільшення їх питомої ваги в структурі порушень авторського права й суміжних прав. Встановлено виражену тенденцію до зростання рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет упродовж останніх шести років і спад її рівня 2017 року, незначне зменшення в кількісному вираженні 2020 року. Їх питома вага в структурі порушень авторського права й суміжних прав (ст. 176 КК України) зростає, 2017 року становила 30,5 %, 2015 року – 44,4 %, майже половину від них (48,4 %) – 2016-го і 2019 року, а також 38,1 % – 2020 року. Щонайменше кожен третій досліджуваний злочин вчинюється в мережі Інтернет. Це засвідчує необхідність посилення державного та соціального контролю в цій сфері, розроблення та впровадження дієвих заходів запобігання досліджуваним злочинам. Рівень розмірів матеріальної шкоди, якої завдають авторам унаслідок вчинення порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет, щорічно збільшується,

зокрема, 2020 року ціна злочинності у сфері авторського й суміжних прав в Інтернеті становила 11 759 000 грн, а за шість років правовласникам унаслідок вчинення таких злочинів завдано матеріальної шкоди на 35 657 000 грн.

За географією вчинені порушення авторського права та суміжних прав у мережі Інтернет розподілилися нерівномірно, найвищий показник – у Львівській області (31,2 % від усіх злочинів).

Зростання рівня злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет обумовлено наявністю розгалуженої системи причин та умов, що породжують таку злочинність. Серед соціально-економічних детермінант виокремлено такі: тривала економічна криза в Україні; нездійснення ефективних реформ у напрямі охорони авторського права у мережі Інтернет; брак стратегії держави щодо подолання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет; нігілізм українського суспільства щодо авторського права; несформованість поваги до чужої інтелектуальної та творчої праці; брак ефективних механізмів обліку та впровадження у виробництво результатів інтелектуальної діяльності; збройний конфлікт на Сході України; брак у громадянського суспільства механізмів і способів запобігання досліджуваним злочинам; пандемія «COVID-19»; виразне розшарування населення за доходами; високий рівень безробіття.

Серед причин та умов правового спрямування необхідно виокремити такі: неврегульованість на законодавчому рівні відносин, пов'язаних з авторським правом у мережі Інтернет; низький рівень розвитку й забезпечення охорони інформаційних відносин; брак прогресивних правових механізмів щодо застосування заходів юридичної відповідальності; нерозроблення стратегії або програми, що визначала б курс національної політики в запобіганні порушенням і злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності в Інтернеті (насамперед – порушень авторського права в мережі Інтернет); вади законодавства, яке регулює діяльність ЗМІ, що є суб'єктом ознайомлення громадськості з рівнем злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет; судовими рішеннями в цих справах, адже це важливий захід

запобігання таким злочинам; повільне формування ринку інтелектуальної власності в мережі Інтернет.

З-поміж організаційно-управлінських причин та умов виокремлено такі: вади в діяльності правоохоронних та судових органів щодо запобігання та протидії таким злочинам; брак налагодженого механізму взаємодії українських правоохоронних органів як на державному рівні, а також із правоохоронними органами зарубіжних країн щодо злочинності в Інтернеті; розпорошення управлінських функцій між державними органами й іншими органами виконавчої влади, діяльність яких пов'язана із запобіганням порушенням авторського права в мережі Інтернет; недостатній рівень професійної підготовки працівників кіберполіції; зволікання із виконанням роботи в державних інституціях.

До причин соціально-психологічного та духовного спрямування належать: занепад інституту сім'ї в Україні, що провокує формування покоління, яке схильне до вчинення злочинів; недостатній рівень правової культури та свідомості населення; впевненість у своїй безкарності; зневажливе ставлення до кримінально-правових заборон; маргіналізація певних груп населення; занепад моральних цінностей у суспільстві.

Від усіх вчинених злочинів аналізованої категорії, рівень жіночої злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет становить 35 %; 65 % таких злочинів вчиняють чоловіки. Визначено, що найбільш кримінальним для вчинення таких порушень є вік від 20-ти до 40 років. Сімейний стан у 58,5 % випадків вчинили неодружені або незаміжні; осіб, які перебували в шлюбі, – 37 % (28 % перебували в цивільному шлюбі), а 4,5 % злочинців – розлучені. Більшість злочинців мають професійно-технічну або вищу (закінчену або незакінчену) освіту. Причиною вчинення досліджуваних злочинів є непрацевлаштованість і відсутність зайнятості.

РОЗДІЛ 3

ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕННЯМ АВТОРСЬКОГО ПРАВА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

3.1. Загальносоціальні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет

Дослідженню проблеми загальносоціального запобігання злочинності в системі кримінології, зокрема порушенням авторського права, присвятили свої праці вітчизняні науковці, серед яких: В. В. Голіна, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, О. В. Новіков, І. М. Романюк, В. І. Шакур та ін. Сучасні погляди на поняття запобігання злочинності стали формуватися ще на початку 60-х років ХХ століття. Протягом 20 років з моменту початку трансформацій, було сформульовано основні засади теорії запобігання злочинності, що свідчить про однаковість позицій вчених у поглядах на поняття «запобігання злочинності».

Запобіганням злочинності слід вважати здійснювану соціальну політику держави, що спрямована на подолання криміногенно небезпечних суперечностей, що виникають у суспільних відносинах з метою їх результативного вирішення та поступового викорінення (загальносоціальне запобігання), а також спеціальну попереджувальну практику правоохоронних органів з протидії формуванню і реалізації злочинних виявів на різних стадіях (спеціально-кримінологічне запобігання) [3, с. 14].

Загальносоціальне запобігання злочинності – це комплекс дієвих соціально-економічних і культурно-виховних заходів, спрямованих на постійний розвиток та вдосконалення суспільних відносин і ліквідацію або нейтралізацію внаслідок цього причин та умов (детермінант) злочинності [82, с. 20]. Загальносоціальне запобігання злочинності послаблює соціальні суперечності, послаблює криміногенне протистояння різноманітних верств

населення та рівень безробіття, підвищує базовий рівень життя людей, створює необхідні умови для законних способів одержання достатніх прибутків громадянами, сприяє побудові міцного фундаменту, який забезпечує нормальне функціонування існуючих соціальних сфер, виховання та вплив на здоровий розвиток дітей та молоді, оздоровлює моральний клімат в суспільстві, впроваджує високі моральні цінності в ньому, сприяє реалізації демократичних засад [3, с. 7]. Прогресивні соціальні програми спрямовані на: зміцнення законності, поваги до конституційних прав і свобод людини; посилення дії громадського порядку й дисципліни; усунення проблем поєднання громадських, виробничих, побутових інтересів жінок і сім'ї, соціальної адаптації верств населення, що потрапили під вплив маргінального елемента, тощо [3, с. 7; 89, с. 34–36].

Загальносоціальне запобігання злочинності є найважливішим аспектом соціальної політики. На переконання німецького криміналіста Ф. фон Ліста, «найкраща кримінальна політика – це найкраща соціальна політика» [78; 109].

За своєю суттю загальносоціальне запобігання охоплює економічні, соціальні, політичні, ідеологічні, культурно-виховні, правові, організаційно-управлінські й інші заходи, що здійснюють суспільство й держава з метою обмеження та поступового усунення деструктивних явищ і процесів, що призводять до зростання рівня злочинності, а також посилення чинників, що стримують таке зростання [79, с. 55–56; 101, с. 163].

Слушною є позиція вченого А. П. Закалюка про те, що заходи загальносоціального запобігання злочинам спрямовані на усунення тих фактів, явищ і виявів, які мають не спричинюваний чи обумовлюваний зв'язок зі злочинністю, а так званий кореляційний зв'язок, або зв'язок станів [57, с. 327–328; ; 89, с. 34–36]. З огляду на це, для створення та розвитку ефективних загальносоціальних засобів запобігання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернеті слід використовувати раніше здобуті знання про детермінацію досліджуваної злочинності.

На нашу думку, загальносоціальні заходи запобігання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет мають ґрунтуватися на спеціальній системі заходів, спрямованих на виконання таких завдань: 1) зниження попиту на піратську продукцію, розміщену в Інтернеті; 2) поступова ліквідація незаконної пропозиції такої продукції в мережі; 3) формування в суспільстві культури поваги до авторських прав; 4) створення дієвої державної системи охорони інтелектуальної власності, у якій обов'язково передбачено механізми захисту авторських прав у мережі Інтернет; 5) забезпечення економічної безпеки України.

Наявна залежність між освітнім і культурним розвитком людей, рівнем їх виховання та ризиком вчинення злочинів ними. Сучасним й ефективним засобом запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет видається викладання у закладах вищої освіти дисциплін у сфері авторського права шляхом інтеграції до навчальної програми повноцінних навчальних курсів із цієї теми. Значення педагогічного та правового виховання населення для запобігання досліджуваним злочинам є надзвичайно важливим.

Доречним стане ознайомлення студентів і викладачів під час проведення курсів з таких галузей наук із механізмами захисту авторського права й суміжних прав, охороною програмного забезпечення, інформаційними технологіями, способами захисту інформації та заходами самостійного захисту об'єктів авторського права в мережі Інтернет. Для ознайомлення студентів найактуальнішою інформацією щодо функціонування авторського права в мережі Інтернет можна залучати для проведення занять працівників державних і правоохоронних органів, таких як Міністерство економічного розвитку, Національний офіс інтелектуальної власності, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, кіберполіція тощо. Практичні працівники мають ґрунтовний рівень знань у сфері авторського права й можуть розповісти студентам про найважливіші аспекти авторсько-правових відносин в Інтернеті та загальної інформаційної безпеки в мережі.

Значущим загальносоціальним заходом запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, який необхідно реалізувати в соціокультурній сфері, є висвітлення інформації через ЗМІ про такі дії в Інтернеті, які підпадають під кваліфікацію ст. 176 КК України, кримінальні провадження про порушення авторського права в мережі Інтернет, для підвищення рівня правової свідомості населення у сфері авторського права, формування поваги до продуктів творчої праці авторів, підвищення інтересу до створення нових об'єктів авторського права. Всеохопний правовий нігілізм суспільства має наслідком те, що більшість населення України не усвідомлює які дії в Інтернеті (зокрема, ті, що порушують авторське право) є протиправними та підпадають під адміністративну, цивільну чи кримінальну відповідальність. У зв'язку із цим завданням держави постає необхідність проводити «правові лікбези» для українського населення шляхом висвітлення в ЗМІ, програмах новин та інтернет-ресурсах інформації про дії, що порушують авторське право для запобігання вчиненню досліджуваної категорії злочинів. Також дієвими стануть заходи, спрямовані на поширення серед населення знань про законодавство у сфері авторського права в Інтернеті й інформування про види юридичної відповідальності за його порушення.

Якщо враховувати досвід європейських країн в інформуванні населення щодо незаконних порушень авторського права й наслідків, до яких вони можуть призвести, слід зазначити, що на державному рівні в таких країнах, як Німеччина, Італія, Франція, раз на тиждень на основних каналах новин зачитують фрагменти найбільш резонансних та інформативних судових рішень про порушення авторського права в мережі Інтернет. У них обов'язково зазначають про об'єктивну й суб'єктивну сторони злочину, вид покарання, який було застосовано до порушника. Ми вважаємо, що в Україні потрібно проводити такі самі заходи, які слугуватимуть дієвим загальносоціальним способом запобігання вчиненню порушень авторського права в мережі Інтернет. Такі дії спрямовані на активізацію осмислення українським суспільством обов'язковості належного ставлення до творів авторів і законного

їх використання, яке не порушує майнові й немайнові права. Формування поваги до авторських прав у суспільстві позитивно позначиться на розвитку економіки, ефективно стимулюватиме творчу активність громадян і забезпечить інноваційний прогрес країни загалом.

На відміну від західних країн і країн ЄС, у яких Інтернет є місцем, де контент і цифрові продукти розміщують на веб сайтах виключно з метою отримання прибутку (для отримання до них доступу слід заплатити), сегмент українського Інтернету спрямований на отримання вільного доступу користувачів до продуктів інтелектуальної, творчої праці й інформації. Суспільство в Україні звикло до отримання саме безкоштовного доступу до контенту, адже в такому випадку сплачують тільки за надання інтернет-послуг конкретному провайдеру.

Отже, розміщення інформації та об'єктів авторського права в Україні в Інтернеті переважно здійснюють без дотримання майнових прав автора та без подальшого контролю за розповсюдженням і використанням твору в мережі. Така концепція, що визнає тільки немайнові права автора в Інтернеті та яка переважно ґрунтується на етичній поведінці особи в мережі, а не на нормативно-правовому регулюванні авторсько-правових відносин, має назву «копілефт».

Деякі вчені вважають, що саме заснування та розвиток мережі Інтернет підірвали захист авторського права й суміжних прав, «заклали міну сповільненої дії», якою шкодять їх охороні. Водночас в Україні є практика, яку застосовують і в європейських країнах, зокрема на сайтах друкованих видань правовласники, які не мають бажання викладати повні версії матеріалів в Інтернет, оприлюднюють їх скорочені версії з посиланням до їх паперового аналога або з пропозицією сплатити за перегляд повного варіанту матеріалу (журнал «Бухгалтер & закон», «Кореспондент», «Український юрист», видання «Юрист & закон», інформаційно-правові системи «Ліга: закон» тощо).

Недоліком концепції копілефту, який ставить під загрозу захист прав й інтересів авторів, є нехтування авторами своїми майновими правами через

неможливість публікації в реальному (паперовому) варіанті видання, унаслідок чого вони розповсюджують свої твори в цифровому просторі. Це закріплює в українському суспільстві звичку – очікувати лише безкоштовний доступ до цифрової продукції.

Загострення проблеми спричиняє породжена появою Інтернету можливість користувачів мережі майже в будь-коли приєднатися до комунікативного процесу, розміщувати та поширювати інформацію, повідомлення та контент у цифровому вигляді на сайтах, блогах, у соцмережах, групах новин і форумах, тим самим збільшуючи кількість порушень авторського права в мережі Інтернет.

Для зменшення кількості порушень авторського права необхідно зобов'язати користувачів завжди передбачати під час розміщення будь-якої інформації гіперпосилання на офіційну сторінку, з якої взято інформацію або об'єкт авторського права та де розміщено відомості про автора сайта. Такий вид зобов'язання (вказування прямого посилання на розміщені в мережі матеріали) передбачений законодавством Нідерландів, Німеччини, Франції, Чехії, у яких було заборонено пошукові системи в Інтернеті [46].

Слід запровадити також у національній системі запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет наявні нині механізми захисту творів у цифровому середовищі. Дієвим способом захисту прав авторів є подання файлів із творами на зберігання до інтернет-сховища (веб депозитарію). Його реалізація відбувається шляхом подання автором заяви про зберігання об'єкта авторського права, який йому належить, у відповідь на яку він отримує свідоцтво про прийняття його твору на зберігання, а дата реєстрації депонування надалі буде доказом того, що в зазначений час правовласник володів копією твору (визначення пріоритету авторства).

У країнах Європи, Азії та Північної Америки поширені різноманітні «дошки ганьби», розміщені на сайтах в Інтернеті, як метод боротьби з плагіатом у мережі Інтернет. На таких дошках оприлюднюють дані про осіб, що здійснили плагіат, а також зазначають назви оригінальних творів із посиланням

на сайт, де його розміщено, і творів, що були створені з використанням плагіатних технологій [146; 89, с. 34–36].

Слід зазначити, що найістотніший вплив на особу здійснюють такі соціальні інститути, як сім'я, школа, університет, трудовий колектив, найближче оточення. Саме вони мають закладати в людині повагу до чужої праці, творчості, формувати усвідомлення того, що будь-яка робота має бути оплачена, а незаконне безоплатне використання чужих творів є забороненим. Важливу роль такі інститути мають відігравати в становленні позиції відмови від радянських стереотипів й утвердженні нових проєвропейських моральних і соціальних ідеалів. Проте в процесі дослідження встановлено, що дедалі частіше такі соціальні інститути реалізують протилежні завдання та впливають на формування протиправних установок у молоді.

У групі соціально-економічних заходів одним із засобів запобігання злочинам має стати боротьба з безробіттям. Безробіття в наш час є однією з найнебезпечніших соціально-економічних «хвороб» суспільства. Встановлено, що 37 % досліджуваної категорії злочинів вчинили безробітні. Органи державної влади й інші інституції мають проводити конкретні заходи щодо поступового усунення та профілактики безробіття.

Досягнення цієї мети є можливим завдяки: створенню нових і збереженню наявних робочих місць як у державному, так і приватному секторах економіки, підвищенню мотивації у населення до легальної продуктивної зайнятості, забезпеченню умов для розвитку самозайнятості населення, розгалуженню сфери застосування праці. Зниження рівня безробіття можливо досягнути за допомогою: 1) забезпечення належної винагороди й необхідних умов праці, детінізації трудових відносин; 2) збалансування обсягів і напрямів професійної підготовки кадрів закладами вищої освіти з реальними потребами ринку праці й попиту на робочу силу; 3) постійної реалізації програм підвищення кваліфікації працівників як державних, так і комерційних організацій, їх перекваліфікації; 4) забезпечення належних умов для

мобільності робочої сили; 5) покращення рівня соціального захисту безробітних.

Заходом загальносоціального запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет має стати діяльність державних органів, правоохоронних органів і громадських організацій, спрямована на зниження рівня бідності в Україні, ліквідацію крайнього майнового розшарування населення та наявних розбіжностей між багатими та бідними.

Дієвим елементом підтримки національних інноваційних підприємств повинні стати державні замовлення на високотехнологічну продукцію. Замість придбання програмного забезпечення для органів державної влади уряд міг би спрямувати кошти на державні замовлення українським ІТ компаніям на розроблення власних національних комп'ютерних програм, баз даних і технічних засобів. Унаслідок цього на ринку інтелектуальної продукції з'явився би дешевий та функціональний аналог, який, можливо, користувався би попитом не тільки в Україні, а й міг стати об'єктом міжнародної торгівлі. За такого підходу з боку держави можна буде суттєво обмежити або взагалі ліквідувати порушення авторських прав компаній під час завантаження та використання «піратських» версій комп'ютерного програмного забезпечення з Інтернету [51; 89, с. 34–36].

Головним завданням організаційно-управлінських заходів має стати оптимізація створеної інституційної системи суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, налагодження координації та зв'язків між відповідними державними органами й інституціями, які належать до цієї системи. Нагального вдосконалення потребує розподіл повноважень між державними органами й інституціями у сфері авторського права за принципом ліквідації дублювання управлінських функцій в органах державного управління та органах виконавчої влади.

Зазначимо, що в Україні триває процес реформування правоохоронної системи, який розпочався після Революції Гідності, утвердження курсу на євроінтеграцію. Згідно з Указом Президента України від 12 січня 2015 року

№ 5/2015 «Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [134], метою державної політики в правоохоронній системі є коригування завдань і функцій правоохоронних органів, упровадження нових засад проходження служби, нових критеріїв оцінювання роботи правоохоронців для підвищення рівня захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства й держави від протиправних посягань. Як доповнення думки стосовно точного розподілу обов'язків серед органів державної влади й правоохоронних органів зауважимо, що вкрай необхідно розподілити функції із формування політики, яку має здійснювати Міністерство внутрішніх справ України (МВС), і реалізації політики, що має здійснювати Нацполіція. Використання мережі Інтернет для запобігання злочинності стане одним з найефективніших шляхів розвитку правоохоронної системи. Перші підвалини втілення такої ідеї вже закладено в Указі Президента України від 21 жовтня 2011 року № 1000/2011 «Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю», у якому зазначено, що інформаційне та наукове забезпечення боротьби з організованою злочинністю має передбачати створення умов для залучення громадських й інших організацій, ЗМІ до поширення інформації в мережі стосовно діяльності організованих злочинних угруповань, обміну інформацією, що стосується боротьби з організованою злочинністю, на міжвідомчому та міждержавному рівнях [129].

Далі доцільно здійснити детермінування та опис правових загальносоціальних заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Право – це універсальний регулятор усіх суспільних відносин, воно має важливе значення в їх становленні та розвитку, а також оформлює здійснення заходів загальносоціального впливу в запобіганні злочинам, таких як соціально-економічні, культурно-виховні, організаційно-управлінські тощо, тобто воно надає їм офіційної юридичної форми. З іншого боку, право має власний потенціал щодо подолання суперечностей у суспільних відносинах, вирішення наявних суперечностей та неузгодженостей соціально-економічної політики за вдалого поєднання цих заходів. Саме такі завдання на рівні зі

спеціально-кримінологічними передбачено в державних програмах боротьби зі злочинністю, що переважно мають форму підзаконних нормативно-правових актів.

Для законного використання книг, музики, програмного забезпечення, аудіовізуальних творів, які розміщують на електронних ресурсах, сайтах і в інтернет-магазинах, покупець повинен придбати його шляхом оформлення електронного договору з продавцем. Законну можливість отримання доступу до об'єкта авторського права, розміщеного в Інтернеті, забезпечує, зокрема, Закон України від 19 квітня 2020 року № 675-VIII «Про електронну комерцію». З огляду на стрімку популяризацію мережі Інтернет, прийняття зазначеного Закону посприяло реалізації Стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні, схваленої розпорядженням КМУ від 15 травня 2013 року № 386-р. Відповідно до ч. 3 ст. 11 Закону України «Про електронну комерцію», електронний договір укладають шляхом пропозиції його укласти (оферти) однією стороною та її прийняття (акцепту) другою стороною. Електронний договір вважають укладеним з моменту одержання особою, яка направила пропозицію укласти такий договір, відповіді про прийняття цієї пропозиції в порядку, визначеному частиною шостою цієї статті [121]. Отже, цей Закон закріпив механізм придбання об'єктів авторського права в мережі Інтернет. За належного втілення соціально-економічних і культурно-виховних заходів, у процесі яких громадян буде ознайомлено з правилами легального придбання об'єктів авторського права, цей Закон можна вважати дієвим правовим заходом загальносоціального запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Важливо реалізувати заходи правового спрямування, які мають сприяти вдосконаленню сфери правового регулювання авторських прав в Інтернеті. Процеси вдосконалення та гармонізації з міжнародними стандартами нормативної-правової бази в галузі авторського права в мережі Інтернет є одним із пріоритетних завдань держави України. Важливим є вектор інтеграції

до ЄС, а узгодження норм національного законодавства з нормами країн ЄС є обов'язковою умовою такого входження.

Позитивним аспектом розвитку законодавства України в галузі авторського права як загальносоціального заходу є запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Згідно з Національною стратегією розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року, за 20 років розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності (зокрема авторського права) в Україні створено розгалужену сучасну нормативну базу з питань правової охорони інтелектуальної власності, положення якої узгодено із загальновизнаними на міжнародному рівні підходами до забезпечення такої охорони, зокрема з підходами, визначеними в міжнародних договорах, які адмініструє Всесвітня організація інтелектуальної власності, а також вимогами Угоди ТРІПС.

Слід зауважити про досвід іноземних держав, які доповнили свої правові системи новими законодавчими актами з питань захисту авторських прав у мережі Інтернет. Більшість країн Європи давно глобально контролюють процеси в мережі Інтернет, забезпечуючи надійний захист прав авторів. Доцільним є прийняття окремого закону, що регулював би питання захисту авторських прав в Інтернеті, забезпечив надійний та ефективний їх захист.

Важливим кроком у забезпеченні надійної охорони прав авторів і стимулюванні їх до створення нових об'єктів авторського права може стати закріплення в Законі України «Про авторське право і суміжні права» положення про виплату компенсації автору в разі заподіяння йому матеріальної та моральної шкоди без винесення судового рішення. Розмір компенсації може залежати від суми заподіяної матеріальної шкоди, упущеної вигоди, яку автор міг би отримати у випадку законної реалізації своєї продукції, наслідків у вигляді моральної шкоди, яка була спричинена діями порушника, приниження честі, гідності, а також ділової репутації особи, яка є власником авторських прав на твір.

Загальносоціальні способи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет є базовими для суспільних інституцій, органів державної влади та правоохоронних органів, громадських організацій, засобів масової інформації, що полягають у суспільному, соціальному та політичному впливі на громадян, яким у них закладено позитивні, соціально адекватні, високоморальні особисті якості й навички. Усвідомлення суспільством простих правил поведінки в Інтернеті, формування поваги до чужої інтелектуальної та творчої праці, розуміння обов'язкової оплатності праці, а також ознайомлення з діями, що підпадають під кваліфікацію ст. 176 КК України, і видами відповідальності за порушення авторського права в мережі Інтернет – це основна мета заходів загальносоціального запобігання досліджуваним порушенням. Громадянське суспільство, яке знаходиться на етапі становлення, має усвідомлювати, які дії в Інтернеті є допустимими, а які підпадають під кримінальну, адміністративну та цивільну відповідальність. Усвідомлення того, що порушення закону призведе до погіршення соціального становища особи або її рідних, а це матиме наслідком відмову від вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет, а отже, обмеження виявів злочинної поведінки видається бажаним фінальним результатом, якого можливо досягти за цілеспрямованого здійснення заходів загальносоціального запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Загальносоціальні заходи запобігання є лише фундаментом для реалізації спеціально-кримінологічного запобігання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет, розроблення яких є першочерговим завданням для запобігання в Україні порушенням авторського права в мережі Інтернет.

3.2. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет

Спеціально-кримінологічне запобігання злочинності – сукупність заходів протидії злочинності, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [77, с. 7; 88, с. 98; 109, с. 5]. Ми поділяємо тезу В. В. Голіни стосовно того, що спеціально-кримінологічні заходи спрямовані на вчинення руйнівного впливу на явища та процеси, які зумовлюють або можуть зумовлювати активізацію криміногенного потенціалу суспільства у вигляді злочинних виявів [25]. Такий вид запобігання здійснюють за трьома головними напрямками, за якими розробляють і реалізують заходи із запобігання злочинності: кримінологічної профілактики; відвернення; припинення злочинів [24, с. 22]. Спеціально-кримінологічне запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет здійснюють державні органи та приватні, установи виконання покарань, органи пробації, громадські організації та приватні компанії, серед завдань та функцій яких є запобігання злочинності. Серед них Нацполіція (кіберполіція та підрозділ кримінальної поліції, поліція пробації), Державна установа (ДУ) «Центр пробації», органи прокуратури, КМУ, Міністерство юстиції, Державна кримінально-виконавча служба, до сфери управління якої належать установи виконання покарань, слідчі ізолятори, навчальні заклади та медично-реабілітаційні центри, приватні й громадські компанії, організації, що сприяють виконанню правоохоронних завдань. Побудова дієвої, комплексної системи запобігання злочинності, насамперед щодо порушень авторського права в мережі Інтернет є нагальною потребою сьогодення [88, с. 98].

Нині Інтернет став місцем і способом вчинення більшості злочинних посягань, зокрема порушень авторського права в мережі Інтернет, зокрема

через роботу «пірингових» систем (ґрунтується на принципі peer-to-peer, що реалізує принцип «клієнт – клієнт»). Принцип їх дії полягає у вчиненні таких послідовних кроків: 1) клієнт запитує в мережі необхідний файл. Перед цим можливим є етап проведення пошуку потрібного файлу за даними, які зберігаються на серверах; 2) якщо потрібний файл є його знайдено, сервер віддає клієнтові IP-адреси інших клієнтів, у яких цей файл було знайдено; 3) клієнт, що запросив файл, встановлює «пряме» з'єднання з іншим клієнтом або клієнтами, у яких є потрібний файл, і починає його скачувати (точніше, намагається це зробити, що не завжди вдається: можливий варіант, що клієнт з необхідним файлом відключений у час, коли такий файл запитують від мережі або він просто перевантажений). У переважній кількості реєр-to-реєр мереж забезпечують скачування одного файлу одразу з декількох джерел; 4) клієнти інформують сервер про всіх осіб, які до нього підключаються, і файлів, які вони запитують. Сервер вносить у свою базу даних інформацію про осіб і скачані файли (навіть якщо файли скачані не цілком) [147, с. 75].

Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет потребує кардинально нових підходів, які передусім мають здійснювати державні органами, органами виконавчої влади, громадські організації, основне завдання яких полягає в запобіганні таким порушенням. З метою запобігання вчиненню злочинів працівники органів досудового розслідування (слідчі) здійснюють спеціальні заходи запобігання злочинам. В Україні розслідування порушень авторського права в мережі Інтернет здійснює кіберполіція.

Одним з основних чинників, який позначився на зниженні рівня вчинюваних правопорушень у США, стало застосування «теорії розбитих вікон». За своєю суттю «теорія розбитих вікон» – це епідеміологічна теорія злочинності, згідно з якою злочинність – заразна епідемія, з якою треба боротися [29, с. 63; 88, с. 98].

Зокрема, у 1980-х роках Нью-Йорк був найзлочиннішим містом у США. Роберта Джуліані було обрано мером Нью-Йорка 1994 року, а за період його роботи кількість злочинів зменшилася на 65 %, порівняно з тим, коли він тільки

розпочав виконання державних обов'язків. Передусім здійснювали боротьбу з незначними порушеннями, такими як графіті на стінах і безквитковий проїзд пасажирів. Зокрема, жоден вагон метро не виїжджав у рейс, якщо на ньому залишався хоча б один напис [17; 29, с. 63].

У 1990-х роках рівень злочинності в Нью-Йорку почав знижуватися. Одним із факторів, який посприяв цьому, стало запровадження в діяльність поліції інноваційної системи «Compstat», що ґрунтувалося на чотирьох складових: збір інформації, оперативне реагування, визначення засобів протидії, узагальнення результатів роботи [29, с. 64]. Правоохоронні органи США дійшли таких висновків: правопорушники, що вчиняють незначні порушення, є учасниками або свідками нерозкритих злочинів і часто перебувають у розшуку. Запроваджені нові методи боротьби засвідчили свою ефективність уже в перші роки функціонування системи «Compstat» і сприяли зменшенню кількості вчинюваних злочинів. Дані про кожен злочин потрапляли до цієї системи, далі здійснювали їх поточний аналіз для визначення районів, де криміногенна ситуація залишалася критичною, що надавало можливість обирати заходи реагування [29, с. 64; 88, с. 98].

Ми вважаємо, що «теорію розбитих вікон» можна застосувати й під час оцінювання та вирівнювання криміногенної ситуації, яка нині склалася в Україні за напрямом порушення авторського права в мережі Інтернет, а також для запобігання таким злочинам. Ідея «теорії розбитих вікон» пояснює просту залежність: здійснення нетяжких злочинів і відчуття безкарності за їх вчинення породжує в громадян відчуття допустимості вчинення інших дій, унаслідок яких заподіяні збитки збільшуються [29, с. 64]. Це стосується і порушень авторських прав у мережі Інтернет: якщо одна особа безкоштовно завантажує музику, несанкціоновано використовує аудіовізуальні твори, книги, комп'ютерні програми, незаконно використовує та поширює програмне забезпечення, порушуючи цим самим авторські права власників таких творів, то інші особи, вбачаючи для себе вигоду в такій поведінці й усвідомлюючи безкарність за свої дії, наслідують такі дії, а отже, вчиняють нові злочини. Вчиняючи злочини

невеликої тяжкості в Інтернеті у своїх інтересах, особа, розуміючи, що можна уникнути кримінальної відповідальності за їх здійснення, розглядатиме вчинення таких протиправних дій для поліпшення фінансової ситуації. Унаслідок цього кількість здійснюваних нею правопорушень збільшуватиметься, зростатиме і їх тяжкість.

Слід акцентувати на позитивному й корисному досвіді США, який доцільно впровадити в національну правоохоронну систему. Ефективність роботи підрозділів американської поліції полягає в застосуванні превентивних заходів протидії злочинності у сфері авторського права в Інтернеті, здійсненні оперативного реагування на протиправну діяльність і використанні широкого спектру інноваційних інформаційно-комунікаційних, цифрових технологій та платформ.

Підрозділ боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності США увагу спрямовує на збір інформації щодо фактичних обставин вчиненого правопорушення, ужиття жорстких заходів протидії та реагування, проведенню постійного аналізу й моніторингу результатів своєї роботи з метою усунення недоліків і пошуку нових способів протидії злочинам. Високий рівень законодавства США у сфері авторського права та механізмів його захисту обумовлює його використання в країнах Європи. Наприклад, положення EUCD (англ. European Union Copyright Directive – Директиву ЄС про захист авторських прав), реалізують норми Протоколу Digital Millenium Copyright Act.

Пріоритетами американської моделі запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет є: а) забезпечення оперативного та дієвого припинення протиправної діяльності у сфері авторського права в досудовому порядку (за результатами розгляду скарги або звернення громадян); б) потужний рівень законодавчої бази загального права та права штатів (місцевих законів) у сфері авторського права й нормативно-правової регламентації відносин у зазначеній сфері; наявність сучасних і прогресивних нормативно-правових актів (Copyright Act 1976, Digital Millennium Copyright Act 1998, The Intellectual Property Protection and Courts Amendments Act of 2004, The STELA Reauthorization Act of

2014, Marrakesh Treaty Implementation Act, Satellite Television Community Protection and Promotion Act of 2019, Title X of the Further Consolidated Appropriations Act, 2020, Orrin G. Hatch–Bob Goodlatte Music Modernization Act тощо); застосування прецедентного права з метою розроблення єдиної практики вирішення спорів про порушення авторського права; в) застосування новітніх технічних способів захисту інформації та прав у мережі Інтернет, використання сучасних технічних і цифрових способів для запобігання злочинам, відстежування злочинців у мережі Інтернет (запис інформації із сайтів в інтернет-депозитаріях для збереження та охорони інформації, упровадження в роботу спеціального програмного забезпечення); г) реалізація потенціалу громадян у процесі запобігання та викриття протиправних дій в Інтернеті.

Для розвитку системи спеціально-кримінологічних заходів і проведення їх якісних змін визначальним напрямом є покращення діяльності спеціалізованих суб'єктів та правоохоронних органів у сфері запобігання злочинності за досліджуваним напрямом. Необхідними кроками для цього мають стати розширення кола службових повноважень Нацполіції, налагодження внутрішньої та міжнародної взаємодії, а також законодавче закріплення обов'язку провайдерів зберігати log-файли доступу клієнтів до мережі (це файли, які містять системну інформацію роботи сервера або комп'ютера, у яку заносять певні дії користувача чи програми) [184, с. 113–122; 186, с. 115–132], які надалі використовують як докази під час розслідування кримінальних правопорушень. Слід розробити й законодавчо врегулювати процедуру надання таких файлів органам досудового розслідування за рішенням суду, а також запровадити дієвий механізм нотаріального посвідчення веб сторінок.

Вагомим кроком щодо розвитку вітчизняної системи спеціально-кримінологічного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, має стати впровадження спеціальної інтеграції в роботу правоохоронних органів, яку результативно використовують для запобігання

таким видам злочинів у Франції, Німеччині, Італії, Нідерландах. З метою оперативного прийняття рішень після виявлення злочину й застосування ефективних заходів їх припинення співробітники департаментів боротьби з кіберзлочинністю цих країн у партнерстві з компанією CISCO було розроблено нові ІТ платформи, які підвищили швидкість прийняття рішень під час отримання заяв і повідомлень про вчинені правопорушення. У процесі розроблення таких онлайн платформ враховували перенесення комунікації та механізмів вчинення правопорушень до мережі Інтернет, впроваджено протоколи для забезпечення функціонування штучного інтелекту, який може прогнозувати ймовірність виникнення загрозливих і кризових явищ у суспільстві, які виникають унаслідок порушень та злочинів. Зазначена розробка значно підвищила рівень роботи співробітників кіберполіції, надала можливість приймати ефективніші рішення з вищим відсотком вірогідності щодо запобігання злочинам, вплинула на зниження рівня вчинених порушень авторського права в мережі Інтернет. Розробка в Україні таких ІТ платформ у взаємодії НП України з компанією CISCO або іншими компаніями у сфері ІТ та впровадження їх у діяльність відповідних підрозділів поліції посилить стан системи запобігання досліджуваним злочинам, а використання штучного інтелекту допоможе приймати швидкі рішення співробітниками й обирати ефективні засоби реагування для запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Використання комп'ютерних програм як фундаменту інформаційного забезпечення прийняття рішення слідчим, передусім планування, а саме висунення робочих версій та обрання дієвих систем слідчих дій та оперативно-розшукових заходів щодо їх проведення [80, с. 42].

До 2020 року профільним документом, який характеризує основні напрями розвитку системи МВС України, що мають на меті поміж іншого зменшити кількість порушень авторського права в мережі Інтернет, була Стратегія розвитку системи МВС України до 2020 року, яка є чинною і нині. Нової стратегії дотепер не прийнято. Мета зазначеної Стратегії – створення безпечного середовища для існування і розвитку вільного суспільства через

формування та реалізацію державної політики у сфері внутрішніх справ, зміцнення довіри до системи МВС України з боку суспільства, продовження розвитку України як безпечної європейської держави, що ґрунтується на інтересах її громадян і високій ефективності всіх складових системи МВС [136].

Визначено основні виклики, які органам системи МВС потрібно подолати для виведення системи запобігання злочинам в Україні на новий рівень [136]. Серед зазначених пріоритетними для посилення запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет є: 1) низький рівень ефективності превентивних заходів у сфері протидії злочинності; 2) підвищення рівня злочинності, обумовлене чинниками складної соціально-економічної ситуації в державі, внутрішніми й зовнішніми загрозами національній безпеці в умовах гібридної війни; 3) відсутність ефективної взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки України у сфері боротьби зі злочинністю; 4) зростання рівня транснаціональної злочинності й необхідність розвитку міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю; 5) низький рівень використання аналітичних інструментів у протидії злочинності, прогнозуванні відповідних загроз; 6) низька ефективність проведення досудового розслідування як наслідок недосконалості правових механізмів, надмірного навантаження на органи досудового розслідування та їх неукomплектованості [136; 142].

Для подолання окреслених проблем у Стратегії запропоновано кроки, що допоможуть посилити систему запобігання саме порушенням авторського права в мережі Інтернет: 1) посилення ролі превентивної діяльності у сфері протидії злочинності й упровадження відповідних локальних програм у межах єдиної політики, сформованої МВС; 2) удосконалення організаційних і правових засад для посилення боротьби з організованою злочинністю та протидії торгівлі людьми, наркозлочинності та кіберзлочинності; 3) упровадження інституту кримінальних проступків і нових процесуальних форм для підвищення ефективності досудового розслідування; 4) розроблення

та впровадження єдиної електронної системи роботи з даними й матеріалами досудових розслідувань у партнерстві з органами прокуратури та судами (e-Case management system) для забезпечення безперервності, підзвітності проведення досудового розслідування; 5) реалізація концепції діяльності органів системи МВС, що ґрунтується на використанні різних джерел інформації (Intelligence Led Policing), комплексне впровадження сучасних систем кримінального аналізу, зокрема методології Європол; 6) забезпечення належного рівня технічного і матеріального оснащення органів досудового розслідування та використання в їхній діяльності сучасних експертно-криміналістичних засобів; 7) підвищення професіоналізму працівників органів системи МВС щодо використання форм і методів оперативно-розшукової діяльності; 8) розроблення та впровадження оптимальної системи захисту свідків в Україні разом з іншими органами державної влади; 9) розвиток міжнародної взаємодії у сфері протидії організованим і транснаціональній злочинності [136; 142].

Важливу роль у запобіганні порушенням авторського права в мережі Інтернет відіграє Європейська мережа запобігання злочинності – European Crime Prevention Network (EUCPN) – міжнародна організація, створена в ЄС з метою пошуку нових шляхів запобігання злочинності та забезпечення обміну досвідом між країнами [205]. Головними її завданнями є: 1) створення ефективної практики у сфері запобігання злочинності в Європі; 2) забезпечення обміну знаннями та досвідом щодо запобігання злочинності на території Європи; 3) допомога країнам Європи розвивати локальні й державні стратегії запобігання злочинності. У період з 2001-го до 2014 року з бюджетів країн, які належать до складу цієї організації, а також фінансових програм ЄС на діяльність EUCPN було виділено 845 тисяч євро. Протягом останніх 10 років її роботи основну увагу було спрямовано на вивчення та вдосконалення наявних комплексних підходів із запобігання молодіжній злочинності, а саме: обмеження вчинення правопорушень у кіберпросторі, зниження рівня віктимізації підлітків у мережі Інтернет, протидія домашньому насильству та

злочинам у сфері незаконного обігу наркотичних засобів, прекурсорів та їх аналогів [205]. Активну участь організація бере в підтриманні та забезпеченні роботи правоохоронних органів як на національному, так і на регіональному рівнях. За її ініціативою щорічно відбувається конференція, де експерти з усієї Європи діляться досвідом запобігання злочинності й аналізують розробки, обговорюють методи запобігання злочинам у мережі Інтернет, які використовують у країнах ЄС на сучасному етапі.

Наріжною проблемою порушень авторського права в мережі Інтернет є брак ефективного законодавства для боротьби з порушеннями копірайту в мережі Інтернет. За офіційними даними Міжнародного альянсу інтелектуальної власності (ІПА), в Україні продовжують функціонувати інтернет-ресурси, на яких розміщено «піратський» контент, зокрема великі торрент-трекери. Згідно з дослідженням ІПА, упродовж останніх декількох років власники сайтів з незаконно розміщеним контентом спеціально розмістили свої сервери в українських хостерів для полегшення здійснення злочинної діяльності. Перенесення серверів обумовлене низьким рівнем моніторингу за протиправною діяльністю в Інтернеті в Україні, що дає змогу власникам інтернет-ресурсів уникати відповідальності за порушення авторського права в мережі Інтернет [93].

Окреслені проблеми насамперед свідчать про: 1) відсутність державного контролю та моніторингу діяльності в мережі Інтернет; 2) вади національного законодавства у сфері охорони авторського права в мережі Інтернет; 3) недосконалість та недостатня ефективність кримінально-правової охорони об'єктів авторського права; 4) низький рівень зацікавленості законодавця в удосконаленні кримінально-правових норм, що встановлюють відповідальність за злочинні посягання на об'єкти авторського права; 5) недостатній рівень і практичну малозначність реалізації правоохоронними органами заходів запобігання порушенням авторського права; 6) недопрацьованість окремих положень чинних кримінально-правових норм, що містять неактуальні формулювання (конструкції статті КК України, що не відповідає

регулятивному законодавству); 7) невиконання Україною зобов'язань згідно з міжнародними домовленостями щодо гармонізації законодавства у сфері інтелектуальної власності України з правом ЄС.

Важливим завданням є розроблення національної Концепції запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на підставі досвіду провідних країн світу (Великої Британії, Франції, Естонії, Канади тощо). Стратегічний документ має містити заходи боротьби з протиправною діяльністю в мережі, порушеннями авторського права в мережі Інтернет, інтернет-піратством (організація роботи спеціальних підрозділів НП України, посилення відповідальності за порушення авторських прав і суміжних прав в Інтернеті, покращення матеріально-технічного забезпечення установ, які здійснюють запобігання таким злочинам), забезпечити використання сучасних способів охорони об'єктів інтелектуальної власності від незаконного використання та розповсюдження (цифровізація механізмів виявлення злочинів, посилення контролю уповноваженими органами та впровадження нових способів впливу на запобігання злочинам), передбачати впровадження галузевих програм та заходів із ліквідації факторів, що спричиняють зростання рівня злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, урахувати позитивний досвід інших країн.

Новітні іноземні стратегії запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет передбачають активне використання можливостей мережі Інтернет для підвищення рівня ефективності такої діяльності.

Сучасна стратегія запобігання злочинності (Modern Crime Prevention Strategy) Великої Британії містить параграф, присвячений використанню даних і технологій для запобігання злочинам в Інтернеті (Using Data and Technology to Prevent Crime). У параграфі зазначено про перспективні напрями використання новітніх інформаційних технологій для запобігання злочинності: картографування кримінологічно значущої інформації; аналіз цифрових зображень у режимі онлайн, отриманих із відеокамер високої роздільної

здатності; використання хмарних технологій для збору, аналізу та зберігання оперативної інформації, що надходить з різних джерел, зокрема отриманих у режимі онлайн від громадськості відеоматеріалів щодо вчинених злочинів; моніторинг інформації в соціальних мережах; використання Інтернету речей [19; 200].

У Великій Британії діє Спільнота з кібербезпеки (UK cyber security community), яка реалізує сучасну стратегію запобігання злочинності, до складу якої входить торгова асоціація TechUK. Мета її діяльності полягає в застосуванні інформаційних технологій для забезпечення національної безпеки, підвищення рівня стійкості державної мережі до кіберзагроз і захист критичної національної інфраструктури, а також кримінальна розвідка й запобігання організованим злочинності [206]. Аналітичний центр Великої Британії Policy Exchange провів дослідження перспектив розвитку поліції до 2020 року, зокрема в питаннях запобігання злочинності. Дослідження проводили за такими напрямками: технологічне переоснащення поліції, підвищення рівня кваліфікації співробітників, тісна співпраця, партнерство з громадськістю щодо запобігання злочинності.

Основним напрямом запобігання злочинності в Інтернеті (насамперед у сфері авторського права в мережі Інтернет), у якому розвивається державна політика Великої Британії, є максимальне використання можливостей мережі Інтернет для забезпечення ефективної роботи поліції через посилення рівня комунікації між поліцією та громадськістю. Сутність удосконалення діяльності поліції із запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності полягає в підвищенні рівня інтелектуального впливу на цей процес, використання сучасних інтернет-технологій для збору, аналізу та зберігання даних, а також реалізації кримінологічного прогнозування. Надзвичайно цікавими в аналітичному звіті Policy Exchange видаються такі розділи: 1) технологічний супровід діяльності офіцерів поліції (Technological support for Crime Prevention Officers), де йдеться про необхідність планування закупівлі сучасного обладнання на період до 2020 року, з огляду на розвиток інформаційних

технологій; 2) створення інноваційних центрів (Innovation Hubs), завданням яких є розроблення методик запобігання злочинності на підставі впроваджених технологічних інновацій. Отже, іноземні країни усвідомлюють важливість технологічного оснащення поліції та тісної комунікації співробітників із громадянами.

У зв'язку зі стрімким розвитком цифрових технологій та діджиталізацією усіх процесів у суспільстві, уряд України впровадив експериментальний проєкт Концепції у сфері надання адміністративних послуг «Держава в смартфоні». Цей цифровий продукт є системою онлайн взаємодії центральних органів виконавчої влади України й інших державних інформаційних систем між собою та із фізичними й юридичними особами, що ґрунтується на автоматизації та оптимізації всіх державних послуг. Метою цього проєкту є переведення всіх державних послуг у режимі онлайн для їх отримання громадянами в зручний спосіб. Перші послуги «Держава в смартфоні» стали доступними 2020 року, а впродовж 3–5 років мають запрацювати й інші цифрові послуги [106].

Ми вже зазначали про досвід іноземних держав, таких як Естонія, Чехія, Велика Британія тощо щодо запобігання кіберзлочинам (зокрема порушенням авторського права в мережі Інтернет) шляхом забезпечення присутності поліцейських (реальних осіб) у віртуальному інтернет-середовищі, створення віртуальних онлайн осередків поліції та налагодженні комунікації між громадянами й працівниками поліції в режимі реального часу.

Забезпечення онлайн комунікації поліції та громадян у режимі реального часу щодо вчинених правопорушень є ще одним дієвим спеціально-кримінологічним заходом запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Ураховуючи інноваційний розвиток України на шляху до становлення цифрової держави, її важливі здобутки в забезпеченні онлайн доступу до державних послуг, ми висуваємо пропозицію щодо створення онлайн осередків поліції (Нацполіції), працівники якої забезпечуватимуть цілодобовий моніторинг й облік інформації щодо вчинених злочинів у режимі реального часу. У межах проєкту «Держава в смартфоні» КМУ може впровадити таку

ініціативу шляхом забезпечення розроблення додаткової послуги та впровадження її в додаток «Дія». Новий клієнт-сервер⁶ (як онлайн послуга) має забезпечити можливість кожному громадянину, який завантажив цей додаток, повідомити в онлайн режимі працівнику поліції про вчинення злочину, зокрема порушення авторського права в мережі Інтернет. З огляду на популярність месенджерів⁷ (Viber, Telegram, Signal), комунікацію слід реалізувати всередині додатка «Дія» через спеціальний месенджер, за допомогою якого громадяни зможуть швидко сповіщати, надсилати повідомлення та заяви про ймовірні порушення в Інтернеті (привласнення авторства, розміщення незаконного програмного забезпечення, аудіовізуальних творів, піратських копій творів тощо). Відповідальні поліцейські, які прийматимуть та оброблятимуть такі повідомлення, зможуть з'ясувати всі деталі правопорушення (час, місце, назва сайту тощо) і миттєво передавати інформацію уповноваженим працівникам поліції з метою оперативного реагування та запобігання злочинам. Для реалізації такої ініціативи може бути створено окремий відділ у системі кіберполіції, кримінальної поліції або ж поліції превенції. Крім цього, онлайн комунікацію між громадянами й відповідними осередками НП України можна забезпечити шляхом розроблення та впровадження спеціального чат-бота в месенджері Viber або Telegram.

В Україні немає жодної науково узгодженої та прийнятої на державному рівні концепції запобігання злочинності у сфері порушенням авторського права в мережі Інтернет, унаслідок чого щорічно збільшується кількість порушень авторського права в мережі Інтернет.

Для запобігання злочинності у сфері порушення авторського права в мережі Інтернет, КМУ необхідно розробити концепцію запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет, яка має

⁶ Клієнт-сервер – мережева архітектура, у якій всі пристрої є або клієнтами, або серверами. Клієнтом є запитувальна машина (зазвичай ПК), сервером – машина, яка відповідає на запит. Обидва терміни (клієнт і сервер) можуть бути застосовані як до фізичних пристроїв, так і до програмного забезпечення.

⁷ Месенджер – це клієнтська програма, необхідна для миттєвого обміну повідомленнями.

передбачити систему кроків і заходів, спрямованих на виконання конкретних завдань. Завданнями такої концепції мають стати посилення охорони прав та інтересів правовласників, зниження рівня порушень авторського права в мережі Інтернет, а також злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет. З метою зміцнення системи запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в мережі, зменшення кількості насамперед порушень авторського права в мережі Інтернет, а також злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет, пропонуємо проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» (додаток Д).

Практика створення спеціалізованих підрозділів правоохоронних органів для запобігання та розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет (зокрема порушенням авторського права в мережі Інтернет), є поширеною у різних країнах. Розглядаючи іноземний досвід запобігання досліджуваним злочинам, слід зазначити про створення у Великій Британії в 2013 року відділу з протидії злочинам у сфері інтелектуальної власності (The Police Intellectual Property Crime Unit (PIPCU)), що увійшов до складу Лондонської поліції Великої Британії, а також створення «Intellectual property task force» в США у відповідь на значне підвищення кількості злочинів, якими порушуються права інтелектуальної власності в Інтернеті.

Створення спеціальних підрозділів поліції у сфері боротьби з порушеннями права інтелектуальної власності практикують у різних країнах світу, таких як Австралія, Бельгія, Данія, Естонія, Канада, Малайзія, Нідерланди, Німеччина, Норвегія, Швеція тощо. Робота з комп'ютерними пристроями, пошук електронних доказів про факт вчинення злочину, розуміння тонкощів режиму функціонування та реалізації об'єктів права інтелектуальної власності в мережі Інтернет потребує спеціальних знань і навичок щодо запобігання та розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет, що мають здійснювати співробітники таких

підрозділів поліції, які пройшли спеціальну підготовку та мають знання, освіти й спеціальні навички для реалізації заходів протидії відповідним злочинам. Працівники таких підрозділів переважно виконують функції: 1) моніторингу кіберпростору з метою виявлення злочинів проти права інтелектуальної власності, шкідливого програмного забезпечення, протиправно розміщеної інформації на сайтах, відслідковування та блокування сайтів із піратською продукцією; 2) збирання та аналізу електронних доказів; 3) здійснення заходів запобігання, а також оперативно-розшукових, розвідувальних заходів для зупинення порушень авторського права, права інтелектуальної власності в Інтернеті; 4) розслідування злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності (зокрема в мережі Інтернет), надання методичної і практичної допомоги іншим правоохоронним органам та суб'єктам запобігання таким злочинам у межах своїх повноважень; 5) накопичення, узагальнення та моніторинг даних про злочинність у сфері інтелектуальної власності (насамперед злочинність у сфері авторського права в мережі Інтернет); 6) проведення профілактичної діяльності щодо порушень авторського права в мережі Інтернет із залученням громадськості та ЗМІ; 7) навчання нових співробітників поліції відповідних знаннях у галузі ІТ, авторського права, ознайомлення їх із роботою технічних засобів захисту, кібер- і нанотехнологій [58, с. 49].

Ідея створення окремого підрозділу з попередження, виявлення, припинення та розслідування правопорушень у сфері інтелектуальної власності в системі НП України є прогресивною, такою, що відповідає потребам часу, й ефективно позначиться на запобіганні порушенням авторського права в мережі Інтернет. Така новація в структурі правоохоронних органів низки розвинутих країн допомогла вивести запобігання злочинам у сфері права інтелектуальної власності. Зазначений підхід дав змогу урядам країн забезпечити цілеспрямовану спеціалізацію співробітників правоохоронних органів й ефективно здійснення профільної роботи в зазначеному напрямі.

Нерозв'язаною проблемою державної політики в галузі авторського права залишається криза «кадрового голоду». Правоохоронній системі притаманний низький професійний рівень працівників спеціальних підрозділів Нацполіції, що здійснюють запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. Фактично такі працівники не мають достатнього досвіду роботи у сфері протидії злочинності у сфері інтелектуальної власності, а також необхідної професійної кваліфікації. Це також зумовлює необхідність створення окремого спеціального підрозділу, завданнями якого стануть запобігання та розслідування злочинів у сфері інтелектуальної власності. Слід також узгодити курс державної політики щодо забезпечення відповідного навчання за спеціалізацією працівників такого підрозділу, а також підрозділів, що здійснюють протидію злочинів, що посягають на право інтелектуальної власності, й організувати їх профільну роботу в зазначеному напрямі. Для підвищення професійного рівня співробітників важливо проводити регулярні програми з підвищення кваліфікації, залучаючи фахівців Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності, Мінекономрозвитку, Національного офісу інтелектуальної власності для проведення конференції та семінарів з актуальних питань у галузі авторського права, а органи Нацполіції мають розробляти спеціальні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, забезпечуючи впровадження сучасних методик їх виявлення.

Важливу роль у спеціально-кримінологічному запобіганні злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет відіграє діяльність органу пробачії. Головним завданням цієї установи є виправлення засуджених за вчинення злочину осіб без їх ув'язнення. Інститут пробачії та його реалізацію врегульовано Законом України від 5 лютого 2015 року № 160-VIII «Про пробачію» [131]. Органом пробачії є ДУ «Центр пробачії», що координує та здійснює нагляд за діяльністю 24 філій та 560 уповноважених органів з питань пробачії в Україні.

Пробачія – це система наглядових та соціально-виховних заходів, що застосовують за рішенням суду до засуджених, виконання певних видів

кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, і забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого. Згідно з ч. 2 ст. 76 КК України, на звільнену від відбuvання покарання з випробуванням особу суд може покласти обов'язок щодо виконання заходів, передбачених пробаційною програмою [83].

Пробацію здійснюють за трьома основними видами: а) досудова пробація (складання досудової доповіді) – полягає в наданні суду інформації (досудової доповіді) органом пробації про обвинувачену в вчиненні злочину особу з метою врахування обставин її життя для прийняття судом справедливого рішення про ступінь її відповідальності; б) наглядова пробація. Цей вид пробації є найдоцільнішим і результативним заходом інституту пробації для реалізації запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Її метою є виправлення осіб, засуджених до кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, за допомогою затверджених державою пробаційних програм. Закон України «Про пробацію» впровадив новий інструмент роботи із засудженими – пробаційні програми, які призначають за рішенням суду особі, звільненій від відбuvання покарання з випробуванням, і передбачають комплекс заходів, спрямованих на корекцію асоціальної поведінки або її окремих виявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити [140]. Наразі діють чотири пробаційні програми: «Попередження вживання психоактивних речовин», «Подолання агресивної поведінки», «Зміна прокримінального мислення», «Формування життєвих навичок» [175]; в) пенітенціарна пробація. Вона полягає в наданні допомоги тій особі, що готується до звільнення з місць позбавлення волі. Заходами пенітенціарної пробації можуть бути трудове й побутове влаштування особи за місцем проживання, сприяння в отриманні медичних послуг, соціальна адаптація до життя в громаді.

Відповідно до Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою КМУ від 18 січня 2017 року № 24 «Про

затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм», проєкти пробаційних програм розробляє Мін'юст [125].

Засудженим, які вчинили порушення авторського права, суд може призначити покарання у виді таких заходів, як позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, виправних робіт, штрафу, а також уже засуджені до позбавлення волі особи судом можуть бути звільнені від відбування покарання з випробуванням [140].

З метою запобігання злочинам у мережі Інтернет, насамперед порушенням авторського права в мережі Інтернет, Міністерству юстиції необхідно розробити та впровадити спеціальну пробаційну програму «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет», спрямовану на формування правової культури та правосвідомої поведінки осіб у мережі Інтернет, а також безпосередньо – недопущення вчинення подальших порушень авторського права в мережі Інтернет.

Для забезпечення правопорядку в Україні, підтримання статусу правової держави, посилення позицій системи запобігання злочинам в Інтернеті, насамперед – порушенням авторського права в мережі Інтернет, а також зниження рівня таких злочинів, нами розроблено проєкт спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет», який може бути опрацьовано та затверджено Міністерством юстиції України упроваджено в діяльність ДУ «Центр пробації» (додаток Е).

Для запобігання досліджуваним злочинам пробація має низку суттєвих переваг поряд з іншими заходами впливу на правопорушника. На державному рівні переваги пробації полягають у: зниженні рівня злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет і кількості ув'язнених осіб за вчинення таких злочинів; зменшенні грошового навантаження на державу для утримання засуджених у місцях позбавлення волі (пробація в 10–12 разів дешевше обходиться державі, ніж утримання правопорушника в місцях позбавлення

волі); виконанні зобов'язань, що впливають з Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, і це наближує Україну до міжнародних стандартів і європейських цінностей. У країнах ЄС інститут пробації довів свою ефективність в убезпеченні суспільства від нових злочинів та як захід запобігання вчиненню засудженими повторних злочинів. Такий вид покарання є прогресивним і цивілізованим для проведення виправних робіт із правопорушниками [97].

На рівні суспільства переваги пробації полягають у: запобіганні вчиненню злочинів повторно та рецидивній злочинності; справедливому здійсненні правосуддя; обранні необхідного й достатнього для виправлення виду покарання.

Для злочинця пробація має переваги у вигляді: потенційних змін у структурі особистості без ізоляції від суспільства, забезпеченні підтримки на шляху до змін і реалізації свого потенціалу; подолання шкідливих звичок, зміни прокримінального мислення та отримання нових соціально необхідних навичок; можливості зберегти сімейні стосунки та зв'язки із соціумом (особа не відбуває покарання в місцях позбавлення волі); збереження роботи та житла засудженого [96]. Пробація за належного підходу до її застосування може стати найважливішим заходом у кримінально-виконавчій системі України й дасть заощадити чимало коштів державного бюджету, які йдуть на утримання ув'язнених осіб.

Сучасний рівень запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет є не цілком коректним і потребує значних зусиль з боку держави для посилення позицій та пошуку нових способів та шляхів удосконалення, реалізації сучасних і прогресивних заходів виявлення та запобігання таким злочинам. Рівень порушень авторського права в мережі Інтернет зростає, а з року в рік спостерігається тенденція до збільшення розмірів матеріальних збитків, яких зазнають автори внаслідок порушення їхніх майнових і немайнових прав.

Система спеціально-кримінологічного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет потребує рішучих дій з боку державних органів, насамперед упровадження загальнонаціональних програм щодо протидії таким злочинам, реалізації змін у структурі Нацполіції, розроблення, затвердження та втілення новітніх інформаційно-комунікаційних заходів, цифрових систем у діяльності правоохоронних органів, а також заходів, які сприяли б виявленню та запобіганню порушенням авторського права в мережі Інтернет. Високолатентний характер таких правопорушень спотворює реальні статистичні дані щодо кількості реально вчинених злочинів, кількість яких є в рази більшою від кількості зафіксованих.

Для забезпечення статусу правової держави, глобального розвитку та забезпечення прогресу державної політики в напрямі запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, для зменшення кількості вчинюваних злочинів цього виду ми пропонуємо низку кроків, які допоможуть посилити систему спеціально-кримінологічного запобігання досліджуваним злочинам і максимально наблизити її до найкращих світових стандартів. Серед них: 1) використовувати теорію «розбитих вікон» для запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Запобігання злочинам невеликої тяжкості, висвітлення такої інформації в ЗМІ для ознайомлення громадськості допоможе запобігти вчиненню злочинів більшої тяжкості й зменшити надалі кількість аналогічних злочинів; 2) на підставі американського досвіду запобігання злочинам забезпечити оперативне та дієве припинення Нацполіції протиправної діяльності у сфері авторського права в мережі Інтернет у досудовому порядку (за результатами розгляду скарги або звернення громадян); посилити рівень законодавчої бази у сфері авторського права та нормативно-правової регламентації відносин у зазначеній сфері; упровадити в роботу органів НП України новітні технічні та цифрові засоби й способи захисту інформації, прав у мережі Інтернет, запобігання злочинам, відстежування злочинців у мережі Інтернет; упровадити програмне забезпечення (запис інформації із сайтів в інтернет-депозитаріях для збереження та охорони творів авторів); 3) залучити

громадськість і реалізувати потенціал громадян у процесі запобігання та викриття протиправних дій в Інтернеті; 4) підвищити швидкість прийняття рішень і покращити оперативне реагування підрозділами поліції в разі виявлення злочину та застосування ефективних заходів для їх припинення. Для цього слід використати досвід департаментів боротьби з кіберзлочинністю Франції, Німеччини, Італії, Нідерландів у розробленні в партнерстві з компанією CISCO IT платформ, які дали змогу підвищити швидкість прийняття рішень у разі отримання заяв і повідомлень про вчинені правопорушення, а також за допомогою штучного інтелекту здійснювати подальше прогнозування ймовірностей виникнення загрозливих і кризових явищ щодо вчинення правопорушень та злочинів; 5) на підставі позитивного досвіду інших країн створити спеціальний підрозділ боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності й забезпечити його профільну діяльність, навчання нових співробітників у цьому напрямі; підвищення кваліфікації працівників уже створених підрозділів поліції, до повноважень яких належать виявлення, запобігання та розслідування порушень авторського права в мережі Інтернет (кіберполіції, кримінальної поліції, поліції пробації); 6) посилити значення центру пробації для покращення стану запобігання досліджуваним злочинам серед уже засуджених осіб.

Для розвитку та зміцнення позицій національної системи спеціально-кримінологічних заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, ми розробили низку пропозицій:

1) у межах експериментального проєкту уряду «Держава в смартфоні» для реалізації комунікації в режимі реального часу між поліцією та громадськістю створити онлайн осередки поліції, працівники якої забезпечуватимуть цілодобовий моніторинг та облік інформації щодо вчинених злочинів у режимі реального часу. Забезпечити розроблення та впровадження в додаток «Дія» спеціального месенджера, через який громадяни зможуть оперативно сповіщати спеціально уповноважених працівників, які миттєво передаватимуть інформацію підрозділам поліції для оперативного реагування

та запобігання злочинам. Механізм такої комунікації альтернативно можна забезпечити через спеціальний чат-бот у Viber або Telegram;

2) проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» як основний документ, що визначатиме державну політику у сфері запобігання злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед – порушенням авторського права в мережі Інтернет) (додаток Д);

3) проєкт спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет», що спрямована на формування правової культури та правосвідомої поведінки осіб у мережі Інтернет, а також безпосередньо – недопущення вчинення подальших порушень авторського права в мережі Інтернет (додаток Е).

Україна має прямувати власним шляхом у становленні та формуванні системи запобігання злочинам, зважаючи на своєрідну криміногенну ситуацію всередині країни, усталену систему державних органів, громадських організацій, громадян та їх взаємодію, особливості вчинюваних злочинів і напрацьовані механізми запобігання їм. Водночас, урахування методів і підходів у протидії порушенням авторського права в Інтернеті, які використовують інші держави та позитивно впливають на рівень злочинності, стане потужним поштовхом для побудови власної моделі спеціально-кримінологічного запобігання досліджуваним злочинам. Необхідно формувати національну систему запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, що буде результативною в сучасних умовах та найближчому майбутньому, водночас доцільно доповнювати її іноземними розробками й технологічними рішеннями, які вдало впроваджені та застосовують у різних країнах світу.

3.3. Суб'єкти запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет

Використання інформаційних технологій, вільний доступ до мережі Інтернет, недослідженість механізмів вчинення порушень авторського права в цифровій мережі, недостатня скоординованість між суб'єктами запобігання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет – усі ці й інші фактори спричиняють високий рівень злочинності в зазначеній сфері, створюють можливості для отримання великих прибутків правопорушниками, що заміщує необхідність аналізу й удосконалення правового регулювання національної кримінально-правової охорони авторських прав і покращення координації та реалізації механізмів взаємодії між суб'єктами запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Дослідженню питання взаємодії суб'єктів запобігання злочинам у сфері авторського права присвятили свої праці А. А. Аксенов, П. П. Андрушко, В. І. Барко, Л. А. Безуглий, П. С. Берзін, В. І. Василичук, Г. І. Грігор'янц, В. Д. Гулкевич, О. М. Джужа, А. П. Закалюк, М. В. Карчевський, Ю. Ф. Кравченко, Л. В. Крижна, О. Г. Кулик, С. Я. Лихова, А. С. Нерсисянц, Д. Й. Никифорчук, О. В. Новіков, О. П. Орлюк, Г. С. Поліщук, О. Е. Радутний, А. В. Савченко, Є. Л. Стрельцов, В. Я. Тацій, Р. П. Томма, С. О. Харламова, В. Б. Харченко та ін.

Суб'єкти запобігання злочинності – це сукупність державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій, соціальних груп і громадян, діяльність яких спрямована на розроблення та реалізацію таких заходів, які пов'язані з випередженням, обмеженням й усуненням криміногенних явищ та процесів, що впливають на виникнення злочинів, а також на недопущення їх на різних стадіях, які у зв'язку із цим мають права, обов'язки й несуть відповідальність за здійснення своєї діяльності [10, с. 13–14].

Натомість суб'єктом кримінально-правових відносин визнають не держава в цілому, а лише її відповідні органи, з одного боку. І враховуючи, що підходи

вчених щодо моменту виникнення кримінально-правових відносин відрізнялися, то і визначення другого суб'єкта правовідносин не було уніфікованим (злочинець, обвинувачений, підсудний, засуджений, виправданий) [183, с. 64].

Учений В. В. Голіна розділяє суб'єктів запобіжної діяльності за характером її здійснення на такі категорії: 1) визначають її основні напрями, завдання, форми (політику боротьби зі злочинністю), планують, спрямовують і контролюють її, забезпечують її правове регулювання; 2) здійснюють безпосереднє управління та координацію окремих напрямів й діяльності учасників запобігання злочинності; 3) виявляють і пізнають об'єкт запобіжного впливу, інформують про них інших суб'єктів; 4) здійснюють реалізацією запобіжних заходів щодо випередження, обмеження, усунення криміногенних явищ і процесів, захисту соціальних благ й особи; 5) реалізують заходи щодо відвернення та припинення злочинів і злочинності. Множинність суб'єктів запобіжної діяльності становить систему суб'єктів – сукупність об'єднаних єдиною метою установ, які здійснюють свої повноваження у взаємозв'язку та за узгодженням у часі й просторі [25, с. 62].

Запобігання злочинності як певний процес, що відбувається в часі, передуює власне злочинності або реалізації злочинного наміру й не допускає вчинення злочину, настання суспільно небезпечних наслідків. Заходи запобігання злочинності ефективні тільки до вчинення злочину.

Є чимало варіантів визначення поняття «взаємодія з питань правоохоронної діяльності» у спеціалізованій науковій літературі. Його трактують як засновану на законах і підзаконних актах, узгоджену за метою, місцем та часом діяльність різних ланок системи правоохоронних органів щодо охорони публічного порядку та боротьби зі злочинністю [26, с. 24]. На думку О. М. Бандурки, це заснована на законі та підзаконних актах спільна або погоджена за місцем і часом у певних межах діяльність підрозділів карного розшуку та не підпорядкованих їм інших правоохоронних органів, здійснювана відповідно до їхньої компетенції та спрямована на виявлення й розкриття злочинів, нейтралізацію причин та умов, що сприяють їх вчиненню [9, с. 104].

Взаємодія має відповідати таким вимогам: усі оперативні підрозділи повинні мати єдину мету, діяти в межах своєї компетенції, керуватися відомчими нормативними актами, а працівники – виконувати функціональні обов'язки; взаємодія повинна супроводжуватися взаємним інформуванням оперативних підрозділів; оперативні підрозділи мають проводити взаємні інструктажі, службові наради, засідання, конференції, загальний аналіз результатів взаємодійсної діяльності та підбиття підсумків [9, с. 140].

Перелічені критерії можливо й потрібно застосовувати для реалізації роботи та взаємодії суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Окрім запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, що здійснюють правоохоронні органи й інші державні органи запобігання досліджуваним злочинам, важливе значення мають міжнаціональні державні зв'язки та спільна робота, здійснювана державними установами країн у напрямі зниження рівня злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет. З метою забезпечення всебічної взаємодії у сфері протидії злочинності укладено Угоду про взаємодію МВС незалежних держав у сфері боротьби із злочинністю [158]. У цьому документі, що держави-учасниці мають проводити взаємодію за напрямками боротьби з різноплановими злочинами (проти життя, здоров'я, свободи, людської гідності, у сфері економіки тощо) шляхом виконання запитів і прохань за кримінальними справами; обміну оперативно-довідкою, оперативно-справочною та криміналістичною інформацією щодо вчинених злочинів або таких, що знаходяться на стадії підготовки, і причетних до них осіб, а також архівною інформацією; взаємодії в проведенні оперативно-розшукових заходів та процесуальних дій; сприяння в підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації кадрів тощо [158].

Інший міжнародний договір, а саме Угода про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності, сприяє вдосконаленню національних систем охорони та захисту

інтелектуальної власності, визначає міжнаціональний вектор з протидії порушенням у сфері інтелектуальної власності [159]. Вона була ратифікована Україною 21 грудня 2011 року [132]. Положення ст. 1 Угоди передбачають, що для протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності Сторони здійснюють співробітництво шляхом: а) зміцнення контактів, здійснення спільних досліджень й обміну думками у сфері охорони й захисту інтелектуальної власності; б) обміну інформацією про законодавство держав-учасниць цієї Угоди у сфері правової охорони та захисту [132].

Розглянемо національну систему суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Пропонуємо розглядати їх із відповідним розподілом за групами, з огляду на функціональне призначення та повноваження відповідного суб'єкта запобігання.

Першу групу становлять державні органи, які визначають курс і реалізують державну політику у сфері авторського права в мережі Інтернет, а також розробляють та вдосконалюють відповідні нормативно-правові акти, покращують нормативно-правову регламентацію авторсько-правових відносин. Цю групу становлять:

1. ВР України. Зокрема, Комітет ВР з питань правоохоронної діяльності, до основних предметів відання якого належить протидія організованим злочинності й міжнародній злочинності, а також протидія кіберзлочинності. Водночас, цей Комітет виконує функції з організації діяльності органів досудового розслідування, розвитку кримінального законодавства, розробляє нові напрями оперативно-розшукової діяльності тощо. Зазначений комітет готує законопроекти щодо покращення сучасного стану забезпечення кримінально-правової охорони авторського права, внесення змін до чинних КК та КПК України в частині посилення відповідальності за порушення авторського права й нововведень для поліпшення процесу реєстрації, обліку, виявлення та розслідування порушень авторського права в мережі Інтернет, вносить їх до розгляду на засіданнях ВР України. З метою розвитку сфери інтелектуальної власності ВР України прийняла Національну стратегію

розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року, що визначила державні органи, які відповідають за реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності, створення й удосконалення нормативної бази у сфері інтелектуальної власності в Україні, забезпечення набуття, здійснення та захисту прав інтелектуальної власності, а також поклала на них обов'язок виконання завдань Національної стратегії в межах компетенції кожного органу. Ця Національна стратегія впроваджена та вже виконана. Слід зазначити, що нової Національної стратегії ще не прийнято, проте ВР України вже розробила проєкт Національної стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період 2020–2025 років, який визначає місію та перспективи національної системи інтелектуальної власності, стратегічні завдання, шляхи їх досягнення та дії щодо їх реалізації [156].

Такі документи безумовно є важливими, проте вони спрямовані на визначення проблем теперішнього стану захисту права інтелектуальної власності та визначення шляхів щодо загального покращення забезпечення охорони прав інтелектуальної власності на нормативно-правовому рівні, розмежування компетенцій та обов'язків органів національної системи інтелектуальної власності. Досягнення позитивних змін щодо кримінологічної ситуації в країні, покращення запобігання злочинам, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед – порушенням авторського права в мережі Інтернет), зниження їх рівня видається більш складним завданням. Для його реалізації має бути розроблено та впроваджено спеціальну комплексну програму, основним спрямуванням якої є запобігання таким злочинам. Зокрема, ми підготували проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки», а також запропонували його для подальшого розгляду та впровадження (додаток Д).

2. КМУ. До його складу входить міжвідомчий комітет з питань захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, завданнями якого є забезпечення координації діяльності міністерств, інших центральних і місцевих органів виконавчої влади, а також підготовка пропозицій, які надають можливість

комплексно розв'язувати проблеми неправомірного використання об'єктів інтелектуальної власності, виконання зобов'язань, узятих державою та її компетентними органами, що випливають з міжнародних договорів України в цій сфері. Вагомими завданнями КМУ є розроблення державних комплексних програм, концепцій та стратегій, що визначають головні завдання, функції та вектори розвитку діяльності державних органів у різних сферах і напрямках. У напрямі розвитку ІТ технологій є проєкт розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії розвитку високотехнологічних галузей до 2025 року та затвердження плану заходів щодо її реалізації», Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року. Для вирівнювання та стабілізації ситуації щодо порушень авторського права в мережі Інтернет ми розробили проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» та запропонували його до впровадження (додаток Д).

З огляду на завдання, які здійснює КМУ, можемо констатувати його взаємодію із широким колом державних органів у напрямі запобігання досліджуваним злочинам: ВР України – у напрямі виконання та реалізації затверджених нею стратегій, програм нормативно-правових документів; міністерствами й іншими органами виконавчої влади – у напрямі затвердження та покладення на них обов'язків щодо реалізації заходів, спрямованих на протидію та запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, здійснення у контролі роботи щодо узагальнення та подання КМУ звітів про виконання цими органами поставлених завдань; Радою з питань інтелектуальної власності – у напрямі розроблення, покращення та забезпечення державної політики у сфері інтелектуальної власності.

3. Рада з питань інтелектуальної власності. Ця установа, що є тимчасовим консультативно-дорадчим органом КМУ, здійснює координацію роботи щодо інших учасників сумісної (спільної) діяльності із запобігання, протидії та розкриття порушень авторського права в мережі Інтернет. Її основними завданнями є формування державної політики у сфері інтелектуальної власності, а

також реалізація Концепції реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні. Серед широкого кола завдань, для виконання яких було створено цей орган, основними є посилення захисту прав інтелектуальної власності в Україні, протидія «патентному тролінгу», боротьба з інтернет-піратством, легалізація програмного забезпечення в органах державної влади, організація функціонування центрів підтримки технологій та інновацій та взаємодії з Вищим спеціалізованим судом з питань інтелектуальної власності.

Завдання Ради з питань інтелектуальної власності визначено в Положенні про Раду з питань інтелектуальної власності. Серед них для запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет вазначальними є такі:

- а) запобігання та припинення порушень прав інтелектуальної власності;
- б) сприяння забезпеченню координації дій органів виконавчої влади у сфері інтелектуальної власності;
- в) визначення шляхів і механізму вирішення проблемних питань, що виникають під час формування та реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності;
- г) підготовка пропозицій та рекомендацій щодо розвитку сфери інтелектуальної власності України з урахуванням стратегічних завдань інноваційного розвитку держави;
- д) забезпечення інтегрування України в міжнародний та європейський інтелектуальний простір відповідно до національних інтересів, розвиток і реформування державної системи правової охорони інтелектуальної власності;
- е) державне стимулювання комерціалізації результатів інтелектуальної, творчої діяльності, трансферу технологій, а також організації науково-дослідних робіт з питань удосконалення правової охорони інтелектуальної власності [108].

Рада всебічно досліджує процеси, зміни та проблеми, пов'язані зі сферою інтелектуальної власності в Україні, здійснює аналіз поточного стану системи інтелектуальної власності, а також на підставі отриманих результатів досліджень взаємодіє з державними органами, зокрема розробляє пропозиції з покращення заходів запобігання досліджуваним злочинам для НП України, міністерств, інших органів виконавчої влади та приватних установ. Згідно зі ст. 4 Положення про Раду з питань інтелектуальної власності, Рада відповідно

до покладених на неї завдань: а) здійснює аналіз ситуації та причин виникнення проблем у процесі реалізації державної політики у сфері інтелектуальної власності з огляду на потреби національної економіки, освіти, науки, культури, суб'єктів бізнесу й інноваційної інфраструктури щодо охорони та захисту прав інтелектуальної власності; б) вивчає результати діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій з питань, що належать до її компетенції, з метою підготовки відповідних пропозицій; в) проводить моніторинг стану виконання органами виконавчої влади покладених на них завдань у сфері інтелектуальної власності; г) бере участь у розробленні нормативно-правових актів у сфері інтелектуальної власності; д) подає КМУ розроблені за результатами своєї роботи рекомендації та пропозиції, а також готує щорічні звіти про діяльність Ради, сприяє проведенню інформаційно-роз'яснювальної роботи у сфері інтелектуальної власності [108]. Варто зазначити, що організаційне, інформаційно-аналітичне та матеріально-технічне забезпечення діяльності Ради виконує Мінекономрозвитку.

Рада з питань інтелектуальної власності в процесі здійснення своїх повноважень щільно співпрацює та взаємодіє з КМУ, Мінекономрозвитку. Ураховуючи її потенціал у розробленні рекомендацій та пропозицій державним органам і приватним компаніям, вона надає їх для впровадження та подальшої реалізації НП України, МВС України, іншим міністерствам й органам виконавчої влади, приватним установ. Рада з питань інтелектуальної власності забезпечує роботу центрів підтримки технологій та інновацій (TESC), співпрацює з Вищим спеціалізованим судом з питань інтелектуальної власності для покращення роботи та здійснення повноважень, упровадження в його діяльність новітніх цифрових та інформаційно-комунікаційних технологій [108].

4. Міністерство юстиції України розробляє законопроекти й інші нормативно-правові акти з питань інтелектуальної власності, зокрема з питань авторського права, пропозиції щодо вдосконалення законодавства, подає їх в установленому порядку на розгляд КМУ, а також узагальнює практику

застосування законодавства та надає методичні рекомендації з питань, що належать до його компетенції у сфері авторського права в мережі Інтернет й інших галузях законодавства.

Мін'юст є відповідальним за адаптацію законодавства України до законодавства ЄС та безпосередньо взаємодіє в напрямі запобігання досліджуваним злочинами з ДУ «Центр пробації» та установами виконання покарань. Згідно з Порядком розроблення та реалізації пробаційних програм, затвердженого постановою КМУ від 18 січня 2017 року № 24, розроблення проєктів пробаційних програм, затвердження пробаційних програм, внесення змін до них і скасування таких програм здійснює Мін'юст. У зв'язку з цим, ми розробили та запропонували для розгляду та реалізації Міністерству юстиції України проєкт спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет» (додаток Е). Зазначена програма може бути затверджена та впроваджена в діяльність ДУ «Центр пробації» для використання її насамперед щодо осіб засуджених за досліджувані злочини, а також інші злочини, що посягають на права інтелектуальної власності, або злочини у сфері ІТ.

5. Мінекономрозвитку, яке відповідає за реалізацію державної політики у сфері інтелектуальної власності загалом, зокрема – у сфері авторського права. Крім цього, на нього покладено забезпечення формування та реалізації державної політики економічного та соціального розвитку, цінової, інвестиційної, зовнішньоекономічної політики, державної політики у сфері інтелектуальної власності й інших галузях законодавства, державної регіональної політики, державної політики з питань розвитку підприємництва, технічного регулювання та захисту прав споживачів, а також міжвідомчої координації з питань економічного й соціального співробітництва України з ЄС [107]. Водночас у процесі взаємодії з Радою з питань інтелектуальної власності, Мінекономрозвитку здійснює організаційне, інформаційно-аналітичне й матеріально-технічне забезпечення діяльності Ради. Мінекономрозвитку взаємодіє з ВР України, зокрема виконує прийняті

ВР України закони. Зокрема було утворено НОІВ на виконання Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності». Згідно з положеннями цього Закону, Мінекономрозвитку внесено деякі зміни в системі інтелектуальної власності: певні функції (зокрема, видача патентів, свідоцтв) перейшли від Мінекономрозвитку до НОІВ, проте Мінекономрозвитку продовжуватиме забезпечувати формування та реалізовувати державну політику у сфері інтелектуальної власності.

6. НОІВ – державна організація, юридична особа публічного права, що належать до державної системи правової охорони інтелектуальної власності, визначена на національному рівні КМУ як така, що здійснює повноваження у сфері інтелектуальної власності, відповідно до Закону України «Про охорону прав на промислові зразки», інших законів у сфері інтелектуальної власності, актів центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері інтелектуальної власності, статусу, та має право представляти Україну в міжнародних і регіональних організаціях.

Функції цього національного органу виконує юридична особа публічного права (державна організація), утворена Мінекономрозвитку та визначена КМУ.

Відповідно до наказу Мінекономрозвитку від 10 грудня 2019 року № 632 «Про реорганізацію державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності», державну організацію «Національний офіс інтелектуальної власності» реорганізовано шляхом приєднання її до ДП «Український інститут інтелектуальної власності» (Укрпатент). Відтоді працівників цього органу об'єднано в самостійне відділення розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності, яке належить до структури Укрпатенту. Головним завданням новоствореного структурного підрозділу є вдосконалення системи інтелектуальної власності в Україні, побудова сервісної інфраструктури для інноваційної екосистеми та формування культури інтелектуальної власності, формування її ком'юніті й інноваційного іміджу України в галузі інтелектуальної власності на міжнародному рівні.

Команда відділення розвитку відносин у сфері інтелектуальної власності Укрпатенту об'єднує в собі три прогресивні центри: TISC, Центри підтримки технологій та інновацій; IP Academy, Національний навчальний центр інтелектуальної власності; IP Mediation Center – Центр просування послуг альтернативного вирішення спорів у сфері інтелектуальної власності [161].

Національний офіс інтелектуальної власності здійснює реєстрацію авторських прав й авторських договорів. Слід зазначити, що НОІВ плідно взаємодіє з усією системою державних органів, які забезпечують охорону інтелектуальної власності, адже згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення національного органу інтелектуальної власності» на нього покладено обов'язок щодо організації та виконання робіт з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів державної системи правової охорони інтелектуальної власності. НОІВ здійснює підготовку, атестацію та реєстрацію представників у справах інтелектуальної власності (патентних повірених) й ознайомлює громадськість з новинами та нововведеннями у сфері інтелектуальної власності шляхом здійснення інформаційної та видавничої діяльності у сфері правової охорони інтелектуальної власності [161].

НОІВ співпрацює з Радою з питань інтелектуальної власності й центрами підтримки та інновацій (TISC) (належать до його складу), які спільними зусиллями розробляють нові підходи до охорони інтелектуальної власності (насамперед авторського права в Інтернеті) в умовах розвитку ІТ технологій та популяризації мережі Інтернет, узгоджують і реалізують застосування новітніх цифрових, технічних засобів захисту об'єктів інтелектуальної власності в мережі Інтернет, забезпечують упровадження спеціального програмного забезпечення для запису інформації та цифрових даних із сайтів, їх збереження й охорони в онлайн сховищах (депозитаріях), розробленням й впровадження нових інформаційних технологій у роботу Вищого суду з питань інтелектуальної власності.

7. Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав» (УААСП). Це українська державна організація колективного управління,

що спеціалізується на зборі й виплаті авторської винагороди (роялті). Важливо, що ця організація здійснює управління на колективних засадах і захист майнових авторських прав національних і іноземних авторів на території України [34].

ВР України зареєструвала проєкт Закону України від 17 серпня 2017 року № 7014-1 «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо діяльності організацій колективного управління». Цей законопроект пропонує ліквідувати УААСП (п. 2–5 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення») з подальшим створенням громадської організації «Співдружність авторів України». Фактично запропоновано не ліквідувати УААСП (що здійснюють без правонаступництва), а перетворити її на ГО «Співдружність авторів України» передавши йому всіх права й обов'язки у сфері колективного управління, а також грошові кошти, бази даних і все державне майно УААСП необхідне для здійснення діяльності у сфері колективного управління [115].

Народний депутат який подав Висновок до цього законопроекту (Висновок) акцентує на тому, що таке перетворення юридичної особи публічного права на юридичну особу приватного права у вигляді громадського об'єднання законодавство України не передбачає [22]. Водночас обґрунтовано думку на користь прийняття цього законопроекту. Суб'єкти права законодавчої ініціативи, вважають, що такі зміни нададуть можливість «гармонізувати правове поле діяльності організацій колективного управління в Україні з відповідними положеннями Директиви ЄС № 2014/26/ЄС «Про колективне управління авторським та суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори з метою онлайн використання на внутрішньому ринку» [128].

Інша позиція щодо такого перетворення УААСП на ГО «Співдружність авторів України» полягає в тому, що роздержавлення ДУ «УААСП» суперечить Закону, що натомість передбачає повну ліквідацію цієї організації. Фахівці зазначають, що права й обов'язки УААСП не можна передавати жодній іншій організації навіть після ліквідації цієї державної організації, адже постає ризик зникнення багатомільйонних роялті авторів, які наразі знаходяться на рахунках

ДУ «УААСП» [143]. Можна констатувати про активну взаємодію Державної організації «УААСП» із Мінекономрозвитку. Наразі, з огляду на вимоги п. 4 розділу VI «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про ефективне управління майновими правами правовласників у сфері авторського права і (або) суміжних прав», Мінекономрозвитку приймає заяви та звернення від осіб (зокрема правовласників, інших організацій колективного управління, серед них аналогічні іноземні організації, міжнародні об'єднання), з якими УААСП уклала договори, із пропозицією замінити сторону договору.

8. ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав». Роль боротьби з порушеннями авторського права в мережі Інтернет виконують не тільки державні органи, а й громадські організації у сфері охорони авторського права. До них належать організації колективного управління майновими правами суб'єктів авторського права і/або суміжних прав. Відповідно до ст. 13, 41, 54, 55 Конституції України, ст. 426, 443 ЦК України, ст. 17, 39, 40, 43, 45, 47–52 Закону України «Про авторське право і суміжні права», використання творів можливе тільки з дозволу автора (чи співавторів), виконавця, виробника фонограм (відеограм) та з обов'язковою виплатою їм винагороди за використання творів. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», автори й інші правовласники мають право уповноважувати організації колективного управління здійснювати управління їхніми правами.

В Україні ГО «УААСП», є єдиним в Україні членом Міжнародної конфедерації товариств авторів і композиторів CISAC, – організація колективного управління правами авторів музичних, літературних, драматичних та інших творів мистецтва й науки. Головною її функцією є управління майновими правами українських авторів і представництво інтересів іноземних правовласників на території України на підставі договорів про взаємне представництво з іноземними авторсько-правовими організаціями. Управління цією організацією здійснюють безпосередньо автори, також вона є членом Міжнародної конфедерації товариств авторів та композиторів CISAC. ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав» – перша в історії

України виключно авторська організація з управління авторськими правами, визнана на міжнародному рівні. Першочерговими завданнями діяльності цієї ГО є: 1) забезпечення отримання справедливої авторської винагороди українськими авторами; 2) захист інтересів та прав авторів в Україні та в світі; 3) підвищення поінформованості суспільства в галузі авторського права; 4) розвиток культури поваги до авторських прав у суспільстві [32]. ГО «УААСП», діючи в інтересах автора, проводить переговори з користувачами, укладає ліцензійні договори на використання музичних творів, розподіляє та виплачує отриману від користувача авторську винагороду між авторами і правовласниками.

До другої групи суб'єктів запобігання досліджуваним злочинам належать державні органи, які безпосередньо здійснюють відповідну правоохоронну діяльність і вживають заходів із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет:

1. Нацполіція. Важливу роль у запобіганні порушенням авторського права в мережі Інтернет відіграють правоохоронні органи. Основним завданням їх є запобігання злочинності, передусім – проведення спеціально-кримінологічного запобігання, що є професійним обов'язком органів поліції та потребує принциповості, непримиримості, творчого підходу й високого рівня кримінологічних знань. Здійснивши аналіз правоохоронної діяльності органів поліції, учені доходять висновку, який поділяємо і ми, що в умовах сьогодення важливе значення мають перспективні положення кримінологічної політики держави, ефективність здійснення кримінологічного аналізу злочинності, розроблення комплексних заходів із запобігання злочинності, розуміння важливості забезпечення програм нерепресивної протидії їй, знання всіх можливостей суб'єктів запобігання, використання іноземного досвіду щодо впливу на витоки злочинності тощо [7; 130; 54; 55; 63; 65; 179].

До 2 вересня 2019 року головними підрозділами Нацполіції, до основних завдань яких належала протидія злочинам у галузі авторських прав, були ДЗЕНПУ та кіберполіція. Проте на першому засіданні новоствореного КМУ,

яке відбулось 2 вересня 2019 року, було прийнято рішення, яким ліквідовано Департамент захисту економіки Нацполіції. Його повноваження та функції буде здійснювати Служба фінансових розслідувань (Бюро економічної безпеки України), що активно обговорюється на політичній арені та щодо створення якого 3 вересня 2020 року ВР України підтримала законопроект у першому читанні.

Служба фінансових розслідувань має стати аналітичним, а не силовим центром, який має на меті попереджати вчинення злочинів у фінансовій сфері, зокрема, до його функцій належатиме виявлення, припинення, розкриття та досудове розслідування злочинів проти інтересів держави у сфері фінансів і суміжних сферах, а також виявлення системних чинників, що призводять до економічної злочинності й учинення таких злочинів [4; 112; 177].

Бюро економічної безпеки – це правоохоронна організація у сфері охорони економічної безпеки держави, яку створює українська влада. Головною метою служби визначено протидію економічним злочинам проти держави. Бюро має замінити фінансову поліцію країни та буде створеним з урахуванням досвіду ФБР та Державного агентства США з протидії фінансовим злочинам (FinCEN) [153].

Пріоритетною вимогою Міжнародного валютного фонду також є створення нової служби при Міністерстві фінансів, що замінить податкову поліцію та консолідує всі повноваження боротьби з економічними злочинами проти держави в одній установі, позбавившись дублювання функцій між декількома державними органами [153]. В найближчому майбутньому серед суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет з'явиться Служба фінансових розслідувань (точну назву ще не затверджено), яка здійснюватиме запобігання та протидію кримінальним правопорушенням, що чинять загальний негативний вплив на економіку, спричиняють поширення тіньових економічних процесів, витік капіталу й інші деструктивні явища, що ускладнюють економічний поступ країни та шкодять національним інтересам в економічній сфері. Служба фінансових розслідувань у перспективі її стане

правоохоронною організацією у сфері охорони економічної безпеки держави, метою якої є протидія економічним злочинам проти держави [153].

Запобігання, виявлення та розслідування порушень авторського права в мережі Інтернет здійснює переважно кіберполіція. Саме завдяки співпраці з приватними організаціями кіберполіція отримує такі дані, які надалі використовує як цифрові докази. Водночас, якісна аналітика, яка надходить від ІТ компаній, надає можливість кіберполіції отримувати не тільки докази щодо незаконної діяльності, а й виявляти нові злочини [65; 152; 186; 197].

2. СБУ є правоохоронним органом спеціального призначення, на який покладається забезпечення державної безпеки України. Відповідно до указів Президента України, СБУ має право створювати спеціальні підрозділи із запобігання правопорушенням у сфері інтелектуальної власності, зокрема авторського права. Згідно з Указом Президента України № 285 від 27 квітня 2001 р. «Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні», структуру СБУ було доповнено спеціальними підрозділами боротьби з правопорушеннями у сфері інтелектуальної власності [127]. До завдань СБУ також належать державна політика щодо голографічного захисту товарів і документів, здійснення державного контролю в зазначеній сфері [133].

3. Органи прокуратури. Органи прокуратури здійснюють нагляд за законністю діяльності правоохоронних органів, здійснюють протидію злочинам, що пов'язані з порушеннями у сфері авторського права, а також координаційну роботу щодо суб'єктів запобігання таким злочинам, зокрема НП України, Державної фіскальної служби України тощо. Основними спеціально-кримінологічними заходами запобігання досліджуваним злочинам, що здійснюють органи прокуратури, є своєчасне виявлення порушень авторського права в мережі Інтернет, перевірка й затвердження обвинувального акта, що складає слідчий відповідного підрозділу НП України щодо підозрюваного, підтримання державного обвинувачення (процесуальна діяльність прокурора, яка полягає в доведенні вини обвинуваченого у вчиненні

злочину в судовому засіданні з метою забезпечення понесення кримінальної відповідальності особою, яка його вчинила).

4. Суди. Зазначений правоохоронний орган серед функцій має забезпечення захисту прав і законних інтересів суб'єктів права інтелектуальної власності (авторського права) у судовому порядку. У системі судоустрою діють вищі спеціалізовані суди як суди першої та апеляційної інстанцій. Вищими спеціалізованими судами є Вищий суд з питань інтелектуальної власності та Вищий антикорупційний суд. Вищий спеціалізований суд здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанції у справах та в порядку, визначених процесуальним законом; аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд; здійснює інші повноваження, визначені законом [135].

5. Державна установа «Центр пробації». Інститут пробації є порівняно новим для України й становить систему наглядових й соціально-виховних заходів, що застосовують за рішенням суду й відповідно до закону до засуджених, виконання певних видів кримінальних покарань, не пов'язаних із позбавленням волі, та забезпечення суду інформацією, що характеризує обвинуваченого [141]. На державному рівні досі не затверджено жодної пробаційної програми, яка сприяла б подоланню правового нігілізму в суспільстві щодо протиправних дій в Інтернеті й недопущенню вчинення засудженими порушень авторського права в мережі Інтернет зокрема. У зв'язку із цим, ми розробили проєкт спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет» для затвердження її Мін'юстом та впровадження в діяльність ДУ «Центр пробації» (додаток Е).

6. Державна фіскальна служба України. Головне слідче управління фінансових розслідувань ДФС України здійснює забезпечення належної організації досудового розслідування та контроль за провадженням досудового розслідування в кримінальних провадженнях про порушення авторського права в мережі Інтернет, попереджувальний процесуальний і відомчий контроль за

дотриманням законності в процесі розслідування кримінальних проваджень, забезпечує процесуальну самостійність слідчих, організує взаємодію слідчого апарату з усіма органами ДФС й оперативними підрозділами з метою повного, всебічного та неупередженого розслідування таких кримінальних проваджень, а також підтримує співпрацю з іншими правоохоронними органами (судом, НП України, прокуратурою) з метою протидії злочинним посяганням на економічну систему України. Важливим завданням цього підрозділу є проведення профілактичної роботи, спрямованої на усунення причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів, зокрема порушень авторського права в мережі Інтернет, і підвищення рівня правової свідомості населення [35].

Третю групу суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет формують державні органи, основною функцією яких хоча не є запобігання таким злочинам, проте їхня діяльність частково впливає на процеси запобігання:

1. Державне агентство України з питань кіно – центральний орган виконавчої влади України, діяльність якого спрямовується та координується КМУ через Міністра культури України. До компетенції цього органу належить видача державних посвідчень на право розповсюдження та демонстрування фільмів. Під час здійснення цієї діяльності зазначений орган вживає заходів із захисту об'єктів права інтелектуальної власності, реалізації авторських і суміжних прав [123].

2. Національна академія наук України (НАН України) є важливою складовою в системі суб'єктів запобігання злочинам досліджуваної категорії, головною науковою установою загальнонаціонального значення у сфері науки й інновацій. Згідно з повноваженнями та з огляду на статус НАН України, її роль в утвердженні цінностей суспільства, побудованого на знаннях і цільовому й ефективному застосуванні інтелектуальної власності, є визначальною. Наукові установи НАН України щороку впроваджують численні новітні розробки в різні галузі економіки України, серед яких ІТ технології, інтернет-технології та інші цифрові розробки [98].

3. Міністерство культури та інформаційної політики України (МКІП). Згідно з положенням про МКІП, цей орган є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сферах культури, державної мовної політики, популяризації України у світі, державного іномовлення, інформаційного суверенітету України (у частині повноважень з управління цілісним майновим комплексом Українського національного інформаційного агентства «Укрінформ») та інформаційної безпеки, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики у сферах кінематографії, відновлення і збереження національної пам'яті, міжнаціональних відносин, релігії та захисту прав національних меншин в Україні, мистецтв, охорони культурної спадщини, музейної справи, вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей.

У напрямі запобігання досліджуваним злочинам Міністерство вживає заходів для забезпечення захисту об'єктів права інтелектуальної власності, реалізації авторських і суміжних прав з питань, що належать до його компетенції.

Слід констатувати, що, попри розгалуженість наявної системи суб'єктів кримінологічного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, ця система є недостатньо ефективною, насамперед через низький рівень кооперації між усіма її учасниками. Для підвищення результативності функціонування системи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет слід чітко визначити для всіх учасників цього механізму такі складові їхньої діяльності: об'єкт впливу, мету й завдання роботи, забезпечення взаємодії цих органів, коло повноважень для кожної структури.

Важливо сприяти покращенню якості кадрів працівників правоохоронних органів, що здійснюють запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, адже складний та прихований характер вчинення такого злочину зумовлює необхідність від співробітників високого рівня професійності. Крім цього, варто створити спеціалізований підрозділ із протидії злочинам проти авторського права в мережі Інтернет.

Покращення організаційних та управлінських засад діяльності суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет пропонуємо за такими напрямками: 1) структурно-функціональний (законодавче й підзаконне регулювання роботи органів усіх галузей державної влади за допомогою усунення конфліктів і суперечностей між ними під час прийняття будь-яких рішень щодо запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет); 2) правоохоронний (розвиток і посилення позицій правоохоронної системи для продуктивного захисту прав і законних інтересів авторів та правовласників, проведення ефективного запобігання злочинам досліджуваної категорії, забезпечення економічної стабільності країни); 3) профілактичний (подолання правового нігілізму в суспільстві, підвищення рівня правової свідомості населення, проведення освітньо-культурних заходів для ознайомлення з чинним законодавством у сфері авторського права в мережі Інтернет, формування поваги до чужої інтелектуальної та творчої праці, а також спонукання населення до всебічної та активної співпраці з правоохоронними органами щодо виявлення та повідомлення про вчинення порушень у мережі Інтернет).

Правового забезпечення запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет можливо досягти шляхом застосування прогресивних підходів до регламентації такої діяльності в нормативно-правових актах, внесення змін до чинної та прийняття нової законодавчої бази, яка має забезпечувати належний захист і передбачати сучасні методи охорони об'єктів авторського права в мережі Інтернет, а також високу професійну діяльність працівників правоохоронних органів, конкретизувати їхні права й обов'язки щодо вжиття заходів запобігання.

Необхідною передумовою для ефективного запобігання злочинам у розглядуваній сфері є взаємодія суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет із ЗМІ, які здійснюють передання певної інформації громадянам, що впливає на формування правосвідомої поведінки громадян стосовно інституту авторського права й позитивної громадської думки щодо діяльності установ, які здійснюють запобігання злочинам цієї категорії

Висновки до розділу 3

Запобігання злочинності спрямоване на знищення причин злочинності та створення умов для доброчинності. Попри покращення деяких заходів запобігання за часів незалежності України, досі не розроблено правових засад і системи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Загальносоціальні заходи запобігання досліджуваним злочинам мають передбачати: 1) викладання у ЗВО та професійно-технічних освітніх закладах курсів таких галузей наук, як механізми захисту авторського права й суміжних прав, охорона програмного забезпечення, інформаційні технології, методи захисту інформації, охорона програмного забезпечення, способи самостійного захисту об'єктів авторського права із залученням до проведення занять працівників державних і правоохоронних органів (Національний офіс інтелектуальної власності, Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності, кіберполіція тощо); 2) підвищення рівня правової свідомості громадян шляхом висвітлення в ЗМІ дій, які порушують авторське право в мережі Інтернет, інформацію із кримінальних справ щодо таких правопорушень; 3) зміну національної концепції використання Інтернету з «копілефт», яка передбачає вільний доступ користувачів до інформації, на концепцію, яка забезпечує передусім захист прав та інтересів авторів, а також передбачає оплату за доступ до цифрового контенту; 4) боротьба з безробіттям (37 % від усіх порушень авторського права в мережі Інтернет вчинено безробітними) шляхом забезпечення належної винагороди та необхідних умов праці, збалансування обсягів і напрямів професійної підготовки кадрів ЗВО, постійної реалізації програм підвищення кваліфікації працівників як державних, так і комерційних організацій, їх перекваліфікації, покращення рівня соціального захисту безробітних; 5) зміни вектору із замовлень і використання іноземних технічних продуктів на здійснення державних замовлень українським ІТ компаніям на розроблення власних національних комп'ютерних програм, баз даних і технічних засобів; 6) усунення дублювання

управлінських функцій та структурних перекосів в органах державного управління та органах виконавчої влади; 7) здійснення змін нормативно-правового законодавства, що регулює захист авторського права, доповнення Закону України «Про авторське право і суміжні права» положенням про виплату автору компенсації в разі заподіяння йому матеріальної та моральної шкоди, без винесення судового рішення.

Важливе значення для запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет мають спеціально-кримінологічні заходи, що утворюють систему заходів протидії злочинності. Сучасний стан таких заходів не відповідають кримінальній ситуації, що склалася у сфері авторського права в мережі Інтернет. З метою зниження рівня такої злочинності, реалізації усього потенціалу державних та громадських інституцій, а також безпосередньо громадян нами пропонується: 1) розроблений проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки»; 2) спеціальну пробаційну програму «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет», що має бути впроваджена в діяльність ДУ «Центр пробації»; 3) упровадити в діяльність правоохоронних органів модель оперативного та дієвого припинення протиправної діяльності у сфері авторського права в мережі Інтернет у досудовому порядку (за результатами розгляду скарги або звернення громадян), а також у роботу НП України впровадити новітні технічні та цифрові засоби й способи захисту інформації та прав у мережі Інтернет; 4) створити онлайн осередки поліції та доповнити додаток «Дія» в межах концепції у сфері надання адміністративних послуг «Держава в смартфоні» спеціальним месенджером із можливістю цілодобової онлайн комунікації між громадянами та представниками поліції щодо вчинення злочинів (схожі нововведення втілено в Естонії, Чехії, Великій Британії); ця комунікація може бути забезпечена через спеціальний чат-бот у Viber або Telegram; 5) застосування новітніх технічних способів захисту інформації та прав у мережі Інтернет, використання сучасних технічних і цифрових способів для

запобігання злочинам, відстеження злочинців у мережі Інтернет (запис інформації із сайтів в інтернет-депозитаріях для збереження та охорони інформації, упровадження в роботу спеціального програмного забезпечення); 6) створення в структурі НП України спеціального підрозділу боротьби зі злочинами у сфері інтелектуальної власності (зокрема порушеннями авторського права в мережі Інтернет) з метою цілеспрямованої спеціалізації співробітників правоохоронних органів та ефективного здійснення профільної роботи в зазначеному напрямі, на підставі досвіду іноземних країн США, Великої Британії, Італії, Канади, Бельгії тощо; 7) підвищення швидкості прийняття рішень і покращити оперативне реагування підрозділами поліції в разі виявлення злочину шляхом розроблення кіберполіцією в партнерстві з ІТ компаніями ІТ платформ, які дадуть змогу підвищити швидкість прийняття рішень у разі отримання заяв і повідомлень про вчинені правопорушення, а також здійснювати подальше прогнозування ймовірностей виникнення нових правопорушень і злочинів; 8) посилення ролі ДУ «Центр пробації» для запобігання вчинення засудженими в минулому особами злочинів аналізованої категорії.

Суб'єкти запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет розділено на такі групи: 1) державні органи, які визначають курс і реалізують державну політику у сфері авторського права в мережі Інтернет, а також розробляють і вдосконалюють відповідні нормативно-правові акти, покращують нормативно-правову регламентацію авторсько-правових відносин; 2) державні органи, які безпосередньо здійснюють відповідну правоохоронну діяльність і вживають заходів із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет; 3) державні органи, основною функцією яких хоча й не є запобігання досліджуваним злочинам, однак їхня діяльність частково впливає на процеси запобігання.

Запропоновано шляхи поліпшення організаційних та управлінських засад у діяльності зазначених суб'єктів за такими напрямками: 1) структурно-функціональний; 2) правоохоронний; 3) профілактичний.

ВИСНОВКИ

У **висновках** здійснено теоретичне узагальнення концепцій вітчизняних і зарубіжних вчених, законодавства та багаторічної практики правоохоронних органів України й інших країн, на підставі чого розроблено наукові положення та сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, зокрема:

1. За результатами здійсненого дослідження встановлено недосконалість стану доктринального опрацювання аналізованого питання. Наукові розробки із зазначеної тематики спрямовані на висвітлення проблем кримінально-правової та кримінологічної оцінки й запобігання злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності, явища піратства в мережі Інтернет, протидії їм цивільно-правовими засобами, вони є важливою складовою кримінологічного аналізу злочинності, проте в них не враховано сучасні тенденції розвитку Інтернету, інформаційно-телекомунікаційних, комп'ютерних і цифрових технологій, інші чинники та зміни, пов'язанні з особливостями вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет, а також проблеми, які постали на цьому підґрунті. Обґрунтовано, що теоретичними передумовами такого дослідження мають бути вивчення сутності та меж наукових розробок стосовно запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, на підставі яких встановлено, що чимало питань, які стосуються предмета дослідження, залишилися дискусійними, а деякі – недостатньо чи взагалі нерозглянутими. Визначено методологічні засади дослідження запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

2. Розглянуто історичні передумови законодавчо-правового регулювання охорони авторського права в мережі Інтернет. На підставі аналізу історичних джерел виокремлено періоди розвитку охорони в Україні авторського права, зокрема: 1) формування передумов охорони авторського права (кінець XIX ст. – 1991 рік); 2) встановлення правової (кримінальної, цивільної та адміністративної) відповідальності за порушення авторського права (1991–

2004 роки); 3) гармонізація національного законодавства у сфері охорони авторського права, зокрема в мережі Інтернет, до міжнародних вимог (2004–2021 роки). Аргументовано, що для забезпечення ефективного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет визначальне значення має законодавче регулювання.

3. Узагальнено зарубіжну практику та проаналізовані основні міжнародні конвенції, договори й угоди, ратифіковані Україною з метою вдосконалення діяльності із запобігання порушенням авторського права. Результати аналізу зарубіжного досвіду запобігання таким видам порушення використано для розроблення оптимальних підходів до вдосконалення змісту національного законодавства в окресленій сфері та виокремлення найефективніших моделей запобігання їх вчиненню. Запропоновано авторське визначення поняття «злочинність у сфері авторського права в мережі Інтернет». Доведено, що основним негативним наслідком вчинення зазначених кримінальних правопорушень є великі розміри матеріальних збитків, яких зазнають автори й держава. Констатовано, що значну кількість зарубіжних стратегій із запобігання злочинності у сфері авторського права реалізують з використанням можливостей мережі Інтернет, що дає змогу знижувати рівень інтернет-злочинності. Обґрунтовано доцільність упровадження іноземного досвіду у національну систему запобігання таким порушенням в Україні.

4. На підставі результатів кримінологічного аналізу порушень авторського права в мережі Інтернет за період 2015–2020 років за кількісними та якісними показниками окреслено сучасний стан, динаміку й тенденції вчинення злочинів, передбачених ст. 176 КК України. Нинішній рівень злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет характеризується поступовим зростанням. Визначено, що динаміка злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет за останні шість років в Україні є нестійкою та має тенденцію хвилеподібних коливань кількісних показників. Питома вага порушень авторського права в Інтернеті за досліджений період становить 42,8 % від усіх злочинів, передбачених ст. 176 КК України. Виявлено

негативну тенденцію до зростання рівня злочинності у сфері авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет.

5. Виокремлено детермінанти вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет: соціально-економічні, правові, організаційно-управлінські, технічні, соціально-психологічні, духовні. Соціально-економічні (разом із політичними) детермінантами й організаційно-управлінськими факторами накладаються на дію правових, технічних детермінант і тісно переплітаються із соціально-психологічними та духовними чинниками, що й визначає суспільно небезпечний характер таких діянь та обумовлює збитки, яких зазнають автори, а також недонадходження до держави коштів від оподаткування авторської винагороди. Під час розроблення заходів запобігання досліджуваним злочинам слід ураховувати загальну структуру окреслених детермінант, а також обов'язково зважити на їх взаємопов'язаність і вплив одних детермінант на посилення дії інших. Ранжування детермінант за таким підходом має не лише теоретичну, а й практичну значущість, адже дає змогу розробити та впровадити заходи запобіжної діяльності за відповідними напрямками для різних груп суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

Науково доведено, що умовами вчинення досліджуваних злочинів є: правовий нігілізм населення; відсутність поваги до результатів чужої інтелектуальної та творчої праці; неусвідомлення, які дії порушують авторське право та яка юридична відповідальність може загрожувати за їх вчинення. На ефективність запобігання вчиненню таких порушень негативно впливають і їх висока латентність, а також неналежна взаємодія громадян з відповідними правоохоронними органами (відмова офіційно свідчити про факт порушення авторського права тощо).

Визначено географічні особливості злочинів проти авторського права в мережі Інтернет. З'ясовано, що в період з 2015-го до 2020 року 31,2 % (123) з них вчинено у Львівській області, 5,8 % (23) – у Запорізькій, 4,5 % (18) – Одеській, 4 % (16) – Харківській, 4 % (16) – Дніпропетровській, 3,8 % (15) – Чернівецькій, 3 % (12) – Хмельницькій, 2,8 % (11) – Тернопільській областях.

Встановлено, що їх вчиняють у густонаселених обласних центрах, у яких сконцентровано інтелектуальний потенціал держави та грошовий обіг.

6. Окреслено кримінологічний портрет особи, яка порушує авторське право в мережі Інтернет. Нею є працездатна особа чоловічої статі віком від 20-ти до 40 років, переважно неодружений, має професійно-технічну або вищу освіту, не працевлаштований і не навчається. Зокрема, визначено, що: а) за статтю чоловіки вчинили 65 % від усіх злочинів, жінки – 35 %; б) за віком – особи віком 18–24 років – 27 % від усіх злочинів; особи віком 25–29 років – 26 %; особи віком 30–35 років – 21 %; особи віком 35–40 років – 15 %; особи віком понад 40 – 11 % від усіх злочинів; в) за рівнем освіти це: особи віком 18–24, 25–29, зрідка – 30–35 років, випускники факультетів ЗВО або приватних закладів із ІТ спрямуванням, часто мають спеціальні знання у сфері ІТ, що й обумовлює високий відсоток вчинення ними злочинів; 32 % осіб мали професійно-технічну освіту, 22 % – вищу освіту (17 % з яких – у сфері ІТ), 18 % осіб – повну середню, по 12 % осіб мали незакінчену вищу (8,5 % із яких – у сфері ІТ) або базову середню освіту, лише 4 % осіб, що вчинили злочин, не мали освіти; г) за сімейним станом: 58,5 % осіб були неодруженими або незаміжніми, осіб, що перебували у шлюбі, – 37 % (із яких 28 % перебували в цивільному шлюбі), 4,5 % від усіх злочинців цієї групи – розлучені; д) за соціальним станом: 37 % осіб працездатні, які не працевлаштовані й не навчаються, по 18 % – приватні підприємці або бізнесмени й менеджери відповідно, 12 % злочинів вчинили представники інших професій, 8 % – продавці та реалізатори, 7 % – директори або управителі компаній. Такі особи здебільшого керуються корисливим мотивом, мають високий рівень освіти й відповідний рівень знань у сфері ІТ.

7. Розроблено пропозиції щодо загальносоціальних заходів запобігання порушенням авторського права саме в мережі Інтернет для їх подальшого впровадження до системи запобігання таким порушенням. Аргументовано, що загальносоціальні заходи запобігання злочинності у сфері авторського права в мережі Інтернет є фундаментом для розроблення та реалізації спеціально-

кримінологічних заходів запобігання, що є першочерговим завданням для поліпшення практики запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет в Україні.

8. Науково доведено, що реалізація системи спеціально-кримінологічного запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет потребує впровадження загальнонаціональних програм щодо протидії таким злочинам, новітніх інформаційно-комунікаційних заходів і цифрових систем у діяльність правоохоронних органів, а також інших заходів, які сприяли б виявленню та запобіганню порушенням авторського права в мережі Інтернет. Визначено й досліджено коло суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет, їхні конкретні завдання та функції. Окреслено шляхи оптимізації організаційних та управлінських засад діяльності суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет.

9. Досліджено коло суб'єктів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. Доведено, що такими суб'єктами є: 1) державні органи, які реалізують державну політику у сфері авторського права в мережі Інтернет, а також розробляють і вдосконалюють відповідні нормативно-правові акти, покращують нормативно-правову регламентацію авторсько-правових відносин (ВР України, КМУ, Рада з питань інтелектуальної власності, Міністерство юстиції України, Мінекономрозвитку, НОІВ, державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав», ГО «Українська агенція з авторських та суміжних прав»); 2) державні органи, які безпосередньо здійснюють відповідну правоохоронну діяльність і вживають заходи із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет (Нацполіція, СБУ, органи прокуратури, суди, ДУ «Центр пробації», Державна фіскальна служба України); 3) державні органи, основною функцією яких не є запобігання таким злочинам, проте їхня діяльність частково впливає на процеси запобігання (Державне агентство України з питань кіно, Національна академія наук України, МКІП України).

Обґрунтовано необхідність удосконалення організаційних засад діяльності суб'єктів і запобігання порушенням у зазначеній сфері за такими напрямками: структурно-функціональний, правоохоронний, профілактичний.

10. На підставі здійсненого дослідження сформульовано низку теоретичних і практичних висновків, науково обґрунтовано та запропоновано для впровадження конкретні кримінологічні заходи (концепції), спрямовані на протидію аналізованому виду злочинів, зокрема: сформульовано законодавчі пропозиції з удосконалення ст. 176 КК України та запропоновано її нову редакцію; розроблено та запропоновано проєкт КМУ «Концепція запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки», проєкт спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет», що спрямовані на впровадження засад запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет і формування системи спеціально-кримінологічних заходів запобігання таким порушенням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврамова О. Є., Разіна О. І. Проблеми захисту авторських прав в інтернеті. *Вісник НТУ «ХПІ»*. 2013. № 6 (980). С. 26–29. (Серія «Актуальні проблеми розвитку українського суспільства»).
2. Андрушко П. П. Кримінально-правова охорона прав інтелектуальної власності в Україні : монографія. Київ : ФОРУМ, 2004. 161 с.
3. Бабанін С. В. Запобігання злочинам національною поліцією : консп. лекцій. Дніпро : Дніпропет. державний ун-т внутр. справ, 2019. 51 с.
4. Бабаніна В. В. Бюро економічної безпеки України як суб'єкт реалізації кримінального законодавства. *Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 23–25. URL: https://appu.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/zbirnik-beb_verstka-1-szhatyj-1.pdf.
5. Бабаніна В. В. Історичні аспекти становлення та розвитку кримінального законодавства. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2013. Спец. вип. С. 88–91.
6. Бабаніна В. В. Лаконічність формулювання змін до закону про кримінальну відповідальність (на прикладі Закону України «Про внесення змін до КК України щодо посилення відповідальності за окремі військові злочини» від 12 лютого 2015 року № 194-VIII). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2015. № 1 (4). С. 309–318.
7. Бабаніна В. В. Суб'єкти реалізації кримінального законодавства України: поняття, види. *Європейські перспективи*. 2017. № 2. С. 216–223.
8. Бабенко А. М. Регіональна злочинність в Україні: закономірності, детермінація та запобігання : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Запоріжжя, 2015. 515 с.
9. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник : у 2 ч. Харків : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. Ч. I. 336 с.

10. Березняк В. С., Корогод С. В. Кримінологія та профілактика злочинів : консп. лекцій. Дніпро, 2019. 36 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/library/student/lectures/2020/kpk/20.pdf>.

11. Берзін П. С. Незаконне використання засобів індивідуалізації учасників господарського обороту, товарів та послуг: аналіз складів злочину, передбаченого ст. 229 КК України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 18 с.

12. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів 1971 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text.

13. Бесчастний В. М. Кримінологічний аналіз стану злочинності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2017. № 1. С. 207–213.

14. Белецова В. До питання юридичної відповідальності за порушення прав інтелектуальної власності. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2009. № 9. С. 60–66.

15. Білобров Т. В. Адміністративно-правовий статус Департаменту кіберполіції Національної поліції України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2020. 209 с.

16. Болотова К. Перевірятимуть менше, але каратимуть жорсткіше: міністр фінансів Оксана Маркарова про оновлений фінмоніторинг. URL: <https://mc.today/pereviryatimut-menshe-ale-karatimut-zhorstkishe-ministr-finansiv-oksana-makarova-pro-onovlenij-finmonitoring/>.

17. Бугайчук К., Святокум І., Чумак В. Закордонний досвід оцінки ефективності поліцейської діяльності та перспективи його використання в Україні : наук.-метод. рек. Харків : ХНУВС, 2016. 52 с.

18. Бугера О. І. Проблеми використання засобів масової інформації для запобігання злочинів серед неповнолітніх : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 224 с.

19. Бугера О.І. Кримінологічні засади використання мережі Інтернет для запобігання злочинності : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 474 с.

20. Вирок Комунарського районного суду м. Запоріжжя від 5 черв. 2014 р. № 333/5046/13-к (провадження № 1-кп/333/399/13). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/39118643>.

21. Вирок Шепетівського міськрайонного суду Хмельницької області від 25 черв. 2015 р. № 688/2067/15-к (провадження № 1-кп/688/111/15). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/45522742>.

22. Висновок на проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо діяльності організацій колективного управління» від 17 серп. 2017 р. № 7014-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/XH5EU1AA?an=3>.

23. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_052#Text.

24. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика) : навч. посіб. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.

25. Голіна В. В. Кримінологічні та кримінально-правові проблеми боротьби з бандитизмом: соціально-правове і кримінологічне дослідження : монографія. Харків : Регіон-Інформ, 2004. 212 с.

26. Голіна В. В., Головкін Б. М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : навч. посіб. Харків : Право, 2014. 513 с.

27. Гончаренко В. Д. Історія держави і права України. Київ : Право, 2013. 704 с.

28. Горбачова К. М., Нежевело В. В., Хайхан І. Р. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні в контексті забезпечення виконання міжнародних зобов'язань. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 3/2020. С. 88–91.

29. Гребенюк М. В. Американська модель запобігання злочинності (на прикладі роботи поліції міста Нью-Йорка). *Питання боротьби зі злочинністю*. 2018. Вип. 36. С. 61–70.

30. Грігор'янц Г. І. Захист авторських і суміжних прав від піратства в мережі інтернет за законодавством України та Російської Федерації. *Актуальні проблеми держави і права*. 2014. № 72. С. 236–242.

31. Грігор'янц Г. І. Піратство як порушення авторських і суміжних прав у мережі Інтернет : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Одеса, 2016. 195 с.

32. Громадське об'єднання «Українське агентство з авторських та суміжних прав» : [сайт] / Розділ «місія». URL: <http://uacrr.org.ua/misiya.html>.

33. Гулкевич В. Д. Кримінально-правова охорона авторського права і суміжних прав : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2008. 20 с.

34. Державна організація «Українське агентство з авторських та суміжних прав». URL: <http://uacrr.org/pro-nas/misiya/>.

35. Державна фіскальна служба України : [сайт] / Слідче управління фінансових розслідувань ГУ ДФС у м. Києві. URL: <http://kyiv.sfs.gov.ua/okremi-storinki/struktura/251790.html>.

36. Державне регулювання зайнятості та протидії торгівлі людьми в умовах діджиталізації економіки. URL: <http://www.wunu.edu.ua/pdf/rob/14-104.pdf>.

37. Джужа О. М. Кримінологія : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2000. 223 с.

38. Дзюбіна Є. Покарання для «піратів». *Закон і Бізнес*. 2019. Вип. 14 (1416). URL: https://zib.com.ua/ua/137236-sankcii_za_porushennya_avtorskih_prav_zrostut_do_17000_grive.html.

39. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право 1996 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text.

40. Дремін В. Н. Преступность как социальная практика: институциональная теория криминализации общества : монография. Одесса : Юрид. лит., 2009. 616 с.

41. Дроб'язко В. С. Деякі проблемні питання захисту авторського права. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2015. № 4. С. 70–72. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2015/18.pdf.

42. Дроб'язко В. С., Дроб'язко Р. В. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 512 с.

43. Дюркгейм Э. Норма и патология. Социология преступности. *Современные буржуазные теории* / пер. с англ. М. : Прогресс, 1966. С. 39–44.

44. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення. URL: <https://data.gov.ua/dataset/4d8e1ba8-f036-4fbd-827c-fc3282fd0258>.

45. Жіноче підприємництво в Україні: тенденції, проблеми, перспективи. URL: <https://www.businesslaw.org.ua/jinoch-pidpryemnyctvo-v-ukraini/>.

46. Журнал «Експерт Український аналітичний журнал». 2007. № 5.

47. За п'ять років кіберзлочинність в Україні виросла вдвічі. *Економічна правда*. 2019. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/10/21/652782/>.

48. Забезпечення правопорядку в Україні засобами кримінальної юстиції : монографія / [Костенко О. М. та ін.]. Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. 371 с.

49. Загальна декларація прав людини : прийнята на третій сесії Генеральної Асамблеї ООН 10 груд. 1948 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

50. Загальні положення про право інтелектуальної власності як відносин, що поставлені під охорону закону про кримінальну відповідальність України. URL: http://jurfak.univer.kharkov.ua/studentu/lekckpd/Zlochini_u_sferi_intelektualnoyi_vl_ asnosti.pdf/

51. Загальносоціальне запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності. URL: <https://prav.studi / sn vyi krimin l gii/zagaln s tsialne zap bigannya zl chinn sti 102137.html>.

52. Загиней З. А. Види кримінально-правових конструкцій: до постановки проблеми. *Часопис Київського університету права*. 2014. № 1. С. 283–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2014_1_67.

53. Загиней З. А. Герменевтика кримінального закону України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2016. 36 с.

54. Загиней З. А. Герменевтика кримінального закону: філософські передумови дослідження. *Держава і право*. 2014. Вип. 64. С. 318–324. (Серія «Юридичні і політичні науки»). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dip_2014_64_47.

55. Загиней З. А. Кримінально-правова герменевтика : монографія. Київ : АртЕк, 2015. 380 с.

56. Загиней З. А., Рябенко М. В. Аналіз кримінально-правових понять та його вплив на тлумачення і правозастосування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. № 5. С. 82–87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnapu_2014_5_14.

57. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. Кн. 1 : Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки. Київ : Ін Юре, 2007. 424 с.

58. Захист прав інтелектуальної власності: норми міжнародного і національного законодавства та їх правозастосування : практ. посіб. Київ : К.І.С., 2007. 448 с.

59. Интернет-пиратство – это один из видов нарушений прав интеллектуальной собственности URL: <http://www.zakon.kz/170654-internetpiratstvo-jeto-odin-iz-vidov.html>.

60. Історія становлення авторського права у світі та в Україні. URL: <https://biblio.lib.kherson.ua/istoriya-stanovlennya-avtorskogo-prava-u-sviti-ta-v-ukraini.htm>.

61. Калениченко П. А. Проблеми охорони авторського і суміжних прав у мережі інтернет. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 2. С. 192–199.

62. Кальман О. Г. Стан та головні напрямки попередження економічної злочинності в Україні: теоретичні та прикладні проблеми : монографія. Харків : Гімназія, 2003. 352 с.

63. Кваша О. О. Актуальні питання запобігання злочинам: кримінологіко-віктимологічна парадигма. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 3. С. 267–270. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvknuvs_2015_3_34.

64. Кваша О. О. Історія становлення філософських категорій причинності та детермінізму. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2012. Вип. 1. С. 18–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlduvs_2012_1_4.

65. Кваша О. О. Правовий аналіз кримінологічної політики України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2. С. 124–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/aymvs_2020_2_16.

66. Кетрарь А. А. Правові проблеми захисту авторських та суміжних прав від піратства в мережі інтернет. *Часопис цивілістики*. 2012. Вип. 14. С. 141–145.

67. Кирилук А. В. Правопорушення авторських прав у мережі Інтернет: поняття та види. *Часопис цивілістики*. 2014. Вип. 7. С. 126–130. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/156902795.pdf>.

68. Конвенція про кіберзлочинність від 23 листоп. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

69. Конституція України : Основний Закон від 28 черв. 1996 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр>.

70. Коротюк О. В. Кримінально-правова охорона об'єктів права інтелектуальної власності : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Дніпропетровськ, 2020. 36 с.

71. Костюк В. В. Кримінологічна характеристика злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Ірпінь, 2019. 221 с.

72. Криволапов Б. М., Тесленко Н. В. Порухення авторського права як актуальна проблема для України. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. Вип. 124 (Ч. I). 2015. С. 85–93.

73. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник : у 2 т. / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. Луганськ : Елтон–2, 2012. Т. 1. 780 с.

74. Кримінальний кодекс Королівства Іспанії. URL: https://www.legislationline.org/download/id/6443/file/Spain_CC_am2013_en.pdf.

75. Кримінальний кодекс УРСР : Закон УРСР від 28 груд. 1960 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KD0006.html.

76. Кримінологічне вчення про особу злочинця : лекція. Київ, 2015. 13 с.

77. Кримінологія та профілактика злочинів : консп. лекцій. Дніпро, 2019. 36 с.

78. Кримінологія : Загальна та Особлива частини. URL: http://lib-net.com/content/9628_Ponyattya_i_sistema_zapobigannya_zlochinnosti_klasifikaciy_a_zapobijnih_zahodiv.html.

79. Кримінологія : навч. посіб. / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Г. Колб та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2009. 312 с.

80. Кримінологія : підручник / [В. В. Голіна, Б. М. Головкін, М. Ю. Валуйська та ін.] ; за ред. В. В. Голіни, Б. М. Головкіна. Харків : Право, 2014. 144 с.

81. Кримінологія : підручник / [О. М. Джужа, В. В. Василевич, В. В. Черней та ін.] ; за заг. ред. В. В. Чернея ; за наук. ред. О. М. Джужі. Київ : Маслаков, 2020. 612 с.

82. Кримінологія. Особлива частина : навч. посіб. / І. М. Даньшин, В. В. Голіна, О. Г. Кальман ; за ред. І. М. Даньшина. Харків : Право, 1999. 232 с.

83. Кузнецов В. В., Бабаніна В. В., Кузнецова Л. О. Кримінальна відповідальність за хуліганство: національний та зарубіжний досвід : монографія. Київ : Інтерсервіс, 2013. 268 с.

84. Литвинов О. М. Про галузеві характеристики злочинів взагалі та кримінологічну характеристику зокрема. *Форум права*. 2010. № 4. С. 581–586.

85. Лісовий А. К. Еволюція законодавства США та ЄС з охорони авторського права, в тому числі у мережі Інтернет, та шляхи його запозичення Україною. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 39–46.

86. Лісовий А. К. Ретроспективний аналіз українського законодавства щодо захисту авторського права. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, IT та Інтернет права* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 12 листоп. 2020 р.). Львів, 2020. С. 91–94.

87. Лісовий А. К. Розвиток діяльності органів МВС, пов'язаної із запобіганням порушень авторського права в мережі Інтернет. *Сучасні погляди на актуальні погляди правових наук* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 листоп. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 106–109.

88. Лісовий А. К. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 4 (33). С. 98–109.

89. Лісовий А. К. Шляхи розвитку системи запобігання злочинам у сфері авторського права. *Потенційні шляхи розвитку науки* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 34–36.

90. Ломакіна А. А. Злочини проти інтелектуальної власності: кримінологічне дослідження : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 18 с.

91. Ломакіна А. А. Злочини проти інтелектуальної власності: кримінологічне дослідження : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2017. 240 с.

92. Міжнародна конвенція про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_763#Text.

93. Міжнародний альянс інтелектуальної власності: статистичні дані. URL: <https://iipa.com/>.

94. Мозоль С. А. Визначення та характеристика основних кримінологічних ознак особи злочинця. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали наук.-теор. конф. (Київ, 20 берез. 2014 р.). Київ, 2014. С. 61–64. URL: <https://www.naiau.kiev.ua/files/naukova-diyalnist/naukovi-zaxodi/zbirnuki/zbir-tez-kriminol.pdf>.

95. Навроцький В. О., Загинеї З. А. Окремі проблеми співвідношення норм кримінального та податкового кодексів України в частині оподаткування кримінальних доходів. *Наука і правоохорона*. 2014. № 3. С. 183–189. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2014_3_27.

96. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

97. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / [Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. Київ : Юрінком Інтер, 2016. 1064 с.

98. Національна академія наук України: [сайт] / Про Національну академію наук України. URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/About/Pages/default.aspx>.

99. Національна стратегія розвитку сфери інтелектуальної власності в Україні на період до 2020 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/NT1009.html.

100. Незаконне зберігання прекурсорів в особливо великих розмірах для виготовлення психотропних речовин є корисливим злочином – Верховний Суд. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/595004/>.

101. Небитов А. А. Загальносоціальне запобігання сексуальній експлуатації. *Підприємство, господарство і право*. 2019. № 10. С. 162–166.

102. Новіков О. В. Кримінологічна характеристика та запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2015. 187 с.

103. Новіков О. В. Соціально-демографічні риси осіб, що вчиняють злочини у сфері інтелектуальної власності. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/7278/1/Novikov_912.pdf.

104. Окупанти в ОРДЛО «заробляють» до \$7 мільйонів на переведенні грошей у готівку. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3214309-na-donbasi-pogirsivsa-riven-zitta-naselenna-uzdovz-linii-rozmezuвання-misia-oon.html>.

105. Офіс Генерального прокурора : [сайт]. URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/1stat>.

106. Перші цифрові послуги «Держава в смартфоні» скоро запрацюють / Департамент інформації та комунікацій з громадськістю Секретаріату Кабінету Міністрів України. *Урядовий портал*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pershi-cifrovi-poslugi-derzhava-v-smartfoni-skoro-zapracyuyut>.

107. Питання Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства : постанова Кабінету Міністрів України від 11 верес. 2019 р. № 838. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/838-2019-%D0%BF#Text>.

108. Положення про Раду з питань інтелектуальної власності : постанова Кабінету Міністрів України від 7 лют. 2018 р. № 90. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2018-%D0%BF>.

109. Поняття і система запобігання злочинності, класифікація запобіжних заходів. URL: <http://mego.info2>.

110. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 груд. 1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text>.

111. Про авторське право : Закон УСРР від 1929 р. URL: [uran.inprojournal.org>article>view/](http://uran.inprojournal.org/article/view/).

112. Про Бюро економічної безпеки України : Закон України від 28 січ. 2021 р. № 1150-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1150-20#Text>.

113. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за порушення прав на об'єкти права інтелектуальної власності : Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2362-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2362-14#Text>.

114. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо правової охорони інтелектуальної власності стосовно виконання вимог, пов'язаних із вступом України до СОТ : Закон України від 31 трав. 2007 р. № 1111-V. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1111-16#Text>.

115. Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» щодо діяльності організацій колективного управління : проєкт Закону України від 1 серп. 2017 р. № 7014. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/xh5eu00g?ed=2018_04_04.

116. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо захисту прав інтелектуальної власності : Закон України від 9 лют. 2006 р. № 3423-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3423-15#Text>.

117. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації : Закон України від 18 лют. 2016 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1019-19#Text>.

118. Про гармонізацію окремих аспектів авторського права і суміжних прав в інформаційному суспільстві : директива Європейського парламенту і Ради 2001/29/ЄС від 22 трав. 2001 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_005-01#Text.

119. Про державну підтримку кінематографії в Україні : Закон України від 23 берез. 2017 р. № 1977-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1977-19#n396>.

120. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16 листоп. 1992 р. № 2782-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12/ed20140419#Text>.

121. Про електронну комерцію : Закон України від 3 верес. 2015 р. № 675-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/675-19#Text>.

122. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав : постанова Пленуму Верховного Суду України від 4 черв. 2010 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>.

123. Про затвердження Положення про Державне агентство України з питань кіно : постанова Кабінету Міністрів України від 17 лип. 2014 р. № 277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/277-2014-%D0%BF#Text>.

124. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : постанова Кабінету Міністрів України від 2 лип. 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>.

125. Про затвердження Порядку розроблення та реалізації пробаційних програм : постанова Кабінету Міністрів України від 18 січ. 2017 р. № 24. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/24-2017-%D0%BF#Text>.

126. Про затвердження форм єдиної звітності про стан кримінальної протиправності : наказ Офісу Генерального прокурора від 30 черв. 2020 р. № 299. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0299905-20#Text>.

127. Про заходи щодо охорони інтелектуальної власності в Україні : Указ Президента України від 27 квіт. 2001 р. № 285. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/285/2001#Text>.

128. Про колективне управління авторським правом і суміжними правами та мультитериторіальне ліцензування прав на музичні твори для онлайн використання на внутрішньому ринку : Директива Європейського парламенту і Ради 2014/26/ЄС від 26 лют. 2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_002-14#Text.

129. Про Концепцію державної політики у сфері боротьби з організованою злочинністю : Указ Президента України від 21 жовт. 2011 р. № 1000/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1000/2011#Text>.

130. Про Національну поліцію : Закон України від 2 лип. 2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.

131. Про пробацію : Закон України від 5 лют. 2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/160-19#Text>.

132. Про ратифікацію Угоди про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності : Закон України від 21 груд. 2011 р. № 4211-VI URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4211-17#Text>.

133. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

134. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» : Указ Президента України від 12 січ. 2015 р. № 5/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text>.

135. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 2 черв 2016 р. № 1402-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

136. Про схвалення Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листоп. 2017 р. № 1023-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80#Text>.

137. Про українське право / за ред. проф. І. Безклубого. Київ, 2015. 204 с.

138. Про утворення державної установи «Центр пробації» : розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 верес. 2017 р. № 655-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/655-2017-%D1%80#Text>.

139. Пробація в Україні. *Вікіпедія* : [сайт]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Пробація_в_Україні.

140. Пробація України : [сайт] / Звільненні від відбування покарання з випробуванням. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=173.
141. Пробація України : [сайт] / Наглядова пробація. URL: https://www.probation.gov.ua/?page_id=131.
142. Протидія злочинності. URL: <https://mvs.gov.ua/upload/files/strategiya.pdf>.
143. Роз'яснення щодо чергової маніпуляції відносно «роздержавлення» ДО «УААСП». URL: <http://uacrr.org.ua/news/prorozderzhavlennya.html>.
144. Романюк І. М. Інтелектуальна власність: кримінально-правові аспекти дослідження. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. № 876. С. 284–289. (Серія «Юридичні науки»).
145. Романюк І. М. Кримінально-правова характеристика злочинів, що посягають на інтелектуальну власність в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2018. 238 с.
146. Романюк О. І., Фрейліна А. Г. Авторське право в Інтернеті: проблеми захисту. *Охорона авторського права*. Право/3. URL: http://www.rusnauka.com/23_SND_2008/Pravo/26825.doc.htm.
147. Сабадах Я., Сабадах М. Принцип роботи пірінгових мереж. URL: http://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/123456789/14528/2/Conf_2009v1_Sabadakh_Ia-Pryntsyp_roboty_pirinhovykh_75.pdf.
148. Сахаров А. Б. Ответственность за должностные злоупотребления по советскому уголовному праву. М. : Госюриздат, 1956. 210 с.
149. Свечникова И. В. Авторское право. М. : Дашков и Ко, 2009. 208 с.
150. Сергеев А. П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник. Изд. 2-е, перераб. и доп. М. : ПБОЮЛ, 2001. 752 с.
151. Судова влада України : [сайт] / Судова статистика. URL: https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/.
152. Сучасні тенденції розвитку кримінальної юстиції та кримінології в Україні / [О. М. Костенко, О. О. Кваша, С. В. Прилуцький, та ін.]. *Правова*

держава. 2014. Вип. 25. С. 204–225. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PrDe_2014_25_14.

153. США готові допомогти Україні створити Службу фінансових розслідувань. *Укрінформ*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2382021-ssa-gotovi-dopomogti-ukraini-stvoriti-sluzbu-finansovih-rozsliduvan.html>.

154. Тарасенко Ю. М. Стан злочинності серед внутрішньо переміщених осіб в Україні. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2018. № 3 (55), С. 120–128.

155. Тихонова О. В. «Детермінанта» та «фактор»: співвідношення понять у кримінології. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали наук.-теор. конф. (Київ, 20 берез. 2014 р.). Київ, 2014. С. 82–85.

156. У Раді розроблено проєкт стратегії розвитку сфери ІВ в Україні на період 2020–2025 років. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/golovna/u-radi-rozrobleno-proekt-strategiyi-rozvitku-sferi-iv-v-ukrayini-na-period-20202025-rr.html>.

157. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони 2014 р. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

158. Угода про взаємодію Міністерств внутрішніх справ незалежних держав у сфері боротьби із злочинністю від 08 черв. 1992 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_245?lang=uk#Text.

159. Угода про співробітництво у сфері правової охорони й захисту інтелектуальної власності та створення Міждержавної ради з питань правової охорони й захисту інтелектуальної власності від 19 листоп. 2010 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_n31#Text.

160. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text.

161. Укрпатент повідомляє про результати діяльності в якості НОІВ.
URL: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/rezultaty-ukrpatent-noiv-270421>.

162. Ухвала Кременецького районного суду Тернопільської області від 21 трав. 2014 р. № 601/1070/13-к (провадження № 1-в/601/28/2014). URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/38819873>.

163. Филь Р. С. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти промислової власності в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2020. 24 с.

164. Фіалка М. І., Шевчук Т. А. Злочинність та її показники : лекція. Харків, 2020. 17 с. URL: <http://lib.univd.edu.ua/?controller=service&action=downloadrep&id=96689>.

165. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Укр. Рад. Енцикл. АН УРСР, 1973. 600 с.

166. Форма № 1 «Єдиний звіт про кримінальні правопорушення», статистичні відомості Національної поліції України про кримінальні правопорушення, передбачені ст. 176 КК України (в т. ч. вчинених з використанням високих інформаційних технологій).

167. Харченко В. Б. Кримінально-правова охорона прав на об'єкти інтелектуальної власності в Україні: перспективи розвитку та гармонізації з європейським законодавством : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2011. 36 с.

168. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15/conv/page>.

169. Цивільний кодекс УРСР : Закон УРСР від 18 лип. 1963 р. № 1540-VI. *Відомості ВР УРСР*. 1963. № 51. Ст. 731.

170. Шакур В. І. Модель і критерії ефективності профілактики злочинів у великих містах України та за кордоном: навч.-практ. посіб. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1995. 32 с.

171. Шакур В. І. Нинішні проблеми боротьби із злочинністю й урбанізація. *Право України*. 1997. № 7. С. 49–53.

172. Шакун В. І. Суспільство і злочинність : монографія. Київ : Атіка, 2003. 784 с.

173. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність : монографія. Київ : Укр. акад. внутр. справ, 1996. 256 с.

174. Школьний В. Б. Деякі причини виникнення і розвитку злочинності у сфері використання ЕОМ. *Право і суспільство*. 2012. № 2. С. 222–227. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/48.pdf.

175. Шумська міська об'єднана територіальна громада : [сайт] / Діяльність органів пробації в Україні. URL: <https://shumska-gromada.gov.ua/news/1583246100/>.

176. Юріков О. О. Використання допомоги ЗМІ та громадськості при розслідуванні зайняття гральним бізнесом. *Юридична наука як правова основа інноваційного розвитку України* : матеріали підсумк. наук.-теорет. конф. (Київ, 13 квіт. 2017 р.) : у 2 ч. Київ, 2017. Ч. 1. С. 190–192. URL: https://nni1.naiu.kiev.ua/files/naukovi%20zahodu/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2017_%D0%A2%D0%9E%D0%9C_2.PDF.

177. Юріков О. О. Детектив Бюро економічної безпеки України як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Законодавче забезпечення діяльності Бюро економічної безпеки України* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Харків, 17 трав. 2021 р.). Харків, 2021. С. 209–211. URL: https://appu.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/zbirnik-beb_verstka-1-szhatyj-1.pdf.

178. Юріков О. О. Особливості кваліфікації умисного пошкодження або руйнування телекомунікаційної мережі. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 5. С. 209–214. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/5/34.pdf>. doi: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2021.5.34>.

179. Юріков О. О. Слідчий як суб'єкт доказування в кримінальному провадженні. *Актуальні проблеми досудового розслідування* : матеріали міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 5 лип. 2017 р.). Київ, 2017. С. 351–353. URL:

https://nni1.naiu.kiev.ua/files/naukovi%20zahodu/2017/07/%D0%97%D0%91%D0%86%D0%A0%D0%9D%D0%98%D0%9A_2017.PDF#page=315.

180. Юріков О. О. Щодо питання про визначення родового та видового об'єктів злочину, передбаченого ст. 360 Кримінального кодексу України. *Recht der Osteuropäischen Staaten*. 2019. № 4. С. 173–177. URL: <https://www.uni-goettingen.de/de/document/download/2641d85c401c8046385228fe362cab85.pdf/ReOS%2004%20aus%202019.pdf>.

181. Яценко А. Латентна злочинність. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2018. URL: <https://visnikkau.webnode.com.ua/news/latentna-zlochinnist>.

182. An Act for the Encouragement of Learning, by Vesting the Copies of Printed Books in the Authors or Purchasers of such Copies, during the Times therein mentioned. URL: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/anne_1710.asp.

183. Babanina V. Definition and types of the subjects of realization of the criminal legislation. *European Reforms Bulletin*. 2019. № 2. P. 59–64.

184. Babanina, V., Tkachenko, I., Matiushenko, O., & Krutevych, M. (2021). Cybercrime: History of formation, current state and ways of counteraction. *Amazonia Investiga*, 10 (38), S. 113–122. doi: <https://doi.org/10.34069/AI/2021.38.02.10>. URL: <https://amazoniainvestiga.info/index.php/amazonia/article/view/1548/1541>.

185. Boyd E., Skelton D. Policing 2020 / What kind of police service do we want in 2020? URL: <https://policyexchange.org.uk/wp.../policing2020-1.pdf>.

186. Cherniavskyi, S., Babanina, V., Mykytchyk, O., & Mostepaniuk, L. (2021). Measures to combat cybercrime: analysis of international and Ukrainian experience. *Cuestiones Políticas*, 39 (69), S. 115–132. doi: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.3969.06>. URL: <https://produccioncientificaluz.org/index.php/cuestiones/article/view/36199/38655>

187. Community safety and crime prevention plan 2016–2020. URL: <https://www.cambridge.wa.gov.au/.../public/...plans/strategies>.

188. Crime prevention strategy 2015–2017. URL: https://www.police.nsw.gov.au/___.../Crime_Prevention_Strategy_2.

189. Crime Prevention Strategy in the Czech Republic for 2016 to 2020. URL: [https:// www.mvcr.cz/mvcren/.../strategie-pk-2016-2020- en-pdf.asp/](https://www.mvcr.cz/mvcren/.../strategie-pk-2016-2020-en-pdf.asp/).

190. Croatia: Copyright and Related Rights Act and Acts on Amendments to the Copyright and Related Rights Act (OG Nos. 167/2003, 79/2007, 80/2011, 141/2013 and 127/2014). URL: http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=357287.

191. Enhus E., Ponsaers P., Verhage A. Поліцейська діяльність, орієнтована на громаду, в Європі: концепції, теорія та практика (переклад українською мовою Сизенко С.). URL: https://pravo.org.ua /img/.../14586534582015_community_oriented_policing_in_europe.pdf.

192. How to stop counterfeiting from being a profitable activity. URL : www.buildingipvalue.com/05_EU/230_232.htm.

193. Intellectual Property and the National Information Infrastructure: The Report of the Working Group on Intellectual Property. URL: <http://www.uspto.gov/web/offices/com/doc/ipnii/>.

194. International Intellectual Property Alliance (IIPA) : Special 301 report on copyright protection and enforcement. URL: http://www.iipa.com/2011_SPEC301_TOC.htm.

195. Latest USTR Special 301 Report Shows Need for Concerted Action on Piracy in Key Markets. URL: bsa.org/news-and-events/news/2013/may/en05012013ustrspecial301.

196. Lisovyi A. K. Analysis of the international legislation on the copyright protection. *Наше право*. 2020. № 2. С. 162–169.

197. Lisovyi A. K. Criminal liability for cybercrimes in Ukraine and methods for preventing. *Bulletin of Academy of Justice*. 2020. № 1 (3). С. 81–85.

198. Lisovyi A. K., Lisova N. V. Civil liability for copyright infringements on the Internet: USA and Ukrainian experience. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 32–44.

199. Lisovyi A., Dmytruk O. International experience in the prevention of copyrights crimes on the Internet. *European Political and Law Discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. C. 103–108.

200. Modern Crime Prevention Strategy. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/modern-crime-prevention-strategy>.

201. Ottawa street violence & gang strategy 2017–2020. URL: <https://www.documentcloud.org/.../4322053-Ottawa-Street-Violenc...>

202. Pandemic profiteering: how criminals exploit the COVID-19 crisis : звіт Європолу від 27 берез. 2020 р. URL: <https://www.europol.europa.eu/publications-documents/pandemic-profiteering-how-criminals-exploit-covid-19-crisis>.

203. Policing Vision 2025. URL: <https://www.npcc.police.uk/.../Policing%20Vision.pdf>.

204. Special 301 Report. URL: <http://www.gacg.org/media/documents/200/2018%20Special%20301.pdf>.

205. The European Crime Prevention Network (EUCPN). URL: <http://www.eucpn.org/goodpractice/showdoc.asp?docid=287>.

206. UK cyber security community. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/uk_cyber_security_community#techuk.

207. Yurikov O. On the is sue of the determination of the genetic object of crime provided in Art. 360 of the Criminal Code of Ukraine. *Протидія злочинності в діяльності поліції: виклики XXI-го століття* : матеріали III Всеукр. наук-практ. курсантської (студентської) інтернет-конф. іноземними мовами (Кривий Ріг, 20 лют. 2020 р.). Кривий Ріг, 2020. С. 229–233.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зведені дані анонімного анкетування 90 працівників територіальних підрозділів Департаменту кіберполіції Національної поліції України під час проведення кримінологічного дослідження «Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет»

№ з/п	Питання	Кількість осіб	Питома вага, %
1	2	3	4
	Соціально-демографічні дані опитаних розподілилися так:		
1.	За віком:		
	до 25 років	25	28 %
	26–35 років	43	48 %
	36–50 років	18	20 %
	понад 50 років	4	4 %
2.	За стажем роботи в Національній поліції:		
	до 3-х років	68	76,3 %
	від 3-х до 5-ти років	16	18 %
	понад 5 років	6	6,7 %
3.	Як Ви оцінюєте рівень професійної підготовки працівників кіберполіції у Вашому регіоні?		
	Високий	15	16,7 %
	Середній	45	50 %
	Низький	23	25,6 %
	Складно відповісти	7	7,7 %
4.	Як Ви оцінюєте діяльність кіберполіції щодо запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Позитивно	19	21 %
	Задовільно	35	39 %
	Незадовільно	7	8 %
	Складно відповісти	29	32 %
5.	Чи , достатній на Вашу думку, у Вашому регіоні рівень взаємодії поліції із громадськістю, прокуратурою та судом щодо запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	19	21 %
	Ні	30	34 %
	Тільки під час спеціальних заходів	12	14 %
	Складно відповісти	20	22 %
	Тільки з окремими суб'єктами запобігання	8	9 %

6.	Як Ви схарактеризуєте рівень порушень авторського права в мережі Інтернет у Вашому регіоні?		
	Високий	24	27 %
	Середній	44	49 %
	Низький	22	24 %
7.	Які обставини впливають на рівень вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет у Вашому регіоні?		
	Неефективна превентивна діяльність поліції	18	20 %
	Недостатня взаємодія поліції з громадськістю	15	17 %
	Недостатня ефективність превентивної діяльності певних підрозділів поліції	11	12 %
	Відсутність взаємодії поліції з іншими державними органами та громадськими організаціями, що здійснюють запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет	12	13 %
	Невирішеність соціально-побутових проблем громадян	9	10 %
	Невідповідність призначеного покарання за вчинений злочин	6	7 %
	Недоліки законодавства щодо захисту авторського права в мережі Інтернет	7	8 %
	Низький рівень правосвідомості громадян у галузі авторського права, правовий нігілізм населення	12	13 %
8.	Чи достатньо ефективною є діяльність поліції з виявлення факторів, які впливають на вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	21	23 %
	Ні	32	36 %
	Складно відповісти	29	32 %
	Інша думка	8	9 %
9.	Чим, на Вашу думку, обумовлені основні недоліки в діяльності кіберполіції?		
	Відсутністю цілеспрямованої та предметної діяльності державних органів боротьби зі злочинністю	10	11 %
	Недосконалістю чинного законодавства	5	5,6 %
	Незацікавленістю працівників поліції в результатах своєї праці	13	14,4 %
	Низьким рівнем підготовки кадрів	15	16,7 %
	Корумпованістю державних структур	6	6,7 %
	Низьким рівнем матеріально-технічного забезпечення діяльності поліції	15	16,7 %
	Відсутністю взаємодії підрозділів поліції з іншими державними органами	16	17,8 %
	іншими:	10	11,1 %
	а) неефективними запобіжними заходами;	7	7,77%
	б) відсутністю стимулювання поліцейських (матеріальне забезпечення).	3	3,33%
10.	Чи достатній рівень законодавчого забезпечення запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	45	50 %
	Ні	42	47 %
	Складно відповісти	3	3 %

11.	Чи вважаєте Ви ефективними чинні кримінально-правові норми в боротьбі з порушеннями авторського права в мережі Інтернет та їх запобіганні?		
	Так	28	31 %
	Ні	62	69 %
12.	Якщо ні, то які заходи потрібні для покращення законодавчого забезпечення діяльності поліції щодо запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права» (упровадження заходів кримінально-правового характеру за вчинення порушень авторського права і (або) суміжних прав в Інтернеті)	14	16 %
	Внесення змін до законів і підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність поліції з метою розширення повноважень під час здійснення запобіжних заходів	32	36 %
	Посилення кримінальної відповідальності за порушення авторського права в мережі Інтернет	20	22 %
	Внесення змін до кримінального законодавства (визначення та розмежування протиправних дій, які вчиняються під час порушення авторського права і (або) суміжних прав; передбачити застосування відповідальності до порушника навіть на стадії готування до вчинення порушення авторського права в мережі Інтернет)	11	12 %
	Удосконалення механізму взаємодії працівників кіберполіції із громадянами	13	14 %
13.	Недоліками таких кримінально-правових норм Ви вбачаєте:		
	Відсутність дієвих альтернативних санкцій	22	24 %
	М'якість передбачених у санкціях покарань	23	26 %
	Суворість покарання	20	22 %
	Недоліків у цих нормах немає	8	9 %
	інше:	17	19 %
	а) рівень законодавчого забезпечення є високим, проте немає механізму реалізації відповідних норм		
14.	Чи є ефективним заходом застосування покарання у вигляді позбавлення волі за вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	68	76 %
	Ні	22	24 %
15.	Чи є необхідність у створенні єдиної бази нормативних актів, що регламентують діяльність із запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	77	85,6 %
	Немає	5	5,6 %
	Складно відповісти	8	8,8 %

16.	Що є первинним у запобіганні порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Посилення кримінальної відповідальності за ці злочини	13	14,4 %
	Розв'язання матеріально-побутових проблем (вирішення проблем із житлом, працевлаштування, соціальним забезпечення громадян тощо)	12	13,3 %
	Зниження рівня захворювання на алкоголізм і наркоманію	-	-
	Зміцнення соціальних цінностей у суспільстві	15	16,7 %
	Правове виховання	50	55,6 %
17.	Оцініть поширеність причин порушень авторського права в мережі Інтернет за шкалою від 1 до 5.		
	а) (2) соціально-побутові проблеми (безробіття, недостатнє соціальне забезпечення)	20	22 %
	б) (1) низька правосвідомість громадян у галузі авторського права, правовий нігілізм щодо авторських прав	34	38 %
	в) (4) недоліки в роботі поліції, прокуратури, суду та соціальних служб у справах сім'ї, дітей та молоді під час здійснення запобіжних заходів	12	13 %
	г) (5) зміна моральних цінностей й установок суспільства	7	8 %
	д) (3) брак розроблених заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет	17	19 %
18.	Яка складова особи, що порушує авторське право в мережі Інтернет, є вирішальною для проведення її дослідження?		
	Соціально-демографічна	68	75 %
	Кримінально-правова	14	15 %
	Інше	8	10 %
19.	Чи відповідала IP адреса комп'ютерного пристрою, яка була встановлена кіберполіцейськими під час виявлення порушення авторського права в мережі Інтернет, реальному місцезнаходженню правопорушника?		
	Так	53	59 %
	Ні	37	41 %
20.	Чи усвідомлювали особи факт порушення авторських прав осіб під час вчинення порушення авторського права в мережі Інтернет?		
	Так, усвідомлювали, що за такі дії передбачено кримінальну відповідальність	59	65 %
	Розуміли, що порушують авторські права, але вважали, що за такі дії передбачено лише адміністративну відповідальність	9	10 %
	Ні	22	25 %
21.	Чи проводить Ваш підрозділ лекції, обговорення, зустрічі на тему запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет на підприємствах, в установах, організаціях, освітніх закладах?		
	Так	24	26,7 %
	Ні	42	46,7 %
	Зрідка	13	14,4 %
	Складно відповісти	11	12,2 %

22.	Чи практикують у Вашому регіоні застосування зарубіжних аналогів заходів запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	29	32,3 %
	Ні	48	53,3 %
	Складно відповісти	13	14,4 %
23.	На Вашу думку, діяльність яких суб'єктів є найефективнішою в запобіганні порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Поліція	51	56,7 %
	Суди	7	7,8 %
	Прокуратура	8	8,9 %
	Органи виконавчої влади й місцевого самоврядування	11	12,2 %
	Громадські організації	13	14,4 %
24.	Чи є необхідним розроблення окремих рекомендацій щодо запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	67	74,4 %
	Ні	10	11,1 %
	Достатньо посилення на загальні рекомендації та нормативну базу	13	14,4 %
25.	Чи сприяло б, на Вашу думку, створення нового підрозділу поліції, який здійснював би виключно протидію порушенням права інтелектуальної власності, у структурі Національної поліції зниженню рівня порушень авторського права в мережі Інтернет?		
	Так	53	59 %
	Ні	12	13,3 %
	Інше	13	14,4 %
	Складно відповісти	12	13,3 %
26.	Як Ви можете схарактеризувати поведінку осіб, що порушують авторське право в мережі Інтернет?		
	- за ступенем активності:		
	активна (особа свідомо вчиняла злочини, усвідомлювала наслідки власних дій)	78	86,7 %
	пасивна (особа не намагалася уникнути ситуації, яка переростає в злочинне діяння)	12	13,3 %
	- за змістом:		
	неправомірна (засуджений свідомо вчинює протиправне діяння)	80	89 %
	необачна (засуджений ненавмисно, під впливом певних обставин вчинює протиправне діяння)	10	11 %

Додаток Б

Результати вивчення 86 винесених судами вироків у період 2015–2020 років щодо 113 осіб, що вчинили злочин, передбачений статтею 176 КК України, зокрема в мережі Інтернет

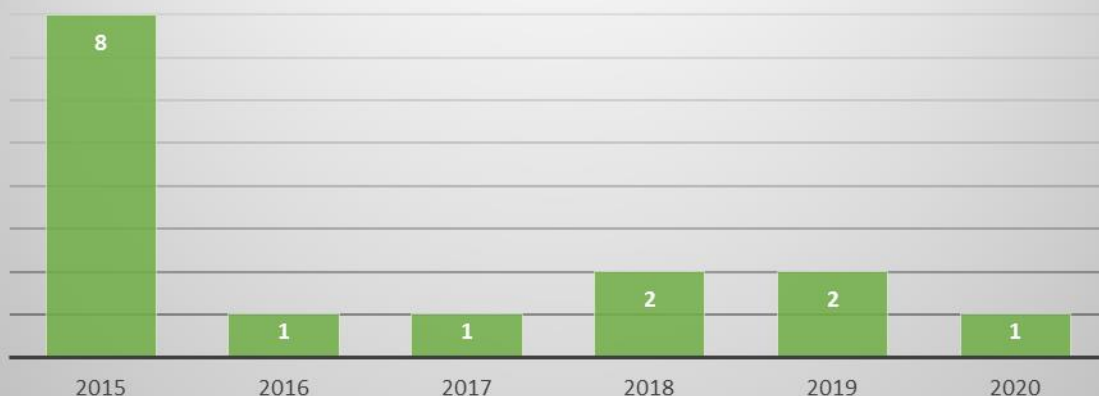
		Кількість	%
1. Вік:	До 18 років		
	18—24	31	27 %
	25—29	29	26 %
	30—35	24	21 %
	35—40	17	15 %
	Понад 40	12	11%
	а) 40–50	(10)	(9,5%)
	б) понад 50 років	(2)	(1,5%)
2. Стать:	Чоловіча	73	65 %
	Жіноча	40	35 %
3. Освіта:	Неповна (базова) середня	14	12 %
	Повна середня	20	18 %
	Професійно-технічна	35	32 %
	Незакінчена вища	14	12 %
	а) у сфері ІТ технологій	(10)	8,5 %
	б) інша	(4)	3,5 %
	Вища	25	22 %
	а) у сфері ІТ технологій	(19)	17 %
	б) інша	(6)	5%
	Без освіти	5	4 %
4. Сімейний стан:	Одружений/заміжня	43	37 %
	Неодружений/незаміжня	64	58,5 %

	Перебуває в цивільному шлюбі	18	28 %
	Розлучені	6	4,5 %
5. Сфера зайнятості:	Приватні підприємці або бізнесмени	21	18 %
	Продавці й реалізатори	9	8 %
	Менеджери різних напрямів	21	18 %
	Директор або управитель компанії	8	7 %
	Інші професії	13	12 %
	Працевдатні, які не працевлаштовані та не навчаються	41	37 %
6. У якій формі вчинено (виключно порушення авторського права в мережі Інтернет):			
	самостійно	45	65 %
	у співучасті	22	35 %
	а) за попередньою змовою групою осіб	22	35 %
	б) організованою групою або злочинною організацією	0	0 %
7. Чи мала особа судимості до засудження:	Одну	17	15 %
	Дві	6	5,5 %
	Три і більше	1	0,8 %
	Не мала	89	78,7 %
8. Звільнено від покарання та його відбування (стаття 74 КК України)	З випробуванням	18	16 %
	Унаслідок акта амністії	4	3,5 %

	З інших підстав	1	0,9 %
	До особи застосовано покарання	90	79,6 %
9. Застосування більш м'якого покарання, ніж передбачено законом (ст. 69 КК України):	Застосовувалося	3	2,65 %
	Не застосовувалося	110	97,35 %
10. До якого покарання засуджений:	Позбавлення волі на певний строк		
	1) 1 рік (умовно)	12	10,6 %
	2) 2 роки (умовно)	6	5,3 %
	3) 1–2 роки (реально)	2	1,76 %
	4) 2–3 роки (реально)	1	0,88 %
	Виправні роботи	-	
	Звільнений з випробуванням	18	
	Штраф	47	41,6 %
11. Ставлення до визнання вини:	Визнає вину повністю	110	97,35 %
	Частково визнає	2	1,85 %
	Не визнає вину	1	0,8 %

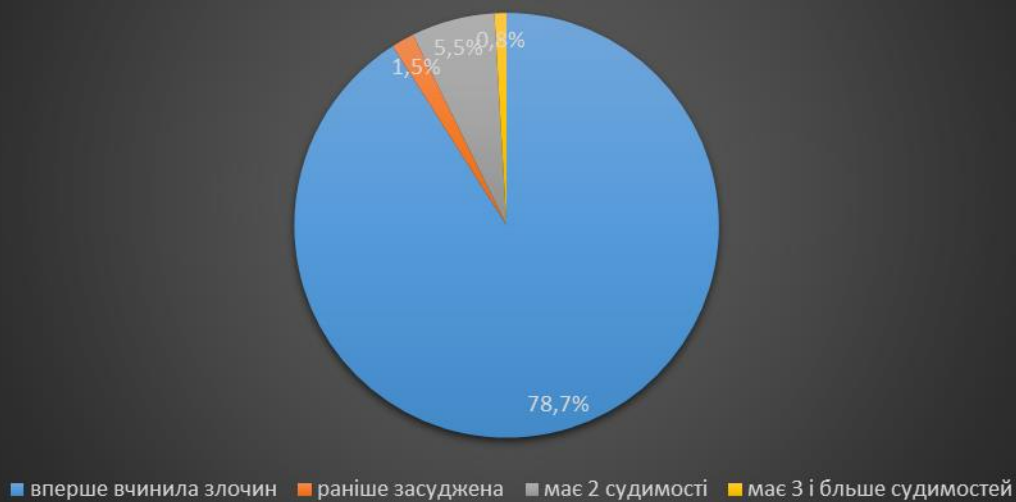
Винесено обвинувальних вироків щодо осіб, які вчинили злочин повторно або групою осіб (ст. 176 КК України)

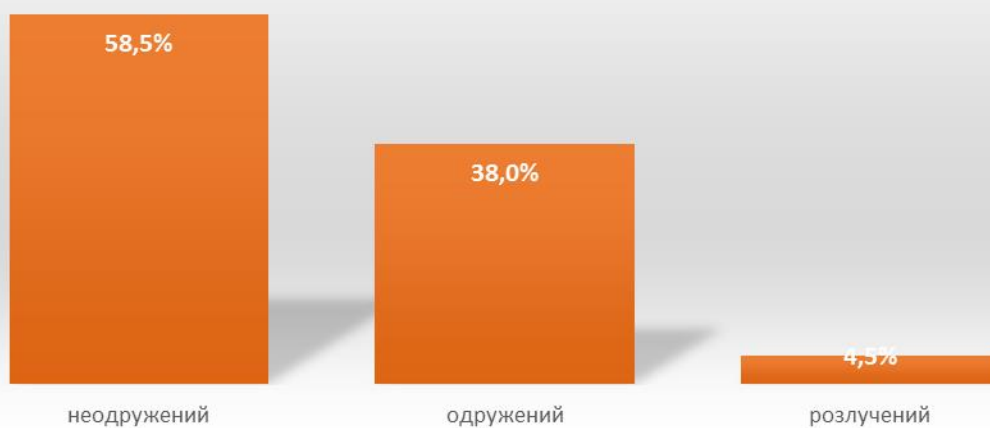
Винесено обвинувальних вироків щодо осіб, які вчинили злочин, яким завдано матеріальної шкоди у великому розмірі (ст. 176 КК України)

Кримінологічна характеристика злочинця (судимість) (ст. 176 КК України)

Кримінологічна характеристика злочинця (сімейний стан) (ст. 176 КК України)

Кримінологічна характеристика злочинця (працевлаштованість) (ст. 176 КК України)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА**до проєкту Закону України****«Про внесення змін до статті 176 Кримінального кодексу України»****1. Обґрунтування необхідності прийняття законопроєкту**

Згідно зі статтею 41 Основного Закону України (Конституції України), кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. У статті 54 Конституції України закріплено, що кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності; ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом.

Чинне законодавство у сфері захисту авторського права загалом відповідає міжнародним стандартам, встановленим у цій сфері. Отже, в українському законодавстві передбачено адміністративну відповідальність за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (об'єкта авторського права) та кримінальна відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав. Так, відповідно до статті 51² Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП), за незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, передбачається накладення штрафу від десяти до двохсот НМДГ з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення.

Кримінальним кодексом України передбачена кримінально-правова відповідальність за порушення авторських і суміжних прав, які досягають рівня суспільної небезпечності.

Законодавець порушення авторського права і суміжних прав за родовим об'єктом посягання відносить до розділу V Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина» Кримінального кодексу України. Зокрема, види складів такого злочину зазначені у диспозиціях частин 1, 2 і 3, а види покарання – відповідно у санкціях цих частин статті 176 Кримінального кодексу України.

У статті 176 Кримінального кодексу України «Порушення авторського права і суміжних прав» передбачається відповідальність за перелік таких злочинних діянь: незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій.

Зазначимо, що в диспозиції частини 1 чинної редакції цієї статті міститься основний склад злочину, визначеного статтею 176 КК України, а саме: незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- й відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації, камкординг, кардшейрінг або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, а також фінансування таких дій. За вказані в диспозиції частини 1 цієї статті дії встановлений вид покарання у вигляді штрафу від двохсот до тисячі НМДГ (далі – НМДГ) або виправних робіт на строк до двох років, або позбавлення волі на той самий строк.

Далі в частині 2 статті 176 Кримінального кодексу України визначено кваліфікований склад злочину, тобто з ознаками, що обтяжують покарання і впливають на кваліфікацію, а саме: ті самі дії (перелік яких міститься в диспозиції частини 1 цієї статті), якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди у великому розмірі. За таких ознак складу злочину санкцією частини 2 цієї статті передбачено вид покарання у вигляді штрафу від тисячі до двох тисяч НМДГ або виправних робіт на строк до двох років, або позбавлення волі на строк від двох до п'яти років.

Відповідно, частиною 3 статті 176 Кримінального кодексу України визначено особливо кваліфікований склад злочину, тобто з особливо кваліфікуючими обставинами, які надають злочину особливої суспільної небезпечності, а саме: дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені службовою особою з використанням службового становища або організованою групою, або якщо вони завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі. За наявності таких ознак складу злочину у санкції частини 3 цієї статті передбачено вид покарання у вигляді штрафу від двох тисяч до трьох тисяч НМДГ або позбавлення волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

У примітці до статті 176 КК України законодавець встановив розміри матеріальної шкоди (розраховується у НМДГ) за яких вона вважається завданою у значному, великому та особливо великому розмірі. Так, згідно з чинною редакцією статті: якщо розмір матеріальної шкоди у двадцять і більше разів перевищує НМДГ – вона вважається завданою в значному розмірі, у двісті і більше разів перевищує НМДГ – у великому розмірі, у тисячу і більше разів – в особливо великому розмірі відповідно.

Зазначимо, що в чинній редакції статті не передбачено порушення авторського права і суміжних прав, що вчинене з використанням високих інформаційних технологій та/або в мережі Інтернет. Ця законодавча прогалина призводить до таких проблем: 1) неможливості точно визначити кількість зафіксованих порушень авторського права й суміжних прав; 2) значного звуження об'єктивної сторони такого злочину; 3) складнощів розроблення профільними установами заходів із запобігання, профілактики та розслідування цього злочину, які закріплюються у відповідних підзаконних актах. Крім цього, санкції статті 176 КК України видаються надто незначними для стримування вчинення нових злочинів.

Протягом двох останніх десятиліть мережа Інтернет стала надзвичайно поширеною у світовому масштабі. Люди в будь-якій частині світу забезпечені можливістю доступу до різноманітної інформації, розваг, спілкування один з одним шляхом листування, аудіо- та відеозв'язку, замовлення товарів і послуг, створення власного бізнесу, – усе це завдяки глобальній мережі Інтернет, що передбачає широкі можливості, які можна використовувати в будь-якій сфері життя. Полегшення доступу до потрібної інформації видається найвищим надбанням створення Інтернету.

На противагу цьому, мережу Інтернет і значну кількість програм, які створюють на його основі та за його допомогою, стали використовувати і для вчинення негативних, протиправних дій. Суспільно небезпечним явищем, з яким зіштовхнулися країни різних груп (країни, що розвиваються, країни з перехідною економікою, розвинуті країни), стало вчинення різних видів злочинів у глобальній мережі Інтернет. Це стосується і порушення авторського права й суміжних прав, адже вчинення такого злочину перейшло з матеріального світу у віртуальний. Зміна місця вчинення злочину обумовила збільшення кількості порушень авторського права, зростання рівня їх латентності, підвищення ризику уникнення винними особами відповідальності за порушення авторських прав, а також значно ускладнила компетентним органам завдання щодо запобігання, профілактики та розслідування злочину й ідентифікації підозрюваних осіб. Із часом розвиток комп'ютерних та інформаційних технологій активізуватиметься, а використання Інтернету тільки поширюватиметься. Кількість злочинів, передбачених статтею 176 Кримінального кодексу України, вчинених в Інтернеті та/або з використанням високих інформаційних технологій, повсякчас збільшуватиметься.

Задля запобігання вчиненню порушенню авторського права й суміжних прав в Інтернеті, а також посилення законного впливу на потенційних злочинців з метою стримування вчинення злочинів, передбачених статтю 176 КК України, забезпечення належної охорони авторського права й суміжних прав в Інтернеті, а також усвідомлюючи розвиток інформаційних технологій та поширення використання мережі Інтернет як місця вчинення порушення авторського права та/або суміжних прав, усвідомлюючи потребу встановлення більш жорсткої санкції за цей злочин, пропонується внести зміни до статті 176 КК України, зокрема, зміни до диспозиції частини 1 статті 176 КК України, деталізувавши об'єктивну сторону цього злочину, і посилити санкцію статті відповідно до складу злочину за ознакою ступеня суспільної небезпечності.

2. Мета і завдання законопроекту

Законопроект спрямовано на надання більш точного визначення поняття «порушення авторського та/або суміжних прав», розширення об'єктивної сторони такого злочину, усунення потенційних розбіжностей щодо застосування положень статті 176 Кримінального кодексу України у правозастосовній практиці судами та запобігання, профілактики й досудового розслідування передбачених злочинів правоохоронними органами.

3. Загальна характеристика

Законопроектом пропонується розширити об'єктивну сторону злочину, передбаченого статтею 176 КК України, і деталізувати формулювання диспозиції; ввести застосування більш жорстких санкцій за основний, кваліфікований та особливо кваліфікований склади злочину, які передбачені в частинах 1, 2 і 3 статті 176 КК України відповідно. Зокрема, пропонуються такі зміни до Кримінального кодексу України:

У статті 176:

У пункті 1 частини першої після слів «або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав» доповнити словами «зокрема вчинене з використанням високих інформаційних технологій та/або у мережі Інтернет»;

у частині першій слова «караються штрафом від двохсот до тисячі НМДГ або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк» змінити словами «караються штрафом від тисячі до двох тисяч НМДГ або виправними роботами на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк»;

у частині другій слова «караються штрафом від тисячі до двох тисяч НМДГ або виправними роботами на строк до двох років, або позбавленням волі на строк від двох до п'яти років» змінити словами ««караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч НМДГ або позбавленням волі на строк від трьох до шести років»;

у частині третій слова «караються штрафом від двох тисяч до трьох тисяч НМДГ або позбавленням волі на строк від трьох до шести років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого» змінити словами «караються штрафом від трьох до п'яти тисяч НМДГ або позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років».

Розширення об'єктивної сторони злочину, передбаченого пунктом 1 частини 1 ст. 176 КК України дасть змогу більш точно визначати склад злочину, а встановлення жорсткіших санкцій стримуватиме потенційних злочинців від вчинення злочину, передбаченого статтею 176 КК України, а осіб, яких уже притягали до відповідальності за нього, – від його вчинення повторно.

4. Обґрунтування очікуваних правових наслідків прийняття законопроекту

Прийняття законопроекту сприятиме вдосконаленню практики застосування відповідних положень кримінального законодавства, позитивно вплине на запобігання, профілактику та досудове розслідування злочинів, передбачених статтею 176 КК України. Водночас посилення санкцій за вчинення різного складу злочину, передбаченого в частинах 1, 2 і 3 статті 176 КК України, справлятиме стримувальний вплив щодо вчинення таких злочинів вперше та повторно.

5. Фінансово-економічне обґрунтування

Реалізація проекту Закону не потребує додаткових фінансових витрат з Державного бюджету України.

5. Позиція заінтересованих органів

Законопроект стосується інтересів інших органів, а саме: Міністерства економічного розвитку і торгівлі, Міністерства юстиції, Національної поліції України, державної організації «Національний офіс інтелектуальної власності», Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності Національної академії правових наук України.

6. Регіональний аспект

Проект Закону України не стосується питання розвитку адміністративно-територіальних одиниць.

7. Запобігання дискримінації

У законопроекті немає положень, які містять ознаки дискримінації.

8. Запобігання корупції

У законопроекті немає правил і процедур, які можуть містити ризики вчинення корупційних правопорушень.

9. Громадське обговорення

Проект Закону України потребує проведення діалогів і консультацій з громадськістю.

10. Позиція соціальних партнерів

Проект Закону України не потребує проведення консультацій із соціальними партнерами.

11. Оцінка регуляторного впливу

Законопроект не є регуляторним актом і не потребує погодження з Державною службою України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва.

12. Вплив реалізації акта на ринок праці

Проект не стосується питань впливу реалізації акта на ринок праці.

13. Прогноз результатів

Прийняття проекту Закону та реалізація його положень надасть можливість законодавчо закріпити відповідальність за порушення авторського права й суміжних прав, вчиненого з використанням високих інформаційних технологій та/або в мережі Інтернет, надати ширше визначення порушенню авторського права й суміжних прав, підвищити відповідальність за вчинення таких злочинів, що буде важливим фактором для їх профілактики.

КОНЦЕПЦІЯ
«Запобігання злочинності у сфері
інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки»

Загальна частина

Головними ознаками правової держави є забезпечення правопорядку на належному рівні шляхом викорінення правового нігілізму в суспільстві, підвищення рівня правової культури та правосвідомості громадян, здійснення діяльності, спрямованої на запобігання правопорушенням, забезпечення ефективного виконання законів і їх дотримання.

Сучасна ситуація, пов'язана з кримінальними правопорушеннями в Україні, безпосередньо впливає на соціально-економічну та політичну ситуацію. Попри здійснення правоохоронними органами комплексу профілактичних заходів із запобігання злочинам проти інтелектуальної власності, кількість зареєстрованих злочинів, передусім вчинених у мережі Інтернет (зокрема порушень авторського і суміжних прав в мережі Інтернет), є надто значною та постійно збільшується. Унаслідок високої латентності злочинів проти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет більша їх частина залишається незареєстрованою, а отже, питання запобігання таким злочинам постало достатньо гостро. Реальна кількість злочинів проти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет у багато разів перевищує кількість зареєстрованих таких злочинів (щодо деяких злочинів – у десятки разів). Низка проблем у сфері запобігання злочинам проти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет спричинена постійним розвитком інформаційно-телекомунікаційних технологій, цифровізації та технізації процесів в економіці держави, популяризацією мережі Інтернет, а також низьким рівнем державної політики в запобіганні таким злочинам і неналежною професійною підготовкою кадрів відповідних структурних підрозділів Національної поліції України. До другорядних причин збільшення кількості злочинів проти права інтелектуальної власності, зокрема в Інтернеті належать нестабільність у сфері зайнятості, урбанізація та міграція населення, що стає на заваді ліквідації таких соціальних явищ, як бідність і безробіття, переміщення злочинців з реального світу до мережі Інтернет. Зазначені фактори негативно позначаються на зниженні загального рівня злочинності та правопорушень у сфері інтелектуальної власності (передусім у мережі Інтернет), їх структур, призводить до виникнення нових форм і способів протиправної діяльності.

Залишається високим рівень злочинів проти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет, зокрема порушень авторського права й суміжних прав, порушень прав на об'єкти промислової власності, незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, розголошення комерційної або банківської таємниці тощо. Найбільшу частку, а саме понад 65 % від усіх злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет, становлять злочини, пов'язані з порушенням авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет. У зв'язку із цим, державна політика у сфері запобігання зазначеним злочинам має бути спрямована насамперед на порушення авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет.

Водночас спостерігається тенденція до збільшення кількості правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, вчинених із використанням мережі Інтернет, збільшується кількість вчинених правопорушень і злочинів, пов'язаних із розповсюдженням відеоматеріалів з дитячою проституцією та дитячою порнографією. У більшості сфер життєдіяльності суспільства спостерігається підвищення рівня корупції.

Дії організованих злочинних груп і злочинних організацій, які дедалі активніше втручаються у сферу економіки та політичне життя держави, стають прогресивнішими, витонченішими та набувають прихованого характеру.

За допомогою реалізованих державними органами заходів вдалося частково стримати процес тінізації економіки, зафіксовано тенденцію до скорочення її тіньового сектору та збільшення надходжень до Державного бюджету України. Однак держава досі недоотримує значні кошти у вигляді податків та інших платежів у зв'язку з порушеннями і злочинами, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет, що гальмує соціально-економічні реформи та призводить до нестабільної економічної ситуації в країні.

Усі перелічені проблеми потребують розв'язання, а отже, постає необхідність активізації запобігання правопорушенням і злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет, розроблення нових його форм і методів з огляду на сучасний рівень злочинності. Запобігання правопорушенням і злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет, слід здійснювати шляхом реалізації заходів, визначених Концепцією «Запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет на 2021–2025 роки» (далі – Концепція). Ефективність Концепції залежить від окремих цілеспрямованих дій правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади, приватних організацій та підприємств, громадськості та їх взаємодії. Концепція спрямована на впровадження заходів запобігання злочинам, які посягають на права інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед – порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет), забезпечення цілеспрямованості, злагодженості та результативності роботи суб'єктів запобігання, ефективну реалізацію запропонованих заходів запобігання, унаслідок чого має покращитися система запобігання таким злочинам.

Мета Концепції

Мета Концепції полягає у:

ліквідації передумов для вчинення правопорушень і злочинів, які посягають на права інтелектуальної власності, забезпечення конституційних прав та свобод людини на підставі визначених пріоритетів, залучення правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади, приватних організацій, підприємств, а також громадськості до запобігання злочинам проти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед порушень авторського й суміжних прав у мережі Інтернет);

підвищенні кваліфікації співробітників підрозділів Національної поліції України, які здійснюють виявлення та боротьбу зі злочинами проти права інтелектуальної власності, а також забезпеченні належного рівня навчання за спеціалізацією працівників нового підрозділу Національної поліції України, в організації профільної роботи в зазначеному напрямі;

формуванні нових методів організації роботи й заходів запобігання вчиненню злочинів проти права інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед порушень авторського й суміжних прав у мережі Інтернет);

забезпеченні організації ефективної правової, освітньої та виховної роботи серед населення у сфері права інтелектуальної власності в Інтернеті (передусім у сфері авторського права в мережі Інтернет), із комплексним підходом щодо її реалізації.

Порівняльний аналіз наявних варіантів розв'язання проблеми запобігання порушенням та злочинам, які посягають на право інтелектуальної власності в Інтернеті

Комплекс заходів із запобігання зазначеним правопорушенням і злочинам може бути відображено в нормативно-правових актах, що регулюють діяльність органів, установ та організацій, які здійснюватимуть таку діяльність, або в спеціальній Концепції, що затверджує Кабінет Міністрів України.

З огляду на практику здійснення запобігання правопорушенням і злочинам у державі, вважаємо другий варіант зручнішим і таким, що відповідає поставленій меті. Концепція, порівняно з численною кількістю нормативно-правових актів, дає змогу консолідувати в одному документі сукупність різних за спрямуванням заходів запобігання, забезпечити зручний доступ до спеціальної інформації щодо запобігання злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет і налагодити взаємодію, узгодженість і координацію між правоохоронними органами, центральними й місцевими органами виконавчої влади та громадськістю, вносити зміни в частині заходів залежно від стану правопорушень і злочинності в державі.

Пріоритетні завдання Концепції

Питання організації та впровадження заходів, спрямованих на запобігання злочинам у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет і правопорушенням цього виду, передбачається вирішувати шляхом поетапної реалізації комплексу правових, організаційних, економічних, соціальних, інформаційних, культурних та освітньо-виховних заходів, спрямованих на усунення причин та умов, їх спричиняють.

Необхідно виконати такі завдання:

сформувати ефективну національну систему охорони прав інтелектуальної власності й захисту інтересів правовласників (удосконалення чинної нормативно-правової бази щодо охорони інтелектуальної власності в мережі Інтернет і правоохоронної діяльності та запобігання порушенням і злочинам, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет (передусім авторське право), прийняття нового законодавства, спрямованого на захист таких прав;

сформувати в громадян культуру поваги до права інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед – авторського права в мережі Інтернет) і результатів творчої та інтелектуальної праці людини. Виконання цього завдання слід забезпечувати шляхом проведення культурних й освітньо-виховних заходів серед громадян та раніше судимих за вчинення таких злочинів осіб, з залучаючи фахівців у сфері інтелектуальної власності, зокрема авторського права й суміжних прав, патентного права, фахівців із забезпечення конфіденційності інформації із закладів вищої освіти, Національної поліції України, Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності, інших державних органів і приватних організацій;

оптимізувати структуру органів Національної поліції України для ефективного запобігання злочинам, що посягають на право інтелектуальної власності в Інтернеті, зокрема створивши новий підрозділ боротьби з порушеннями у сфері інтелектуальної власності (з порушеннями авторського права і суміжних прав у мережі Інтернет), а також оптимізувати діяльність інших установ та організацій, які долучені до запобігання таким правопорушенням;

створити єдину інформаційно-аналітичну базу даних щодо фактів вчинення злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет (передусім – порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет), у якій передбачити можливість відслідковування результатів запобігання таким злочинам;

здійснювати щорічний моніторинг Національною поліцією України рівня вчинення злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет, для запобігання їм (зокрема – порушенням авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет);

забезпечити реалізацію державної політики зниження попиту на піратську продукцію та цифровий контент в Інтернеті серед громадян;

скоротити незаконну пропозицію продуктів інтелектуальної власності, які протиправно розміщують, поширюють і реалізують у мережі Інтернет (зокрема об'єктів авторського права);

забезпечити блокування сайтів і веб сторінок, на яких незаконно розміщено продукти інтелектуальної власності та/або контент, що порушує права інтелектуальної власності (насамперед – авторські права);

розробити й упровадити альтернативні пропозиції для державних органів з метою забезпечення доступу та придбання необхідних інтелектуальних продуктів у мережі Інтернет громадянами в спосіб, що не порушує права інтелектуальної власності (авторські права);

розробити нові заходи й методи запобігання порушенням авторського права та суміжних прав, патентного права, незаконного використання знака для товарів і послуг, фірмового найменування, кваліфікованого зазначення походження товару, незаконного збирання з метою використання або використання відомостей, що становлять комерційну таємницю, розголошення комерційної або банківської таємниці, запровадити їх у діяльність правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади;

підвищити рівень фахової підготовки працівників підрозділів Національної поліції України й інших посадових осіб, на яких законодавством покладено реалізацію заходів запобігання злочинам, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет (зокрема порушенням авторського права в мережі Інтернет);

доручити Міністерству юстиції України розроблення та впровадження спеціальної пробаційної програми «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет»;

упровадити політику виправлення через пробаційні програми вже засуджених осіб за здійснення злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет (передусім порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет);

удосконалити заходи запобігання та оперативно-розшукового забезпечення протидії організованій злочинності у сфері інтелектуальної власності в Інтернеті з метою зменшення кількості вчинених організованою групою злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед – порушень авторського права в мережі Інтернет);

аналізувати заходи запобігання корупції для зменшення кількості злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет, вчинених службовими особами з використанням службового становища (зокрема порушень авторського права в мережі Інтернет);

передбачити та реалізувати комплекс заходів, спрямованих на усунення наявних причин і створення необхідних умов для зменшення складової тіньового сектору економіки;

встановити чіткі правові норми для захисту прав інтелектуальної власності й інтересів правовласників з одночасним удосконаленням на міжнародному рівні механізму захисту прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет (насамперед – авторського права в Інтернеті);

запровадити інформаційні та культурно-виховні програми з профілактики вчинення злочинів у мережі Інтернет і забезпечити їх проведення для громадян правоохоронними органами, центральними й місцевими органами виконавчої влади;

З метою уникнення дублювання заходів запобігання порушенням і злочинам, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет, які можуть бути визначені окремими правовими актами, передбачено здійснення подальшого моніторингу стану їх реалізації та внесення відповідних змін до Концепції.

Концепція має стати засобом реалізації державної політики у сфері запобігання порушенням і злочинам, які посягають на право інтелектуальної власності в Інтернеті (насамперед – порушенням авторського й суміжних прав у мережі Інтернет), що наразі є одним із пріоритетних напрямів діяльності Національної поліції України й інших правоохоронних органів, центральних і місцевих органів виконавчої влади, приватних

організацій та підприємств, а також громадськості, з огляду на можливості регіонів і рівень їх економічного, соціального, історичного та культурного розвитку.

Концепцію передбачено реалізувати протягом 2021–2025 років, що дасть змогу органічно поєднати стратегічні й тактичні заходи запобігання цим правопорушенням і злочинам, а також урахувати особливості соціально-економічної ситуації та ситуації, пов'язаної з правопорушеннями в державі.

Очікувані результати виконання Концепції

Виконання Концепції сприятиме зниженню рівня правопорушень і злочинів, які посягають на право інтелектуальної власності в мережі Інтернет, насамперед порушень авторського права й суміжних прав у мережі Інтернет, оздоровленню соціально-економічної та морально-психологічної ситуації в державі, покращенню репутації України на міжнародній арені.

Фінансові, матеріально-технічні, трудові ресурси, необхідні для виконання Концепції

Соціальна значущість проблеми, пов'язаної із запобіганням злочинності у сфері інтелектуальної власності в мережі Інтернет, зумовлює необхідність централізованого бюджетного фінансування, а також виділення коштів з місцевих бюджетів на виконання Концепції.

Реалізацію заходів, визначених Концепцією, передбачено здійснювати за рахунок загального та спеціального фондів державного бюджету в межах видатків, передбачених для головних розпорядників бюджетних коштів, відповідальних за виконання Концепції.

Видатки на реалізацію заходів, визначених Концепцією, підлягають щорічному коригуванню відповідно до затверджених показників Державного бюджету України на відповідний рік.

Органи місцевого самоврядування мають самостійно визначати обсяг коштів, що необхідно виділити з місцевих бюджетів для здійснення заходів, визначених Концепцією.

У реалізації заходів беруть участь правоохоронні органи всіх рівнів, центральні та місцеві органи виконавчої влади, приватні організації та підприємства, а також громадськість.

Спеціальна пробаційна програма «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет»

І. Стисла характеристика

Цільова група: неповнолітні та повнолітні суб'єкти пробації (особи, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням; звільнені від відбування покарання вагітні жінки й жінки, які мають дітей віком до трьох років; особи, засуджені до обмеження волі, яких направлено для відбування покарання до виправних центрів; особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживають заходів з підготовки їх до звільнення).

Кількість занять: 8.

Форма проведення і тривалість:

індивідуальна (загальна тривалість – 6 год, одне заняття – 45 хв);

групово (загальна тривалість – 12 год, одне заняття – 90 хв)

Періодичність: не рідше ніж раз на тиждень.

Ведучий – особа, яка проводить заняття, передбачене Пробаційною програмою «Правова культура в мережі Інтернет. Попередження порушень авторського права в мережі Інтернет» (далі – Програма). Ведучий може бути представником персоналу органу пробації, який пройшов навчання щодо реалізації апробаційних програм (далі – куратор), або особою, що залучається до реалізації Програми.

Учасники – неповнолітні та повнолітні суб'єкти пробації, які зазначені вище, що виконують заходи, передбачені Програмою.

ІІ. Опис

1. Метою Програми є досягнення позитивних змін у поведінці суб'єктів пробації, подолання правового нігілізму щодо дій у мережі Інтернет, формування поваги до результатів чужої інтелектуальної та творчої діяльності шляхом проведення освітньо-виховних і культурних заходів у галузі інформаційно-телекомунікаційних і комп'ютерних технологій, права інтелектуальної власності, зокрема авторського права, поглиблення загально правових знань, формування відповідного ставлення до авторського права, правових установок, спрямованості на певні варіанти поведінки й отримання суб'єктами пробації професійних знань з метою подальшого працевлаштування.

2. Завдання/Функції Програми:

1) подолання в засуджених правового нігілізму щодо їхніх дій в Інтернеті, формування в них правосвідомої поведінки під час використання мережі Інтернет;

2) формування та розвиток правових знань щодо поширених порушень і злочинів у мережі Інтернет (кіберзлочинів);

3) формування відповідного ставлення до авторського права, правових установок, спрямованості на певні варіанти поведінки;

4) ознайомлення засуджених із ключовими поняттями авторського права, об'єктами авторського права в мережі Інтернет, а також пов'язаними з авторським правом процесами;

5) пояснення того, які дії в Інтернеті є протиправними й визнають порушеннями авторського права або злочинами, якими порушують таке право; окреслення відмінності між порушеннями та злочинами;

6) ознайомлення із цивільною, адміністративною та кримінальною відповідальністю за вчинення порушень авторського права в мережі Інтернет;

7) формування в засуджених поваги до результатів чужої інтелектуальної та творчої діяльності;

8) інформування засуджених про масштаби матеріальної та нематеріальної шкоди, спричиненої протиправними діями правопорушників і злочинцями в мережі Інтернет (насамперед – порушеннями авторського права в мережі Інтернет), у розрізі певного періоду;

9) ознайомлення засуджених із розмірами збитків, яких завдають вчиненням порушень авторського права в мережі Інтернет на мікро- (на рівні держави) і макрорівнях (у масштабах світової економіки);

10) інформування засуджених щодо популярних і перспективних професій, які можна опанувати й забезпечувати належне матеріальне становище в законний спосіб, перспективами розвитку, яких можна досягти за умови сумлінного виконання своєї роботи;

11) проведення освітніх заходів, під час яких ознайомлювати засуджених із професіями та видами діяльності у сфері ІТ, а також за іншими галузевими спрямуваннями (юриспруденція, економіка тощо), формувати базові знання та навички в певній професії;

13) досягнення зміни правосвідомості засуджених з метою опанування ними відповідних знань, отримання професії та обрання законних способів отримання доходу;

14) здійснення пенітенціарної апробації щодо засуджених – допомагати в соціальній адаптації, трудовому й побутовому влаштуванні таких осіб за обраним ними місцем проживання після звільнення від покарання.

3. Цільовою групою, на яку спрямовано Програму, є неповнолітні й повнолітні суб'єкти пробації, засуджені до покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; особи, яким покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк замінено покаранням у виді громадських робіт або виправних робіт; особи, звільнені від відбування покарання з випробуванням; звільнені від відбування покарання вагітні жінки й жінки, які мають дітей віком до трьох років; особи, засуджені до обмеження волі, яких направляють для відбування покарання до виправних центрів; особи, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, стосовно яких вживають заходів з підготовки їх до звільнення (далі – учасники Програми), на яких судом покладено обов'язок виконувати заходи, передбачені Програмою, у яких за результатами оцінки ризиків вчинення повторного порушення авторського права в мережі Інтернет виявлено можливі фактори ризику, що обумовлюють застосування Програми.

4. Знання та навички, які можуть бути сформовані за результатами проходження Програми:

1) знання:

складові, необхідні для успішного керування власним життям, зокрема особисті риси; сутність наслідків вчинків;

зв'язок між думками, емоціями та вибором способів поведінки;

у галузі права, зокрема загальноправових знань, знань у галузі інтелектуальної власності (насамперед – авторського права в мережі Інтернет);

формування правосвідомої поведінки під час використання мережі Інтернет з метою уникнення вчинення порушень;

щодо наслідків протиправних дій в мережі Інтернет, які полягають в адміністративній, цивільній та кримінальній відповідальності за вчинення порушень і злочинів у мережі Інтернет (насамперед – порушень авторського права в мережі Інтернет);

базові знання щодо популярних професій та видів діяльності (ІТ, юриспруденція, економіка та інші), а також мінімальний обсяг знань у цих сферах.

2) навички:

свідомого й екологічного використання мережі Інтернет;
 когнітивні навички, зокрема критичного мислення;
 розуміння, які дії порушують авторське право в мережі Інтернет, відмінності між порушеннями та злочинами щодо такого права;
 поваги до чужої праці, зокрема інтелектуальної та творчої праці;
 прогнозування наслідків власних вчинків у вигляді матеріальної шкоди, якої завдають авторам творів і державі внаслідок вчинення протиправних дій;
 реалізації власної потреби в матеріальному достатку в законний спосіб;
 критична оцінка власних переконань та їх користі, навички здобуття коригувального досвіду;
 мотивація до опанування нових знань, отримання професійних навичок і легального отримання власних заробітків.

5. Теми занять:

1) Ознайомлення з Програмою та сприяння усвідомленню учасниками Програми, батьками/особами, які їх замінюють, їхньої ролі в розвитку й підтриманні навичок просоціальної поведінки, критичного мислення в їхніх дітей, важливості Програми для корекції асоціальної поведінки або її окремих виявів, формування соціально сприятливих змін особистості;

2) заняття 1.

Відкриття Програми, ознайомлення з її цілями та завданнями, знайомство учасників Програми з ведучим(и) та між собою, визначення умов роботи групи, налагодження позитивної атмосфери в групі. Ознайомлення зі складовими, необхідними для успішного керування власним життям, сприяння усвідомленню своїх рис, що можуть допомагати в процесі змін;

3) заняття 2.

Ознайомлення учасників Програми з поняттям правосвідомої поведінки в мережі Інтернет, діями, які є правопорушеннями або злочинами в мережі Інтернет. З'ясування відмінності між правопорушеннями та злочинами в мережі Інтернет;

4) заняття 3.

Авторське право та правова відповідальність за порушення авторського права в мережі Інтернет. Ознайомлення учасників Програми з поняттями авторського права, об'єктами авторського права в мережі Інтернет, адміністративною, цивільною та кримінальною відповідальністю за порушення авторського права в мережі Інтернет;

5) заняття 4.

Ознайомлення учасників Програми з масштабами матеріальної та нематеріальної шкоди, спричиненої авторам унаслідок протиправних дій правопорушників у мережі Інтернет (насамперед – від порушень авторського права в мережі Інтернет), розмірами коштів, які не надходять у державний бюджет, збитків від таких правопорушень для світової економіки;

6) заняття 5.

Формування в учасників Програми поваги до результатів чужої інтелектуальної та творчої праці, правильних правових установок, спрямованості на певні варіанти поведінки, що не порушують права й інтереси інших осіб;

7) заняття 6.

Проведення для учасників Програми освітніх заходів із залученням спеціалістів у різних галузях, які ознайомлюють учасників Програми з популярними професіями й видами діяльності (галузь ІТ, економіки, права, маркетингу), формують базові професійні знання з метою заохочення засуджених до отримання роботи в майбутньому та/або обрання законного шляху для заробітку;

8) заняття 7.

Проведення для учасників Програми освітніх заходів із залученням спеціалістів із галузі ІТ, економіки, права, маркетингу тощо, під час яких вони отримують базові професійні знання з різних професій для мотивації їх до обрання відповідної професії в майбутньому та/або законного виду заробітку.

9) заняття 8.

Проведення завершального етапу освітніх заходів, спрямованих на отримання базових професійних знань з різних професій учасниками Програми. Закриття програми, підбиття підсумків занять.

ІІІ. Заходи Програми

1. Програма передбачає вісім занять. У разі групової форми реалізації Програми заняття триває 90 хв (1,5 год), у разі індивідуальної – 45 хв. Рекомендована періодичність занять – не рідше ніж раз на тиждень.

2. Основна форма проведення занять у межах Програми – тренінги розвитку навичок й отримання галузевих правових знань, знань про відповідальність за порушення та злочини в мережі Інтернет (насамперед – порушення авторського права в мережі Інтернет), базових професійних знань у напрямі права, економіки, ІТ тощо. Тренінг можна реалізовувати як в індивідуальному, так і в груповому форматі роботи. Груповий формат є ефективнішим. Рекомендована кількість учасників у разі групової форми проведення тренінгів – 6–8 осіб, максимально можлива кількість – 12 осіб. Групову роботу в межах тренінгів реалізують у різних формах, що охоплюють інформаційні повідомлення та презентації ведучих, пошук нових ідей учасниками Програми за допомогою прийому «мозкового штурму», бесіди й обговорення, роботу в групах, рольові ігри, індивідуальні та групові завдання. Під час індивідуальних зустрічей ведучий використовує спеціальні вправи на заняттях Програми у форматі дискусій та обговорення, що дає змогу досягти очікуваного результату. Ведучий під час занять також може використовувати методичні посібники та робочі зошити.

ІV. Завершення проходження Програми

1. Програма передбачає здійснення моніторингу й оцінювання досягнень учасників відповідно до рівня отриманих знань і навичок. Оцінка досягнень передбачає оцінювання:

- знань і навичок до проходження Програми;
- знань і навичок після проходження Програми;
- кожного заняття;
- досягнень кожного учасника;
- Програми загалом;

досягнень щодо отримання нових галузевих і професійних знань та навичок для подальшого їх використання.

2. Після завершення Програми визначають оцінку результатів проходження Програми, складають висновок щодо виконання заходів відповідно до пункту 10 Переліку заходів щодо реалізації пробаційних програм, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 28 березня 2018 року № 926/5, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 24 квітня 2018 року за № 483/31935.

Акти впровадження

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Комітет з питань правоохоронної діяльності

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 255-35-06

АКТ

впровадження результатів дисертаційного дослідження

У Комітеті Верховної Ради України з питань правоохоронної діяльності розглянуто результати дисертаційного дослідження Лісового А.К. на тему «Запобігання злочинам у сфері порушення авторських прав в мережі Інтернет» на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Подані до Комітету результати дисертаційного дослідження мають необхідний теоретичний і методологічний рівень, практичну значимість, сформульовані і аргументовані теоретичні положення достовірні і мають завершений ступінь готовності. Висновки, пропозиції та рекомендації мають науково-прикладний характер і будуть враховані Комітетом при подальшому вдосконаленні чинного законодавства.

Голова Комітету

Д. Монастирський

СЕДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: Монастирський Денис Анатолійович
Сертифікат: 58E2D9E7F900307B04000000ACDE2E00CDCD8E00
Дійсний до: 21.01.2023 0:00:00

Апарат Верховної Ради України
№ 04-27/12-2021/44862 від 15.02.2021

387565

ВЕРХОВНИЙ СУД КАСАЦІЙНИЙ КРИМІНАЛЬНИЙ СУД

вул. П. Орлика, 4а, м. Київ, 01043, код ЄДРПОУ 41721784

АКТ ВПРОВАДЖЕННЯ

Комісія у складі: заступника керівника апарату – керівника секретаріату Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду Хім'яка Ю.Б., керівника департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду Бабанли Р.Ш., начальника правового управління (III) – заступника керівника департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду Зеленова Г.М. склала цей акт про те, що комісією розглянуто окремі результати дисертації здобувача Національної академії внутрішніх справ Лісового А.К. на здобуття ступеня вищої освіти доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» на тему: «Запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет».

Комісія вважає, що отримані наукові результати, а саме пропозиція щодо внесення змін до статті 176 Кримінального кодексу України у частині посилення санкції та розширення змісту об'єктивної сторони злочину, аналіз сучасного стану і тенденцій вчинення злочинів у сфері порушення авторських прав в мережі Інтернет в Україні, характеристика кількісних та якісних показників поширеності зазначеної категорії злочинів та опрацьовані обвинувальні вироки, винесені судами України за фактом вчинення злочину у сфері авторського права в Інтернеті, за останні 5 років, розроблена система спеціально-кримінологічних заходів запобігання таким злочинам та пропозиція щодо її впровадження в діяльність правоохоронних органів, є доцільними та належним чином обґрунтованими, а тому можуть бути враховані під час здійснення Касаційним кримінальним судом у складі Верховного Суду своїх повноважень, а також в процесі аналітичної діяльності департаменту аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду.

Заступник керівника апарату –
керівник секретаріату Касаційного кримінального суду
у складі Верховного Суду,
кандидат юридичних наук

Ю. Б. Хім'як

Керівник департаменту
аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду,
доктор юридичних наук

Р. Ш. Бабанли

Начальник правового управління (III) –
заступник керівника департаменту
аналітичної та правової роботи апарату Верховного Суду,
кандидат юридичних наук, доцент

Г. М. Зеленов

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор Національної
академії внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор

Сергій ЧЕРНЯВСЬКИЙ

А К Т

**про впровадження результатів дисертації аспіранта докторантури та
ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ
Лісового Артема Костянтиновича
в освітній процес та науково-дослідну роботу
Національної академії внутрішніх справ**

Комісія у складі: начальника навчально-методичного відділу Колодейчак Станіслави Іванівни (голова комісії); старшого наукового співробітника наукової лабораторії з проблем протидії злочинності кандидата юридичних наук, старшого наукового співробітника Тичини Дмитра Михайловича; завідувача кафедри кримінального права кандидата наук з державного управління Матюшенко Олени Іванівни, склала цей акт про те, що результати дисертації аспіранта докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ Лісового Артема Костянтиновича на тему: «Запобігання злочинам у сфері порушення авторського права в мережі Інтернет» мають необхідний теоретичний, методологічний рівень і практичну значимість. У матеріалах дисертації сформульовано низку положень, спрямованих на розв'язання такої важливої науково-прикладної проблеми, як запобігання злочинам у сфері порушення авторського права в мережі Інтернет. Результати дослідження Лісового А.К. використовуються в якості методологічних основ під час підготовки науково-методичних рекомендацій, аналітичних оглядів, пропозицій щодо запобігання таких видів злочинів:

1. Lisovyi A. K., Lisova N. V. Civil liability for copyright infringements on the Internet: USA and Ukrainian experience. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 32–44.

2. Lisovyi A. K. Criminal liability for cybercrimes in Ukraine and methods for preventing. *Bulletin of Academy of Justice*. 2020. № 1 (3). С. 81–85.

3. Lisovyi A. K. Analysis of the international legislation on the copyright protection. *Наше право*. 2020. № 2. С. 162–169.

4. Лісовий А. К. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 4 (33). С. 98–109.

5. Lisovyi A., Dmytruk O. International experience in the prevention of copyrights crimes on the Internet. *European Political and Law Discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. С. 103–108.

6. Лісовий А. К. Еволюція законодавства США та ЄС з охорони авторського права, в тому числі у мережі Інтернет, та шляхи його запозичення Україною. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення*: матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 39–46.

7. Лісовий А. К. Ретроспективний аналіз українського законодавства щодо захисту авторського права. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права*: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 12 листоп. 2020 р.). Львів, 2020. С. 91–94.

8. Лісовий А. К. Шляхи розвитку системи запобігання злочинам у сфері авторського права. *Потенційні шляхи розвитку науки*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 34–36.

9. Лісовий А. К. Розвиток діяльності органів МВС, пов'язаної із запобіганням порушень авторського права в мережі Інтернет. *Сучасні погляди на актуальні погляди правових наук*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 листоп. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 106–109.

Матеріали дисертації Лісового Артема Костянтиновича застосовуються у освітньому процесі Національній академії внутрішніх справ при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять із курсантами, студентами та слухачами.

Результати дисертаційного дослідження Лісового Артема Костянтиновича на тему: «Запобігання злочинам у сфері порушення авторського права в мережі Інтернет» вважати впровадженими в освітній процес та науково-дослідну діяльність Національної академії внутрішніх справ.

Голова комісії:

Станіслава КОЛОДЕЙЧАК

Члени комісії:

Дмитро ТИЧИНА

:

Олена МАТЮШЕНКО

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Lisovyi A. K., Lisova N. V. Civil liability for copyright infringements on the Internet: USA and Ukrainian experience. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2019. № 2. С. 32–44.

2. Lisovyi A. K. Criminal liability for cybercrimes in Ukraine and methods for preventing. *Bulletin of Academy of Justice*. 2020. № 1 (3). С. 81–85.

3. Lisovyi A. K. Analysis of the international legislation on the copyright protection. *Наше право*. 2020. № 2. С. 162–169.

4. Лісовий А. К. Спеціально-кримінологічні заходи запобігання порушенням авторського права в мережі Інтернет. *Слово Національної школи суддів України*. 2020. № 4 (33). С. 98–109.

5. Lisovyi A., Dmytruk O. International experience in the prevention of copyrights crimes on the Internet. *European Political and Law Discourse*. 2020. Vol. 7. Iss. 6. С. 103–108.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Лісовий А. К. Еволюція законодавства США та ЄС з охорони авторського права, в тому числі у мережі Інтернет, та шляхи його запозичення Україною. *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення* : матеріали міжвузів. наук.-практ. круглого столу (Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ, 2020. С. 39–46.

7. Лісовий А. К. Ретроспективний аналіз українського законодавства щодо захисту авторського права. *Актуальні проблеми інтелектуального, інформаційного, ІТ та Інтернет права* : матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (Львів, 12 листоп. 2020 р.). Львів, 2020. С. 91–94.

8. Лісовий А. К. Шляхи розвитку системи запобігання злочинам у сфері авторського права. *Потенційні шляхи розвитку науки* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 20–21 листоп. 2020 р.). Київ, 2020. С. 34–36.

9. Лісовий А. К. Розвиток діяльності органів МВС, пов'язаної із запобіганням порушень авторського права в мережі Інтернет. *Сучасні погляди на актуальні погляди правових наук* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 27–28 листоп. 2020 р.). Запоріжжя, 2020. С. 106–109.